НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАН УКРАЇНИ»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛУЩАК ВІКТОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 94:354 (73)

ДИСЕРТАЦІЯ

ГЕНРІ УОЛЛЕС У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА

Спеціальність – 032 Історія та археологія
Галузь знань – 03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Лущак В.В.

Науковий керівник: Розумюк Володимир Михайлович, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник.

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Лущак В.В. Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», Київ, 2025.

У дисертаційній роботі висвітлено історію формування підґрунтя сучасної моделі державного управління США; простежено механізми адаптації адміністрацій Ф. Д. Рузвельта до викликів Великої депресії та Другої світової війни. Вперше у вітчизняній історіографії запропоновано власну інтерпретацію цього періоду крізь призму діяльності Г. Уоллеса, одного з провідних ідеологів і практиків реформ Нового курсу. Його стрімка політична кар'єра – від редактора популярного на Середньому Заході фермерського журналу до міністра сільського господарства, а згодом віцепрезидента США – розглядається у контексті управлінських практик президента Ф. Д. Рузвельта, що ґрунтувалися на заохоченні інновацій, експериментів і ефективного менеджменту в умовах кризи, а також як приклад дії висхідного соціального ліфту в системі виконавчої гілки влади США.

У дисертації вперше здійснено комплексний аналіз історіографії діяльності Г. Уоллеса. Автор простежив складну динаміку переоцінки його політичної кар'єри, яка значною мірою визначалася домінуючими суспільно-політичними й історіографічними тенденціями у США. Протягом другої половини XX ст. увага дослідників зосереджувалася переважно на завершальному етапі його публічної діяльності – періоді, коли він виступав із критикою зовнішньої політики адміністрації Г. Трумена, обстоював підхід до відносин із СРСР, який ігнорував реалії розв'язаної Й. Сталіним «холодної війни», та зазнав нищівної поразки на президентських виборах 1948 р. Ці аспекти стали центральними в американській історіографії «холодної війни»: представники ортодоксальної школи різко

критикували Г. Уоллеса, зображаючи його як наївного або навіть небезпечного ідеаліста, тоді як історики-ревізіоністи прагнули його реабілітувати, подаючи як послідовного борця за мир і «пророка пересічних людей». Водночас обидва напрями історіографічного дискурсу не приділяли належної уваги аналізу діяльності Г. Уоллеса на посадах міністра сільського господарства та віцепрезидента – періоду, коли він мав найбільший вплив на формування державної політики США.

Завершення «холодної війни» дало поштовх до більш об'єктивної оцінки Г. Уоллеса як державного діяча в адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Втім останнє десятиліття позначене поверненням до ідеологізованих інтерпретацій, що віддзеркалює політичну поляризацію сучасного американського суспільства. У цьому контексті зростає інтерес до політичних лідерів, які втілювали альтернативні візії розвитку США, що робить постать Г. Уоллеса знову актуальною в науковому й публічному дискурсах.

Дисертантом виокремлено та проаналізовано три основні теми, навколо яких формувалися інтерпретації Нового курсу в різні періоди після Другої світової війни: 1) місце Нового курсу в історії реформаторських рухів у США; 2) оцінка досягнень та невдач Нового курсу в контексті подій 1930-х рр. через призму ролі уряду; 3) спадщина Нового курсу та її вплив на американську політику і систему державного управління. Дискусії у межах зазначених тематичних напрямів засвідчують, що значення Нового курсу Ф. Д. Рузвельта виходило далеко за межі антикризової програми, спрямованої на подолання Великої депресії. Зміни, започатковані в результаті реформ Нового курсу, спричинили глибоку трансформацію системи державного управління США, заклавши фундамент для розширення функцій і повноважень виконавчої влади, а також подальшої еволюції ролі американського уряду в напрямку активного регулювання економічної та соціальної сфер.

Дисертаційне дослідження здійснено на основі широкого кола верифікованих оцифрованих оригінальних джерел, залучених автором насамперед завдяки вільному доступу до офіційних електронних архівів США. Вперше дисертантом

уведено до наукового обігу десятки документів, отриманих у результаті аналізу та класифікації таких груп джерельних матеріалів: документи президента Ф. Д. Рузвельта, матеріали органів виконавчої влади США, документи Конгресу США, джерела особового походження, науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса, візуальні джерела (фотодокументи), а також матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси.

Аналіз витоків і реалізації аграрної політики США під керівництвом Г. Уоллеса дав змогу уточнити ключові підходи до інтерпретації реформ Нового курсу. По-перше, встановлено: ідейні засади аграрного законодавства, які простежено на прикладі діяльності родини Уоллесів, почали формуватися задовго до початку Великої депресії. Це узгоджується з інтерпретацією прогресистської школи, яка розглядала реформи Ф. Д. Рузвельта як продовження ідейних і політичних тенденцій, що визрівали протягом тривалого часу, зокрема в сфері аграрного законодавства. Такий висновок водночас підважує позицію школи «консенсусу», яка трактувала реформи Нового курсу як спонтанні експерименти або «революційну відповідь на революційну ситуацію».

По-друге, дослідження доводить, що початкові аграрні програми Нового курсу не врахували інтереси найбільш вразливих груп сільського населення, зокрема в південних штатах, які суттєво постраждали від антикризових заходів, запроваджених Міністерством сільського господарства під час першої каденції Ф. Д. Рузвельта. Однак у період так званого «другого» Нового курсу спостерігалася переорієнтація аграрної політики в напрямку розширення підтримки дрібних і середніх фермерів. Оцінка масштабів цих змін дозволяє частково спростувати аргументи представників школи «нових лівих» про ігнорування інтересів бідного сільського населення Новим курсом.

По-третє, аналіз аграрної політики Нового курсу підтверджує висновки школи «обмежень» щодо вирішальної ролі інституційної спроможності держави у впровадженні реформ. Це доведено на прикладі Міністерства сільського господарства, яке з ініціативи міністра Уоллеса було реорганізоване відповідно до актуальних викликів, укомплектоване висококваліфікованими економістами-

аграріями та перетворене на ключовий інструмент реалізації фермерських програм адміністрацій Ф. Д. Рузвельта.

Встановлено, що комплекс реформ, впроваджених Міністерством сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса, став визначальним етапом трансформації аграрної політики Сполучених Штатів. Запроваджені заходи не лише стабілізували сільськогосподарське виробництво, а й започаткували нову модель взаємин між федеральним урядом і фермерами, засновану на механізмах державної підтримки аграрного сектору як сталого елемента урядової політики.

У дисертації показано, що президент Ф. Д. Рузвельт вважав традиційні федеральні структури виконавчої влади та їхніх чиновників недостатньо ефективними для вирішення надзвичайних завдань, які постали перед США в умовах Великої депресії та Другої світової війни. У зв'язку з цим його адміністрація, поряд із традиційною (бюрократичною) моделлю управління, що спиралася на ієрархію та формалізовані процедури, активно впроваджувала елементи гнучкішої, ситуаційно адаптивної моделі, яку згодом в науковій літературі визначили як «адхократія». Такий підхід передбачав залучення фахівців з різних сфер, міжвідомчу координацію та нестандартні управлінські рішення.

Ключовою рисою застосування цього підходу за президентства Ф. Д. Рузвельта стало створення численних тимчасових організаційних структур, відомих як «абеткові агентства». Вони виконували допоміжні функції, компенсували недоліки традиційних установ або брали на себе реалізацію нових ініціатив, забезпечуючи оперативне вирішення конкретних завдань. Ці агентства діяли поза межами жорстких процедур, були менш залежними від бюрократичної ієрархії та мали відносну самостійність у кадровій політиці й ухваленні рішень.

Вирішальну роль у формуванні цієї гнучкої адміністративної архітектури відіграли виконавчі укази президента, які стали для Ф. Д. Рузвельта ефективним інструментом впровадження нових ініціатив без погодження з Конгресом США. Саме завдяки цим указам він міг швидко створювати тимчасові федеральні агентства, змінювати їхні функції, оптимізувати структуру або ліквідувати.

Виявлено, що головним недоліком адхократичної моделі управління, який особливо проявився під час реалізації мобілізаційних завдань у роки Другої світової війни, стало дублювання повноважень тимчасових відомств, створених для виконання конкретних воєнних функцій, і традиційних федеральних структур уряду США. Це призводило до міжвідомчих суперечок, які ускладнювали координацію та знижували ефективність роботи адміністрації.

У дисертаційній роботі розглянуто міжвідомчі конфлікти між віцепрезидентом Уоллесом, держсекретарем Галлом та міністром торгівлі Джонсом, щоб виявити ключові причини та природу цих суперечок. З одного боку, конфлікти були результатом серйозних розбіжностей в підходах до організації управління і вирішення завдань воєнного часу вищих посадовців адміністрації Ф. Д. Рузвельта. З іншого боку, управлінські практики самого президента створювали передумови виникнення суперечностей і сприяли їх загостренню.

У роботі висвітлено події, пов’язані з визначенням кандидата на посаду віцепрезидента від Демократичної партії під час президентської кампанії 1944 р. З огляду на суттєве погіршення стану здоров’я Ф. Д. Рузвельта, партійне керівництво усвідомлювало високу ймовірність того, що новообраний віцепрезидент може стати наступним главою держави. Унаслідок цього процес відбору кандидата набув виняткового значення.

Особливу увагу дисертантом приділено дослідженню причин зростання непримиренної опозиції до чинного віцепрезидента Уоллеса з боку впливових представників партійного істеблішменту. У цьому контексті розглянуто дії та мотивації так званої анти-уоллесівської групи, яка, використовуючи політичні та внутрішньопартійні важелі, переконала президента й делегатів з’їзду в доцільності висунення компромісної кандидатури – сенатора Г. Трумена.

Автором показано як поразка Г. Уоллеса в боротьбі за номінацію на посаду віцепрезидента під час виборчої кампанії 1944 р. стала переломним моментом у його політичній кар’єрі. Після цього його вплив у системі державного управління США поступово зійшов нанівець. Незважаючи на короткочасне перебування на посаді міністра торгівлі в адміністрації Г. Трумена та подальше висунення власної

кандидатури на пост президента у 1948 р., вектор його діяльності дедалі більше зміщувався у сферу зовнішньої політики, де він не мав ані глибоких знань, ані відповідного досвіду.

Встановлено, що хибне сприйняття природи сталінського режиму, а відтак і зовнішньополітичних мотивів Радянського Союзу, стало для Г. Уоллеса «ахіллесовою п'ятою» у його спробах запропонувати альтернативу «холодній війні». У підсумку це призвело не лише до політичного краху Г. Уоллеса, а й до формування суперечливої спадщини, яка на десятиліття затьмарила його вагомі здобутки під час роботи в адміністрації Ф. Д. Рузвельта.

***Ключові слова**:* США, зовнішня політика, американська адміністрація, Ф. Д. Рузвельт, Г. Уоллес, Г. Трумен, Дж. Бірнс, Перша світова війна, Велика депресія, Друга світова війна, «холодна війна», ядерна зброя, СРСР, Державний департамент, американське суспільство.

SUMMARY

Lushchak V.V. Henry Wallace and the U.S. Public Administration during the Presidency of Franklin D. Roosevelt. – Qualifying scientific work submitted in manuscript form.

Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree in Specialty 032 «History and Archaeology». – State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, 2025.

This dissertation analyzes the historical foundations of the modern model of U.S. public administration, with particular attention to the mechanisms employed by the Franklin D. Roosevelt administration to enable the country to respond effectively to the challenges of the Great Depression and World War II. For the first time in Ukrainian historiography, the author offers an original interpretation of this period through the lens of Henry Wallace's activities – one of the leading ideologues and practitioners of the New Deal. Wallace's rapid political ascent – from editor of a popular Midwestern agricultural journal to Secretary of Agriculture and, subsequently, Vice President of the United States – is analyzed within the context of President Roosevelt's administrative practices, which emphasized innovation, experimentation, and effective management in times of crisis.

The dissertation offers the first comprehensive analysis of the historiography of Henry Wallace's political activity. It traces the complex dynamics in the re-evaluation of his career, which has been largely shaped by prevailing socio-political and historiographical trends. In the second half of the 20th century, scholarly attention predominantly focused on the final stage of Wallace's public life. This included his criticism of President Harry Truman's foreign policy, his advocacy for an approach to U.S.-Soviet relations that overlooked the realities of Stalin's emerging Cold War, and his decisive defeat in the 1948 presidential election. These aspects became central to Cold War-era American historiography: representatives of the orthodox school harshly criticized Wallace, portraying him as a naïve or even dangerous idealist, while revisionist historians sought to rehabilitate his image, depicting him as a principled advocate for

peace and a «prophet of the common man». However, both strands of this historiographical discourse have largely neglected a thorough examination of Wallace's tenure as Secretary of Agriculture and Vice President – a period when he exerted his greatest influence on the formulation of U.S. public policy.

The end of the Cold War prompted a more impartial re-evaluation of Henry Wallace's role as a statesman in the Roosevelt administration. However, over the past decade, there has been a resurgence of ideologically driven interpretations, reflecting the increasing political polarization of contemporary American society. In this context, scholarly and public interest in political leaders, who advocated alternative visions for the development of the United States, has revived, bringing Henry Wallace once again to prominence in both academic and public discourse.

The historiographical analysis of the issue has made it possible to identify three principal themes in the interpretation of the New Deal in the United States during various post-WWII periods. These themes are (1) the place of the New Deal in the history of American reformist movements; (2) the assessment of the achievements and failures of the New Deal in the context of the 1930s with a focus on the role of government; and (3) the legacy of the New Deal and its impact on American politics and the system of public administration. As demonstrated by scholarly debates within these thematic areas, the influence and significance of Roosevelt's New Deal extended far beyond its initial role as an anti-crisis program aimed at overcoming the Great Depression. The reforms initiated under the New Deal precipitated a profound transformation of the U.S. public administration system, establishing the foundations for the augmentation of executive authority and the subsequent evolution of the federal government's role toward more active regulation in the economic and social spheres.

The dissertation relies extensively on verified, digitized primary sources accessed through open access to official U.S. electronic archives. As a result of the author's analysis and classification of several key groups of source materials, dozens of documents have been introduced into academic circulation for the first time. These source materials include presidential papers of Franklin D. Roosevelt, materials from U.S executive branch agencies, legislative documents and official records of the United States Congress,

personal papers, the scholarly and journalistic legacy of Henry Wallace; visual sources (including photographic documents), and materials from sociological research and the periodical press.

The study of the origins and implementation of U.S. agricultural policy under the leadership of Henry Wallace has enabled a refinement of key approaches to interpreting the New Deal. Firstly, it has been established that the ideological foundations of agricultural legislation – traced through the activities of the Wallace family – began to take shape long before the onset of the Great Depression. This finding aligns with the interpretation of the progressive school, which views Roosevelt's reforms as a continuation of longstanding ideological and political trends, particularly in agricultural policy. At the same time, this conclusion challenges the position of the «consensus» school, which interpreted the New Deal as spontaneous experiments or a «revolutionary response to a revolutionary situation».

Secondly, the study demonstrates that the initial agricultural programs of the New Deal failed to adequately address the interests of the most vulnerable rural populations, particularly in the southern states, which experienced significant hardships due to the anti-crisis measures implemented by the Department of Agriculture during Franklin D. Roosevelt's first term. However, during the period known as the «Second New Deal», there was a notable reorientation of agricultural policy aimed at expanding support to small and medium-sized farmers. The assessment of the scale of these changes challenges the arguments, put forward by representatives of the «New Left» school, claiming that the New Deal neglected the interests of the rural poor.

Thirdly, the analysis of the New Deal's agricultural policy confirms the conclusions of the «constraints» school regarding the decisive role of the state's institutional capacity in implementing reforms. Under Secretary Wallace, the Department of Agriculture was reorganized to respond to contemporary challenges, staffed with highly qualified agricultural economists, and transformed into a key instrument for executing the Roosevelt administration's farm programs.

It has been established that the comprehensive set of reforms implemented by the U.S. Department of Agriculture under Henry Wallace's leadership marked a decisive

stage in the transformation of American agricultural policy. These measures not only stabilized agricultural production but also initiated a new model of relations between the federal government and farmers based on mechanisms of state support for the agricultural sector as a stable element of government policy.

The dissertation demonstrates that President Franklin D. Roosevelt regarded the traditional structures of the federal government and their officials as insufficient to address the extraordinary challenges faced by the United States during the Great Depression and World War II. Accordingly, alongside the conventional (bureaucratic) mode of governance – characterized by hierarchy and formalized procedures – his administration actively implemented elements of a more flexible, situationally adaptive model, later identified in scholarly literature as «adhocracy». This approach entailed the involvement of specialists from various fields, interagency coordination, and the adoption of unconventional management solutions.

A key feature of this approach of Franklin D. Roosevelt's presidency was the establishment of numerous temporary organizational structures known as «alphabet agencies». These agencies performed auxiliary functions, compensated for the shortcomings of traditional institutions, or assumed responsibility for implementing new initiatives. In this manner, they ensured the swift resolution of specific tasks. Operating outside rigid procedural constraints, these agencies were less dependent on bureaucratic hierarchy and enjoyed a degree of autonomy in personnel recruitment and decision-making.

Executive orders played a decisive role in shaping this flexible administrative architecture, serving as an effective instrument for Franklin D. Roosevelt to implement new initiatives without congressional approval. It was through these orders that he was able to expeditiously establish temporary federal agencies, modify their functions, optimize their structures, or dissolve them as needed.

It was found that the main drawback of the adhocracy management – particularly evident in the implementation of mobilization tasks of World War II – was the duplication of functions of temporary agencies created for specific wartime aims and traditional structures of the federal government. This overlap led to interagency conflicts that

complicated coordination and reduced the overall effectiveness of the administration's operations.

The dissertation examines the interagency conflicts involving Vice President Wallace, Secretary of State Hull, and Secretary of Commerce Jones to identify the key causes and nature of these disputes. On the one hand, these conflicts stemmed from significant differences in approaches to management and addressing wartime challenges among the top officials of F. Roosevelt's administration. On the other hand, the president's own management practices created conditions that fostered contradictions and contributed to their escalation.

The study highlights the events related to the selection of the Democratic Party's vice-presidential candidate during the 1944 presidential campaign. In light of the precipitous decline in President Roosevelt's health, the party's leadership was acutely aware of the high chance that the newly elected vice president might soon become the head of state. As a result, the candidate selection process took on exceptional significance.

Particular attention in this dissertation is devoted to analyzing the causes of the growing, uncompromising opposition to incumbent Vice President Wallace from influential members of the Democratic Party establishment. In this context, the study examines the actions and motivations of the so-called anti-Wallace group, which, by leveraging political and intra-party influence, succeeded in persuading both President Roosevelt and the convention delegates of the need to nominate a compromise candidate – Senator Harry Truman.

The author demonstrates how Henry Wallace's defeat in the struggle for the vice-presidential nomination during the 1944 election campaign became a turning point in his political career. After this, his influence within the U.S. government gradually diminished. Despite his brief tenure as Secretary of Commerce in the Truman administration and his subsequent presidential run in 1948, the focus of his activities increasingly shifted toward foreign policy, an area in which he lacked both deep knowledge and relevant experience.

Henry Wallace's mistaken perception of the nature of the Stalinist regime, and consequently, of the foreign policy of the Soviet Union, proved to be his «Achilles' heel»

in attempting to offer an alternative to the Cold War. Ultimately, this not only led to Wallace's political downfall but also to the formation of a controversial legacy that overshadowed his significant achievements during his tenure in the Roosevelt administration.

***Keywords**:* USA, foreign policy, American administration, Franklin D. Roosevelt, Henry Wallace, Harry Truman, James Byrnes, World War I, Great Depression, World War II, Cold War, nuclear weapons, USSR, Department of State, American society.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Лущак В.В. Г. Уоллес в політичній історій США: проблеми історіографії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І.С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип.2.Ч.2. С. 136–142.
2. Лущак В.В. Радянський Союз очима віце-президента США Г. Уоллеса. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2018. № 6. С. 91–100.
3. Lushchak V. Henry Wallace and the legislative settlement of control the use of atomic energy in the USA in 1945–1946. *Eminak: scientific quarterly journal.* 2019. № 2 (26). P. 114–122.
4. Лущак В.В. Самоідентифікація сімейства Уоллесів у американській фермерській традиції. *Гілея: науковий вісник*. Київ: «Видавництво Гілея», 2019. Вип. 144 (№5). Ч.1. Історичні науки. С. 78–81.
5. Лущак В.В. Становлення американської історіографії Нового курсу (1930-і – початок 1960-х рр.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 4 (24). С. 172–192.
6. Лущак В.В. Американська історіографія аграрної політики Нового курсу Ф. Д. Рузвельта. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2025. № 19. С. 7–16.

Стаття у зарубіжному науковому виданні:

7. Lushchak V. Organizational structure of defense economics management in the United States in 1939–1943 on the example of vice-president Wallace. *Danish scientific journal*. 2021. Vol. 52 (2). P. 24–31.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

8. Лущак В.В. Пакт Реріха як проект досягнення миру через культуру: від появи ідеї до підписання договору. *«Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика»: збірник наукових праць* / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. С. 181–209.
9. Лущак В.В. Г. Уоллес у президентській кампанії в США 1948 р.: репутація та імідж політика. *Імідж і репутація. Репутаційний менеджмент: історія, сучасність, тренди майбутнього*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 лист. 2017 р. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2017. С. 233–243.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Лущак В.В. Генрі Уоллес та проблема врегулювання міжнародного контролю за ядерною зброєю. *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих вчених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доц. М.М. Бессонової; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С.60–65.
11. Лущак В.В. Духовні пошуки Г. Уоллеса. *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С.91–95.
12. Лущак В.В. Місце фермерського блоку (1921–1923 рр.) в аграрній політиці адміністрації В. Гардінга. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія та практика»* (28 лютого 2019 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С.191–194.
13. Лущак В.В. Філософія Нового курсу в інтерпретації Генрі Уоллеса. *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених*: збірник

тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2020. С.118–122.

14. Лущак В.В. Суб'єкт-об'єктна дихотомія історичного джерела на прикладі книги Генрі Уоллеса «До світового миру». *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених/за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. С.63–67.
15. Лущак В. Зовнішня політика США щодо Радянського Союзу в перші тижні президентства Гаррі Трумена. *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених*/за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. С. 50–60.
16. Лущак В.В. Пилові бурі та їхній вплив на становище фермерів і аграрну політику США у період Великої депресії. *США: політика, суспільство, культура – 2025*. Матеріали міжнародної наукової конференції на пошану пам'яті проф. Б. М. Гончара. Київ, 6–7 березня 2025 р. За ред. проф. Н. Городньої. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025. С. 206–209.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень..... 19
Вступ..... 20
Розділ 1. Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження..... 27
1.1. Історіографія проблеми дослідження..... 27
1.2. Огляд джерельної бази…..... 70
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження..... 84
Висновки до розділу 1..... 91
Розділ 2. Витоки та реалізація аграрної політики Нового курсу на прикладі діяльності Г. Уоллеса...... 94
2.1. Внесок родини Уоллесів у розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США..... 94
2.2. Діяльність Г. Уоллеса по втіленню фермерського законодавства в період першої адміністрації Ф. Д. Рузвельта..... 122
2.3. Здійснення сільськогосподарської політики під керівництвом Г. Уоллеса у другій адміністрації Ф. Д. Рузвельта..... 138
Висновки до розділу 2..... 151
Розділ 3. Г. Уоллес – віцепрезидент США та його роль у державному управлінні під час Другої світової війни 154
3.1. Політика адміністрації Ф. Д. Рузвельта на початковому етапі війни. Г. Уоллес і президентські вибори 1940 р..... 154
3.2. Внесок віцепрезидента Уоллеса в організацію управління воєнною економікою США..... 171
3.3. Причини та характер міжвідомчих суперечок Г. Уоллеса з К. Галлом і Дж. Джонсом..... 182
3.4. Кульмінація діяльності Г. Уоллеса на посаді віцепрезидента..... 196

3.5. Вибір кандидата у віцепрезиденти від Демократичної партії на президентських виборах 1944 р. та занепад політичної кар'єри Г. Уоллеса..... 208
Висновки до розділу 3..... 234
Висновки..... 237
Список використаних джерел та літератури..... 246
Додатки..... 278

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРСГ Адміністрація з регулювання сільського господарства
англ. *Agricultural Adjustment Administration*

АП Адміністрація з переселення
англ. *Resettlement Administration*

АБФГ Адміністрація з питань безпеки фермерських господарств
англ. *Farm Security Administration*

АФФБ Американська федерація фермерських бюро
англ. *American Farm Bureau Federation*

АФК Адміністрація фермерського кредиту
англ. *Farm Credit Administration*

ФКР Фінансова корпорація реконструкції
англ. *Reconstruction Finance Corporation*

УНС Управління з питань надзвичайних ситуацій
англ. *Office of Emergency Management*

ОУВ Офіс з управління виробництвом
англ. *Office of Production Management*

УЕО Управління економіки оборони
англ. *Economic Defense Board*

УПР Управління з питань постачання та розподілу сировини
англ. *Supply Priorities and Allocations Board*

УЕВ Управління з економічних питань війни
англ. *Board of Economic Warfare*

ФАНК Федеральне агентство з надання кредитів
англ. *Federal Loan Agency*

НКОД Національний комітет оборонних досліджень
англ. *National Defense Research Committee*

УНДР Управління наукових досліджень та розробок
англ. *Office of Scientific Research and Development*

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання функцій і обсягу повноважень адміністрації (уряду) США посідає фундаментальне місце в американській політичній традиції, коріння якої сягає часів Батьків-засновників. Дебати щодо меж державного втручання безпосередньо впливають на формування управлінських підходів американських адміністрацій, визначаючи напрям економічної політики, масштаби соціальних програм та баланс між індивідуальною свободою, правами штатів і повноваженнями владних установ федерального рівня. Суперечлива риторика президента Д. Трампа, зосереджена на скороченні державних витрат, дерегуляції економіки та перегляді функцій федеральних відомств, є новим етапом у цій тривалій полеміці, що підкреслює актуальність проведеного дослідження для розуміння змісту сучасного політичного процесу в США.

Протягом перших 150 років існування Сполучених Штатів у країні домінувала політична традиція державного невтручання в економіку в дусі класичного лібералізму (фр. *laissez-faire* – дозвольте робити), відома також як концепція «малого уряду». Вона обмежувала роль держави здебільшого регуляторними функціями, такими як нагляд за міжштатною торгівлею, регулювання монетарної політики, встановлення митних тарифів та ін. Водночас більшість управлінських функцій і відповідальність за добробут громадян залишалися на рівні штатів та органів місцевого самоврядування. Така децентралізована модель демонструвала ефективність у часи економічної та соціальної стабільності, однак виявлялася недостатньою для подолання загальнонаціональних викликів, таких як економічні кризи, стихійні лиха, війни чи пандемії.

Велика депресія 1930-х рр. продемонструвала неспроможність традиційної моделі управління впоратися з глибокими соціально-економічними потрясіннями, які вона спричинила. На цьому тлі президентство Ф. Д. Рузвельта (1933–1945 рр.) стало переломним етапом в історії США, докорінно змінивши уявлення американців про роль і функції федерального уряду. Програми та ініціативи Нового

курсу, спрямовані на подолання наслідків економічної кризи, а також мобілізаційні заходи держави в умовах Другої світової війни, які перетворили США на «арсенал демократії», стали рушійною силою цих змін.

Однією з головних заслуг Ф. Д. Рузвельта було залучення до Вашингтона реформаторів, які пропонували новаторські підходи до вирішення нагальних проблем. Саме ці радники та посадовці відіграли вирішальну роль у розробці політики виходу з економічної кризи та реалізації мобілізаційних заходів під час війни. Серед них особливе місце посідає Генрі Уоллес – яскравий представник нью-дилерів, які не лише підтримували ідеї Нового курсу, а й безпосередньо втілювали їх у життя. Його стрімка політична кар'єра – від редактора фермерського журналу до міністра сільського господарства, а згодом віцепрезидента США – стала можливою як завдяки надзвичайній ситуації, в якій опинилась країна, так і управлінським практикам президента Ф. Д. Рузвельта, який заохочував рішучі дії, експерименти та пропагував освічене адміністрування. В українській історіографії, за винятком напрацювань автора цієї дисертації, особі Г. Уоллеса не приділено належної уваги. На нашу думку, без детального вивчення його діяльності та політичної спадщини, неможлива цілісна картина загальних та особливих рис Нового курсу.

Таким чином, актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю поглиблення аналізу історичних процесів, які заклали основу сучасної моделі державного управління США, виявляючи механізми адаптації американського уряду до викликів Великої депресії та Другої світової війни, а також можливістю переосмислити цей період крізь призму діяльності Г. Уоллеса, одного з ключових членів адміністрації Ф. Д. Рузвельта.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася у межах планових наукових тем відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»: «Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947–1975 рр.)» (державний реєстраційний номер 0118U001647) та «Взаємодія та суперництво

центрів сили та інтеграційних об’єднань (2000–2020 рр.)» (державний реєстраційний номер 0122U000469).

Мета дослідження – висвітлити діяльність Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних дослідницьких **завдань:**

- проаналізувати стан наукової розробки вибраної теми та охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- охарактеризувати внесок родини Уоллесів у розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США;
- розкрити значення Г. Уоллеса як міністра сільського господарства у формуванні та реалізації аграрної політики США;
- дослідити роль віцепрезидента Уоллеса у державному управлінні США під час Другої світової війни;
- висвітлити на прикладі суперечок віцепрезидента Уоллеса із К. Галлом та Дж. Джонсом природу й причини міжвідомчих конфліктів в адміністрації Ф. Д. Рузвельта;
- проаналізувати внесок Г. Уоллеса у трансформацію інституту віцепрезидентства США;
- з’ясувати вплив рішення з’їзду Демократичної партії у Чикаго в 1944 р. на політичну кар’єру Г. Уоллеса.

Об’єктом дослідження є внутрішня політика адміністрацій Ф. Д. Рузвельта.

Предмет дослідження – діяльність Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта у контексті розвитку системи державного управління США упродовж 1933–1944 рр.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1933–1944 рр. Нижня хронологічна межа визначається початком Нового курсу та стартом політичної кар’єри Г. Уоллеса в адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Для глибшого розуміння ідейних витоків аграрного законодавства Нового курсу та формування світогляду Г. Уоллеса проаналізовано ранні етапи його біографії. Верхня хронологічна межа

пов’язана із з’їздом Демократичної партії та президентською кампанією 1944 р. Події літа 1944 р. визначили злам політичної кар’єри Г. Уоллеса, позбавивши його вагомих важелів впливу на державну політику та шансів стати президентом США. Діяльність Г. Уоллеса в адміністрації Г. Трумена та його участь у президентській кампанії 1948 р., які виходять за межі поставлених у дисертації завдань, становлять важливий етап його політичної кар’єри й безперечно заслуговують на окреме дослідження.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить поєднання підходів політичної історії, аграрної історії та біографістики, що фокусується на вивченні особистісного виміру історичних процесів. Ця міждисциплінарна рамка дослідження дозволила комплексно охопити ключові аспекти діяльності Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта, інтегруючи аналіз його індивідуального досвіду з вивченням внутрішньополітичних процесів США у досліджуваний період. У роботі дотримано основних методологічних принципів історичного пізнання – історизму, багатофакторності та критичного ставлення до джерел.

У межах зазначених підходів та принципів, для досягнення поставлених дослідницьких цілей було застосовано комплекс методів: загальнонаукові (аналіз, синтез), загальноісторичні (порівняльно-історичний, історико-регіональний, метод періодизації), спеціально-історичні (джерелознавчий та історіографічний аналіз, просопографія, метод психоаналітичної інтерпретації, кількісні методи). Такий методологічний інструментарій дав змогу всебічно дослідити обрану тему з урахуванням її хронологічної, джерельної та біографічної специфіки, а також забезпечив як діахронний, так і синхронний аналіз досліджуваних процесів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступних положеннях:

Уперше:

- здійснено комплексний аналіз історіографії діяльності Г. Уоллеса та виявлено основні суспільно-політичні та історіографічні тенденції, що вплинули на його оцінки місця в політичній історії США;

- прослідковано на прикладі діяльності родини Уоллесів розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США;
- введено до наукового обігу низку джерел з архіву Г. Уоллеса в бібліотеці Університету штату Айова та з журналу «Wallaces' Farmer»;
- висвітлено діяльність Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта у контексті розвитку системи державного управління США.

Уточнено:

- передумови та причини кризи в аграрному секторі напередодні Великої депресії;
- вплив пилових бур на становище фермерів та загострення кризових явищ в сільському господарстві під час Великої депресії, а також заходи, вжиті урядом США у відповідь на ці виклики;
- ключові результати аграрної політики США в період Нового курсу та роль Міністерства сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса в її реалізації;
- умови та критерії створення тимчасових організацій, відомих як «абеткові агентства», а також їхню роль у державному управлінні США в досліджуваний період;
- значення та ключові аспекти заходів адміністрації Ф. Д. Рузвельта щодо зміцнення обороноздатності США напередодні Другої світової війни;
- особливості управлінських практик президента Ф. Д. Рузвельта.

Набули подальшого розвитку:

- оцінка інституційної спроможності держави як важливого чинника успіху аграрного законодавства Нового курсу;
- виявлення причин та форм міжвідомчих конфліктів в адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час війни на прикладі діяльності віцепрезидента Уоллеса та його опонентів;
- застосування терміну «адхократія» для аналізу управлінських підходів у період президентства Ф. Д. Рузвельта.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їхнього використання в науково-дослідній та освітній діяльності, зокрема у підготовці

студентів-істориків закладів вищої освіти та аспірантів наукових установ за спеціальністю «Всесвітня історія». Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані при написанні монографій, підручників, науково-методичних посібників і статей, присвячених політичній історії США першої половини XX ст.

В умовах триваючої війни Росії проти України досвід США в ефективному переведенні економіки на військові рейки набуває особливої актуальності. У цьому контексті досягнення адміністрацій Ф. Д. Рузвельта в організації управління воєнною економікою, зокрема залучення приватного сектору, мобілізація трудових і наукових ресурсів, а також стратегічний розподіл сировини та матеріалів для забезпечення підприємств оборонної промисловості, становлять значний прикладний інтерес для України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» та були представлені в доповідях на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

У тому числі: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція Всеукраїнська наукова конференція «Холодна війна та проблеми європейської безпеки: історія та сучасність» (м. Київ, 21 березня 2019 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика» (м. Київ, 31 березня 2021 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Політичні пріоритети та тенденції взаємодії провідних міжнародних акторів в контексті російсько-української війни» (м. Київ, 10 листопада 2022 р.), Міжнародна наукова конференція «Історична пам’ять про Другу світову війну: комплекс жертви» (м. Київ, 24 листопада 2022 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції міжнародних відносин» (м. Київ, 21 грудня 2022 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні проблеми зовнішньої політики та міжнародних відносин країн євроатлантичного регіону: теорія і практика» (м. Київ, 30 березня 2023 р.), Всеукраїнська наукова конференція

«Політичні, економічні та ідеологічні фактори у світовій політиці: історія та сучасність» (м. Київ, 29 березня 2024 р.), Міжнародна наукова конференція «США: політика, суспільство, культура – 2025» (м. Київ, 6–7 березня 2025 р.), VIII Міжнародна конференція молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених» (м. Київ, 15 травня 2025 р.).

Окрім того, під час участі у сертифікованій програмі Українського католицького університету «Американська політика і система урядування» (вересень – листопад 2022 р.), реалізованої за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні, автор мав змогу обговорювати окремі аспекти даного дисертаційного дослідження з науковцями з американських університетів.

За матеріалами дисертації опубліковано 16 наукових праць: 6 наукових статей у фахових виданнях України, одна з яких індексується в міжнародній наукометричній базі даних (Scopus); 1 наукова стаття у зарубіжному виданні (Данія); 2 статті у збірниках наукових праць; 7 матеріалів і тез доповідей на наукових конференціях.

Особистий внесок. Дисертація є самостійним дослідженням, у якому викладено авторське бачення діяльності Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта. Усі 16 наукових праць за темою дисертації виконано автором одноосібно.

Структура дисертації зумовлена поставленою метою та дослідницькими завданнями. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (351 найменування на 31 сторінці) та додатків (22 додатки на 25 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 302 сторінки, з них основна частина – 225 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми дослідження

Оцінки ролі й місця Г. Уоллеса у політичній історії США. Г. Уоллес був одним з провідних діячів Нового курсу, чия політична кар'єра збіглася з визначними подіями як американської, так і світової історії. Не маючи попереднього досвіду на виборних посадах, він був призначений міністром сільського господарства у розпал Великої депресії; у 1941 р., коли вже тривала Друга світова війна, обійняв посаду віцепрезидента США, а згодом – міністра торгівлі в перші повоєнні роки. У 1948 р., як кандидат у президенти від Прогресистської партії, він відкрито критикував зовнішню політику адміністрації Г. Трумена, закликаючи до співпраці з Радянським Союзом на тлі розгортання «холодної війни». Стрімкий кар'єрний злет та неоднозначна політична спадщина Г. Уоллеса залишили помітний слід в історіографії, породивши численні дискусії щодо його впливу на політичне життя США у 1930–1940-х рр.

Першим ґрунтовним дослідженням діяльності Г. Уоллеса стала книга американського дослідника Р. Лорда «Уоллеси з Айови» (1947 р.) [238]. У цій праці автор детально висвітлив історію трьох поколінь родини Уоллесів. Через призму життя цієї відомої в Айові та на Середньому Заході сім'ї Р. Лорд простежив складний процес трансформації аграрного сектора США на межі XIX і XX ст. в умовах індустріалізації та урбанізації, акцентуючи увагу на змінах у свідомості фермерів і розвиткові федеральної аграрної політики.

Журналіст Дж. Флінн у роботі «Міф про Рузвельта» присвятив окремий параграф Г. Уоллесу. Оцінка Дж. Флінна, як і у випадку з Ф. Д. Рузвельтом, відзначалася суб'єктивністю та неточністю. Зокрема, описуючи призначення Г. Уоллеса на посаду міністра сільського господарства, Дж. Флінн помилково

стверджував, що Г. Уоллес «не мав репутації в країні, він не мав високого становища в якості редактора, письменника, бізнесмена чи політика, які могли б дати йому підстави для цього дивного призначення» [199, p. 222–230].

Напередодні президентських виборів 1948 р. в США, на яких Г. Уоллес балотувався як кандидат від Прогресистської партії, вийшли дві книги з виразним політичним підтекстом. Перша – «Генрі Уоллес: Людина та Міф», написана журналістом Д. Макдональдом, представляла собою квінтесенцією як реальних, так і вигаданих недоліків та політичних прорахунків Г. Уоллеса. Ця робота виглядала як відверта спроба дискредитувати публічного політика під час передвиборчої кампанії. Видаючи свою роботу за «розвінчування міфів» про Г. Уоллеса, Д. Макдональд створив вкрай тенденційний і однобокий портрет політика, спираючись на суб'єктивні оцінки та судження. Приміром, він стверджував, що Г. Уоллес завжди був «несправедливим, нечесним, заплутаним і небезпечним – зрадливим лицарем-втікачем, позбавленим вірності соратникам і відданості принципам» [243, p. 116–120]. У контексті зовнішньополітичної риторики Д. Макдональд змалював Г. Уоллеса «як інструмент радянського уряду» [243, p. 174–175].

Друга книга, «Знайомтеся, Генрі Уоллес», написана журналістом Дж. Вайсом, мала апологетичний характер. У цій маловідомій праці представлено позитивний огляд біографії кандидата в президенти Г. Уоллеса, що істотно контрастувала з критичними оцінками Д. Макдональда. Аналізуючи різні аспекти особистості та політичної діяльності Г. Уоллеса, Дж. Вайс стверджував: «Як науковець, він зарекомендував себе як один з провідних генетиків країни... Як бізнесмен, він допоміг створити компанію з виробництва насіння кукурудзи, яка принесла користь фермерам країни... Як сільськогосподарський журналіст, письменник і оратор, він активно виносив на громадське обговорення економічні та соціальні концепції, які він розробляв у теорії та втілював на практиці. Як державний службовець, обіймав посади з найвищим ступенем відповідальності – міністр сільського господарства, віцепрезидент, міністр торгівлі – і на кожній із них зробив значний внесок у добробут країни» [298, p. 90].

Варто зазначити, що вже перші дослідження про Г. Уоллеса, які здебільшого відображали внутрішньополітичні дебати у США, сформували неоднозначне ставлення до нього як політика та державного діяча. Це свідчить не лише про складність подальшої неупередженої оцінки його діяльності для дослідників, а й про виклики, що постають при аналізі його місця в суспільно-політичних процесах США в 1930–1940-х рр.

Повномасштабне розгортання у світі «холодної війни» наприкінці 1940-х рр., період маккартизму в США у 1950-ті рр., та домінування в американській історіографії «холодної війни» ортодоксальної школи, яка покладала відповідальність у розв'язані глобального протистояння виключно на СРСР, сприяли посиленню несприйняття серед американців ідеї про мирне співіснування з Радянським Союзом, яку в останні роки своєї публічної діяльності активно обстоював Г. Уоллес. Відповідно, образ «червоного», що закріпився за Г. Уоллесом завдяки його критикам і підтримувався багатьма дослідниками, значною мірою вплинув на характер оцінок цього політика на довгі десятиліття. Аналіз нечисленних праць, присвячених політичній діяльності Г. Уоллеса у 1940–1950-х рр., показує, що більшість дослідників сходились на думці, що він був наївним мрійником, який зруйнував свою політичну кар'єру через симпатії до СРСР.

У 1960–1970-х рр. оцінка Г. Уоллеса у науковій літературі зазнала помітних змін. Перші дві монографії, що вийшли на початку 1960-х рр. і присвячені його участі в президентській кампанії 1948 р., розглядають Г. Уоллеса та Прогресистську партію в контексті критики повоєнного лібералізму. Зокрема, американський політолог К. Шмідт у книзі «Генрі А. Уоллес: Кіхотичний хрестоносець 1948» зображував кандидата у президенти Г. Уоллеса як борця за мир [279]. Автор підкреслював, що провал Прогресистської партії на виборах 1948 р. став результатом розколу серед американських лібералів та впливу комуністів на цю «третю партію». Іншим дослідженням стала тритомна робота американського журналіста та письменника К. МакДугалла «Армія Гедеона», яка детально описує історію Прогресистської партії [244]. За словами К. МакДугалла, створення цієї

партії було результатом глибокого розчарування лібералів у зовнішньополітичному курсі адміністрації Г. Трумена та єдиним засобом, доступним для прогресистів, щоб протистояти дрейфу національної політики вправо. Загалом ці дві роботи, в яких простежується акцент на зовнішньополітичних поглядах Г. Уоллеса, можна віднести до ранньої американської ревізіоністської історіографії.

Одним із факторів, який сприяв зростанню інтересу до політичної кар'єри Г. Уоллеса в цей період, пов'язаний, на нашу думку, зі смертю політика у 1965 р. Історики, колеги Г. Уоллеса та журналісти виявили, що про цього відомого політика часів Ф. Д. Рузвельта майже нічого не було написано. У статті журналу «Time», опублікованій через вісім днів після його смерті, зазначалося: «У роки «холодної війни» та періоду внутрішнього достатку Г. Уоллес став забутою постаттю» [174]. Один із пізніших біографів Г. Уоллеса також підкреслював: «Коли Генрі Уоллес, колишній віцепрезидент Рузвельта, помер у 1965 році, він був практично забутою людиною. Його відкинули на звалище, призначене для програних справ і бездарних політиків, після того, як він невдало балотувався в президенти за списком Прогресистської партії в 1948 році» [181]. Продовжуючи цю думку, інші дослідники зазначили: «Як віцепрезидент, Генрі Уоллес відправився у політичну одіссею, яка відвела його далеко від кукурудзяних полів Айови... він ініціював хрестовий похід за мир, кульмінацією якого стала нещаслива кампанія 1948 року. Цей епізод кинув червону тінь на його минулу кар'єру. Його репутація була заплямована, а здобутки забуті. Лише після його смерті в 1965 році він отримав те визнання, якого не мав за життя» [273].

Авторами останньої цитати є історики з Айови, рідного для Г. Уоллеса штату, брати-близнюки Едвард і Фредерік Шапсмаєри, які написали першу повноцінну наукову біографію цього американського політика. У першій частині двотомника, «Генрі А. Уоллес з Айови: Аграрні роки, 1910–1940», вони дослідили «аграрний етап» життя Г. Уоллеса, пов'язаний із формуванням його політичної філософії та діяльністю на посаді міністра сільського господарства. Автори акцентували увагу на контрасті між практичним, емпіричним науковим мисленням Г. Уоллеса, яке

було особливо цінним під час його керівництва Міністерством сільського господарства, та його захопленням містичними і теософськими концепціями досконалості людства, які неодноразово ставили під загрозу його політичну кар'єру [272, p. IX].

У другій книзі, «Пророк у політиці: Генрі А. Уоллес і воєнні роки, 1940–1965», історики детально проаналізували період віцепрезидентства Г. Уоллеса, а також його подальшу політичну кар'єру як міністра торгівлі в адміністрації Г. Трумена та кандидата від Прогресистської партії на президентських виборах 1948 р. За словами Шапсмаєрів, погляд віцепрезидента Г. Уоллеса на міжнародні відносини був поєднанням християнського ідеалізму і вільсоніанського інтернаціоналізму [275, p. 54]. Автори зазначали, що посилання на Біблію та релігійне красномовство завжди були характерними для американської політики, але Г. Уоллес відрізнявся від інших політичних діячів своєю абсолютною щирістю та відданістю духовним ідеалам. Соціальна справедливість, людське братерство та встановлення загального миру були принципами, з яких Г. Уоллес черпав натхнення для соціально-політичної діяльності. Однак в кінці кар'єри Г. Уоллеса, на думку Шапсмаєрів, відбулася трансформація: «Почавши з прихильності до миру у всьому світі та соціальної справедливості, він поступово перейшов до жорстких рамок утопічних мрій та нереалістичних ідей» [275, p. 78, 195].

Окрім двох монографій, дослідники написали низку важливих для нашого дисертаційного дослідження статей, які концептуалізують політичну кар'єру та погляди Г. Уоллеса. Перш за все, варто виділити статтю під назвою «Генрі А. Уоллес: Філософ Нового курсу». На прикладі діяльності Г. Уоллеса, дослідники намагались розвінчати усталену думку про те, що Новий курс був позбавлений філософії реформ, яку підтримували як критики, так і прихильники Ф. Д. Рузвельта. Шапсмаєри підкреслювали, що завдяки засобам масової інформації, книгам, статтям, виступам та лекціям Г. Уоллес активно пропагував нагальну необхідність фундаментальних соціально-економічних змін, ставши, таким чином, «самопроголошеним філософом Нового курсу» [274, p. 177].

У іншій статті під назвою «Генрі А. Уоллес: Аграрний ідеаліст чи сільськогосподарський реаліст?» Шапсмаєри полемізують на предмет того, настільки діяльність Г. Уоллеса як міністра сільського господарства відповідала його поглядам як фермерського лідера. На думку істориків, ідеалізм Г. Уоллеса змушував його прагнути до досконалого суспільства, в якому б всі люди користувалися загальним процвітанням, тоді як його реалізм підштовхував до досягнення конкретних цілей. Автори стверджували, що успіхи Г. Уоллеса в реалізації аграрної політики США були зумовлені його експертними знаннями в галузі сільського господарства. Проте, як зазначають Шапсмаєри, коли Г. Уоллес почав займатися зовнішньою політикою як віцепрезидент та міністр торгівлі, його зусилля набули ознак донкіхотства. Адже в міжнародних відносинах його прагнення більше не дорівнювало власному знанню та розумінню [273].

Загалом слід зауважити, що перші біографи Г. Уоллеса хоч і проробили ґрунтовну роботу з висвітлення ключових етапів його політичної кар'єри, не змогли створити цілісний портрет політика. Їхні дослідження не дають відповіді на питання, як і чому найуспішніший міністр сільського господарства США та керівник одного з найефективніших міністерств в уряді Ф. Д. Рузвельта згодом став настільки недалекоглядним та ідеалістичним у питаннях зовнішньої політики.

Значний вплив на посилення інтересу до постаті Г. Уоллеса, насамперед його зовнішньополітичних поглядів, мали суспільно-політичні та історіографічні тенденції в США у 1960–1970-х рр. Загострення напруження періоду «холодної війни», що проявилося у Карибській кризі та війні у В'єтнамі, викликало хвилю антивоєнних виступів серед молоді. Паралельно в американському суспільстві активізувалися інші протестні рухи – за громадянські права, рівність жінок тощо – зумовлені глибшими соціальними та структурними проблемами всередині країни. Вбивства політичних (Джон та Роберт Кеннеді) і громадських (Мартін Лютер Кінг) діячів, а також справа про імпічмент президента Р. Ніксона посилили загальну недовіру до офіційних наративів і викликали запит на критичне переосмислення історії США. У цьому контексті значного поширення набули постмодерністські (некласичні) та ревізіоністські підходи у галузі історичних досліджень. Важливу

роль у цьому процесі відіграла школа «нових лівих», представники якої зосередили увагу на маргіналізованих групах, соціальній нерівності та структурних проблемах американського суспільства.

Паралельно з «новими лівими» в американській історіографії «холодної війни» сформувалася ревізіоністська течія, яка піддала критичному переосмисленню зовнішню політику США та її ідеологічні засади. Певною відправною точкою у формуванні ревізіоністської інтерпретації «холодної війни» стала праця Г. Альперовіца «Атомна дипломатія: Хіросіма та Потсдам» (1965 р.), у якій автор стверджував, що застосування атомної бомби США було спрямоване не стільки на перемогу над Японією, скільки на стримування впливу СРСР у Східній Європі та Азії [177]. Подальший розвиток цієї ідеї став одним із ключових чинників для перегляду вченими-ревізіоністами усталеної в американській історіографії тези про одноосібну відповідальність СРСР за розв'язання «холодної війни» (яку відстоювали представники ортодоксальної школа) та спонукав до альтернативних тверджень, що пов'язували цю відповідальність із «агресивною зовнішньою політикою» США та її «імперіалістичними амбіціями».

На цьому тлі постать Г. Уоллеса та його зовнішньополітична риторика набули нового значення як протиставлення офіційному курсу Вашингтона після Другої світової війни. Колишній віцепрезидент США почав сприйматися як політик, який ще у 1940-х рр. намагався запропонувати модель міжнародної взаємодії, альтернативну «холодній війні», засновану на мирному співіснуванні, антиколоніалізмі та посиленні ролі міжнародних інституцій. Такий підхід набув особливої актуальності з початком політики «розрядки» у радянсько-американських відносинах за президентства Р. Ніксона.

Оцінки діяльності Г. Уоллеса в ревізіоністському дискурсі значно варіювалися, на відміну від більш однозначного трактування, характерного для ортодоксальної школи. Частина ревізіоністів критикувала його за те, що, будучи відданим прихильником Нового курсу, він не зміг вийти за межі лібералізму як у внутрішній, так і в зовнішній політиці. Згідно з цією точкою зору, Г. Уоллес, поділяючи з Ф. Д. Рузвельтом і Г. Труменом віру в політику «Відкритих дверей»

(англ. *Open Door Policy*) – яку відомий історик В. Вільямс інтерпретував як «американський імперіалізм вільної торгівлі» або «економічний експансіонізм» та одну з головних причин «холодної війни» – не запропонував справжньої альтернативи зовнішньополітичному курсу США [297, p. 66–67]. Відтак, на думку цієї групи ревізіоністів, Г. Уоллес навряд чи міг запобігти розгортанню «холодної війни» [267].

Інша група ревізіоністів, яка критикувала американську зовнішню політику після Другої світової війни (Р. Уолтон, С. Уолкер та Н. Марковіц), пропонувала позитивну, а в окремих випадках навіть екзальтовану оцінку діяльності Г. Уоллеса. Наприклад, журналіст Р. Уолтон у своїй книзі «Генрі Уоллес, Гаррі Трумен та холодна війна» намагався пов'язати політику «розрядки», яку розпочав президент Р. Ніксон, із програмними положеннями Прогресистської партії Г. Уоллеса. Автор дійшов сумнівного висновку, що події, які відбувалися після Другої світової війни, не були історично зумовленими, а тому розгортання «холодної війни» можна було зупинити. І саме Г. Уоллес, за словами Р. Уолтона, вів «пророчу боротьбу проти хрестового походу холодної війни як вдома, так і за кордоном, чим утвердив себе як один із справжніх героїв Америки» [291, p. 352].

Історик С. Уолкер, відомий своїми дослідженнями в галузі атомної дипломатії та історії ядерної бомби, у книзі «Генрі А. Уоллес та американська зовнішня політика» підкреслював, що Г. Уоллес не був наївним політиком, а навпаки, відзначався далекоглядністю та глибоким аналізом. «Незважаючи на недоліки позиції Уоллеса, – зазначав С. Уолкер, – він висловив проникливу критику американської політики холодної війни», а його підхід до «радянської проблеми» заслуговує на більш справедливу оцінку, ніж ту, яку він отримав [290, p. 200].

Інший історик-ревізіоніст, Н. Марковіц, у книзі «Злет і падіння народного століття: Генрі Агард Уоллес і американський лібералізм, 1941–1948» дослідив погляди Г. Уоллеса у контексті воєнного та раннього повоєнного лібералізму. Автор відверто висловив своє критичне ставлення до лібералізму часів «холодної війни» і запропонував співчутливий аналіз дій прогресистів під керівництвом Г. Уоллеса, які кинули виклик яструбам американської зовнішньої політики.

Н. Марковіц зобразив Г. Уоллеса як «мужню особистість з вірними передбаченнями», підкреслюючи його важливу роль у політичних дебатах тієї епохи [247].

Після виходу книги Н. Марковіца представник школи «нових лівих» професор Б. Бернштейн опублікував рецензію під назвою «Генрі А. Уоллес і агонія американського лібералізму: Політичний вигнанець у холодній війні». У ній він охарактеризував Г. Уоллеса як «політичного євангеліста американського лібералізму», відданого своїй місії, яка спонукала його активно виступати за запровадження заходів соціального забезпечення та прагнути розширити ідеї Нового курсу на глобальному рівні. Проте Б. Бернштейн також наголосив, що «Генрі Уоллес зіпсував свою репутацію і розтратив свій престиж, виступаючи проти холодної війни, як всередині країни, так і за її межами». На його думку, ідеологія Г. Уоллеса, з її апріорною вірою в експансіонізм «Відкритих дверей» як гарант міжнародного миру і процвітання, зумовила його неспроможність зрозуміти джерела «холодної війни» [181, p. 62–67].

З другої половини 1970-х рр. до початку 1990-х рр. можемо констатувати відсутність ґрунтовних досліджень, присвячених діяльності Г. Уоллеса. Значною мірою це обумовлено ренесансом правих поглядів та активізацією антикомуністичної пропаганди за часів президентства Р. Рейгана.

У зв’язку з колапсом «комуністичного проєкту» та закінченням американо-радянської конфронтації почалась і триває досі переоцінка діяльності, ідей та поглядів Г. Уоллеса. Нові дослідження спираються на раніше недоступні архівні матеріали, розсекречені після закінчення «холодної війни».

Від початку 1990-х рр. у США та інших країнах помітно зріс інтерес дослідників до тих аспектів біографії Г. Уоллеса, які раніше залишалися поза увагою або свідомо замовчувалися. Так, почесні професори Університету Айови В. Мюррей та Р. Бенеке у своєму досліджені розглянули суспільний внесок Г. Уоллеса як аграрного економіста [254]. Професор Ф. Кубо з Університету Кейо (м. Токіо, Японія) проаналізував еволюцію поглядів Г. Уоллеса на фермерську проблему на основі змін в аграрній політиці Нового курсу [235]. Особливо цінною

для нашого дослідження стала стаття професора Д. Стівенса «Організація економіки оборони...», у якій автор дослідив маловивчений аспект політичної кар'єри Г. Уоллеса, пов'язаний з його участю в управлінні мобілізаційними зусиллями США під час Другої світової війни [285].

У 1990–2000-х рр. було опубліковано кілька важливих праць, присвячених віцепрезидентам США, які висвітлювали, зокрема, роль Г. Уоллеса у трансформації цього політичного інституту [299; 300]. Особливо варто відзначити ґрунтовну монографію «Віцепрезиденти США 1789–1993», підготовлену сенатором від Орегону М. Гетфілдом у співпраці із співробітниками Історичного офісу Сенату США. У статті про віцепрезидента Уоллеса автори зазначили: «За час свого єдиного терміну на посаді віцепрезидента США Генрі Уоллес більше, ніж будь-хто з його попередників, брав участь у вирішенні адміністративних і зовнішньополітичних проблем. Незважаючи на те, що багато хто вважав його невдахою на цій посаді, він у багатьох відношеннях був прообразом сучасних віцепрезидентів, які часто виконують функції виконавчого помічника та міжнародного емісара президента» [289, p. 400].

Вагомий внесок у дослідження Г. Уоллеса та аграрної політики Нового курсу належить американському історику, професору Вашингтонського університету Р. Кіркендаллу [229–234]. Автор слушно апелював до окремих оцінок Г. Уоллеса, представлених дослідниками Шапсмаєрами. Зокрема, він зазначав, що запропонована ними дилема – «аграрний ідеаліст» чи «сільськогосподарський реаліст?», – формулює надто вузьке уявлення про Г. Уоллеса як політичного діяча. На думку дослідника, роль Г. Уоллеса не обмежувалася лише «міцними вузами із сільським господарством», та що кар'єра політика в 1941–1948 рр. «була не дивним епізодом у його житті, різко відокремленим від того, що було раніше, а етапом в еволюційному розвитку». Підсумовуючи, Р. Кіркендалл відзначив, що шлях Г. Уоллеса від «кукурудзяних полів Айови» до «хрестового походу за мир» був логічним і послідовним [229, p. 139–142].

В період після закінчення «холодної війни» першу політичну біографію Г. Уоллеса написали австралійці Г. Уайт, професор історії з Університету Сіднея,

та Дж. Мейз, незалежний учений-психолог. У книзі під назвою «Генрі А. Уоллес: Його пошук нового світового порядку» автори спробували по-новому поглянути на Г. Уоллеса, застосовуючи на різних етапах розгляду його біографії елементи психоаналізу. Незважаючи на звернення до дитинства та юності Г. Уоллеса, дослідникам, на нашу думку, не вдалося уникнути історіографічних кліше та упереджень, які існували в оцінках Г. Уоллеса попередніх десятиліть. Наприклад, аналізуючи його ідеї та діяльність у контексті американо-радянських відносин, Г. Уайт та Дж. Мейз повторюють тези істориків-ревізіоністів. Зокрема, вони зазначили: «Якби Г. Уоллес, а не Г. Трумен, став президентом після смерті Ф. Д. Рузвельта, його компромісна політика з Радянським Союзом могла б позбавити світ близько сорока років холодної війни». Разом з тим, ставлячи під сумнів попередню тезу, вони стверджують, що «захоплення Уоллеса містичними, теософськими концепціями досконалості людства... породило не лише його інтернаціоналізм, але й донкіхотський авантюризм і нерозсудливість, які неодноразово загрожували його публічній кар'єрі» [293, p. 9]. Автори також ґрунтовно розглянули захоплення Г. Уоллеса містицизмом та його зв'язки з російським емігрантом М. Реріхом, припускаючи, що ці відносини могли вплинути на його політичні переконання [293, p. 82]. На думку дослідників, цей аспект його приватного життя, який активно обговорювався у ЗМІ напередодні виборів 1948 р., наніс серйозний удар по репутації Г. Уоллеса [293, p. 270]. Однак видається очевидним, що катастрофічні результати, які він отримав на виборах, були насамперед результатом його зовнішньополітичних поглядів.

У 2000 р. уродженці Айови Дж. Калвер, колишній конгресмен-демократ, та Дж. Гайд, журналіст вашингтонського бюро «Des Moines Register», опублікували одну з найґрунтовніших на сьогодні праць про Г. Уоллеса під назвою «Американський мрійник: Життя та час Генрі А. Уоллеса». Їхнє дослідження є вдалою спробою відійти від стереотипів, що формували образ Г. Уоллеса в часи «холодної війни», і всебічно висвітлити різні аспекти його життя. Дослідники зазначили, що небагато людей знали про сільське господарство більше ніж Г. Уоллес, і «ніхто не був сповнений таким ентузіазмом, щоб допомогти фермерам

у їхньому скрутному становищі» [193, p. 119]. Дж. Калвер і Дж. Гайд наголосили, що під керівництвом Г. Уоллеса Міністерство сільського господарства стало «центральним елементом енергії, інновацій та прогресивних дій Нового курсу, які кардинально змінили відносини між фермерами та урядом» [193, p. 227]. Аналізуючи участь Г. Уоллеса у президентській кампанії 1948 р. автори підкреслили, що, не дивлячись на обмежені політичні навички Г. Уоллеса, він проявив сміливість, щирість і бачення питань, що стосувались прав пересічних громадян, расових відносин і небезпеки розгортання «холодної війни». Однак його кампанія швидко стала жертвою «червоного цькування», яке, за словами Дж. Калвера і Дж. Гайда, було більше проявом становлення консенсусу «холодної війни», ніж відображенням реальної загрози зв'язків Г. Уоллеса з лівими політичними силами [193, p. 456].

Один із провідних дослідників Нового курсу, історик А. Шлезінгер-молодший, який у своїх роботах часто критично оцінював Г. Уоллеса, написав цікаву рецензію на книгу Дж. Калвера та Дж. Гайда. Зокрема, він слушно зауважив: «Трагізм навколо Уоллеса полягає у тому, що люди не пам'ятають його значних досягнень як ученого та державного службовця. Якщо вони згадують про Уоллеса, то думають про «листи до Гуру» (йдеться про листування із М. Реріхом. – *прим. авт.*) та президентську кампанію 1948 року» [162]. Сам А. Шлезінгер-молодший описав Г. Уоллеса наступним чином: «… редактор, генетик, економіст, бізнесмен, найкращий міністр сільського господарства, якого коли-небудь мала країна, віцепрезидент Сполучених Штатів під час Другої світової війни, третій партійний кандидат у президенти на початку «холодної війни», і водночас невиправно наївний політик, а в приватному житті – містик, схильний до неймовірних духовних пошуків» [162].

Найменш заідеологізований, на нашу думку, аналіз участі Г. Уоллеса у президентських виборах 1948 р. в сучасній історіографії представлений у монографії історика Т. Девіна «Президентська кампанія Генрі Уоллеса 1948 року і майбутнє повоєнного лібералізму» (2013 р.). Автор зобразив Г. Уоллеса як трагічну постать з ідеалістичними переконаннями. Зокрема, його погляди на повоєнний світ

Т. Девін трактував як «християнський утопізм», що включав віру в добрі наміри світових націй [195, p. 281–282]. Автор детально проаналізував роль комуністів у Прогресистській партії, розглядаючи це як головну причину тотальної поразки Г. Уоллеса на президентських виборах 1948 р.

У 2010-х рр. вийшло три статті, присвячені важливому епізоду політичної кар'єри Г. Уоллеса, пов'язаному з місією «доброї волі» до Радянського Союзу, Монголії та Китаю під час Другої світової війни. Перша стаття належить американському дослідникові російського походження В. Бірнштейну і має назву «Три дні в "Аушвіці без газових камер": Візит Генрі А. Уоллеса до Магадану в 1944 році» [184]. На основі поширеного звинувачення у тому, що Г. Уоллес не помітив, що місцевість, яку він із цікавістю та захопленням оглядав (м. Магадан), була табором у системі ГУЛАГу, В. Бернштейн робить ґрунтовний аналіз того, як саме радянським спецслужбам вдалось ввести в оману віцепрезидента США. Ключовим висновком автора є те, що це була професійно спланована спецоперація, і Г. Уоллес був не першим американським політиком, який потрапив у таку пастку, характерну для сумнозвісних «потьомкінських сіл».

Друга стаття, під назвою «Місія в Радянську Азію: віцепрезидент США Генрі Уоллес у Сибіру, Узбекистані та Казахстані», належить казахстанському історику А. Камалову. У цій роботі автор приділив особливу увагу центрально-азійській частині поїздки Г. Уоллеса, під час якої він відвідав столицю Узбекистану Ташкент і кілька міст Казахстану, включаючи Алма-Ату [310].

У третій статті, написаній китайською дослідницею Ху Юейн, детально розглянуто місію Г. Уоллеса в Китай [222]. Авторка підкреслила, що Г. Уоллес був найвищим посадовцем США, який відвідав Китай під час Другої світової війни.

Великий інтерес для нашого дослідження становлять три статті, присвячені Г. Уоллесу, написані його племінником, шведським дослідником М. Вейкманом[1]. У першій статті «Генрі К. Уоллес та Генрі А. Уоллес як міністри сільського господарства: Важливість президентської підтримки» автор порівнює двох

[1] Магнус Вейкман є сином рідної сестри Г. Уоллеса, Рут Уоллес, яка у свій час вийшла заміж за шведського дипломата Пера Вейкмана.

представників родини Уоллесів на посаді міністрів сільського господарства, підкреслюючи, що їхні успіхи і невдачі значною мірою залежали від підтримки президентів [296]. М. Вейкман зазначив, що президенти В. Гардінг та К. Кулідж заважали зусиллям Г.К. Уоллесу у подолані кризи в аграрному секторі після Першої світової війни, тоді як завдяки підтримці Ф. Д. Рузвельта Г. Уоллес зміг суттєво покращити економічне становище фермерів під час Великої депресії. У двох інших статтях М. Вейкман вдається до менш об'єктивного аналізу, акцентуючи на недооцінці ідей і поглядів Г. Уоллеса в 1940-х рр. У статті «Генрі А. Уоллес на посаді віцепрезидента: Останній нью-дилер» він підкреслив, що Г. Уоллес закликав до порозуміння з СРСР, вважаючи, що «жорстке поводження з Росією» може спричинити третю світову війну із застосуванням атомної зброї. За словами автора, зовнішньополітичні ідеї Г. Уоллеса були відкинуті спочатку обома основними партіями, а згодом і американськими виборцями в 1948 р. [295]. В останній статті «Генрі А. Уоллес як кандидат у президенти» М. Вейкман зазначив, що балотуючись у президенти в 1948 р., Г. Уоллес переслідував дві мети: 1) досягти порозуміння з СРСР для забезпечення тривалого миру, і 2) поглибити та розширити Новий курс як у США, так і за кордоном [294]. Місцями племінник колишнього віцепрезидента вдається до явних маніпуляцій, стверджуючи, що втрати американських життів могли бути значно меншими, якби післявоєнна зовнішня політика США реалізовувалася відповідно до ідей Г. Уоллеса.

Незважаючи на значний інтерес до постаті Г. Уоллеса та прогрес у прагненні об'єктивно оцінити його політичну кар'єру, в наукових публікаціях останнього десятиліття спостерігаються ознаки відродження заангажованих підходів до інтерпретації його діяльності. Така тенденція виглядає як відображення впливу сучасних американських внутрішньополітичних дебатів та політичної поляризації.

У публікаціях американських медіа колишній віцепрезидент згадується в контексті поняття «американський фашизм», яке почало активно використовуватися під час першого президентства Д. Трампа. Також його ім'я фігурувало у дискусіях навколо російського втручання у вибори 2016 р. та

популярності лівих ідей сенатора Б. Сандерса. Зазначимо лише кілька заголовків цих публікацій: «Американський фашизм у 1944 році та сьогодні» [165]; «Як віцепрезидент Рузвельта застерігав від фашизму Трампа» [159]; «Фашизм і заперечення правди: чому Генрі Уоллес може навчити нас про Трампа» [163]; «Останній російський лідер, який втручався у вибори в США? Йосип Сталін» [161]; «Кидаючи Уоллеса, блокуючи Берні: як демократи розірвали стосунки з робітничим класом» [160].

З останніх монографій, написаних під політизованим кутом зору, варто відзначити книгу журналіста, кореспондента «The Nation» Дж. Ніколса «Боротьба за душу Демократичної партії: Неминуча спадщина антифашистської, антирасистської політики Генрі Уоллеса» (2020 р.) [256]. У своїй праці Дж. Ніколс розглядає, як кампанія Г. Уоллеса проти мілітаризму, за расову справедливість і охорону здоров'я як право людини зробила його одним із перших поборників ліберальних реформ у Демократичній партії, але також сприяла його політичній ізоляції. Автор відкрито висловлює своє розчарування тим, що Г. Уоллеса історично дискредитували за його передчасне прагнення до розрядки міжнародної напруги та бажання покласти край всім формам дискримінації. Дж. Ніколс стверджує, що Г. Уоллес пожертвував своєю владою і положенням заради бачення, від якого Демократична партія відмовилася.

Натомість частина сучасних американських інтелектуалів, пов'язаних з неоконсервативними колами, продовжує гостро критикувати ідеї Г. Уоллеса. Однією з найпомітніших робіт, що відображає таку критику, є монографія американського економіста Б. Стайла під назвою «Світ, якого не було: Генрі Уоллес і доля американського століття» (2024 р.). Автор стверджує, що якби Г. Уоллес залишився кандидатом у віцепрезиденти на виборах 1944 р. і згодом став президентом після смерті Ф. Д. Рузвельта, світ опинився б у катастрофічному становищі: «... не було б ні доктрини Трумена, ні плану Маршалла, ні НАТО, ні Західної Німеччини, ні політики стримування» [284]. Г. Уоллес виступав проти всіх цих ініціатив, які стали основою того, що прийнято називати американським століттям. Б. Стайл кидає виклик попереднім біографам Г. Уоллеса, які, на його

думку, зображують його як доброзичливого візіонера. Він критикує цих дослідників за те, що жоден з них не скористався «чудовим скарбом російських архівних матеріалів», які, принаймні до повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 р., були доступними для допитливих істориків. Використовуючи ці сумнівні джерела, Б. Стайл висловив думку, яка перевершує навіть найгострішу критику, висунуту на адресу американського політика. Зокрема, він стверджує, що Г. Уоллес, будучи містичною фігурою, прагнув «змовитися» зі Сталіним, щоб підірвати офіційну зовнішню політику США під час президентських виборів 1948 р. Б. Стайл називає Г. Уоллеса «самозакоханим, спраглим влади і готовим використати радянський вплив» для реалізації своїх амбіцій. Книга сповнена маніпулятивними припущеннями на кшталт аналізу Б. Стайлом поїздки віцепрезидента Уоллеса в СРСР. Він припускає, що Г. Уоллес «ймовірно» знав, що 13 млн сталінських підданих загинули від колективізації, і що він був «готовий бути обдуреним» пейзажами «шахт і заводів, укомплектованих рабами» [284].

Таким чином, протягом останніх 80 років оцінки ролі й місця Г. Уоллеса у політичній історії США зосереджувалися переважно на трьох ключових аспектах: критиці зовнішньої політики адміністрації Г. Трумена щодо відносин із СРСР, участі у президентській кампанії 1948 р. та його внеску у розвиток лібералізму у воєнний та повоєнний періоди. Однак ці теми охоплюють лише пізні етапи політичної кар'єри Г. Уоллеса, залишаючи поза увагою або недооцінюючи його попередні досягнення. Це підкреслює важливість детальнішого вивчення діяльності Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта, коли він мав найбільший вплив на формування державної політики.

Основні напрями історіографії Нового курсу Ф. Д. Рузвельта. Феномен Г. Уоллеса, його політичне становлення, діяльність та кар'єрний злет у рузвельтівську епоху неможливо зрозуміти без загального уявлення про сутність і значення Нового курсу. Саме тому важливо звернутися до історіографічного осмислення цього періоду, яке у світовому науковому просторі найповніше представлене в американській історіографії. Дослідження американських авторів репрезентують найбільш повний спектр оцінок Нового курсу – від апологетичних

трактувань до жорсткої критики й спроб концептуального переосмислення його змісту й наслідків. Різноманіття цих підходів, що еволюціонували протягом десятиліть, яскраво ілюструє здобутки різних історіографічних шкіл, які відображали зміни в культурному й політичному житті американського суспільства. З огляду на широту інтерпретацій і глибину аналітичних підходів, у нашому дослідженні основну увагу зосереджено саме на американському науковому доробку, який дозволяє отримати найбільш повне й різнобічне уявлення про період Нового курсу, а відтак – і про місце Г Уоллеса в його контексті.

Дебати щодо історичного значення Нового курсу, його ідеологічних витоків, а також політичних і соціально-економічних наслідків тривають у США уже понад 90 років. Перші оцінки й характеристики Нового курсу були зроблені учасниками та сучасниками тих подій. Із послідовною критикою реформістських зусиль адміністрації Ф. Д. Рузвельта виступав колишній президент Г. Гувер (1929–1933 рр.). Ще під час програшної для себе президентської кампанії 1932 р. він наголошував на потенційних радикальних змінах для суспільно-політичного життя країни, якщо президентом стане Ф. Д. Рузвельт. Зокрема, під час одного із виступів перед виборцями, Г. Гувер зазначив: «Пропозиції наших опонентів є радикальним відходом від принципів, які сформувалися за 150 років і зробили нашу країну найвеличнішою нацією у світі». Тому ці вибори визначатимуть, «у якому напрямку рухатиметься наша нація у найближчі 100 років» [324, с. 172–173]. Після поразки на виборах екс-президент Г. Гувер продовжив свою критику Нового курсу. Він вважав, що підхід Ф. Д. Рузвельта до подолання Великої депресії загрожував економіці вільного підприємництва, суті американських демократичних ідеалів і, що найважливіше, свободі американського народу через постійне розширення повноважень федерального уряду за рахунок штатів та органів місцевого самоврядування [221].

Протягом 1930-х рр. політичні опоненти Ф. Д. Рузвельта часто критикували Новий курс, порівнюючи його з державним соціалізмом, комунізмом або навіть фашизмом. Серед найвідоміших критиків були губернатор і сенатор від Луїзіани Г. Лонг, радіо-проповідник Ч. Кофлін, а також стійкий прихильник Демократичної

партії і колишній губернатор Нью-Йорка А. Сміт [187]. Політичні супротивники Ф. Д. Рузвельта з обох основних партій заснували низку організацій, які виступали проти політики Нового курсу, найвідомішою з яких була Американська ліга свободи (1934–1940 рр.). Ця організація ставила за мету мобілізувати широкі верстви населення на «хрестовий похід» проти Нового курсу, звинувачуючи його в узурпації влади федеральними органами, надмірних витратах з державного бюджету, перебільшенні соціальних наслідків Великої депресії, а також у наданні занадто великої допомоги фермерам і робітникам [316, с. 103–104]. Однак, попри організовану опозицію, ці намагання не принесли бажаного ефекту. Переконливі перемоги Ф. Д. Рузвельта на президентських виборах 1936 та 1940 рр., свідчили про довіру більшості американців до політики Нового курсу.

Оцінюючи Новий курс у 1930-х рр., відомий політичний оглядач В. Ліппман звернув увагу на цікавий аспект, який залишався поза увагою багатьох сучасників. Він вказав на інерцію хибного враження про цілковиту протилежність підходів Г. Гувера і Ф. Д. Рузвельта, що активно просувалося під час президентської кампанії 1932 р. і продовжувало підтримуватися в подальшому. За словами В. Ліппмана, прихильники обох адміністрацій прагнули «закріпити в суспільній свідомості думку, що нова ера почалася 4 березня 1933 р. .., щоб громадськість сприймала Г. Гувера як прихильника старих традицій, а Ф. Д. Рузвельта – як революційного піонера Нового курсу» [286, p. 35]. На думку В. Ліппмана, різкий розрив з минулим відбувся не з інавгурацією Ф. Д. Рузвельта, а восени 1929 р., коли після краху повоєнного процвітання президент Г. Гувер взяв на себе відповідальність за відновлення економіки. За його словами, політика Г. Гувера у цей період, була безпрецедентною в історії США. Розвиваючи цю думку, В. Ліппман дійшов висновку, що «історичне місце Г. Гувера як радикального новатора було дуже недооцінене, тоді як новаторство Ф. Д. Рузвельта, навпаки, перебільшене» [286, p. 36]. Він також зазначив, що в реформах Нового курсу не було нічого радикально нового: їхні основи були закладені ще у програмах «Нового націоналізму» Теодора Рузвельта і «Нової свободи» Вудро Вільсона [286, p. 43]. Таким чином, В. Ліппман відкидав твердження політичних опонентів і

консервативних критиків про радикальний чи неамериканський характер Нового курсу, пропонуючи розглядати його як продовження ідей, які вже існували в реформістській традиції США. Ця теза міцно закріпилася в подальших історичних дебатах навколо Нового курсу.

Наприкінці 1940-х рр. вийшло дві знакові книги про Ф. Д. Рузвельта, які пропонували кардинально різні оцінки 32-го президента США. Перша з них, «Рузвельт та Гопкінс очима очевидця», написана американським драматургом і журналістом Р. Шервудом, стала важливим внеском в історіографію Нового курсу. Варто підкреслити, що Р. Шервуд був безпосереднім свідком і учасником формування державної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта. Починаючи з 1940 р. і до смерті президента, він, разом із Г. Гопкінсом та С. Розенманом, працював над укладанням усіх найважливіших промов Ф. Д. Рузвельта. У своїй книзі Р. Шервуд зазначав: «Під час правління Г. Гувера престиж президента впав до тривожно низького рівня. Те саме відноситься і до віри народу в усю конституційну систему, особливо у те, що сам Г. Гувер завзято називав американським способом життя» [281, p. 39]. В цьому контексті автор критично оцінював діяльність Г. Гувера та його попередників, які сприймали федеральну допомогу нужденним як загрозу американським традиціям індивідуалізму та конкуренції, вважаючи її чинником, що заохочує лінощі і неробство. Натомість, як підкреслював Р. Шервуд, Г. Гопкінс і президент Ф. Д. Рузвельт вважали, що громадяни мають невід'ємне право на допомогу, і що «надання допомоги – це не акт милосердя, а обов'язок уряду перед своїми громадянами» [281, p. 47]. Такий підхід став одним із визначальних у формуванні нової філософії державного управління, яку адміністрація Ф. Д. Рузвельта втілювала через програми Нового курсу.

Друга книга, про яку йшлося вище, під назвою «Міф про Рузвельта» Дж. Флінна, містить гостру критику як Нового курсу, так і самого президента. У своєму дослідженні, спрямованому на «розвінчання поширених міфів» про Ф. Д. Рузвельта, Дж. Флінн висунув ключові тези, які дістали подальшого розвитку у лівій (1960–1970-ті рр.) та (нео)консервативній (1980-ті рр.) критиці Нового

курсу. Зокрема, за словами автора, адміністрація Ф. Д. Рузвельта «зруйнувала традиційну економічну модель, зменшила владу штатів, передавши її до Вашингтону, а також послабила Конгрес, зосередивши повноваження в руках виконавчої влади» [199, p. 414–415].

Провідна теза Дж. Флінна полягала у тому, що він обґрунтовував провал Нового курсу високим рівнем безробіття. Цей аргумент став одним із ключових для наступних критиків, які намагалися довести недієздатність політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта. Для пересічних американців безробіття дійсно було основним проявом депресії. Отже, оскільки Новий курс символізував боротьбу з нею, рівень безробіття, вважали критики, служив головним індикатором успіху або провалу Нового курсу у подоланні економічної кризи. Дж. Флінн також стверджував, що Ф. Д. Рузвельт втягнув країну в Другу світову війну аби відвернути увагу від внутрішніх проблем, які не лише залишалися невирішеними, але й з часом поглиблювалися в умовах Нового курсу [199, p. 417–418].

Важливо зазначити, що в межах ранньої історіографії Нового курсу консервативна критика не отримала значного визнання. Такі автори, як Дж. Флінн, які звинувачували Новий курс у порушенні глибоких історичних традицій США, знайшли підтримку в дуже обмежених наукових колах. У 1940-х і 1950-х рр. серед дослідників домінував ліберальний підхід до аналізу Нового курсу, що поєднував схвальні оцінки з елементами м’якої критики.

До кінця 1940-х рр. професійні історики підготували перші наукові інтерпретації Нового курсу. Зокрема, заслуговує на увагу маловідомий збірник статей «Новий курс: еволюція чи революція?», який вперше був виданий у 1949 р. [286]. У цьому невеличкому зібранні (113 сторінок) містяться одні з перших спроб історичного аналізу Нового курсу, як від вже відомих істориків, так і тих, хто лише починав свою наукову кар’єру. Виходячи з назви збірника, автори прагнули з’ясувати, чи був Новий курс початком нового етапу, поворотним моментом в історії американського реформістського руху, чи він лише наслідував ліберальні та реформістські ідеї, які відносяться до часів популістів і прогресистів?

Наприклад, професор Колумбійського університету Л. Хакер у своїй статті висловив думку, що Новий курс слід розглядати як «третю американську революцію». Він наголошував на кардинальних змінах у концепції держави та національного уряду, відзначаючи, що «раніше держава була пасивною та неупередженою силою, а тепер вона стала інтервенціоністською». «Держава «laissez-faire», – зауважив Л. Хакер, – яка мала лише скелетний апарат відомств та агентств, перетворилася на державу соціального обслуговування з величезним складно влаштованим постійним апаратом службовців і бюрократів» [286, p. 2].

Оцінка Л. Хакера щодо революційного характеру Нового курсу різко розходилась з думкою його колеги з Колумбійського університету Г. Коммагера. У своїй статті «Дванадцять років Рузвельта» професор Г. Коммагер підкреслював еволюційний, а не революційний характер Нового курсу. Зокрема, він зазначав: «Революція Рузвельта була не революцією, а швидше кульмінацією півстолітнього історичного розвитку, і сам Рузвельт, хоч і вважався безперечним лідером, був інструментом народної волі, а не творцем чи диктатором цієї волі» [286, p. 25–26]. Одним із найбільших досягнень Нового курсу, на думку історика, було «прийняття принципу відповідальності держави за добробут і безпеку свого народу». Підкреслимо, що погляди професора Г. Коммагера поділяла більшість адептів Нового курсу. У ранніх політичних дискусіях 1930-х рр. прихильники політики Ф. Д. Рузвельта вважали такого роду звернення до американської реформістської традиції корисною протидією традиціоналізму республіканської опозиції.

До збірника увійшли статті трьох молодих (на момент публікації книги) істориків, які лише починали дослідження епохи президентства Ф. Д. Рузвельта та Нового курсу, а згодом стали провідними спеціалістами з цього періоду. Зокрема, це доцент Гарвардського університету А. Шлезінгер-молодший, викладач Колумбійського університету Р. Гофстадтер та викладач коледжу Барнарда Б. Раух. У своїх роботах вони запропонували нові підходи до аналізу Нового курсу.

Так, Б. Раух першим серед дослідників обґрунтував ідею «двох Нових курсів», надаючи наступним історикам формулу для впорядкування, на перший погляд, хаотичного та експериментального періоду реформ 1930-х рр. Історик

підкреслював, що ціллю «першого» Нового курсу (1933–1934 рр.), який мав здебільшого консервативний характер, було відновлення в аграрному секторі, промисловому виробництві та фінансах. На противагу цьому, «другий» Новий курс, який розпочався у 1935 р., був орієнтований на реформи, спрямовані на забезпечення соціальної справедливості [286, p. 75]. Дослідник зазначав, на цьому етапі президент Ф. Д. Рузвельт сформував нову коаліцію, до якої увійшли представники робітничого класу та дрібні фермери, і залучив нових політичних радників. Він також розпочав реалізацію більш ліберальної й амбітної програми, яка меншою мірою відповідала інтересам бізнесу, ніж на попередньому етапі [286, p. 76–77]. З подачі Б. Рауха в історіографії закріпилося визначення періодів Нового курсу – від консервативного до ліберального, від відновлення до реформ. Ідея «першого» та «другого» Нового курсу є корисною, оскільки вона відображає важливі зміни в підходах адміністрацій Ф. Д. Рузвельта до вирішення економічних і соціальних проблем країни. Водночас слід підкреслити, що межі між цими двома етапами були дещо умовними.

У своїй статті історик А. Шлезінгер-молодший стверджував, що Ф. Д. Рузвельт озброїв ліберальне крило Демократичної партії філософією державного втручання – вірою у те, що «уряд має певний обов'язок використовувати всю свою владу та ресурси для вирішення нових соціальних проблем за допомогою нового соціального контролю» [286, p. 97–101]. А. Шлезінгер-молодший справедливо відмітив, що адміністративні методи управління, які використовувала команда Ф. Д. Рузвельта, були «безтурботними», «безладними» та часто «деморалізуючими». Але ці недоліки, на думку автора, тьмяніють у загальній перспективі найвищого успіху Нового курсу – відновлення «бойового духу Америки» та підтвердження того, що демократія залишається життєздатним способом суспільного устрою [286, p. 101].

Історик Р. Гофстадтер наполягав, що Новий курс ніколи не зрозуміє той, хто «шукає єдину політичну лінію або далекосяжний план». На думку автора, це була «серія імпровізацій, багато з яких схвалювалося раптово, а деякі виявилися суперечливими» [286, p. 104]. Серед позитивних аспектів Нового курсу дослідник

виокремив відновлення економічної активності та встановлення принципу «вся спільнота через посередництво федерального уряду несе певну відповідальність за загальний добробут» [286, p. 110–111]. Проте, як зазначив Р. Гофстадтер, до початку Другої світової війни Новий курс не зміг досягти своїх головних цілей щодо подолання кризи та створення основ стабільного розвитку.

Дискусія, представлена у вказаному збірнику, дала поштовх не лише подальшим дебатам серед істориків, але й спричинила суперечки між різними історичними школами. Зокрема, 1950-ті рр. були позначенні протистоянням двох інтерпретацій Нового курсу, які уособлювали представники прогресистської та консенсусної шкіл історичної думки. Суть їхньої дискусії полягала у визначенні місця Нового курсу в контексті американської реформістської традиції. До 1960-х рр. більшість учених схилялися до того, що Новий курс був прямим продовженням популізму кінця XIX ст. та прогресизму початку XX ст. Ця точка зору відображала позицію прогресистської школи [219].

Демонструючи емоційну прихильність до Ф. Д. Рузвельта та переконання, що американська політична реформа значною мірою залежала від харизматичного лідерства, історики прогресистської школи (А. Шлезінгер-молодший, Ф. Фрейдель та ін.) поставили 32-го президента США на домінуючу позицію у своїй інтерпретації політичного процесу. У їхніх працях не бракувало критики Нового курсу Ф. Д. Рузвельта, проте, зазвичай, ця критика звучала м’яко, підкреслюючи, що найбільша його невдача полягала в обмеженому характері досягнень [204; 276–278].

Відомий дослідник та один із перших професійних біографів 32-го президента, професор Ф. Фрейдель, дотримуючись прогресистського погляду, наголошував, що Ф. Д. Рузвельт та нью-дилери продовжили традиції масових ліберальних реформ початку XX ст. Він стверджував, що реформатори Нового курсу наслідували ідеали Т. Рузвельта та В. Вільсона, а не ініціювали хвилю принципово нових реформ [204, p. 5–6]. Проте Ф. Фрейдель також зазначав, що Ф. Д. Рузвельт та Новий курс «безповоротно та суттєво модифікували економічну систему, внесли

елемент державного втручання в економіку в ім'я загального добробуту тією мірою, в якій це не відбувалося раніше у мирний час» [204, p. 502].

Підхід прогресистських істориків до інтерпретації Нового курсу зазнав критики з боку представників школи «консенсусу». На думку цієї групи вчених (Л. Харц, Д. Бурстін, Р. Гофстадтер та ін.), замість постійного конфлікту – між аграріями та промисловцями, капіталом і працею чи демократами і республіканцями – американська історія характеризувалася широкою згодою за основними принципами, особливо щодо переваг індивідуальної свободи, приватної власності та системи вільного підприємництва. Представники школи «консенсусу» розглядали Новий курс як різновид реформ, що суттєво відрізнялися від попередніх періодів американської історії. На відміну від прогресистів, вони виявляли менше захоплення діяльністю Ф. Д. Рузвельта та підкреслювали відсутність в його адміністрації єдиного бачення програми реформ. На їхню думку, Ф. Д. Рузвельт і його радники не змогли запропонувати системного вирішення масштабних економічних і соціальних проблем 1930-х рр. Наприклад, Р. Гофстадтер, один із засновників «консенсусної» школи, трактував Новий курс як «радикально новий відхід/поворот (англ. *new departure*) в історії американського реформізму» [218, p. 301–302]. Він описував реформи цього періоду як «хаотичні експерименти» суто прагматичного характеру, спрямовані насамперед на розв'язання короткострокових економічних і соціальних викликів [218, p. 314–325].

Важливий внесок у дослідження президентства Ф. Д. Рузвельта та Нового курсу в 1950-х рр. зробив американський політолог Дж. Бернс. Серед праць автора, якого важко віднести до певної історіографічної школи, ми б виділили фундаментальний біографічний твір «Рузвельт: лев і лисиця». Якщо попередні зазначені нами роботи зосереджувались на витоках, значенні та зв'язку Нового курсу з минулими періодами американської історії, то у цій праці автор акцентував увагу на методах управління, які запровадив і втілював Ф. Д. Рузвельт, координуючи роботу сотень агентств в рамках Нового курсу. У своїх оцінках 32-го президента Дж. Бернс демонстрував близькість до підходів школи «консенсусу». Він стверджував, що Ф. Д. Рузвельт був майстерним політиком, який об'єднав

націю своєю харизмою та впливом, а не чіткою програмою реформ [188, p. 9–10]. Аналізуючи керівництво Ф. Д. Рузвельта в контексті трансформації державного управління, Дж. Бернс зазначив, що в цей період держава почала виконувати роль «брокера» (англ. *Broker State*) – уряду, який діє від імені основних груп інтересів і виступає посередником між ними. Водночас, як підкреслив автор, ці групи здебільшого представляли організовані сили, зокрема великий бізнес, а також фермерські й робітничі організації, які в основному захищали інтереси заможних верств суспільства [188, p. 191–192].

Історик К. Деглер у книзі «З нашого минулого: сили, які сформували сучасну Америку», розвиваючи інтерпретацію Л. Хакера, характеризував Новий курс як «третю американську революцію» (перші дві – Війна за незалежність та Громадянська війна) [194, p. 379]. Він підкреслив: «… найдивовижнішою зміною в мисленні американців, спричиненою депресією, стало переосмислення ролі уряду в економіці. Вражений і спантеличений економічною кризою, американський народ протягом 1930-х рр. раз і назавжди відмовився від доктрини невтручання» [194, p. 384]. У своїх поглядах на Новий курс К. Деглер тяжів до інтерпретації школи «консенсусу», зазначаючи: «Як інструмент уряду, що змінив американське уявлення про обов’язки держави, Новий курс був безпосереднім наслідком Великої депресії». Апелюючи до еволюційного підходу прогресистських істориків, К. Деглер розглядав Новий курс як «революційну відповідь на революційну ситуацію» [194, p. 413–416].

Одним із найвідоміших дослідників Нового курсу вважається В. Лехтенберг. У своїй фундаментальній праці «Франклін Д. Рузвельт та Новий курс, 1932–1940» він загалом погоджувався з тезами школи «консенсусу», зокрема щодо відсутності прямої ідейної спорідненості між розробниками Нового курсу та реформаторами прогресистської ери. Визнаючи, що «яким би консервативним не був Новий курс у певних аспектах, і чим би він не був зобов’язаний минулому», на думку історика, він ознаменував все таки радикально новий підхід, нову точку відправлення (повторюючи формулювання Р. Гофстадтера) [237, p. 336]. На противагу історикам школи «консенсусу» та в дусі прогресистського підходу, В. Лехтенберг вбачав у

Ф. Д. Рузвельті центральну фігуру планування Нового курсу. Він стверджував, що Ф. Д. Рузвельт не лише очолював реформи Нового курсу, але на відміну від будь-якого іншого президента до нього, значно розширив законодавчі функції виконавчого офісу та модернізував сучасну систему президентства [237, p. 327–328].

Як було зазначено вище, в 1960-х рр. значного впливу в американській історіографії набула школа «нових лівих», яка ставила за мету критичне переосмислення традиційних концепцій історичного процесу. Її представники вважали боротьбу проти нерівності одним з визначальних факторів американського історичного досвіду. «Нові ліві» піддавали різкій критиці погляди прогресистських істориків на американську історію як на практичне втілення демократії, позначене просуванням ліберальних реформ. Натомість вони стверджували, що «справжня демократія занепала внаслідок засилля приватних, корпоративних та державних інтересів» [214, p. 666–667]. У цьому контексті відомі представники школи «нових лівих», такі як Г. Зінн, Б. Бернштейн, Г. Колко, П. Конкін та ін., запропонували суттєвий перегляд поглядів щодо Нового курсу та президентства Ф. Д. Рузвельта.

Так, професор політології Бостонського університету Г. Зінн стверджував: «Новий курс був «експериментом», який не зміг створити суспільство, в якому робітничий клас став би частиною загального процвітання» [303]. Професор історії Університету Вандербільта П. Конкін зазначив, що програми Нового курсу були позбавлені довгострокових цілей. Дослідник відкинув твердження прогресистських істориків, що Новий курс розширив демократію. Натомість він вважав, що протягом 1930-х рр. американці втратили здатність впливати на політичні рішення, оскільки невелика група бюрократів та юристів у Вашингтоні взяли під свій контроль майбутнє нації [191, p. 1–5].

Подібно до істориків, які дотримуються консенсусного підходу, «нові ліві» вважали Ф. Д. Рузвельта людиною, позбавленою чіткої програми реформ, і стверджували, що він був прагматичним політиком, який ставив інтереси бізнесу вище за інтереси народу. Наприклад, почесний професор історії Стенфордського

університету Б. Бернштейн зазначав, що президент Ф. Д. Рузвельт захищав існуючу політичну систему, а зміни у політиці щодо принципу невтручання держави в економіку не носили кардинального трансформаційного характеру, який їм приписували попередні історики [182, p. 265–268].

Радикальна переоцінка та критика Нового курсу «новими лівими» не могла залишити байдужими дослідників як ліберального, так і консервативного крила. Однією з перших гострих відповідей на закиди «нових лівих» стала стаття історика Дж. Ауербаха. Його центральна теза зводиться до того, що «нові ліві» заднім числом нав'язували Новому курсу мораль та устремління 1960-х рр. Дж. Ауербах визнавав актуальність расових проблем у контексті 1960-х рр., але стверджував, що ці проблеми не були пріоритетними в епоху Нового курсу. Тому їх не можна вважати «еталоном» для наукової оцінки процесів 1930-х рр. з перспективи 1960-х рр. [178, p. 25–27].

Погляди школи «нових лівих», незважаючи на ідеологічну ангажованість та презентизм[2], певним чином змусили вчених поставити під сумнів усталений історичний наратив, що сприяло відкриттю нових дослідницьких напрямів, орієнтованих на досвід «знизу», зокрема на вивчення ролі жінок, афроамериканців та інших маргіналізованих груп [214, p. 665–668].

У 1980-х рр. у США значно зріс вплив ідеологічних консерваторів, що було тісно пов'язано з політикою адміністрації Р. Рейгана. Під час його першого президентського терміну країна зіткнулася з найглибшим економічним спадом з часів Великої депресії. За офіційними даними, станом на грудень 1982 р. рівень безробіття у США сягнув 10.8 % – найвищого показника з 1940 р. [68]. Нова економічна криза поставила уряд і політичну систему перед серйозним випробуванням. Відповіддю адміністрації Р. Рейгана стали економічні заходи, відомі як «рейганоміка», які принципово відрізнялися від політики Нового курсу

[2] Презентизм – це напрям у методології історичної науки XX ст., який розглядає історію не як відображення об'єктивних подій минулого, що мали місце, а як вираз ідеологічних відносин сучасності. Загалом презентизм можна охарактеризувати як прагнення оцінювати події минулого з позицій сьогодення. Одним із найефективніших засобів протидії презентизму є контекстуалізація – здатність осмислювати минуле у притаманних йому умовах, без подальших кон'юнктурних спекуляцій.

Ф. Д. Рузвельта. Основними складовими цих заходів були зниження прибуткового податку, надання фінансових пільг великому бізнесу та скорочення федеральних витрат, зокрема на соціальні програми. Контраст між практикою Ф. Д. Рузвельта і Р. Рейгана спонукав деяких дослідників говорити про «революцію Рейгана» у контексті її протиставлення досвіду Нового курсу.

Дослідження ідеологічних консерваторів віддзеркалювали гостре неприйняття спадщини Нового курсу та містили критику адміністрації Ф. Д. Рузвельта з позицій рейганівської «неоконсервативної революції». Зокрема, варто виділити дослідження професора історії Гавайського університету (м. Хіло) Г. Беста під назвою «Гордість, упередження та політика: Рузвельт проти відновлення». Автор зазначав, що під час перших двох президентських термінів Ф. Д. Рузвельт демонстрував ворожість до великого бізнесу, і його упередженість гальмувала процес економічного відновлення. Більше того, на думку Г. Беста, Ф. Д. Рузвельт не лише не зміг забезпечити ефективне керівництво для подолання кризи, але дії його адміністрації уповільнили рух до економічного зростання [183, p. 3–17].

У багатьох дослідженнях кінця XX – початку XXI ст. епоха Нового курсу розглядалась в ракурсі того, наскільки вона вплинула на долю американського лібералізму та сучасну американську політику. Так, у книзі професора Колумбійського університету А. Брінклі «Кінець реформ: лібералізм Нового курсу в умовах рецесії та війни» стверджувалось, що Новий курс сформував післявоєнне розуміння лібералізму, закріпивши в американській політичній культурі ідеї держави загального добробуту, соціального забезпечення та ролі профспілок [186, p. 10–11].

Професор політології Університету Вірджинії С. Мілкіс у своїй книзі «Президент та партії» дослідив джерела сучасного американського державного устрою. Центральна теза С. Мілкіса полягає в тому, що зростання президентської влади в американській політиці функціонально пов’язане із занепадом ролі традиційних партій [253, p. 271–272, 284]. На думку автора, Ф. Д. Рузвельт та його однодумці свідомо працювали над зменшенням впливу партій, які реформатори розглядали як перешкоду на шляху формування сучасної ліберальної держави з

централізованим управлінням та активним президентським керівництвом. С. Мілкіс зауважив, що «під час свого другого терміну Ф. Д. Рузвельт розпочав реалізацію інституційної програми – третього Нового курсу», метою якої було створення оновленої виконавчої влади як «життєво важливого центру американської політики» [253, p. 50–51].

З 1980-х рр. і до сьогодення важливе місце в дослідженнях Нового курсу займає так звана «школа обмежень» (англ. *constraints school*). Представники цієї школи стверджують, що, хоча Новий курс сприяв багатьом необхідним змінам, уряд Ф. Д. Рузвельта був обмежений у своїх діях. Згідно з поглядами цієї групи вчених, ці обмеження не дозволили впровадити більш масштабні реформи, і, як наслідок, уряд зміг реалізувати лише ті заходи, які відповідали поточним обставинам та інституційно-адміністративним можливостям держави. Поділяючи цей підхід, американський історик, лауреат Пулітцерівської премії Д. Кеннеді у книзі «Свобода від страху. Американський народ у роки Депресії та Війни, 1929–1945» зазначив, що федеральний уряд, який у 1933 р. очолив Ф. Д. Рузвельт, мав «надзвичайно обмежені адміністративні можливості». Він пов’язував це з «історичною джефферсонівською підозрілістю до централізації влади, що стала однією з найбільш глибоко вкорінених цінностей американської політичної культури» [228, p. 171]. Новаторська політика уряду Ф. Д. Рузвельта, за словами історика, змінила цю культуру та проклала шлях до сучасної американської держави загального добробуту.

Важливою роботою у межах нашого дисертаційного дослідження є монографія відомого американського журналіста А. Коена «Нічого боятися: Внутрішнє коло Рузвельта та сто днів, які створили сучасну Америку». Автор підкреслив, що «до початку Нового курсу федеральний уряд був обмежений у масштабах та амбіціях, а в кінці – взяв на себе відповідальність за добробут усіх своїх громадян» [190, p. 34, 284]. У своєму досліджені А. Коен запропонував яскравий груповий портрет п’яти членів найближчого оточення Ф. Д. Рузвельта – Р. Молі, Л. Дугласа, Г. Уоллеса, Ф. Перкінс і Г. Гопкінса, які, на його думку, відіграли ключову роль у трансформації державної політики. А. Коен підкреслив,

що ці п’ять політиків та радників не працювали як одна команда; між ними існувала глибока лінія розлому, оскільки кожен представляв різні традиції в американській політиці. Ф. Перкінс, Г. Уоллес і Г. Гопкінс були переконаними лібералами, і стверджували, що уряд повинен відігравати активну роль у покращенні життя громадян. Л. Дуглас, натомість, був суворим консерватором, який вірив у вільний ринок, низькі податки та малий уряд. У цьому контексті, аналізуючи стиль управління Ф. Д. Рузвельта, автор слушно зауважив, що більш ідеологічний президент оточив би себе радниками зі схожими поглядами. Однак замість того, щоб дотримуватися єдиного рішення чи філософії, Ф. Д. Рузвельт вважав за краще політику «сміливих, наполегливих експериментів». Як підсумок, зазначив А. Коен, він керував найпродуктивнішим періодом діяльності уряду в американській історії, який дав початок сучасній Америці [190, p. 2–10].

У сучасних дослідженнях Нового курсу помітне місце займають роботи лібертаріанців, які критично оцінюють економічну політику Ф. Д. Рузвельта в період подолання Великої депресії [255][3]. Серед найпомітніших представників цього напряму критики реформ Нового курсу варто виокремити Л. Ріда, Д. Пауелла та Б. Фолсома-молодшого.

Так, економіст Л. Рід у статті «Великі міфи про Велику депресію» зазначив, що катастрофа, яка почалася у 1929 р., тривала, щонайменше, втричі довше, ніж будь-яка з попередніх американських депресій, оскільки уряд посилив свої початкові помилки (неефективне управління центральним банком, дії Федеральної резервної системи), запровадження згубних для торгівлі тарифів, як-от тариф Смута-Гоулі та ін.), вдаючись до шкідливого втручання в економіку. Відповідно, на думку автора, до 12-річної економічної агонії призвів не вільний ринок, а політична некомпетентність американських адміністрацій [269].

[3] Лібертаріанці, які здобули значний вплив і популярність під час «рейганівської революції» 1980-х рр., критикують зростаючу роль уряду в регулюванні соціально-економічних процесів та інших аспектів суспільного життя, а також виступають за мінімізацію розміру державного апарату. Теоретичною базою цих науковців стали ідеї та постулати Чиказької школи економіки, яка заперечувала кейнсіанство та підтримувала засади монетаризму, та Австрійської школи економіки, яка обґрунтовує ідею неефективності та руйнівних наслідків втручання держави в економіку.

Подібно до Л. Ріда, історик Дж. Пауелл у книзі з промовистою назвою «Як політика Рузвельта продовжила Велику депресію» також стверджував, що Новий курс не лише не врятував американську економіку, а, навпаки, призвів її до ще глибшої затяжної кризи [264, p. 14–17].

Дослідник Б. Фолсом-молодший у своїх численних публікаціях на сайті лібертаріанської організації «Фонд економічної освіти» (англ. *Foundation for Economic Education*) критикує Новий курс за нездатність ефективно вирішити проблему безробіття. Він наголосив, що Ф. Д. Рузвельт просував, ймовірно, найбільший економічний міф XX ст. – ідею про те, що капіталізм викликав Велику депресію [200; 201; 202]. Більш детальний і цілісний аналіз своєї критичної оцінки Нового курсу Б. Фолсом-молодший запропонував у книзі «Новий курс чи нечесна угода?» [203].

Серед останніх досліджень слід виділити перевидану в Україні книгу сучасного американського історика Р. Даллека «Франклін Делано Рузвельт. Життя політика» [306]. Автор підкреслив, що Новий курс, хоч і надав багатьом людям житло, роботу й надію, мав свої очевидні недоліки та провали. Він зауважив, що жоден економіст не стане заперечувати, що Велику депресію подолав не Новий курс, а радше мобілізація промислового потенціалу на воєнні потреби. Водночас Р. Даллек наголосив: в широкому історичному контексті більше значення має «створення соціально-орієнтованої держави, яка забезпечує мінімальний рівень життя для всіх американців, аніж будь-які епізодичні зміни в економіці» [306, с. 545–546].

Отже, ґрунтовний аналіз американської історіографії дозволяє виокремити три ключові тематичні напрями, які формували підходи до інтерпретації Нового курсу в різні періоди:

1. Місце Нового курсу в історії американського реформістського руху. У межах цієї теми дискусії зосереджувалися навколо питання, як саме слід трактувати Новий курс: як еволюційне продовження реформістських традицій США; як революцію в американському житті та політиці; чи як «прагматичну відповідь» на короткострокові економічні виклики без довгострокової стратегії.

2. Оцінка досягнень та невдач Нового курсу в контексті 1930-х рр. через призму ролі уряду. В історіографії сформувалися три основні підходи до аналізу ефективності заходів, вжитих адміністрацією Ф. Д. Рузвельта для подолання Великої депресії. Перший, характерний для ідеологічних консерваторів і лібертаріанців, ґрунтується на тезі, що надмірне державне втручання лише затягнуло кризу та уповільнило економічне відновлення. Другий, представлений «новими лівими», навпаки, підкреслює недостатність урядових зусиль, акцентуючи на нерівномірності впливу федеральних програм і нехтуванні інтересами значної частини американського суспільства. Третій підхід, запропонований представниками школи «обмежень», полягає в переконанні, що в умовах 1930-х рр. уряд Ф. Д. Рузвельта втілив максимально можливі реформи, враховуючи адміністративні та інституційні можливості держави.

3. Спадщина Нового курсу та її вплив на американську політику і систему державного управління. У рамках цієї теми увага дослідників зосереджувалась на довготривалому впливі Нового курсу, який суттєво трансформував характер взаємодії між державою та суспільством. Інтерпретації на кшталт «держави-гаранта» (К. Деглер), «держави-брокера» (Дж. Бернс), «держави соціальних послуг» (Л. Хакер), «інтервенціоністської держави» або більш поширеного сьогодні поняття «держави загального добробуту» стали важливими аналітичними рамками для осмислення його спадщини.

Дискусії в межах зазначених тематичних напрямів свідчать, що значення Нового курсу Ф. Д. Рузвельта виходило за межі антикризової програми реформ. У ширшому історичному контексті його слід оцінювати через довготривалі наслідки, зокрема ті, що стосуються неекономічних аспектів: трансформації ролі держави в суспільстві, розширення президентських повноважень і зміцнення інститутів виконавчої влади. Такий аналітичний підхід дозволяє глибше осмислити діяльність Г. Уоллеса у системі державного управління США – не лише як реакцію на виклики Великої депресії і Другої світової війни, а як вияв масштабних трансформаційних процесів періоду Нового курсу, які визначали нову політичну та соціальну динаміку, змінюючи сприйняття ролі уряду в економіці та суспільстві США.

Американська історіографія аграрної політики Нового курсу. У контексті дванадцятирічної кар'єри Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта, з яких вісім років він очолював Міністерство сільського господарства США, особливого значення набуває аналіз історіографії аграрного напряму досліджень доби Нового курсу.

Аграрна політика Нового курсу привернула значну увагу дослідників ще на етапі впровадження реформ адміністрацією Ф. Д. Рузвельта і стала основою для численних праць, присвячених як її загальним аспектам, так і окремим напрямам. Для глибшого аналізу цього різноманіття наукової літератури доцільно провести її систематизацію та упорядкування. У цьому контексті американський історик, науковий співробітник Центру імені Білла Лейна з вивчення Американського Заходу при Стенфордському університеті Т. Голмс у статті «Сільське господарство та Новий курс» запропонував виокремити три основні підходи до інтерпретації аграрної політики Нового курсу: лівий, правий та центристський (ліберальний) [220, p. 49–52]. Основним критерієм для розмежування цих підходів є оцінка ефективності (чи неефективності) державного регулювання сільського господарства США в період президентства Ф. Д. Рузвельта.

Перші дослідження аграрної політики Нового курсу зосереджувалися на наслідках фермерських програм адміністрації Ф. Д. Рузвельта для Півдня і Заходу США, які здебільшого відображали ранню ліву інтерпретацію. Так, соціологи Ч. Джонсон, Е. Ембрі та У. Александер у праці «Крах системи оренди у бавовняному секторі» стверджували, що створення Адміністрації з регулювання сільського господарства (далі – АРСГ) відповідно до Закону «Про регулювання сільського господарства» 1933 р. було спрямоване на вирішення взаємопов'язаних проблем перевиробництва та низьких цін, які залишалися характерними для американського сільського господарства ще з часів Громадянської війни [225]. АРСГ субсидувала фермерів задля обмеження обсягів виробництва з метою досягнення вищих стабільних цін на їхню продукцію. Однак АРСГ на бавовняному Півдні надавала перевагу плантаторам, що підривало місцеву пайову систему (англ. «*sharecropping system*») і суперечило інтересам орендарів. Оскільки АРСГ

покладалася на місцеві органи влади, в яких домінували білі землевласники, чорношкірих орендарів-спільників (т. зв. кропперів) позбавляли субсидій і витісняли з землі, змушуючи поповнювати ряди найманих робітників [319, с. 9].

Одним із найґрунтовніших досліджень аграрної політики Нового курсу та системи оренди на Півдні вважається праця історика Д. Граббса «Плач з бавовни» [211]. Цю роботу можна розглядати як продовження та поглиблення лівої критики аграрної політики Нового курсу. Д. Граббс стверджував, що діяльність АРСГ на Півдні не лише призвела до витіснення близько 40 % південних кропперів із їхніх земель, але й сприяла посиленню расово-економічної ієрархії в регіоні [319, с. 9].

Подібно до того, як соціологи та історики досліджували расові та трудові відносини у сільському господарстві на Півдні, журналіст і громадський діяч К. Маквільямс у своїй роботі «Фабрики у полі» проаналізував зміни в аграрному секторі на Заході країни. Опубліковане всього через кілька місяців після виходу роману Дж. Стейнбека «Грона гніву», дослідження К. Маквільямса про працю мігрантів і особливості аграрного розвитку Каліфорнії не лише надало історичний контекст для родини Джоадів, але, що важливіше, підкреслило расове розшарування сільськогосподарської праці та формування капіталістичної структури агробізнесу. Як зазначав автор, «це вже не сільське господарство у традиційному розумінні цього слова – ферми перетворились на фабрики». К. Маквільямс доводив, що сільськогосподарські робітники були виключені з усіх частин трудового законодавства Нового курсу, включаючи Закон «Про соціальне забезпечення» та Закон «Про справедливі трудові стандарти» [252, p. 266, 277, 303].

Рання література, присвячена впливу аграрної політики Нового курсу на Півдні та Заході США, висвітлила важливі недоліки реформ та, зрештою, показала, що уряд Ф. Д. Рузвельта не вжив достатніх заходів для ефективного подолання аграрної кризи.

Відомий економіст з університету Чикаго, лауреат Нобелівської премії Т. Шульц у книзі «Переорієнтація аграрної політики» стверджував, що «сільське господарство колись було класичним прикладом вільного підприємництва», але аграрні програми Нового курсу через державне регулювання зруйнували цю

традицію [280, p. 1–7]. Економічна критика Т. Шульцем аграрної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта заклала основу для правої оцінки, яка звинувачувала уряд у надмірному втручанні, яке лише погіршило становище фермерів та поглибило кризу в аграрному секторі [220, p. 54].

Наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. до цього дискурсу приєдналися згадані нами історики А. Шлезінгер-молодший, К. Деглер та В. Лехтенберг, яких можна віднести до ліберально-центристського сегменту історіографії аграрної політики Нового курсу. Зокрема, ці дослідники підкреслили вагому роль АРСГ у стабілізації сільськогосподарської галузі економіки США. Завдяки заходам уряду вдалося запобігти масовому вилученню ферм за несплату іпотеки, підвищити та стабілізувати ціни, а також врегулювати кризу надлишку продукції. Історик К. Деглер зауважив, що три закони про регулювання сільського господарства 1933, 1936 і 1938 рр., «хоч і дещо відрізнялися у деталях, заклали основні напрямки того, що досі є американським підходом до сільськогосподарської проблеми – субсидіювання фермерів» [194, p. 385]. Попри визнання недоліків Нового курсу, зокрема важких умов життя орендарів і робітників-мігрантів, ці дослідники вважали, що уряд зробив усе можливе в межах цієї «революції на півдорозі» (за визначенням В. Лехтенберга) [237, p. 52, 137, 347].

У 1960-х рр. історики школи «нових лівих» критично переосмислили результати аграрних програм Нового курсу, поставивши під сумнів їхній успіх і ефективність. Вони доповнили ранні ліві інтерпретації, акцентуючи увагу на соціальних обмеженнях і нерівномірності впливу урядових заходів на різні групи аграрного населення. Зокрема, політолог Г. МакКоннелл у своїй праці «Занепад аграрної демократії» зосередив увагу на Американській федерації фермерських бюро (далі – АФФБ) – найбільшій фермерській організації в США у 1930-х рр., яку він вважав підконтрольною корпоративним інтересам. Дослідник детально розглянув вплив цієї організації на сільськогосподарську політику Нового курсу, стверджуючи, що її лобіювання сприяло наданню переваги великим комерційним фермерським господарствам на шкоду дрібним фермерам країни [248].

Історик Д. Конрад у книзі «Забуті фермери» розвинув критику аграрної політики на Півдні. У межах дослідження, яке територіально охоплює Бавовняний пояс США у період 1933–1935 рр., професор Д. Конрад докладно проаналізував природу орендної системи на Півдні та наслідки фермерських програм Нового курсу у цьому регіоні [192]. Однак, на нашу думку, суттєвим недоліком книги є ігнорування важливих програм і політик, спрямованих на підтримку південних кропперів та робітників-мігрантів, які впроваджувались адміністрацією Ф. Д. Рузвельта. Зокрема, в роботі майже не згадується про Адміністрацію з переселення, яка хоч і мала обмежені ресурси, але надавала цілеспрямовану допомогу тим категоріям фермерів, які, за визначенням Д. Конрада, були «забутими» під час Нового курсу [319, с. 11].

У 1960–1970-х рр. історики, які представляли центристський підхід, звертались до аграрної політики Нового курсу переважно у відповідь на критику з боку «нових лівих». У своїй книзі «Криза у сільському господарстві» почесний професор історії Каліфорнійського університету В. Перкінс стверджував, що АРСГ мала революційний характер і досягла значного успіху, зокрема у стабілізації цін і виробництва в сільському господарстві. В. Перкінс зазначав, що критика з боку «нових лівих» ігнорувала надзвичайні обставини, з якими зіткнулися як країна, так і АРСГ [262]. Дослідниця К. Кемпбелл у своїй книзі «Фермерське бюро та Новий курс» також відповіла на критику зліва, оскаржуючи характеристику Г. Макконнела щодо АФФБ та корпоративного впливу на аграрну політику Нового курсу. Натомість К. Кемпбелл вважала, що завдяки зусиллям уряду Ф. Д. Рузвельта вперше вдалося встановити рівні умови для всіх сегментів сільського населення, що стало яскравим прикладом успіху Нового курсу [189]. У працях таких вчених, як Е. Гоулі, Р. Кіркендалл та С. Болдуїн, детально описані політичні, бюрократичні та інституційні перешкоди, що обмежували можливості урядового втручання в аграрну сферу [180; 215; 232; 233].

Окремий напрям оцінок аграрної політики Нового курсу зосереджувався на проблемі подолання наслідків стихійних лих – пилових бур 1930-х рр. У цьому контексті дослідники відзначали як успіхи, так і недоліки політики уряду, залежно

від їх ідеологічних позицій та ступеню об’єктивності. Так, у книзі П. Бонніфілда «Пиловий казан» політика Нового курсу критикується за неспроможність вирішити наслідки природніх катаклізмів, що охопили центральну частину США. Автор стверджував, що фермерам Середнього Заходу було б краще без урядового втручання, а в агенціях Нового курсу, як АРСГ, Служба охорони ґрунтів та Адміністрація з переселення, домінували «зарозумілі соціальні інженери», чиї «недоцільні рішення лише поглибили кризу і труднощі, викликані пиловими бурями» [185].

У книзі «Пиловий казан: південні рівнини в 1930-х роках» спеціаліст з історії навколишнього довкілля професор Д. Уорстер розширив ліву критику аграрної політики Нового курсу. На думку Д. Уорстера, Велика депресія та Пиловий казан були результатом капіталістичної економіки – надмірне захоплення ринковими механізмами у першому випадку та комерційна експлуатація природи у другому. Він вважав, що такі федеральні відомства, як АРСГ, Служба охорони ґрунтів та Адміністрація з переселення, не досягли прогресу у реалізації заявлених цілей [302]. Натомість у праці «Пиловий казан: аграрна та соціальна історія» історик сільського господарства Д. Герт запропонував більш виважену оцінку ролі Нового курсу у боротьбі з екологічною кризою на Середньому Заході та Півдні. До головних причин Пилового казана він відніс збіг екологічних і кліматичних факторів – посухи, вітру та недостатньої рослинності, а не результат невдалої політики Нового курсу (як П. Бонніфілд) чи комерційної експлуатації природи (як Д. Уорстер) [223].

У статті Т. Салутоса «Аграрна політика Нового курсу» представлено ґрунтовний аналіз сільського господарства в епоху Нового курсу з позицій ліберального центру. Автор високо оцінював досягнення аграрної політики уряду Ф. Д. Рузвельта, стверджуючи, що «з усіма його обмеженнями і розчаруваннями Новий курс став найбільшою інноваційною епохою в історії американського сільського господарства» [271, p. 416].

У 1980–2000-х рр. в історіографії Нового курсу відбулося значне зрушення оцінок, що відображало зсув ідеологічних акцентів від лівого до правого спектра.

Спочатку це було зумовлено впливом ідеологічних (нео)консерваторів за часів президентства Р. Рейгана, а згодом – лібертаріанською критикою реформ адміністрації Ф. Д. Рузвельта [319, с. 12]. Відомі історики та економісти, такі як Р. Хіггс і М. Фрідман, розглядали сільськогосподарські програми Нового курсу як приклад надмірного урядового втручання [205; 217]. Згадані вище лібертаріанські дослідники Б. Фолсом-молодший і Дж. Пауелл також вважають, що аграрна політика уряду Ф. Д. Рузвельта завдала шкоди сільському господарству, а «інтервенціоністські програми», такі як АРСГ, лише продовжили Велику депресію [203; 264]. Відображаючи правий підхід, Р. Хіггс, М. Фрідман, Б. Фолсом–молодший, Дж. Пауелл та інші піддавали критиці державне втручання, розцінюючи сільськогосподарські програми Нового курсу як помилку, яка затягнула кризу в аграрному секторі.

Історики «школи обмежень» доповнили центристський підхід, запропонувавши помірковану інтерпретацію аграрної політики Нового курсу у контексті інституційних спроможностей уряду США. Так, професорка соціології Гарвардського університету Т. Скочпол та викладач програми з державного управління та соціальних досліджень Гарвардського університету К. Фінеголд, у статті «Спроможність держави та економічне втручання на початку Нового курсу» запропонували цікавий аналіз того, чому Закон «Про відновлення промисловості» був нетривалим та невдалим, тоді як Закон «Про регулювання сільського господарства» став успішним і довготривалим. Дослідники акцентують увагу на створенні, відповідно до вказаних законів, нових адміністративних організацій – Національної адміністрації з відновлення промисловості та Адміністрації з регулювання сільського господарства [282, p. 256–257]. Незважаючи на те, що обидві установи отримали широкі повноваження практично одночасно, їхні траєкторії розвитку суттєво відрізнялися. Дослідники з Гарварду пояснюють цю різницю тим, що сільськогосподарська програма раннього Нового курсу була успішно інституціалізована, тоді як промислова – ні. Загалом, на їхню думку, на початку 1930-х рр. уряд США мав набагато більше інструментів для втручання в сільське господарство, ніж для регулювання промисловості [282, p. 257–285].

Таким чином, в американській історіографії аграрної політики Нового курсу Ф. Д. Рузвельта можна виокремити три основні підходи: правий, лівий і центристський (або ліберальний). Дослідники, які дотримувались правого підходу вважали, що надмірне державне втручання в сільське господарство завдало більше шкоди, ніж користі, й поглибило кризу в аграрному секторі; ліві, навпаки, вказували на недостатність урядових зусиль, підкреслюючи нерівномірність впливу федеральних програм на різні групи аграрного населення; а центристи стверджували, що, попри певні недоліки та обмеження, уряд доклав усіх можливих зусиль і досяг помітного успіху в подоланні наслідків аграрної кризи у 1930-х рр. На тлі цих дискусій особливого значення набуває дослідження діяльності Г. Уоллеса як міністра сільського господарства, відповідального за формування та впровадження аграрної політики Нового курсу. Це, своєю чергою, дозволяє не лише конкретизувати й доповнити загальну картину реформ, а й глибше зрозуміти механізми державного регулювання сільського господарства США в період президентства Ф. Д. Рузвельта.

В *українській історіографії* відсутні ґрунтовні праці, присвячені постаті Г. Уоллеса. Водночас аналіз наявного доробку українських американістів, присвяченого періоду президентства Ф. Д. Рузвельта, дає змогу оцінити загальний рівень опрацювання теми та виявити наявні прогалини, які й зумовлюють актуальність обраної проблеми дисертаційного дослідження.

Від моменту здобуття незалежності в Україні спостерігається значний розвиток американознавчих студій, чому сприяло створення спеціалізованих освітніх програм, наукових центрів та громадських організацій, які досліджують історію та політику США. Серед них варто відзначити освітню програму «Американістика та європейські студії» при кафедрі нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету імені Тараса Шевченка, «Центр американських студій» на базі факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, освітньо-науковий напрямок «Американістика» при Центрі міжнародних досліджень Одеського національного університету імені Іллі Мечнікова, а також відділ трансатлантичних

досліджень в Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України». Активну роль у популяризації досліджень відіграють громадські організації, зокрема «Українська Асоціація Американістики» та «Інститут Американістики». Значний внесок у розвиток досліджень роблять також фахові наукові видання, зокрема журнали «Американська історія і політика» та «Проблеми всесвітньої історії», які забезпечують платформи для публікації наукових робіт з історії США. Цей неповний перелік свідчить про зростаючий інтерес до вивчення американської історії та політики в Україні.

Втім, аналіз вітчизняної історіографії виявив певну нерівномірність у висвітленні різних аспектів історії США. Основна увага українських дослідників спрямована на зовнішню політику Сполучених Штатів, особливо в контексті «холодної війни» та сучасних міжнародних відносин. Водночас внутрішньополітичні процеси в США у 1930–1940-х рр., зокрема історія Нового курсу та роль окремих політичних діячів, залишаються недостатньо вивченими або взагалі не розглянутими, що й обумовило вибір теми цієї дисертації.

Серед українських істориків, які досліджували період Нового курсу в 1990-х – на початку 2000-х рр., слід згадати праці А. Трубайчука та І. Коляди. Так, А. Трубайчук, працюючи над серією книг «ХХ століття: історія у портретах», написав першу в українській історіографії політичну біографію Ф. Д. Рузвельта [338]. У своїй праці автор залучив широкий спектр джерел та літератури, що дозволило йому детально та доступно висвітлити життєвий і політичний шлях 32-го президента США. Особливо вдало, на нашу думку, А. Трубайчук проаналізував зовнішню політику адміністрації Ф. Д. Рузвельта напередодні та під час Другої світової війни, акцентуючи увагу на поступовому переході США від ізоляціонізму до інтернаціоналізму.

І. Коляда у своїй праці здійснив перше в українській історіографії ґрунтовне дослідження політичної опозиції Новому курсу та методів її нейтралізації адміністрацією Ф. Д. Рузвельта. Він зазначив, що спроби правої опозиції звинуватити реформи Нового курсу у порушенні конституційних норм не мали успіху, оскільки соціальні ініціативи Ф. Д. Рузвельта користувалися значною

підтримкою виборців. І. Коляда зазначив, що, попри критику, Новий курс був спрямований не лише на вирішення соціально-економічних проблем шляхом посилення ролі держави, але й на збереження американського способу життя в його широкому політичному розумінні [316, с. 124–126].

У 1990-х рр. опублікована цікава монографія українського американіста О. Потєхіна «Громадська думка США і створення ООН» (у співавторстві з І. Беттяром). Ця робота суттєво розширила розуміння змін у зовнішньополітичному курсі США під час президентства Ф. Д. Рузвельта та реакції американського суспільства на ці зміни [332].

У 2010-х рр. українські дослідники зосередили увагу на історіографічних та загальнотеоретичних аспектах вивчення Нового курсу. Зокрема, Ю. Гончар у своїй статті проаналізувала стан наукової розробки проблем цього періоду в радянській, російській і українській історіографії, а також їх висвітлення у вузівських підручниках. Авторка обґрунтовано ставить під сумнів поширену тезу, яку часто зустрічають у підручниках, про те, що реформи Нового курсу базувались на ідеях англійського економіста Дж. Кейнса. Вона підкреслила, що, хоча теорія державного регулювання справді слугувала важливою ідеологічною основою для Нового курсу, у процесі реалізації реформ простежувались «антикейнсіанські кроки», що відрізнялися від підходів, запропонованих економістом [305, с. 196–198].

І. Боровська у своїй статті проаналізувала різні історіографічні підходи до інтерпретації Нового курсу, зокрема його періодизацію. Вона підкреслила, що реформи Ф. Д. Рузвельта заклали основу для сучасної соціально-економічної та політичної структури США, яка використовує активне державне втручання для подолання економічних криз [304, с. 299].

М. Камінський у своєму дослідженні надав стислий ґрунтовний огляд ключових аспектів політики Нового курсу. Автор підкреслив, що реформи адміністрації Ф. Д. Рузвельта, які включали централізоване планування та регулювання, стали першим масштабним прикладом державного втручання в економіку капіталістичної країни [312, с. 213].

Серед нещодавніх українських досліджень, присвячених історії Нового курсу, варто виокремити роботи Т. Перги та М. Кравченко. Їхні праці, зосереджені на екологічній та соціальній політиці адміністрації Ф. Д. Рузвельта, роблять вагомий внесок у розуміння процесу трансформації державного управління США, особливо через призму цих важливих сфер.

Т. Перга у своїй дисертаційній роботі, а згодом монографії «Екологічна політика США: етапи становлення», зосередила увагу на природоохоронних ініціативах адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Авторка зазначила, що «Ф. Рузвельт вперше в світовій практиці розглядав природні ресурси як антикризовий інструмент для вирішення соціальних та економічних проблем». Т. Перга підкреслила, що проєкти, які поєднували екологічні заходи з громадськими роботами для безробітних, стали інструментом політики подолання наслідків Великої депресії [330, с. 163].

М. Кравченко у своїй дисертації «Соціальна політика адміністрацій Ф.Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933–1952 рр.)» ретельно дослідила один із ключових напрямків політики Ф. Д. Рузвельта – питання соціального захисту населення. Дослідниця дійшла висновку, що Велика депресія стала поштовхом для створення національної системи соціального захисту в США. Вона констатувала: основним засобом боротьби з масовим безробіттям стала організація масштабних громадських робіт у рамках діяльності антикризових урядових установ. Крім того, М. Кравченко наголосила, що уряд Ф. Д. Рузвельта вперше в історії США почав вирішувати соціальні проблеми на федеральному рівні за допомогою громадських робіт, що дозволило уникнути радикалізації суспільства в кризові часи [318, с. 165–166].

Окремо варто відзначити статтю М. Кравченко, присвячену ролі Г. Гопкінса у впровадженні соціальних програм Нового курсу [317]. Ця стаття важлива тим, що підкреслює необхідність вивчення американської політичної історії не лише через призму діяльності президентів та їхніх адміністрацій, але й через аналіз дій конкретних виконавців, що є одним із завдань нашої дисертаційної роботи.

Серед українських дослідників, які вивчали окремі аспекти внутрішньої та зовнішньої політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта, можна виокремити кілька ключових праць. К. Ткаченко у своїй статті дослідив трансформацію зовнішньополітичної доктрини США за часів президенства Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена [336]. Є. Камінський, В. Павленко та В. Скрипник дослідили особливості американського ізоляціонізму 1930-х – початку 1940-х рр., визначивши його переваги та недоліки, а також суперечності між офіційно проголошеним нейтралітетом і реальною зовнішньою політикою США [311, с. 185; 329]. О. Козинець та І. Козинець розглянули соціальну складову політики Нового курсу, підкресливши, що вперше в історії США уряд взяв на себе відповідальність за соціальну захищеність населення, що стало важливим кроком у створенні держави загального добробуту [315]. Окрему увагу варто приділити працям А. Діброви, А. Овчаренко та Г. Савенко, присвяченим аграрній політиці США. У цих дослідженнях аналізується як український, так і міжнародний досвід державного регулювання сільського господарства, акцентуючи особливу увагу на фермерських програмах Нового курсу [307; 328; 334].

У контексті проблеми дисертаційного дослідження варто відзначити роботи, які сприяють глибшому розумінню особливостей функціонування американської системи державного управління. Однією з важливих праць для аналізу інституту президентства США стала біографічна енциклопедія «Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення». У цьому виданні хронологічно подані біографії всіх президентів США з акцентом на їхніх досягненнях і помилках під час перебування на посаді. Статтю про президента Ф. Д. Рузвельта підготувала професорка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидатка політичних наук С. Бульбенюк [351, с. 244–252].

Дослідженню діяльності Державного департаменту США присвячені праці доцентки Державного університету «Київський Авіаційний Інститут», кандидатки історичних наук Т. Клиніної. У своїх численних статтях вона аналізує не лише законодавчу та інституційну основу функціонування Держдепартаменту та його

роль у формуванні зовнішньополітичного курсу США, а й приділяє особливу увагу особистостям державних секретарів, які визначали цей курс. Зокрема, важливе місце у її дослідженнях займають Е. Стеттініус і Дж. Бірнс, які відіграли ключову роль у зовнішній політиці США за адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена [313; 314].

Постаті видатного американського дипломата та автора політики стримування СРСР Дж. Кеннана, який працював в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта, Г. Трумена та Дж. Кеннеді, присвячені дослідження професорки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторки історичних наук Н. Городньої [208; 209; 210].

Підсумовуючи огляд української історіографії, слід зазначити, що період Нового курсу Ф. Д. Рузвельта перебуває на етапі формування як окремого дослідницького напряму. Водночас окремі аспекти, зокрема соціальна й екологічна політика Нового курсу, а також питання правої опозиції, вже отримали ґрунтовний аналіз. Існує потреба в подальшому дослідженні внутрішньої політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та внеску окремих діячів у державне управління США вказаного періоду. Це дозволить не лише доповнити наявні дослідження й надати їм теоретичного підґрунтя, а й глибше осмислити масштаби та значення довготривалих змін, зумовлених розширенням ролі федерального уряду в житті країни в добу Нового курсу.

1.2. Огляд джерельної бази

У процесі роботи над дисертацією «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта» нами використано сім основних груп джерел:

1) Документи президента Ф. Д. Рузвельта;
2) Матеріали органів виконавчої влади США;
3) Документи Конгресу США;
4) Джерела особового походження;

5) Науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса;

6) Візуальні джерела (фотодокументи);

7) Матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси.

Першу групу у джерельній базі дослідження становлять документи президента Ф. Д. Рузвельта, що дозволяють проаналізувати як нормативне втілення державної політики, так і публічну риторику глави держави[4]. Класифікація документів у межах цієї групи здійснена з огляду на їхню роль у процесі здійснення президентських повноважень – від ухвалення управлінських рішень і реалізації державної політики до формування публічного дискурсу. Тому, за функціонально-комунікативною ознакою, документи Ф. Д. Рузвельта поділено на три підгрупи: нормативно-правові акти, офіційну кореспонденцію та публічні виступи.

Найбільш повний перелік документів, що стосуються президентства Ф. Д. Рузвельта, зберігається у президентській бібліотеці Ф. Д. Рузвельта в Гайд-Парку. 32-й президент США особисто ініціював створення цього архіву, відмовившись від практики збереження президентських матеріалів у приватних збірках або архіві Конгресу, тим самим започаткувавши нову традицію в архівній справі США[5]. Однією з ключових переваг для дослідників є постійна програма оцифрування, завдяки якій значна частина цих документів стала доступною онлайн. Центральним елементом цієї програми є безкоштовна онлайн-база FRANKLIN, яка містить понад 800 000 сторінок архівних матеріалів, 2 500 історичних фотографій та інші важливі документи [25]. Серед п’яти основних опублікованих архівних колекцій особливу цінність для нашого дослідження становлять три: «Виконавчі укази та президентські прокламації, 1933–1936» [19],

[4] Ці матеріали зберігаються в таких федеральних репозиторіях, як президентська бібліотека Ф. Д. Рузвельта в Гайд-Парку (шт. Нью-Йорк), Національний архів у Колледж-Парку (Меріленд) та Бібліотека Конгресу США у Вашингтоні (округ Колумбія) [23; 38]. Багато з цих документів також доступні в оцифрованому форматі на вебсайтах публічних бібліотек США та інших освітніх і дослідницьких ресурсах, що значно спрощує доступ до них.

[5] З відкриттям президентської бібліотеки Ф. Д. Рузвельта 1 травня 1946 р. веде свій початок система президентських бібліотек США. На сьогоднішній день президентська бібліотека Ф. Д. Рузвельта є однією із 16 у системі президентських бібліотек в США, які підпорядковані Управлінню президентських бібліотек, що входить до складу Національного управління архівів та документації.

«Папери секретаря президента Ф. Д. Рузвельта» [22] та «Архів основних промов Ф. Д. Рузвельта, 1898–1945» [21], які відповідають визначеним у дисертації підгрупам документів Ф. Д. Рузвельта.

- Нормативно-правові акти, видані президентом, до яких відносяться виконавчі укази[6], президентські прокламації та директиви, становлять важливу складову механізмів реалізації державної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта протягом його каденцій. Зокрема, аналіз виконавчих указів дозволяє вивчити нові підходи та можливості федерального уряду в період його президенства. За даними дослідницького онлайн-проєкту «The American Presidency Project», Ф. Д. Рузвельт видав найбільшу кількість виконавчих указів в історії США – 3 721, що значно перевищує кількість указів, виданих його попередниками і наступниками. Наприклад, Г. Гувер видав 968 указів, а Г. Трумен – 907 [344]. Хоча Ф. Д. Рузвельт перебував на посаді довше за інших президентів, варто підкреслити, що навіть у середньому за рік він значно частіше використовував цей інструмент, ніж інші глави держави. Це підкреслює важливість виконавчих указів як одного із ключових джерел для аналізу особливостей державного управління США під час його правління. У президентській бібліотеці Ф. Д. Рузвельта зберігаються виконавчі укази та президентські прокламації, видані в період з 1933 по 1936 рр. [19]. Щодо указів, виданих після 1936 р., вони доступні на офіційному сайті FederalRegister.gov, що адмініструється Управлінням Федерального реєстру. Цей ресурс надає доступ до оцифрованих документів виконавчих указів Ф. Д. Рузвельта за період з 1937 по 1945 рр. [24].

---

[6] Президенти Сполучених Штатів управляють виконавчою гілкою влади, використовуючи виконавчі укази, прокламації та директиви. Ці нормативно-правові акти не є законами у класичному розумінні, оскільки не ухвалюються Конгресом і не проходять передбаченої законодавчої процедури. Водночас вони мають юридичну силу в межах виконавчої гілки влади та використовуються для регулювання низки правовідносин – насамперед у сфері внутрішньої політики, управління під час війни, надзвичайних ситуацій тощо. Як правило, ці документи публікуються у Федеральному реєстрі (англ. *Federal Register*), що надає їм формального статусу та забезпечує прозорість їхнього правового застосування. На відміну від законодавчих актів, прийнятих Конгресом, виконавчі правові інструменти можуть бути змінені або скасовані рішеннями наступного президента чи відповідним законодавством. Їхнє правове підґрунтя зазвичай ґрунтується на вже існуючих законах або на конституційно закріплених повноваженнях глави держави.

- Офіційна кореспонденція президента Ф. Д. Рузвельта охоплює спеціальні та конфіденційні документи, ділове листування з міністрами та урядовими установами, а також внутрішні службові записки (memos). Ці архівні матеріали є важливими для дослідження управлінських процесів у межах адміністрацій президента та суттєво доповнюють розуміння внеску Г. Уоллеса в аграрну політику США та мобілізаційні зусилля країни під час війни. Значна частина цієї документації зберігається в президентській бібліотеці у колекції «Папери секретаря президента Ф. Д. Рузвельта», яка структурована за п’ятьма серіями [22]. Під час написання дисертаційної роботи ми використали документи з чотирьох із них:

Перша серія (Safe File) містить інформацію про урядові відомства США та осіб, з якими Ф. Д. Рузвельт вів листування. Особливо цінною є переписка (скринька 2) з директором Управління наукових досліджень та розробок В. Бушем, яка дозволяє дослідити початкові етапи американських атомних досліджень та демонструє залученість Г. Уоллеса до ранніх етапів формування атомної програми США [52, p. 61–62].

Друга серія (Confidential File) включає конфіденційні матеріали з Центрального архіву Білого дому, зокрема листування та звіти урядових міністерств і агентств. Скринька 6 містить документи про діяльність Управління з економічних питань війни, яке очолював віцепрезидент Уоллес [4].

Четверта серія (Departmental Correspondence) охоплює конфіденційне листування, звіти та меморандуми між президентом і ключовими урядовими установами. У скриньці 53 містяться листи до Міністерства сільського господарства, а у скриньці 54 – листування безпосередньо з міністром сільського господарства Г. Уоллесом [3].

П’ята серія (Subject File) включає файли, що стосуються окремих урядових установ, членів Виконавчого офісу президента, інших державних службовців та особистих друзів президента. У скриньці 170 міститься кореспонденція Г. Уоллеса, яка охоплює період його перебування на посаді віцепрезидента США [26].

- Публічні виступи президента Ф. Д. Рузвельта охоплюють щорічні й спеціальні послання до Конгресу, виступи в межах передвиборчих кампаній,

інаугураційні промови, звернення на партійних з'їздах, а також радіозвернення до нації, відомі як «бесіди біля каміну» (англ. *Fireside Chats*) [21]. У сукупності ці джерела президентської комунікації, хоч і мають менш формалізований характер порівняно з нормативно-правовими актами чи офіційною кореспонденцією, відіграють важливу роль у дослідженні стратегії адміністрацій Ф. Д. Рузвельта як у внутрішній, так і зовнішній політиці. Вони демонструють, як президент використовував публічні виступи для консолідації підтримки реформ Нового курсу серед конгресменів, а також для формування громадської думки щодо ключових напрямів державної політики. Особливо важливими в контексті нашого дослідження є звернення та промови Ф. Д. Рузвельта, де він акцентував увагу на необхідності посилення національної оборони на тлі загрози Другої світової війни [28; 29; 33; 34].

Окрім документальних колекцій президентської бібліотеки Ф. Д. Рузвельта, під час підготовки дисертації було використано також матеріали зі збірників «Публічні документи та звернення Франкліна Д. Рузвельта». Ці видання були упорядковані та відредаговані С. Розенманом – відомим юристом, спічрайтером Ф. Д. Рузвельта, а також першим юрисконсультом Білого дому (1943–1946 рр.). Збірники стали незамінним джерелом на початкових етапах вивчення політики Нового курсу, слугуючи важливим концептуальним довідником і базовим джерелом інформації для дослідників. Загалом між 1938 та 1950 рр. було видано 13 томів, з яких у нашій роботі ми використали дев'ять: 1 (1928–1932 рр.), 2 (1933 р.), 5 (1936 р.), 8 (1939 р.), 9 (1940 р.), 10 (1941 р.), 11 (1942 р.), 12 (1943 р.) та 13 (1944–1945 рр.) [43–51]. Оцифровані версії цих томів доступні на безкоштовній платформі «Internet Archive: Digital Library»[7], що забезпечує зручний доступ до важливих джерел як для дослідників, так і для широкої авдиторії.

Другу групу джерел дисертаційної роботи становлять матеріали органів виконавчої влади США. До цієї групи належать офіційні звіти, статистичні огляди,

[7] Повнотекстова безкоштовна цифрова база даних «Internet Archive: Digital Library» є неприбутковою організацією, заснованою в 1996 р. у Сан-Франциско. Вона створює цифрову бібліотеку, що включає веб-сайти та інші культурні артефакти в електронному форматі. З 2007 р. Internet Archive є частиною Американської асоціації бібліотек.

матеріали переписів, дипломатичні документи та аналітичні доповіді, підготовлені міністерствами, відомствами й федеральними агентствами США.

Важливим джерелом для аналізу стану аграрного сектора в досліджуваний період стали щорічні звіти Міністерства сільського господарства США, зокрема «Щорічник сільського господарства» за 1934 р. [71]. Цей документ обсягом 783 сторінки містить детальний звіт про діяльність Міністерства в 1933 р., включаючи реалізацію Закону «Про регулювання сільського господарства» та його вплив на фермерів і стан сільського господарства країни в цілому.

Матеріали сільськогосподарських переписів, які є надзвичайно цінними для розуміння динаміки змін в аграрному секторі економіки, доступні на офіційному сайті Історичного архіву сільськогосподарського перепису Міністерства сільського господарства США [53]. З 1840 р. сільськогосподарські переписи проводяться кожні п’ять років, надаючи інформацію про кількість фермерських господарств і всебічно аналізуючи показники сільського населення. Для нашого дисертаційного дослідження особливо важливими стали матеріали переписів за 1920, 1930 і 1935 рр. [55; 56; 69]. У дисертації також використовувалися дані щодо рівня безробіття з офіційного видання «Історична статистика Сполучених Штатів, від колоніальних часів до 1957 року», підготовленого Бюро перепису населення Міністерства торгівлі США у співпраці з Радою з досліджень у галузі соціальних наук [58].

Для аналізу державного управління воєнною економікою США особливий інтерес викликає документ «Консультативна комісія з питань національної оборони: функції та діяльність», проігнорований багатьма авторами [60]. Цей детальний звіт охоплює піврічну роботу ключових оборонних відомств США у 1940 р. й дозволяє не лише оцінити масштаби розгортання військової промисловості, але й дослідити функції та структуру управління оборонними відомствами федерального уряду напередодні вступу США у війну.

Важливі документи, що стосуються зовнішньої політики США в досліджуваний період, доступні на сайті Історичного відділу Державного департаменту. Цей відділ відповідає за підготовку та публікацію офіційної

документальної історії зовнішньої політики США в рамках серії «Зовнішні відносини Сполучених Штатів Америки» (англ. *Foreign Relations of the United States*), започаткованій у 1861 р. Матеріали структуровані за адміністраціями президентів США [57]. Особливий інтерес представляють документи адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, які є ключовими для аналізу зовнішньополітичного виміру діяльності віцепрезидента Уоллеса, зокрема його дипломатичних місій до країн Латинської Америки у 1943 р., а також в СРСР, Монголію та Китай у 1944 р. [59; 70].

Окремої уваги вартий офіційний «Звіт делегації Сполучених Штатів Америки на Восьмій міжнародній конференції американських держав, Ліма, Перу, 9–27 грудня 1938 р.», який дозволяє розглянути конкретні практичні кроки адміністрації Ф. Д. Рузвельта в межах реалізації політики «добросусідства» та забезпечення безпеки Західної півкулі напередодні Другої світової війни [63, p. 189].

Третю групу джерел становлять документи Конгресу США – законодавчі акти, матеріали слухань (*Hearings*), а також публікації офіційної хроніки дебатів у Сенаті та Палаті представників (*Congressional Record*). Ці документи висвітлюють законотворчу діяльність конгресменів у період Великої депресії та Другої світової війни, а також формують правове підґрунтя політики Нового курсу за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Особливу цінність становлять матеріали засідань першої сесії 73-го Конгресу, що проходила з 4 березня по 3 квітня 1933 р., під час перших ста днів президентства Ф. Д. Рузвельта. Протоколи засідань та стенограми дебатів у Сенаті та Палаті представників дають змогу детально проаналізувати процес обговорення Закону «Про регулювання сільського господарства» 1933 р., який був одним із ключових заходів ранніх ініціатив Нового курсу, у розробці та реалізації якого ключову роль відіграв Г. Уоллес. Вони також дозволяють глибше зрозуміти ставлення конгресменів до цього законодавчого акту, зокрема, через вивчення аргументів як прихильників, так і критиків у кожній палаті Конгресу [84].

Використані у дослідженні федеральні закони в сфері аграрної політики, що реалізовувалась під керівництвом Г. Уоллеса, дозволяють аналізувати їхні основні

положення та з’ясувати нормативну базу, яка забезпечила створення так званих «абеткових відомств» Нового курсу у сфері сільського господарства [72; 73; 76; 81; 82; 83]. Зокрема, на основі Закону «Про регулювання сільського господарства» була створена Адміністрація з регулювання сільського господарства, а згідно із Законом «Про безпеку фермерських господарств» – Адміністрація з питань безпеки фермерських господарств. З огляду на велику кількість створених під час Нового курсу відомств та установ, важливо чітко розрізняти ті, які були засновані на основі федеральних законів, і ті, що були утворені виконавчими указами президента. Ця відмінність впливає на ступінь відповідальності, підпорядкованості, підзвітності та зрештою механізми фінансування кожного такого відомства чи служби.

Для розуміння законодавчої бази, яка надала адміністрації Ф. Д. Рузвельта можливість створювати військові відомства та агентства з метою реалізації програми національної оборони, важливо врахувати два ключові закони Конгресу: Закон «Про реорганізацію» 1939 р., який уповноважив президента змінювати структуру виконавчої влади США та Перший Закон «Про військові повноваження» 1941 р. [77; 80]. Ці федеральні закони суттєво розширили повноваження як президента, так і виконавчої влади загалом у період Другої світової війни, сприяючи ефективній координації оборонних ініціатив і оптимізації управління військовою промисловістю.

У контексті аналізу державного управління воєнною економікою США під час Другої світової війни, зокрема для розгляду ситуації із забезпечення запасів каучуку на потреби оборони, де віцепрезидент Уоллес був безпосередньо залучений, важливими стали матеріали слухань Спеціального комітету Сенату з розслідування Національної оборонної програми 77-го Конгресу [79], а також матеріали слухань Об’єднаного комітету зі скорочення неістотних федеральних витрат 78-го Конгресу [78]. Діяльність цих комітетів дозволяє глибше зрозуміти взаємодію між гілками влади у США під час війни. Вона також демонструє, як система стримувань і противаг допомагала запобігти надмірній концентрації влади та зловживанням з боку чиновників і законодавців, забезпечуючи прозорість і ефективність реалізації оборонних програм.

У четвертій групі джерел представлені матеріали особового походження, зокрема кореспонденція Г. Уоллеса, його щоденник, а також мемуари безпосередніх свідків та учасників політичного процесу і виконавців державної політики США. Ці джерела відіграють важливу роль у дослідженні внутрішньої політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, оскільки дозволяють заглибитися у події та процеси, які не були відображені в офіційних документах і публічних заявах.

Першочерговий інтерес для дисертаційної роботи, з огляду на предмет дослідження, представляє колекція документів Г. Уоллеса в бібліотеці Університету штату Айова (Айова-Сіті) [110]. Матеріали з цієї колекції стали активно використовуватись дослідниками з 1971 р., коли було завершено створення мікрофільму. У період з 2004 по 2017 рр. було реалізовано масштабну програму оцифрування, і нині вся колекція документів Г. Уоллеса – а це близько 67 000 сторінок листів, меморандумів та інших матеріалів – є доступною для дослідників в електронному форматі. Центральне місце в зібранні посідає особиста кореспонденція Г. Уоллеса. Йдеться про листи від його однопартійців, членів уряду, науковців, журналістів і пересічних громадян, які надсилали поради, статистичні матеріали, аналітичні записки тощо. Значну частину матеріалів із цієї колекції, використаних дисертантом для аналізу ключових аспектів внутрішньої політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, вперше введено до наукового обігу, зокрема:

- «Лист А. Голта до Г. Уоллеса від 27 квітня 1932 р.» містить аналітичний звіт «Фермери говорять самі за себе», що дозволяє оцінити вплив Великої депресії на сільське господарство штату Мічиган і настрої серед фермерів у той час [87].

- «Лист К. Галла до Г. Уоллеса від 11 червня 1938 р.» містить статистику щодо підтримки демократів у великих містах США та в штаті Айова, що дає змогу простежити динаміку ставлення фермерів до Нового курсу [91].

- «Лист К. Мерфі до Г. Уоллеса від 16 листопада 1938 р.» включає уривки з листів виборців, адресованих міністру Г. Уоллесу після виборів до Конгресу в 1938 р. Цей документ є важливим джерелом для аналізу причин зниження

підтримки Нового курсу серед населення та ставлення фермерів до аграрної політики [89].

- «Лист Дж. О'Браєна до Ф. Д. Рузвельта від 11 травня 1943 р.» містить цінну інформацію про проблему страйків робітників у США під час Другої світової війни. У ньому описуються настрої на одному з оборонних підприємств у Детройті [103].

Окремі листи з колекції документів Г. Уоллеса, використані у дисертації, за формою мають ознаки офіційного службового листування. Частина цих листів була надіслана на офіційних бланках державних, громадських чи приватних установ і містила звернення до Г. Уоллеса як до посадової особи. Втім, за змістом ці матеріали переважно носять неформальний характер: містять особисті оцінки, політичні поради, аналітичні міркування чи коментарі, які не пов'язані з безпосередньою урядовою діяльністю і є типовими для джерел особового походження. Оскільки ця кореспонденція зберігається у приватному архіві Г. Уоллеса (що свідчить про сприйняття їх власником як особистої, неофіційної кореспонденції) та відображає неформальну міжособистісну комунікацію, а не офіційну управлінську роботу чи діловодство, її доцільно класифікувати як джерела особового походження, незважаючи на формальні ознаки офіційного листування.

Важливим джерелом особового походження для дослідження діяльності Г. Уоллеса на посаді віцепрезидента США є його щоденник. Протягом 1942–1946 рр. Г. Уоллес вів детальні записи, які у 1973 р. опублікував відомий історик Дж. Блюм під назвою «Ціна бачення: щоденник Генрі А. Уоллеса, 1942–1946» [118]. Щоденник містить цінну інформацію про ключові аспекти діяльності адміністрації США під час війни, зокрема проблеми міжвідомчих конфліктів в управлінській практиці президента Ф. Д. Рузвельта. Особливо інформативними є записи Г. Уоллеса, що відображають його позицію у суперечках з держсекретарем Галлом та міністром торгівлі Джонсом щодо розмежування повноважень у сфері імпорту сировини для військової промисловості США. Щоденник також є важливим джерелом для аналізу подій, пов'язаних із з'їздом Демократичної партії в Чикаго в 1944 р. Г. Уоллес детально описує спроби партійних босів перешкодити

його участі в з'їзді, а також закулісну боротьбу, яка розгорталася під час конвенту, що призвела до його поразки в номінації на посаду віцепрезидента на користь сенатора Г. Трумена.

Серед творів мемуарного жанру, важливих для формування джерельної бази даного дисертаційного дослідження, були спогади інших учасників Нового курсу, членів Демократичної партії та адміністрації США. До них належать мемуари таких високопоставлених політиків, дипломатів та радників президента, як: Дж. Фарлі, Дж. Джонса, К. Галла, Е. Флінна, Дж. Бірнса, Е. Полі, С. Розенмана та Г. Трумена.

Так, впливовий партійний функціонер Дж. Фарлі, який обіймав одночасно посади Генерального поштмейстера США та голови Національного комітету Демократичної партії, у своїх мемуарах зосереджується на внутрішньопартійних питаннях часів адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, яскраво відтворюючи політичну атмосферу всередині партії президента. Особливо важливим для нашого дослідження є розділ, присвячений президентській кампанії 1940 р., де автор описує настрої політиків щодо можливості третього терміну Ф. Д. Рузвельта, а також палкі дискусії, побоювання та застереження, пов'язані з висуненням Г. Уоллеса кандидатом у віцепрезиденти [108].

Дж. Джонс, міністр торгівлі в 1940–1945 рр., у своїх спогадах детально описує історію та досягнення Фінансової корпорації реконструкції[8] та її дочірніх компаній в умовах Великої депресії та Другої світової війни [112]. Ці спогади є особливо цінними для нашого дослідження з кількох причин. По-перше, вони ілюструють діяльність однієї з найуспішніших федеральних установ, яка здійснила вагомий внесок у подолання наслідків Великої депресії та відіграла ключову роль у фінансуванні військового виробництва США. По-друге, Дж. Джонс надає власний погляд на міжвідомчий конфлікт, що виник між ним та віцепрезидентом Уоллесом під час війни.

Спогади К. Галла мають цінність не лише через висвітлення важливих аспектів зовнішньої політики США, а й як додаткове джерело інформації про

[8] Дж. Джонс був директором Фінансової корпорації реконструкції із 1933 по 1939 р.

міжвідомчі суперечки в адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Він описав численні спроби інших членів уряду втрутитися в юрисдикцію та функції Державного департаменту. К. Галл акцентує увагу на конфлікті, що виник між ним і віцепрезидентом Уоллесом, підкреслюючи труднощі, з якими стикалася адміністрація в процесі координації зусиль в умовах війни [111].

Таким чином, порівнюючи оцінки зі щоденника Г. Уоллеса та спогадів Дж. Джонса і К. Галла, можна всебічно дослідити один із численних випадків міжвідомчих суперечок в адміністрації Ф. Д. Рузвельта, визначити їх структурні причини та проаналізувати ставлення президента до цих конфліктів.

Мемуари Е. Флінна, Дж. Бірнса, С. Розенмана, Г. Трумена та записи усних свідчень Е. Полі є важливими джерелами для аналізу внутрішньопартійної боротьби, пов'язаної з вибором кандидата у віцепрезиденти від Демократичної партії у 1944 р. [85; 109; 114; 116; 117]. Інформація з цих спогадів дозволяє докладно розглянути події, що передували з'їзду Демократичної партії у Чикаго, а також виявити методи та стратегії, які використовувались для недопущення переобрання Г. Уоллеса на пост віцепрезидента. Розгляд цих джерел проливає світло на внутрішні конфлікти в партії, політичне відторгнення Г. Уоллеса її керівництвом, а також показує, як погіршення стану здоров'я президента Ф. Д. Рузвельта вплинуло на цей процес. Крім того, ці матеріали відкривають нові перспективи у питанні про те, як кандидатура віцепрезидента дісталася Г. Трумену, який у підсумку став 33-м президентом США.

Хоча використання джерел особового походження у науковій роботі має очевидні переваги, важливо враховувати, що вони не лише передають дух епохи, але й відображають суб'єктивне сприйняття подій їх авторами. Тому мемуарну літературу, як важливу складову джерельної бази для дослідження внутрішньополітичних процесів періоду президентства Ф. Д. Рузвельта, необхідно аналізувати з належною критичністю.

П'яту групу джерел дослідження становить науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса. До неї належать опубліковані статті, книги та інші тексти, адресовані широкому загалу. Ці праці мають аналітичний характер і водночас містять

елементи особистої рефлексії та ідейного осмислення державної політики, що дає підстави розглядати їх як унікальне джерело політичної думки тієї епохи. На відміну від джерел особового походження, які переважно мають приватний характер, ці матеріали репрезентують публічну позицію Г. Уоллеса, його спроби впливати на суспільну думку й формувати дискурс щодо ключових питань державної політики.

За час своєї політичної кар'єри Г. Уоллес написав низку науково-публіцистичних книг, у яких виклав свої погляди на міжнародні відносини та внутрішню політику США в 1930–1940-х рр. У таких працях, як «Державне управління та релігія» [132], «Америка повинна обрати» [125], «Нові Кордони» [127] та «Чия Конституція? Дослідження загального добробуту» [140], Г. Уоллес пропонує власну інтерпретацію цілей і філософії реформ Нового курсу. Окремої уваги заслуговує книга «Століття простої людини», де він розкриває своє бачення повоєнного світового порядку та ролі США в ньому [137]. Книга «Місія Радянською Азією», яку Г. Уоллес написав на основі своїх вражень від поїздки на Далекий Схід СРСР у 1944 р., відображає надзвичайно обмежене розуміння американським політиком природи сталінської диктатури, що призвело до спотвореного сприйняття цілей СРСР у світовій політиці [131].

Особливо цінними для нашого дослідження є публікації Г. Уоллеса у родинному журналі «Wallaces' Farmer». Г. Уоллес обіймав посаду головного редактора з 1921 р. до початку своєї політичної кар'єри. Його редакційні статті, написані в 1920-х рр., охоплювали широкий спектр тем, серед яких: обґрунтування необхідності федерального регулювання сільського господарства, пропагування наукових підходів до фермерства, критика тарифної політики урядів США та ін. На сторінках журналу редактор Г. Уоллес також публікував теоретичні роботи аграрних економістів, частина з яких згодом лягла в основу аграрної політики Нового курсу. Серед важливих ідей, які вперше з'явилися на сторінках журналу, варто відзначити концепцію постійно діючих зерносховищ, що стала ключовим елементом другого Закону «Про регулювання сільського господарства» 1938 р. Таким чином, цей малодосліджений архів є цінним історичним джерелом, що

відображає основні проблеми, з якими стикалися фермери в США у 1920-х рр., і дозволяє простежити ідейні витоки аграрної політики Нового курсу. Оцифрований архів цього видання, який містить випуски з 1898 по 1950 рр. (всього 2189 номерів), доступний на сайті бібліотеки Університету Іллінойс [167].

Крім публікацій у родинному журналі, перебуваючи вже на державній службі, Г. Уоллес опублікував низку особистих статей у провідних періодичних виданнях – «The Atlantic», «Think Magazine», «The New York Times», «The Week Magazine» та ін. У цих публікаціях він висвітлював важливі питання діяльності адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, зокрема тих сфер, за які відповідав особисто: аграрної політики, добробуту фермерів, воєнної економіки, а також відносин США з країнами Латинської Америки [120; 121; 124; 126].

До шостої групи джерел належать візуальні матеріали, насамперед фотодокументи, які дають змогу відтворити соціальний контекст і повсякденні реалії досліджуваної епохи. У дисертації використано фотодокументи з колекції «Адміністрація з питань безпеки фермерських господарств – Колекція фотографій Управління військової інформації» (англ. *Farm Security Administration / Office of War Information Photograph Collection*), що зберігається у Бібліотеці Конгресу США [54]. Ця колекція, створена в рамках спеціального урядового фотопроєкту, налічує близько 175 тисяч чорно-білих негативів. Адміністрація з питань безпеки фермерських господарств, яка підпорядковувалася Міністерству сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса, у 1933–1944 рр. реалізувала масштабну програму фотозйомок, що ілюструвала життя фермерів під час Великої депресії та Пилового казана, а також висвітлювала становище сільськогосподарських працівників-мігрантів і кропперів на півдні США. Багато з найвідоміших фотографій епохи Великої депресії були зроблені саме в рамках цієї програми.

Сьому групу джерел складають матеріали соціологічних досліджень і періодичної преси, які відображають суспільні настрої, публічний дискурс і громадську реакцію на політичні та соціальні процеси досліджуваного періоду. Об’єднання публікацій у періодичних виданнях та результатів соціологічних

опитувань у межах однієї групи зумовлене їхньою спільною функцією – відображенням і формуванням суспільної думки.

Дані опитувань громадської думки, які набули популярності з середини 1930-х рр. завдяки Дж. Геллапу (опитування «Gallup») та Е. Роперу (опитування «Fortune»), стали важливим доповненням до джерельної бази дисертаційної роботи. Зокрема, для аналізу ставлення американців до Нового курсу, фермерських програм, а також динаміки громадських настроїв під час президентських кампаній 1936, 1940 і 1944 рр., особливу цінність представляють два збірники матеріалів: перший том «Опитування Геллапа, 1935–1948» [171] та «Громадська думка 1935–1946» [158][9].

У дослідженні використано оцифровані матеріали авторитетних періодичних видань, таких як «The New York Times», «Time», «Life» та інших. Зокрема, публікації в «The New York Times» дозволили ознайомитися з редакційними матеріалами, присвяченими ключовим аспектам діяльності Г. Уоллеса на посадах міністра сільського господарства та віцепрезидента США [164; 166; 170; 172; 173].

Таким чином, цей комплекс джерел дозволив дисертанту висвітлити діяльність Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта у процесі виконання поставлених дослідницьких завдань.

1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження

Представлена дисертаційна робота є першою в українській історіографії спробою комплексного висвітлення діяльності Г. Уоллеса в системі державного управління США. В межах цього дослідження поняття «система державного управління США» (англ. *U.S. Public Administration*) трактується як сукупність інституцій, процесів, нормативних механізмів та управлінських практик, які забезпечують реалізацію виконавчої влади на федеральному рівні. Вона включає

[9] «Громадська думка 1935–1946» – величезне довідкове видання (1991 с.), яке профінансоване Фондом Рокфеллера, містить результати майже всіх опитувань громадської думки, проведених 23 організаціями у 16 країнах в період з 1935 по 1946 рік.

як формальні структури – Президента США, Кабінет, Апарат Білого дому, федеральні відомства та агентства, – так і механізми взаємодії між ними. Окрім інституційного компонента, система включає управлінські процеси, пов'язані з формуванням, ухваленням і реалізацією державної політики, а також координацією дій між різними гілками та рівнями влади.

Розвиток державного управління США є динамічним процесом, що змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів. Він визначає роль і функції держави та впливає на характер взаємодії між владою та суспільством. Особливо відчутними ці зміни були в період президентства Ф. Д. Рузвельта, коли уряд США був змушений адаптуватися до безпрецедентних екзистенціальних викликів – Великої депресії та Другої світової війни.

У процесі реалізації антикризових програм Нового курсу Ф. Д. Рузвельта відбулися як структурні, так і функціональні зміни у системі державного управління США, які мали довготривалі наслідки, зокрема в балансі повноважень між гілками влади. Масштабні реформи і програми супроводжувалися значним розширенням повноважень президента, впровадженням нових адміністративних підходів, посиленням ролі виконавчої влади (через її інституційне оновлення), а також суттєвою трансформацією ролі держави в соціально-економічному житті країни, що засвідчувало відхід від моделі обмеженого втручання («малий уряд»). У світлі цих процесів Новий курс постає як ключове історико-політичне тло, на якому політична кар'єра Г. Уоллеса, одного з провідних діячів адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, віддзеркалює загальну тенденцію до розширення ролі та функцій адміністрації США. Вивчення його діяльності на посадах міністра сільського господарства та віцепрезидента США дозволяє простежити не лише індивідуальний вимір участі у формуванні державної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, а й ширші інституційні процеси, що супроводжували перехід США до нової моделі державного втручання у соціальну та економічну сфери.

З точки зору особливостей термінології потребує уточнення і трактування понять «уряд» та «адміністрація» США. На відміну від українського розуміння Адміністрації (або Офісу) Президента як допоміжного органу, що не має

виконавчих повноважень і забезпечує діяльність Президента як глави держави, а також уряду – у значенні Кабінету Міністрів як вищого органу виконавчої влади, в американській політичній традиції адміністрація США означає всю систему виконавчої влади, сформовану президентом. Натомість поняття «федеральний уряд» США (англ. *Federal Government*) охоплює всі три гілки влади на федеральному рівні – виконавчу, законодавчу та судову. У межах даного дослідження поняття «уряд США» та «адміністрація США» розглядаються як синоніми і вживаються для позначення виконавчої влади на федеральному рівні, що підпорядковується президентові США. Саме ця гілка влади й становила безпосередній інституційний контекст політичної діяльності Г. Уоллеса.

Характерною рисою реалізації державного управління під час президентства Ф.Д. Рузвельта було створення великої кількості урядових установ – так званих «абеткових агентств» (англ. *Alphabet Agencies*), які мали на меті підвищити оперативність та координацію дій виконавчої влади у кризових умовах. У науковій літературі ці агентства переважно пов’язують із програмами Нового курсу та боротьбою з Великою депресією. Водночас, як показано в цьому дослідженні, подібні агентства використовувалися і для розв’язання мобілізаційних завдань у період Другої світової війни. Вони забезпечили адаптивність і мобільність управлінської системи, що дозволило ефективно реалізовувати масштабні програми в сфері національної оборони. Аналіз у дисертаційній роботі численних прикладів таких агентств, насамперед тих, які очолював або в діяльності яких брав участь Г. Уоллес, зумовлює потребу у виробленні аналітичної рамки для їх осмислення. Це, своєю чергою, дозволяє глибше зрозуміти характер управлінських практик президента Ф.Д. Рузвельта та особливості формування гнучкої адміністративної архітектури у винятково складний період історії США.

У цьому контексті доцільним видається застосування поняття «адхократія» (лат. *ad hoc* – для конкретного випадку), яке в сучасній гуманітаристиці використовується для позначення альтернативи класичній бюрократичній моделі. Характерними рисами адхократії є: гнучкість, адаптивність, менша залежність від традиційних ієрархічних процедур, залучення фахівців з різних галузей,

міжвідомча координація, нестандартні управлінські рішення та, передусім, створення тимчасових організаційних структур для виконання конкретних завдань.

Одним із перших термін «адхократія» для характеристики адміністративного стилю президентських адміністрацій США застосував Р. Портер, радник президента Дж. Буша-молодшого, у своїй книзі «Прийняття президентських рішень». Характерно, що він здебільшого негативно оцінював використання адхократичних елементів у державному управлінні доби Ф.Д. Рузвельта, зокрема, через «безперервний хаос», спричинений «випадковим розподілом» завдань і відповідальності, що призводив до юрисдикційних конфліктів в його адміністрації [263, p. 25]. Поділяючи критичний погляд Р. Портера на окремі негативні прояви адхократії, які у даній дисертації висвітленні на прикладі міжвідомчих конфліктів віцепрезидента Уоллеса з іншими представниками адміністрації, ми розглядаємо цю модель як ключовий аналітичний підхід до вивчення гнучких управлінських структур і тимчасових організацій, створених урядом США у відповідь на виклики Великої депресії та Другої світової війни.

Методологічну основу дисертації становить поєднання підходів політичної історії, аграрної історії та біографістики, що фокусується на вивченні особистісного виміру історичних процесів. Ця міждисциплінарна рамка дослідження дозволила комплексно охопити ключові аспекти діяльності Г. Уоллеса в адміністраціях Ф.Д. Рузвельта, інтегруючи аналіз його індивідуального досвіду з вивченням внутрішньополітичних процесів США у досліджуваний період. У роботі дотримано основних методологічних принципів історичного пізнання – історизму, багатофакторності та критичного ставлення до джерел.

У межах зазначених підходів та принципів, для досягнення поставлених дослідницьких цілей було застосовано комплекс методів: загальнонаукові (аналіз, синтез), загальноісторичні (порівняльно-історичний, метод періодизації), спеціально-історичні (джерелознавчий та історіографічний аналіз, просопографія, метод психоаналітичної інтерпретації, кількісні методи). Такий методологічний інструментарій дав змогу всебічно дослідити обрану тему з урахуванням її

хронологічної, джерельної та біографічної специфіки, а також забезпечив як діахронний, так і синхронний аналіз досліджуваних процесів.

Метод аналізу використано для дослідження розширення повноважень американського уряду та впровадження нових управлінських підходів. Метод синтезу дозволив об'єднати ці аспекти, щоб оцінити їхній вплив на систему державного управління США в цілому та сформулювати ключові висновки дисертаційної роботи.

У межах методології політичної історії застосовуються історико-політичний аналіз, а також інституційний і системний підходи. Цей інструментарій дає змогу розглядати державне управління як сукупність формальних структур, неформальних практик і політичних акторів, з акцентом на ролі особистісного чинника в процесах інституційної трансформації. У цьому контексті досліджується діяльність Г. Уоллеса як міністра сільського господарства та віцепрезидента США з фокусом на управлінські функції та інституційні виклики, що постали перед ним. Застосування інституційного підходу дозволило висвітлити вплив управлінських практик Г. Уоллеса на роботу Міністерства сільського господарства, яке він очолював протягом двох каденцій Ф. Д. Рузвельта. Якщо раніше це відомство не відігравало вагомої ролі у федеральному уряді, то за керівництва Г. Уоллеса стало одним із найактивніших і найефективніших органів виконавчої влади часів Нового курсу. Крім того, цей підхід дозволив також простежити трансформацію ролі віцепрезидентства в системі виконавчої влади США з урахуванням адміністративного досвіду Г. Уоллеса та його політичного спадку.

У другому розділі дисертації застосовано загальноісторичні методи в межах підходів аграрної історії (англ. *agrarian history*), які є важливими для аналізу витоків та реалізації аграрної політики США під керівництвом Г. Уоллеса.

Історико-регіональний метод дав змогу висвітлити специфіку реалізації аграрних програм Нового курсу на Півдні США, де проявилися глибокі відмінності в економічній структурі та суспільному укладі, зумовлені пережитками плантаційної системи. У межах аналізу регіональних особливостей використано поняття «кропперство» (англ. *sharecropping system*) – форма землеробства, що

виникла в добу Реконструкції, за якої землевласник (часто колишній плантатор) надавав орендареві-спільнику (т. зв. кропперу) землю, інструменти та тяглову силу в обмін на частку врожаю. На відміну від традиційних фермерів-орендарів, які використовували власні знаряддя праці, кроппери перебували в стані глибокої економічної залежності. У міжвоєнний період ця система охоплювала значну частину малоземельних і безземельних селян, створюючи високий рівень економічної залежності та соціальної вразливості, що суттєво впливало на соціально-економічний розвиток Півдня США. Саме в цьому регіональному контексті реформи Міністерства сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса набули особливого значення, відображаючи складну взаємодію загальнонаціональних рішень і місцевих реалій.

Метод періодизації застосовано для поділу аграрної політики США в період Нового курсу на етапи, що дозволило глибше зрозуміти динаміку реформ. Порівняльно-історичний метод використано для дослідження відмінностей між аграрною політикою адміністрацій В. Гардінга, К. Куліджа, Г. Гувера та політикою Нового курсу, реалізованою під керівництвом Г. Уоллеса. Це дало змогу оцінити різницю між підходом державного невтручання в аграрну сферу за республіканських адміністрацій та інтервенціоністською моделлю державного регулювання, що була впроваджена в межах Нового курсу.

Дослідження постаті Г. Уоллеса спирається на методологію історичної біографістики, зокрема на ті підходи, які розглядають політичну біографію як інструмент аналізу структур влади. Така перспектива дозволяє поєднати особистісний вимір із вивченням соціально-інституційного контексту, в якому здійснювалася політична діяльність досліджуваної постаті. Аналіз особистості Г. Уоллеса як державного діяча не обмежується розглядом його політичної діяльності. Він включає дослідження життєвого шляху, освіти, формування поглядів, ціннісних орієнтирів, особистісних суперечностей, впливу родинних традицій і суспільно-економічного середовища. Для глибшого розуміння мотиваційної та ідеологічної складової діяльності Г. Уоллеса у дослідженні застосовано методи психоаналітичної інтерпретації та дискурсивного аналізу. Це

дозволяє показати, як його особисті переконання та світоглядні засади впливали на ухвалення політичних рішень і риторику публічних заяв.

Висвітлення ролі особистості в історії США XX ст. вимагає застосування критичного методологічного підходу, особливо в оцінці історіографічного доробку періоду «холодної війни». Важливо враховувати ідеологічний та суспільно-політичний контекст, у якому формувались інтерпретації подій і постатей того часу. У цьому аспекті особливого значення набуває критичний аналіз наративів, створених у рамках американської академічної традиції. Якщо радянська історіографія вирізнялася директивним, міфотворчим підходом, то в американській історіографії, попри її плюралізм, на різних етапах «холодної війни» відбувався періодичний перегляд причин глобального конфлікту, а разом із ним – і переосмислення діяльності окремих політичних діячів. З огляду на це, при аналізі історіографії, присвяченої Г. Уоллесу, застосовано метод диференційованого історіографічного аналізу. Це дало змогу виявити глибинні ідеологічні засновки, змістові трансформації та контекстуальні чинники, що впливали на формування уявлень про цю постать у період «холодної війни». Такий підхід дає змогу не лише зіставити позиції різних авторів, а й простежити, як змінювались акценти в оцінках діяльності Г. Уоллеса під впливом суспільно-політичних процесів у США.

Просопографічний метод застосовано для дослідження родини Уоллесів як соціальної групи (колективного суб’єкта), що мала значний вплив і була глибоко залучена в різні сфери фермерського життя США наприкінці XIX – на початку XX ст. Завдяки цьому методу через призму спільних цінностей, досвіду та соціальних установок трьох поколінь родини Уоллесів вдалося простежити еволюцію ідеї державного регулювання сільського господарства як ядра аграрної політики Нового курсу. Водночас метод просопографії сприяв також глибшому розумінню того, як особисті й родинні переконання вплинули на формування світогляду та професійну траєкторію Г. Уоллеса.

У межах дисертаційного дослідження застосовано джерелознавчий метод, що передбачає критичний аналіз та класифікацію історичних джерел. Зокрема, аналіз публікацій журналу «Wallaces’ Farmer» дозволив дослідити, як ідеї аграрних

реформ популяризувалися серед фермерів. Метод текстуального аналізу, який є складовою частиною джерелознавчого методу, передбачав детальне вивчення документів, виступів та публікацій, пов'язаних з діяльністю Г. Уоллеса, зокрема його спогадів, статей, книг і промов. Використання великого масиву джерел особового походження зумовило застосування герменевтичного підходу, що дало змогу ретельно проаналізувати й систематизувати свідчення різних політиків щодо ключових для дослідження питань, таких як міжвідомчі суперечки в адміністрації Ф.Д. Рузвельта під час війни та боротьба довкола виборів кандидатури на посаду віцепрезидента від Демократичної партії у 1944 р.

В дослідженні використовувалися кількісні методи, зокрема аналіз результатів опитувань громадської думки. Це дозволило глибше зрозуміти ставлення американців до реформ Нового курсу, оцінити сприйняття діяльності Г. Уоллеса на посадах міністра сільського господарства та віцепрезидента США, а також простежити реакцію суспільства на ключові рішення уряду в період президентства Ф.Д. Рузвельта.

Отже, окреслений міждисциплінарний теоретико-методологічний каркас створює комплексну основу для розкриття та висвітлення діяльності Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф.Д. Рузвельта.

Висновки до розділу 1

Огляд історіографії свідчить, що постать Г. Уоллеса у політичній історії США залишається предметом активних досліджень і дискусій, при цьому оцінки його діяльності значною мірою формуються під впливом двох ключових контекстів: «холодної війни» та сучасної політичної ситуації в США. Це часто призводить до необ'єктивного або спотвореного розуміння політичних, соціальних і культурних реалій 1930–1940-х рр., періоду, що охоплює його політичну кар'єру. Ігнорування цих реалій, на нашу думку, веде до викривленого сприйняття його діяльності та поглядів.

Дослідження діяльності Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта має потенціал не лише уникнути численних, хоча й

важливих, дискусій щодо його кар'єри після 1944 р., але й висвітлити аспекти його роботи, які часто залишалися поза увагою дослідників.

Аналіз американської історіографії Нового курсу демонструє еволюцію підходів до його інтерпретації – від ідеологічного й історичного осмислення до аналізу його довготривалого впливу на систему врядування й інституційний розвиток США. Така перспектива дозволяє побачити, що історіографічні дебати серед американських дослідників засвідчують: вплив Нового курсу значно перевищував масштаби боротьби з економічною кризою. Він спричинив глибокі зміни в системі державного управління, заклавши підґрунтя для розширення функцій і повноважень виконавчої влади та поступової трансформації ролі уряду в напрямі активного регулювання економіки та соціальної сфери. На цьому тлі політична кар'єра Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта постає не лише як особистий успіх чи приклад дії висхідного соціального ліфта в американській системі влади, а як прояв структурного зсуву в самих засадах функціонування держави, що був характерним для епохи Нового курсу.

Американська історіографія аграрної політики Нового курсу підтверджує загальні тенденції оцінки реформ Ф. Д. Рузвельта, але водночас пропонує нові підходи, зокрема через акцент на регіональні особливості. Вплив програм Нового курсу особливо помітний на Півдні та Заході США, де державні ініціативи по-різному відобразилися на соціальних групах, відкриваючи перспективу для подальших досліджень взаємозв'язку між політичними реформами та умовами життя в різних регіонах країни. Дослідження аграрної політики Нового курсу через призму діяльності її головного архітектора – міністра сільського господарства Г. Уоллеса – дозволить уточнити або спростувати ключові підходи в оцінках реформ з огляду на ефективність державного регулювання в аграрній сфері.

Використання оцифрованих верифікованих матеріалів, що стосуються діяльності Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта, дозволило залучити до нашого дослідження кілька ключових груп джерел: документи президента Ф. Д. Рузвельта, матеріали органів виконавчої влади США, документи Конгресу США, джерела особового походження, науково-

публіцистична спадщина Г. Уоллеса, візуальні джерела (фотодокументи), а також матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси. Завдяки цьому комплексному підходу дисертант прагнув не лише детально дослідити діяльність Г. Уоллеса, а й простежити його роль у державному управлінні США в контексті політики Нового курсу.

РОЗДІЛ 2

ВИТОКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ НОВОГО КУРСУ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ Г. УОЛЛЕСА

2.1. Внесок родини Уоллесів у розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США

До початку XX ст. аграрний сектор залишався домінуючим в економіці Сполучених Штатів, що в значній мірі пояснювалося масовим заселенням Заходу та освоєнням цілинних земель через систему безкоштовних наділів, відомих як гомстеди. Однак екстенсивний спосіб виробництва, що передбачав постійне розширення земель, разом із особливостями аграрного розвитку Півдня, де зберігалися елементи плантаційної системи господарювання, спричинили відставання сільського господарства на тлі стрімкого індустріального розвитку та урбанізації США в останній третині XIX ст. На початку XX ст. це відставання ще більше поглибилося, охопивши не лише економічну сферу, але й культурні та світоглядні аспекти. Американські фермери залишалися носіями патріархальних цінностей та сільських упереджень, що ускладнювало їхню адаптацію до швидко змінюваного урбанізованого світу. Релігійний фундаменталізм, повільне впровадження науково-технічного прогресу в аграрне виробництво та пуританська мораль суперечили вимогам часу, що поступово відводило фермерському способу життя другорядну роль у національній економіці [323, с. 78].

Особливу роль у збереженні традицій американського фермерства та його осучасненні відіграла родина Уоллесів. Їхня діяльність була спрямована на відновлення престижу та значення сільського господарства в економіці США, що зробило їхній внесок важливою частиною аграрної історії країни. Для нашого дослідження вивчення діяльності родини Уоллесів є ключовим для розуміння формування аграрних поглядів Г. Уоллеса та розвитку ідеї державного

регулювання сільського господарства, що лягла в основу аграрної політики США в період Нового курсу.

Формування іміджу Уоллесів як сім'ї фермерських лідерів був закладений патріархом родини, першим Генрі Уоллесом (далі – Г. Уоллес-старший). Своє дитинство він, син ірландських іммігрантів, провів на сімейній фермі в Пенсильванії[10]. Перш ніж зайнятися сільським господарством, Г. Уоллес-старший присвятив значну частину свого життя служінню Богу. За підтримки родини він здобув духовну освіту та став пресвітеріанським священиком. Його першим приходом була церква в окрузі Монро, штат Айова, куди він переїхав у 1862 р. У наступному році Г. Уоллес-старший одружився на Ненсі Кентвелл з Огайо[11], після чого подружжя переїхало до Рок-Айленда, штат Іллінойс. Парафіяни його маленьких пресвітеріанських церков, розташованих по обидва боки річки Міссісіпі – у Рок-Айленді та Девенпорті, штат Айова – були замкнутими людьми, що вплинуло на їхні взаємини. З одного боку, їхня сувора ортодоксальність здавалася молодому священику застарілою, з іншого – його «Соціальне Євангеліє» сприймалося прихожанами як занадто вільнодумне. В останні місяці Громадянської війни (1861–1865 рр.) Г. Уоллес-старший прийняв призначення капеланом північних військ. Досвід, здобутий під час тих кривавих подій, залишив у ньому постійний жах перед війною [193, p. 5].

Через рік після закінчення війни у молодої пари Генрі та Ненсі народилася перша дитина – Генрі Кентвелл, другий представник покоління Генрі Уоллесів[12]. У 1871 р. сім'я переїхала до містечка Морнінг-Сан, штат Айова (на південний захід від Девенпорта), де прожила шість років, поки у Г. Уоллеса-старшого не виявили туберкульоз. За рекомендацією лікаря він змушений був залишити пасторську діяльність, щоб проводити більше часу на свіжому повітрі. Сім'я переїхала до

[10] Уоллеси були фермерами в Шотландії та Ірландії протягом кількох поколінь. Першим з цього клану прибув до Америки Джон Уоллес, який залишив Ірландію у 1823 р. і у вісімнадцятирічному віці приїхав до Філадельфії. Звідти він пішки вирушив до західної Пенсильванії, де осів і став займатись фермерством.

[11] Ненсі Кентвелл була донькою полковника Дж. Кентвелла з Огайо, який загинув в другій битві при Булл-Рані, одній з найкривавіших битв Громадянської війни.

[12] За сімейною традицією старших синів в сім'ї Уоллесів називали Генрі, на честь патріарха родини.

Вінтерсету, штат Айова, де неподалік придбала невелику ферму в окрузі Адер. Г. Уоллес-старший полюбляв перебувати на природі, і незабаром його здоров'я почало покращуватися. Через п'ять років він повністю одужав. Таким чином, у віці сорока років колишній священик вирішив зайнятися фермерством. Відтоді штат Айова, центральний у Кукурудзяному поясі США, став малою батьківщиною для сімейства Уоллесів [193, p. 5–6].

Визначальною рисою світосприйняття родини Уоллесів була відкритість до нових ідей та усвідомлення історичних змін. Г. Уоллес-старший, як фермер-початківець, активно впроваджував на своїй фермі передові методи господарювання, спираючись на наукові дослідження та технічні можливості свого часу. Він експериментував з посухостійкими рослинами, такими як конюшина та шовковиця, що сприяли відновленню родючості ґрунтів, а також практикував сівозміни для мінімізації ерозії. Г. Уоллес-старший був переконаний, що індустріалізація сільського господарства може забезпечити низьку собівартість виробництва та високу врожайність [238].

Іншим важливим напрямком діяльності для Г. Уоллеса-старшого стала журналістика. Він працював у кількох місцевих та регіональних газетах, таких як «Winterset Madisonian» і «Iowa Homestead», де став голосом сільського населення, формуючи свій імідж та репутацію як захисника інтересів фермерів та сільських громад. Г. Уоллес-старший критично ставився до популярних на той час популістів, які, на його думку, своїми «привабливими, але нереалістичними ідеями вселяли хибну надію простим фермерам» [296, p. 307]. Натомість він підтримував ідеологію однієї з найбільших та найстаріших фермерських організацій країни – «National Grange». У контексті їх програми Г. Уоллес-старший присвятив чимало статей викриттю несправедливостей та зловживань монополій щодо фермерів. Зокрема, він критикував діяльність залізничних компаній, які встановлювали непомірно високі тарифи на перевезення фермерської продукції, а також власників елеваторів, яким фермери змушені були продавати зерно за цінами, визначеними цими монополістами. Як зазначають дослідники Дж. Калвер та Дж. Гайд, «ці історії призвели до поразки на виборах конгресмена від штату Айова В. Хепберна,

впливового лобіста залізниць у Конгресі, і подальшого створення Комісії з міжштатної торгівлі для регулювання залізничних тарифів» [193, p. 8]. Філіппіки Г. Уоллеса-старшого стали причиною постійних конфліктів з власниками редакцій. У результаті, під тиском керівництва та через обмеження авторської свободи, він був змушений тимчасово припинити журналістську кар'єру.

Важливим етапом у біографії трьох поколінь сім'ї Уоллесів стало заснування власного видання «Wallaces' Farmer». Як головний редактор (1895–1916 рр.), Г. Уоллес-старший став відомий як «Дядько Генрі». Його простий та доступний стиль письма, а також відчуття непідробленої спорідненості з фермерами, принесли йому широку популярність в Айові та сусідніх штатах. «Wallaces' Farmer» на довгі роки став платформою для популяризації фермерського способу життя, висвітлення проблем і вимог фермерства для широкої читацької авдиторії. Його девіз – «Хороше землеробство, ясне мислення, правильне життя», – прикрашав першу сторінку кожного випуску з моменту заснування. У своїх редакційних колонках Г. Уоллес-старший поєднував практичні поради для фермерів із моральними настановами, продовжуючи таким чином своєрідне служіння Богу [296, p. 307–308].

Статті редактора Уоллеса про релігію та сільське господарство відображали його віру в те, що набожність і сільське життя нерозривно пов'язані. «Сільські райони, – як стверджував Г. Уоллес-старший, – виховують благородні чесноти серед людей і забезпечують моральну основу для нації» [272, p. 10–11]. Для нього сільське господарство мало вищу цінність, ніж бізнес; це був спосіб життя, який приносив як матеріальне, так і духовне задоволення. На його думку, доля Сполучених Штатів залежала від виживання аграрної цивілізації. Слід підкреслити, що в цілому ці погляди відображали загальні суспільні тенденції пов'язані із випливом індустріалізації, урбанізації та стрімким скороченням кількості фермерських господарств. Рішучий протест проти цієї тенденції піднявся на селі в «прогресистську еру». Фермерські лідери та газети прославляли сільський спосіб життя як «богоугодну справу, що спонукає до єднання з природою, зміцнення родинних зв'язків і добросусідства» [227, p. 714].

Визнання Г. Уоллеса-старшого як одного з провідних фермерських лідерів Середнього Заходу можна проілюструвати двома знаковими подіями з його біографії. По-перше, в 1896 р. новообраний президент США В. Мак-Кінлі (1897–1901 рр.) запропонував Г. Уоллесу-старшому крісло міністра сільського господарства. Проте головний редактор «Wallaces' Farmer» відмовився від цього призначення і рекомендував на цю посаду свого давнього друга з Айови Дж. Вілсона. Останній прийняв пропозицію та залишався міністром сільського господарства США протягом наступних шістнадцяти років (1897–1913 рр.), довше ніж будь-хто до та після нього [193, p. 19]. По-друге, в 1908 р. президент-прогресист Т. Рузвельт (1901–1909 рр.) призначив Г. Уоллеса-старшого одним із членів Комісії з питань сільського життя, яка мала на меті проаналізувати основні проблеми фермерів та запропонувати шляхи їх вирішення. Варто наголосити, що Т. Рузвельт, як і редактор Уоллес, вважав, що держава повинна відігравати ключову роль у відновленні аграрної економіки та збереженні способу життя сільського населення [306, с. 126]. Комісія запропонувала використання повноважень федерального уряду для усунення економічного дисбалансу між містом і селом, а також ініціювала створення обліку національних природних ресурсів з метою їх збереження [272, p. 12–13]. Рекомендації комісії відображали прогресистську концепцію державного регулювання сільського господарства, яку надалі розвивали наступні покоління Уоллесів.

Генрі Кентвелл Уоллес (далі – Г.К. Уоллес) успадкував від батька пристрасть до сільського господарства та присвятив своє життя боротьбі за поліпшення становища американських фермерів [193, p. 4]. У 1885 р. Г.К. Уоллес вступив до сільськогосподарського коледжу Айови в Еймсі (сучасний Університет штату Айова). На другому році навчання він одружився на першокурсниці Мей Бродхед. Відразу після весілля, не завершивши навчання, подружжя переїхало до передмістя округу Адер. На сімейній фермі Г.К. Уоллес займався фермерством, а його дружина виховувала їхніх перших двох дітей – Генрі Агарда та Анабель [296, p. 307].

Генрі Агард Уоллес (1888 р.н., далі – Г. Уоллес), найвидатніший представник родини Уоллесів, виріс в аграрному середовищі штату Айова, де фермерство було основним засобом існування для більшості населення. Його дід, який часто навідував молоду сім'ю, мав значний вплив на формування світогляду майбутнього політика, пробуджуючи в ньому інтерес до знань та виховуючи повагу до християнських цінностей і моральних засад. Як зазначають історики Шапсмаєри, «Дядько Генрі» вплинув на формування світогляду свого онука більше, ніж будь-хто інший [272, p. 2–18].

Через падіння цін на сільськогосподарську продукцію ферма Г.К. Уоллеса перестала приносити прибуток. Причиною стали ринкові умови – один з циклічних спадів, спричинених надлишком товарів та загальною економічною ситуацією, з яким не міг впоратися жоден фермер, навіть такий працьовитий і розумний, як Г.К. Уоллес. Тому, коли в 1892 р. друг родини Дж. Вілсон (тоді професор сільськогосподарського коледжу Айови) запропонував Г.К. Уоллесу повернутися до коледжу та завершити навчання, той без вагань прийняв пропозицію. Разом із сім'єю він переїхав у місто та придбав дім в Еймсі, всього за дві милі від коледжу. Після закінчення навчання Г.К. Уоллес зайняв посаду доцента кафедри молочного виробництва своєї альма-матер. Однак його викладацька кар'єра була нетривалою, оскільки у 1896 р. він залишив посаду, щоб допомогти керувати сімейним видавничим бізнесом, і переїхав з родиною до столиці штату, міста Де-Мойн [193, p. 10–12].

Поки голова сім'ї працював у коледжі, домашніми справами та вихованням дітей займалася Мей Уоллес, яка мала пристрасть до садівництва. Вона навчила свого старшого сина читати, прищепила йому любов до рослин і духовні цінності. Через кілька років після переїзду в Еймс, коли Г. Уоллесу було лише вісім років, вона допомогла йому провести його перший експеримент зі схрещування квітів. Як зазначають дослідники Г. Уайт і Дж. Мейз, мати Г. Уоллеса не лише пробудила в ньому цікавість до рослин, але й передала йому власний суворий моральний кодекс. Вона була «старомодною американкою з Нової Англії з усіма їхніми забобонами,

скнарістю, здатністю до останньої копійки економити» [293, p. 2–5]. Від неї старший син навчився не лише ощадливості, а й стриманості.

Важливо також згадати ще одну людину, яка значно вплинула на захоплення Г. Уоллеса рослинництвом. Серед студентів його батька в коледжі був афроамериканець Дж. Карвер, який згодом став відомим ученим в Інституті Таскігі. Сім'я Уоллесів зав'язала з ним тривалу дружбу. Дж. Карвер, син рабів, багато років подорожував Середнім Заходом після Громадянської війни, перш ніж у 1891 р. стати першим чорношкірим студентом сільськогосподарського коледжу штату Айова [193, p. 13]. Головним захопленням Дж. Карвера була молода наука генетика. Він часто брав Г. Уоллеса на ботанічні виставки та проводив з ним різноманітні експерименти, що сприяло розвитку в Г. Уоллеса інтересу до наукової роботи. «Карвер з добротою свого серця, – згадував Г. Уоллес, – сильно перебільшував мої здібності в ботаніці. Але його віра пробудила в мені природний інстинкт до самовдосконалення і посилила мою цікавість до рослин» [254, p. 22].

З дитинства Г. Уоллеса відвідував популярні на той час в Айові та інших фермерських штатах кукурудзяні виставки. Допитливий юнак скептично ставився до методів, якими судді оцінювали різні сорти кукурудзи. Його вражало, що критерії суддів здебільшого були естетичними, зосереджуючись на однорідності довжини качана та формі зернят. При цьому жоден з суддів не порівнював врожайність сортів кукурудзи, які вважалися кращими, з менш популярними. У 1903 р., ще навчаючись у середній школі, Г. Уоллес провів власний експеримент з різними насінням кукурудзи, здійснивши таке порівняння. Він виявив, що врожайність сорту кукурудзи, який отримав нагороду, була набагато нижчою, ніж у менш популярних сортів [293, p. 13]. Таким чином, Г. Уоллес довів, що зовнішній вигляд качана кукурудзи не має прямого відношення до його врожайності, як це вважалося раніше [238, p. 150]. Це був перший крок у низці подій, які зробили Г. Уоллеса одним із піонерів у розробці гібридної кукурудзи.

У період з 1906 по 1910 р. Г. Уоллес, наслідуючи приклад батька, здобував вищу освіту в сільськогосподарському коледжі штату Айова. Паралельно з навчанням він працював у сімейному журналі та продовжував експерименти з

кукурудзою. У 1907 р. він опублікував у «Wallaces' Farmer» замітку про свій досвід пішої подорожі Айовою під назвою «На шляхах фермерства Кукурудзяного поясу». Пізніше він досліджував розвиток кукурудзи в Мексиці та узагальнив свої висновки в статті під назвою «Ацтеки як генетики» [136].

У 1910 р. Г. Уоллес захистив бакалаврську роботу на тему «Зв'язок між тваринництвом і родючістю ґрунту», в якій висвітлив проблеми, пов'язані з таким типом фермерства, та підкреслив важливість збереження ґрунтів [193, p. 36]. Після завершення навчання Г. Уоллес повернувся до роботи у сімейному журналі, де вже було надруковано чимало його статей. Він залишався на посаді редактора видання фактично до початку своєї політичної кар'єри [293, p. 10].

За прикладом дідуся та батька третій Генрі Уоллес підтримував прогресистські ідеї президента від Республіканської партії Т. Рузвельта. Він поділяв основну концепцію «справедливого курсу» Т. Рузвельта, яка полягала у тому, що федеральний уряд має регулювати розвиток економіки та трудових відносин. Особливу увагу Г. Уоллеса привернула ініціатива президента щодо збереження національних природних ресурсів, в якій безпосередньо брав участь Г. Уоллес-старший. На президентських виборах 1912 р. сім'я Уоллесів, яка традиційно підтримували республіканців, віддала голоси за Т. Рузвельта, який балотувався від Прогресистської партії. Для Г. Уоллеса рішення Т. Рузвельта було показовим у тому сенсі, що він ризикнув порушити усталену двопартійну традицію, прагнучи продовжити «еру прогресизму». Як покаже історія, для Г. Уоллеса приналежність до певної партії була досить умовною. Він вважав, що основним завданням політичної партії є проведення реформ, спрямованих на покращення життя населення та ефективне функціонування державних інституцій [293, p. 14–15].

На другий рік після закінчення коледжу Г. Уоллес опублікував у «Wallaces' Farmer» статтю, в якій вперше виклав ідею, що згодом стане важливим компонентом аграрної політики Нового курсу. У дослідженні він посилався на відому історію зі Старого Заповіту про Йосипа, який врятував Єгипет від голоду. За легендою, Йосип допоміг фараону розтлумачити його сни: «... спершу країну

чекають сім років великого достатку, а за ними настануть сім років голоду». Йосип запропонував мудре рішення: «Протягом семи років достатку зберігати п'яту частину врожаю єгипетської землі і буде та їжа на запас для краю на сім голодних років» [139, p. 2]. Г. Уоллес закликав фермерів наслідувати біблійний план збереження продуктів харчування, що дозволило б пом'якшити наслідки перевиробництва або дефіциту. Однак реалізація такого підходу вимагала державного регулювання, і ця ідея залишилася на рівні пропозиції. Г. Уоллес повернувся до неї у 1918 р. після прочитання дисертації «Економічні принципи Конфуція та його школи», яку написав докторант Колумбійського університету Чен Хуан-Чанг. У дисертації описувалася «система зерносховищ» стародавнього Китаю, що за своєю суттю нагадувала «план Йосипа». У журналі Г. Уоллес поділився цим відкриттям з фермерами та наголосив на його потенціалі: «Якщо якийсь уряд коли-небудь зробить щось справді вартісне у вирішенні продовольчої проблеми, це буде через вдосконалення плану, випробуваного китайцями три тисячі років тому, а саме – будівництво складів і збереження продуктів у роки достатку для використання їх у роки нестачі» [133, p. 4].

Економіка відіграла важливу роль у формуванні світогляду Г. Уоллеса. Під час навчання в коледжі він відвідував курс з економіки, який читав відомий аграрний економіст, професор Б. Гіббард, погляди якого справили на нього глибоке враження. Б. Гіббард ставив під сумнів ефективність і непорушність системи «laissez-faire» та критикував протекціоністську політику США, особливо високі тарифи, які, на його думку, обмежували експорт американської аграрної продукції. У своїх дослідженнях він дійшов висновку, що фермери не отримували економічних вигід від цих тарифів. Нестандартний підхід Б. Гіббарда спонукав Г. Уоллеса до подальшого вивчення економічних теорій, які на той час вважалися неортодоксальними [254].

Значний вплив на світогляд Г. Уоллеса справили ідеї економіста-інституціоналіста Т. Веблена. Вебленове бачення політичної та економічної співпраці всіх країн заради загального добробуту було співзвучне християнським цінностям братерства та солідарності, які змалку прищеплював Г. Уоллесу його

дідусь. У своїх дослідженнях Т. Веблен критикував економічний націоналізм, вважаючи міжнародне співробітництво єдиним шляхом до збереження миру у світі. Високі тарифи, на його думку, слугували інструментом націоналізму: він вказував, що «олігархія великого бізнесу лобіює високі тарифи для захисту свого внутрішнього ринку». Підприємці-капіталісти, за Т. Вебленом, свідомо обмежували виробництво (він назвав це «саботажем»), щоб штучно стимулювати високі ціни на промислову продукцію. Також вони провокували «патріотичний запал і націоналістичні амбіції для виправдання імперіалістичних авантюр». Аґресивний пошук нових ринків загострював міжнародну напруженість і провокував конфлікти між народами. Щоб уникнути таких зіткнень, Т. Веблен пропонував усунути економічні бар'єри. На його думку, скасування тарифів і запровадження вільної торгівлі з економічною взаємозалежністю зменшило б ризики військових конфліктів, які потребують значних ресурсів і самозабезпеченості національних економік [272, p. 32–33].

Погляди Т. Веблена, які на початку XX ст. ортодоксальні економісти вважали «ікарійськими польотами фантазії», стали важливою складовою світогляду Г. Уоллеса. Скорочення виробництва («саботаж») як інструмент підвищення цін, ідея економічної взаємозалежності та ліквідація тарифних бар'єрів сформували теоретичну базу, яку Г. Уоллес застосував для пошуку рішень фермерських проблем. Вихований на принципах аграрного фундаменталізму діда, Г. Уоллес був переконаний, що добробут фермерів є запорукою процвітання всього американського суспільства [272, p. 34]. Ідея економічної взаємозалежності, яку він розглядав через взаємодію фермерів, робітників та промисловців, надала ідеалістичним поглядам Г. Уоллеса-старшого міцну економічну основу. Практичне застосування ідей Т. Веблена в політичній діяльності Г. Уоллеса розглядається у наступних підрозділах.

Економіка була головною, але не єдиною дисципліною у списку наукових інтересів Г. Уоллеса. Так, після закінчення коледжу він захопився вивченням вищої математики, щоб опанувати кореляційний аналіз, спираючись на праці професора

Колумбійського університету Г. Мура[13]. Його першим значним досягненням стало використання кореляційного аналізу для точного обчислення собівартості свинини за допомогою так званих «діаграм співвідношення цін на кукурудзу та свинину». При цих розрахунках він враховував такі чинники, як витрати на робочу силу, ціни на кукурудзу та комбікорми, тарифи на перевезення та інші витрати фермерів. Це дозволяло визначити, скільки мають отримувати виробники свинини, щоб забезпечити «розумний прибуток» та уникнути збитків. Г. Уоллес вважав, що за достатньої кількості даних і підтримки держави цей метод можна застосувати до всіх сільськогосподарських товарів [293, p. 12].

В травні 1914 р. Г. Уоллес одружився з Ілo Браун із Індіаноли (штат Айова), яка походила з консервативної родини фермерів і будівельників. Вона поділяла його любов до музики і, як згадував Г. Уоллес пізніше, «терпіла мої сільськогосподарські експерименти та інтелектуальні захоплення» [293, p. 10–11]. Подружжя оселилося у власному будинку в Де-Мойні, де проживало до початку політичної кар'єри Г. Уоллеса. У них народилося троє дітей: сини Генрі Браун і Роберт, а також донька Джин.

Центральною подією, яка вплинула на становище сільського господарства США, кар'єру Г.К. Уоллеса і мала велике значення для Г. Уоллеса стала Перша світова війна. Сполучені Штати, дотримуючись закону про нейтралітет, не брали участі у воєнних діях до 1917 р. Проте з початку війни в 1914 р. США надавали суттєву продовольчу допомогу країнам Антанти. Це відкрило додаткові ринки для американської сільськогосподарської продукції, що сприяло значному розширенню виробництва.

На початку травня 1915 р. сім'я Уоллесів, як і більшість американців, з тривогою сприйняла звістку про потоплення німецьким флотом британського пасажирського судна «Лузитанія», що призвело до загибелі майже 1200 пасажирів, серед яких було 114 американців. Г. Уоллес-старший, який під час Громадянської війни служив капеланом і став свідком її кривавих подій, був глибоко стурбований

[13] Генрі Мур (1869–1958 рр.) – американський економіст, відомий своїми новаторськими роботами в економетриці.

перспективою втягнення США у війну [193, p. 42]. 22 лютого наступного року патріарх родини Уоллесів помер від крововиливу в мозок, не доживши до моменту коли США таки вступили у Велику війну.

Після смерті Г. Уоллеса-старшого, Г.К. Уоллес перейняв на себе обов'язки головного редактора «Wallaces' Farmer» (1916–1921 рр.). Проте його діяльність не обмежувалася лише видавничою справою. Він активно займався громадською роботою та був провідною фігурою в авторитетних організаціях, таких як Американська федерація фермерських бюро (далі – АФФБ), яку він допоміг створити, і Асоціація виробників м'яса Кукурудзяного поясу, де він був постійним членом. Остання, зокрема, відіграла суттєву роль у забезпеченні фронту свининою під час Першої світової війни [238].

Адміністрація президента В. Вільсона, прагнучи стимулювати максимальні поставки продовольства на фронт, запровадив механізми державного регулювання сільського господарства. Згідно із Законом «Про контроль за продуктами харчування та паливом» від 10 серпня 1917 р. було створено Адміністрацію з питань продовольства, яку очолив уродженець Айови та майбутній президент Г. Гувер. Основним завданням адміністрації було забезпечення постачання продовольства для країн-союзників та американських військових у Європі. Г. Гувер, будучи відданим прихильником обмеженого втручання держави в економіку, розпочав свої зусилля із залучення широкої громадської підтримки. «Продовольство виграє війну», – говорив один з відомих плакатів адміністрації. Г. Гувер організовував «дні без м'яса» та «дні без хліба. Проте практична реалізація контролю за виробництвом продуктів харчування «від землі до шлунку» виявилася вкрай складною [193, p. 51]. Наприклад, коли Г. Гувер вирішив збільшити виробництво свинини у США на 15 % для вирішення проблеми дефіциту жирів у європейському раціоні, заклики до патріотизму фермерів, такі як «свиня так само важлива для військових зусиль, як і снаряд», зіткнулися з несприятливою економічною реальністю [345].

Відгодівля свиней у 1917 р. стала збитковою через високі ціни на кукурудзу, зумовлені війною та поганим врожаєм. Більшість фермерів віддавала перевагу

вирощуванню на продаж кукурудзи, а не її використанню як корму для свиней, що спричиняло затримки з постачанням свинини на фронт. Щоб вирішити цю проблему, Г. Гувер звернувся до Міністерства сільського господарства, яке, у свою чергу, залучило Асоціацію виробників м'яса Кукурудзяного поясу, членом якої був Г.К. Уоллес. На пропозицію останнього, під егідою адміністрації Гувера була створена Комісія з питань свинарства, до складу якої увійшов Г.К. Уоллес, а Г. Уоллес був призначений її статистиком. Використовуючи свої попередньо розроблені методи розрахунку, Г. Уоллес запропонував формулу, яка встановлювала співвідношення між ціною на кукурудзу і ціною на свиней, щоб надати уряду «грубе» уявлення про вартість вирощування свиней у будь-який момент часу [193, p. 47–48].

Наприкінці жовтня комісія затвердила цю формулу та рекомендувала уряду гарантувати мінімальну ціну на свиней на рівні 14.3 до 1, тобто 14.3 бушелів кукурудзи дорівнювали 100 фунтам живої ваги свині. Г. Гувер, хоч і з певними застереженнями, погодився та в листопаді 1917 р. встановив ціну на рівні 13 до 1 [272, p. 42]. Проте до квітня 1918 р. стало зрозуміло, що урядова програма не виправдала очікувань через надмірно високі ціни на кукурудзу. У вересні Г. Гувер вирішив відмовитися від цієї формули та запровадити інші заходи [193, p. 50–51].

Протягом 1919–1920 рр. Уоллеси на сторінках свого журналу критикувати спроби Г. Гувера «обдурити фермерів» та позбавити їх можливості отримувати справедливий прибуток [175, p. 4–5]. Біограф сім'ї Уоллесів, Р. Лорд, зазначав, що Г. Гувер неодноразово намагався примиритися з Уоллесами після закінчення війни, але безуспішно. За словами Р. Лорда, майбутній президент «ненавмисно розбудив в Уоллесів їхню ключову рису характеру – безкомпромісне почуття правоти» [238, p. 169]. Якщо розглядати суперечку між трьома айовцями – двома Генрі Уоллесами та Г. Гувером – у ширшому контексті, можна стверджувати, що вона відображала різні погляди на роль держави в економіці, які кожен з них відстоював.

Аналіз публікацій у «Wallaces' Farmer» за 1916–1918 рр. свідчить про переконання Уоллесів, що після завершення війни фермерів очікують складні часи, якщо вони не зменшать свої борги та обсяги виробництва. Уоллеси попереджали,

що війна в Європі «заколисала фермерів у стані оманливого процвітання». В одній із редакційних статей зазначалося: «Зрештою, Сполученим Штатам доведеться нести свою частку тягаря цієї війни, але цілком можливо, що протягом року чи навіть двох-трьох років після її закінчення ми продовжуватимемо перебувати на високій хвилі процвітання, за якою настане депресія, що триватиме кілька років» [168, p. 3].

У перші повоєнні роки, коли федеральне регулювання економіки воєнного часу було скасовано, в адміністрації В. Вільсона не було чіткого плану для переорієнтації сільського господарства на економіку мирного часу. Президент зосередив свою увагу та зусилля на міжнародних питаннях і кампанії за приєднання США до Ліги Націй. Після майже смертельного інсульту наприкінці вересня 1919 р. він став фактично неспроможним керувати країною. Тодішній міністр сільського господарства Д. Г'юстон відкидав скарги тих, хто вбачав катастрофу на горизонті, як «істеричні» [193, p. 52–53].

Як показали подальші події, занепокоєння Уоллесів не було «істеричним», а ґрунтувалося на аналізі ринкової ситуації в сільському господарстві. Насправді, їх передбачення про скрутні часи справдилися навіть раніше, ніж вони прогнозували. Доходи фермерських господарств впали з 16.9 млрд дол. у 1919 р. до 13 млрд дол. у 1920 р. та 8.9 млрд дол. у 1921 р. Ціна на кукурудзу, яка завжди була надійним індикатором процвітання Середнього Заходу, знизилась з 1.38 дол. за бушель у 1919 р. до 67 центів у 1920 р. та 42 центів у 1921 р. Купівельна спроможність фермерів, вимірювана паритетним індексом, зменшилася на третину [193, p. 53]. У цей період також проявилися більш структурні та далекосяжні тенденції у сільському господарстві. Як зазначає дослідник Р. Келлі, у період 1910–1930 рр. близько 6.5 млн американців залишили сільську місцевість і мігрували до міста [277, p. 714]. У 1920 р. вперше в американській історії було зафіксовано переважання міського населення над сільським: 54 млн (51 %) проти 51 млн (49 %) [56, p. 24, 32].

Президентські вибори у США 1920 р. проходили на тлі повоєнної економічної кризи 1920–1921 рр., викликаної скороченням воєнного виробництва та

конверсією. Республіканці використали цю ситуацію у своїй інформаційній кампанії проти демократів, звинувативши уряд В. Вільсона в тому, що зростання ролі держави стало причиною спаду в економіці США. Кандидат від Республіканської партії В. Гардінг проголосив курс на повернення до «нормальності», що передбачав політику протекціонізму, ізоляціонізму та мінімізацію ролі федерального уряду в економіці. У сфері аграрної політики республіканці пропагували тезу про індивідуальну відповідальність кожного товаровиробника за результати його господарювання, а основним інструментом державної допомоги фермерам визначили підвищення імпортних тарифів [308]. Проти тандему Гардінг-Кулідж Демократична партія виставила Кокса-Рузвельта, яким, зрештою, не вдалося ефективно протидіяти інформаційному натиску республіканців. Важливо зазначити, що невдовзі після цих виборів кандидат у віцепрезиденти Ф. Д. Рузвельт захворів на невиліковну хворобу – поліомієліт, що надовго відсторонило його від політичних справ.

Прихід до влади республіканців ознаменував завершення «ери прогресизму», яку уособлювали президенти Т. Рузвельт та В. Вільсон, і повернення держави до ролі «нічного сторожа». Для сім'ї Уоллесів, мабуть, найважливішим результатом президентської кампанії 1920 р. стало те, що з нею розпочалася політична кар'єра Г.К. Уоллеса. Спочатку його було обрано радником із сільськогосподарських питань у виборчий штаб кандидата у президенти В. Гардінга. Після впевненої перемоги республіканців редактора Г.К. Уоллеса призначено міністром сільського господарства США (1921–1924 рр.). Цікавим видається той факт, що погляди Г.К. Уоллеса щодо федеральної допомоги фермерам розходились з економічною платформою Республіканської партії. Такий політичний дисонанс став можливим з кількох причин. По-перше, редактор сільськогосподарського журналу користувався авторитетом серед лідерів фермерських організацій (особливо АФФБ) і належав до Республіканської партії. По-друге, це розцінювалося як компромісне рішення під час повоєнної економічної кризи та наростання соціального напруження, щоб показати фермерам через позицію Г.К. Уоллеса, що

уряд В. Гардінга зацікавлений у підтримці сільського господарства [321, с. 191–194].

На зміну економічній кризі 1920–1921 рр. у США настала доба «просперіті» (або «ревучі двадцяті») – період економічного підйому, що тривав до початку Великої депресії. Республіканські лідери пов'язували цей економічний бум із поверненням до «нормальності», підкреслюючи, що «найкраще регулює та держава, яка найменше регулює».

Попри загальне відновлення економіки, залишалися невирішені проблеми, насамперед в аграрному секторі. У перші повоєнні роки, коли попит та ринки збуту залишались стабільними, рівень сільськогосподарського виробництва в США залишався високим. Європа, яка оговтувалася від руйнувань, потребувала американської сировини. Однак із 1920 р., і особливо у 1921 р., почали проявлятися кризові тенденції, спричинені суттєвим скороченням експорту аграрної продукції. Якщо в 1919 р. експорт американських сільськогосподарських товарів становив 4.107 млрд дол., то у 1921 р. він зменшився більш ніж удвічі – до 1.883 млрд дол. [193, p. 53]. Серед причин цієї ситуації були, з одного боку, відновлення європейського сільськогосподарського ринку, що змусило країни Європи скоротити імпорт із США, а з іншого – високі протекціоністські мита, встановлені республіканською адміністрацією. Так, Закон «Фордні-Маккамбера про тарифи» 1922 р. (англ. *Fordney-McCumber Tariff Act*) підвищив середній тариф на імпорт до 40 %, що спричинило відповідну реакцію з боку Європи. За оцінками професора Е. Каплана, фермери щорічно втрачали понад 300 млн дол. через цей закон [226, p. 2–10].

Зі скороченням іноземних ринків та збереженням високих обсягів виробництва, проблема перевиробництва набула загрозливих масштабів. Це призвело до різкого падіння цін на сільськогосподарську продукцію і накопичення її надлишків. До того ж заохочені сприятливою кредитною політикою воєнних років аграрії намагалися розширити виробництво, закладаючи свої ферми для придбання додаткової землі та техніки. У повоєнні роки низькі доходи в поєднанні з підвищенням відсоткової ставки Федеральною резервною системою у 1921 р.

призвели до того, що десятки тисяч дрібних і середніх фермерів були змушені або продавати землю, або втрачали право на викуп своїх ферм через іпотечну заборгованість [127, p. 151].

Вирішення проблем перевиробництва, низьких цін на сільськогосподарську продукцію та іпотечної заборгованості стало непосильним завданням для «індивідуального товаровиробника». Новопризначений міністр Уоллес виступав за необхідність федерального регулювання сільського господарства, однак не отримав підтримки з боку адміністрації В. Гардінга. Водночас у Конгресі було чимало політиків, які або усвідомлювали серйозність фермерських проблем, або мусили враховувати думку свого численного сільського електорату. Позицію міністра Уоллеса на Капітолійському пагорбі підсилювала зростаюча кількість членів АФФБ, яка до 1920 р. стала найбільшою фермерською організацією в країні [193, p. 55].

У 1920 р. міністр Уоллес разом із сенатором В. Кеньйоном та п’ятьма конгресменами від Айови в офісі АФФБ у Де-Мойні розробили стратегію, яка значно розширила вплив організації у Вашингтоні. Важливим результатом стало створення у 1921 р. так званого «Фермерського блоку» – групи конгресменів із сільськогосподарських штатів Середнього Заходу та Півдня, що об’єдналися для лобіювання аграрного законодавства. Вони домовилися вирішувати аграрні питання поза межами партійної приналежності, голосуючи як єдине ціле. Так зародився потужний рух за державну підтримку фермерства в 1920-х рр. [272, p. 57].

Одним із ключових досягнень міністра Уоллеса стало створення в липні 1922 р. в межах міністерства Бюро аграрної економіки. Бюро, укомплектоване висококваліфікованими економістами, серед яких були Г. Тейлор, Г. Толлі та М. Вілсон, займалося збором і систематизацією статистичних даних, що дозволило формувати аграрну політику на основі конкретних фактів і цифр. Очолив Бюро Г. Тейлор – відомий аграрний економіст і виходець з Айови. Завдяки роботі Бюро Міністерство сільського господарства змогло надавати фермерам практичні рекомендації щодо виробничих питань і цінової політики [231, p. 25–33].

Запроваджені міністром Уоллесом заходи викликали серйозну опозицію в уряді В. Гардінга, особливо загострivши його давнє протистояння з Г. Гувером, міністром торгівлі. Взаємні суперечності стосувались розподілу повноважень між їх міністерствами, зокрема щодо відповідальності за надання інформації фермерам про ринкову кон'юнктуру як у межах США, так і за кордоном. Окрім того, Г.К. Уоллес зазнав критики інших однопартійців через підтримку Фермерського блоку, що створювало додаткову політичну напругу всередині уряду [321, с. 192–193].

Важливі інституційні реформи в рамках Міністерства сільського господарства мали вагомий потенціал для досягнення стратегічних цілей, проте їхній вплив на вирішення аграрної кризи залишався обмеженим. Більшість економістів та фермерських лідерів вбачали комплексне вирішення проблем перевиробництва та низьких цін у проведенні аграрної реформи. З огляду на пасивну позицію уряду, міністр Уоллес вирішив, що його єдиний шанс – отримати пряму підтримку президента В. Гардінга. У результаті, Г.К. Уоллес переконав президента в необхідності скликати сільськогосподарську конференцію для обговорення актуальних для фермерів питань [193, p. 59].

Шестиденна Національна сільськогосподарська конференція розпочалася у Вашингтоні 22 січня 1922 р. На ній були присутні представники двадцяти найбільших фермерських організацій, науковці, економісти, редактори (включаючи Г. Уоллеса), бізнесмени та 80 фермерів [238, p. 237]. Значний інтерес у присутніх викликав план допомоги фермерам, який запропонували Дж. Пік та Г. Джонсон, які разом очолювали компанію з виробництва плугів. Їхня ідея полягала у створенні державної експортної корпорації, яка б закуповувала надлишкову сільськогосподарську продукцію для подальшого експорту за зниженими цінами. Попри те, що субсидування експорту не було новою концепцією, Дж. Пік і Г. Джонсон розробили механізм фінансування цієї програми – так званий «зрівняльний збір», який мали сплачувати фермери, що брали участь у програмі. Кошти від цього збору компенсували б витрати експортної корпорації, забезпечуючи таким чином відсутність додаткових витрат для американських

платників податків. Міністр Уоллес став одним із головних прихильників ідеї експортної корпорації. Прийнявши план Піка-Джонсона за основу, він розпочав пошук підтримки серед лідерів фермерських організацій та конгресменів, щоб перетворити цю ініціативу на законопроєкт [193, p. 59–60].

Після несподіваної смерті президента В. Гардінга у 1923 р. новим очільником Білого дому став віцепрезидент К. Кулідж (1923–1929 рр.). За час його президентства, яке проходило під гаслом «Справа Америки – робити бізнес», вплив Фермерського блоку як організованої парламентської фракції суттєво знизився. Не дивлячись на це, за сприяння міністра Уоллеса та співробітників міністерства, ідея Піка-Джонсона була інтегрована у законодавчий проєкт. До листопада 1923 р. міністр Уоллес залучив сенатора Ч. Макнарі з Орегону та конгресмена Г. Хоугена з Айови як головних протекторів плану створення експортної корпорації [321].

Таким чином, білль Макнарі-Хоугена став центральною законодавчою ініціативою аграріїв та конгресменів з Фермерського блоку на наступні п’ять років[14]. Міністр Уоллес, як один із натхненників його розробки, офіційно підтримав цю ініціативу, незважаючи на протидію президента К. Куліджа та ключових членів адміністрації – Е. Меллона та Г. Гувера. Зокрема, критикуючи законопроєкт, К. Кулідж зазначив: «Жодна складна схема допомоги, жоден план фіксування цін урядом, жодне звернення до державної скарбниці не матиме довготривалої цінності для становлення сільського господарства» [193, p. 63]. Безкомпромісна позиція президента щодо аграрного законопроєкту та його право накладати вето стали головною перешкодою на шляху до його ухвалення.

Після переїзду Г.К. Уоллеса до Вашингтона функції головного редактора «Wallaces’ Farmer» перейняв Г. Уоллес (1921–1933 рр.). Поки його батько разом із членами Фермерського блоку намагався просунути законопроєкт про створення експортної корпорації, Г. Уоллес пропонував фермерам альтернативний спосіб боротьби з кризою в сільському господарстві. Він розгорнув інформаційну кампанію, закликаючи аграріїв Айови добровільно скоротити обсяги виробництва. Редактор Уоллес писав, що в умовах зростання надлишків фермери повинні

[14] Протягом 1924–1928 рр. різні варіанти білю 5 разів вносились до Конгресу, але безуспішно.

зменшити хоча б на 10 % площі посівів кукурудзи, замінивши їх на інші культури, наприклад, бобові. На його думку, цей крок міг стати ефективним засобом для вирішення взаємопов'язаних проблем перевиробництва та низьких цін [238, p. 234].

Г. Уоллес був скептично налаштований щодо законопроєкту Макнарі-Хоугена, оскільки вважав, що його положення могли вирішити лише проблему надлишків, але не її причини – перевиробництва. Разом з тим він усвідомлював, що план у перспективі може забезпечити зростання фермерських доходів через можливість отримання частини прибутку від продажу. Тому редактор Уоллес активно підтримував законопроєкт на сторінках «Wallaces' Farmer», прагнучи висвітлити його переваги для фермерів та широкої громадськості [193, p. 57–58].

З моменту, коли Г. Уоллес провів свій перший експеримент на початку XX ст., можливість покращення кукурудзи стала його ідеєю-фікс. У 1923 р. він здійснив значний прорив, вивівши гібрид з одним схрещуванням, який перевершував стандартні штами з відкритим запиленням. У 1926 р. Г. Уоллес конвертував свої відкриття у прибутковий бізнес, заснувавши «The Hi-Bred Corn Company»[15]. Це комерційне підприємство, перше у своєму роді, було створено з чіткою триєдиною метою – розробки, переробки та продажу гібридного насіння кукурудзи. Хоча Г. Уоллес не був першовідкривачем гібридної кукурудзи, саме він став одним із тих, хто зіграв ключову роль у розширенні її використання у Сполучених Штатах, що призвело до підвищення врожайності та продуктивності сільського господарства [293, p. 14].

У 1924 р., після операції на жовчному міхурі, несподівано помер Г.К. Уоллес. У статті, присвяченій його батькові, Г. Уоллес зазначив: «Боротьба за рівність у сільському господарстві триватиме, як і боротьба за стабільний рівень цін, контрольоване виробництво, кращі сільські школи і церкви, більший дохід та вищий рівень життя для працюючих фермерів, за припинення спекуляції

[15] У 1935 р. назву компанії було змінено на Pioneer Hi-Bred Corn Company, щоб підкреслити свою першість у цьому напрямку. Заснована Генрі А. Уоллесом компанія процвітала майже століття, а в 1999 р., після придбання за 10 мільярдів доларів, стала частиною корпорації DuPont.

сільськогосподарськими землями, за тисячу і одну річ, необхідну для створення тієї сільської цивілізації, заради якої він працював і яку сподівався побачити» [130, p. 6–7]. Зі смертю міністра сільського господарства прихильники біллю Макнарі-Хоугена залишилися без підтримки у Білому домі.

На президентських виборах 1924 р. республіканець К. Кулідж здобув впевнену перемогу та був офіційно переобраний. Одним із ключових лозунгів його кампанії став «Зберігайте спокій з Куліджем», що віддзеркалювало почуття оптимізму в суспільстві, засноване на сильній економіці та перспективі тривалого миру в Європі. Мільйони американських фермерів сподівалися, що з «тихим Келом» їхні турботи залишаться в минулому [245]. Проте парадокс періоду «просперіті» полягав у тому, що в умовах загального прогресу економіки сільське господарство значно відставало в темпах розвитку від інших секторів, а купівельна спроможність аграріїв залишалася значно нижчою, ніж у міських жителів. На фоні цих обставин, коли президент К. Кулідж вкотре наклав вето на законопроєкт Макнарі-Хоугена, Г. Уоллес охарактеризував його рішення як «ляпас в обличчя сільському господарству» [272, p. 108].

Розчарований аграрною політикою республіканців, редактор Уоллес на президентських виборах 1928 р. підтримав кандидата від Демократичної партії Е. Сміта. Перш за все, його увагу привернула обнадійлива резолюція в програмі Демократичної партії, що закликала до необхідності державної допомоги сільському господарству. Кандидатура Г. Гувера, висунута Республіканською партією, також вплинула на його рішення, адже Г. Гувер був, якщо не ворогом, то явним політичним опонентом сім'ї Уоллесів. У ході президентської кампанії 1928 р. комітет Кукурудзяного поясу, до якого входив Г. Уоллес, ухвалив заяву, що підкреслювала їхню незгоду з політикою республіканців: «… усіма силами Ми виступаємо проти політики Куліджа-Гувера з індустріалізації Америки за рахунок сільського господарства» [272, p. 111].

Інформаційна кампанія редактора Уоллеса не завадила Г. Гуверу здобути чергову перемогу для Республіканської партії на виборах. «Хоча це було виправдано під час Першої світової війни, – зауважував Г. Гувер в одній із своїх

передвиборчих промов, – продовження державного регулювання в мирний час зруйнувало б не лише нашу американську систему, але й наш прогрес та індивідуальну свободу» [238]. Таким чином, новообраний президент Г. Гувер, який очолив Білий дім на фоні аури оптимізму та процвітання, планував звести до мінімуму участь федерального уряду в соціально-економічному житті країни.

Однак, незважаючи на наміри та передвиборчі декларації, адміністрація Г. Гувера вже в перший рік своєї діяльності змушена була вдаватися до федеральних інструментів для реагування на кризові явища в країні. Зокрема, у рамках аграрної політики, 15 червня 1929 р. було прийнято Закон «Про сільськогосподарський маркетинг» (англ. *Agricultural Marketing Act*), що передбачав створення Федеральної ради фермерських господарств (англ. *Federal Farm Board*) з фондом у 500 млн дол. Основною метою ради стало сприяння ефективному збуту сільськогосподарської продукції у міжштатній та зовнішній торгівлі. Наступним кроком адміністрації, спрямованим на часткове вирішення аграрної проблеми, стало прийняття у 1930 р. Закону «Смута-Гоулі про тарифи» (англ. *Smoot-Hawley Tariff Act*). Цей закон передбачав значне підвищення митних тарифів на імпортовані товари до США – у середньому на 40-60% [238].

Редактор Уоллес на сторінках «Wallaces' Farmer» загалом позитивно оцінив рішення про створення Федеральної ради фермерських господарств, проте рішуче засудив тарифну політику уряду, охарактеризувавши її як «повне божевілля». Він зазначив: «Стара ідея про те, що захисний тариф створює кращий ринок для сільськогосподарської продукції, більше не є вірною» [134; 138]. Наслідком аграрної політики Г. Гувера стало закриття для фермерів закордонних ринків, оскільки інші країни у відповідь підвищили свої тарифи. Це спричинило подальше накопичення надлишків сільськогосподарської продукції, що поглибило кризу в аграрному секторі.

Події осені 1929 р. стали поворотним моментом в історії Сполучених Штатів. «Чорний четвер» 24 жовтня 1929 р. ознаменував крах Нью-Йоркської фондової біржі, що спричинив світову економічну кризу, відому в США як Велика депресія. Сам термін «депресія» точно відображав морально-психологічний стан

американського суспільства того періоду. Втрата надії у нації, яка славилася своєю релігійністю, разом із масовою фрустрацією, позбавила енергійних та підприємливих американців їхнього характерного індивідуалізму та прагнення до незалежності від держави. Крім того, як зазначив американський історик Р. Келлі, наслідком цих подій стало колосальне падіння довіри до політичної системи, уряду та самої американської мрії. «Відчуття оптимізму, притаманне американцям у 1920-х роках, було повністю перекрито хвилею загального песимізму» [227, p. 584]. На проміжних виборах до Конгресу 1930 р. Республіканська партія втратила контроль над Палатою представників, а більшість у Сенаті зменшилася до незначного числа. Умови, що склалися, вимагали екстраординарних заходів, адже збанкрутувала не лише політична лінія уряду Гувера, а й вся ідеологія твердого індивідуалізму, яка довгі роки домінувала в суспільно-політичному житті США.

У колекції документів Г. Уоллеса у бібліотеці Університету штату Айова, міститься аналітичний звіт під назвою «Фермери говорять самі за себе», адресований редактору «Wallaces' Farmer» (27 квітня 1932 р.). У цьому документі, підготовленому дослідниками із Чиказької богословської семінарії, висвітлюється стан сільського господарства штату Мічиган у перші роки Великої депресії. Автори звіту зазначили кілька важливих аспектів: «… депресія 1930-х рр. є гострішою за депресію 1890-х, оскільки дисбаланс між вартістю техніки, яку фермери купують, та продукцією, яку вони вирощують, є більш суттєвим, ніж у XIX ст.; фермери стали боржниками через відсутність експертних знань про ринкову ситуацію та через природні катаклізми – посуху, заморозки, повені та нашестя шкідників» [87]. У документі підкреслювалось, що фермерам було важко сплачувати заборгованість через значне зростання податкового навантаження, яке випереджало зростання їхніх доходів. Особливий інтерес викликає аналіз впливу депресії на рівень та якість життя: «… фермери швидко відмовляються від використання телефонів та автомобілів; родини уникають звернень до лікаря, якщо ситуація не є критичною, а брак коштів унеможливлював лікування очей та зубів у дітей» [87].

Автори звіту відзначали, що фермери по-різному сприймали ситуацію: «... дехто оптимістично вважає, що зміни скоро відбудуться, адже фермерство є

кістяком нації та Республіканської партії; дехто жаліється і нарікає на погану долю; інші, хто втратив ферму, де проживало кілька поколінь його сім'ї, схиляються до соціального протесту; а дехто вимагає нового курсу, заснованого на економічній справедливості» [87]. Хоча цю аналітичну записку не можна використати для характеристики стану сільського господарства США в цілому, вона дає уявлення про те, як криза вплинула на повсякденне життя американського фермера та які настрої панували серед сільського населення.

До редакції «Wallaces' Farmer» надходили численні листи з планами відновлення сільського господарства. У цих пропозиціях, зокрема, рекомендувалося переробляти надлишки зернових культур для виробництва етилового спирту, який планували змішувати з бензином; встановити щорічну внутрішню мінімальну ціну для надлишкових товарів; встановити мораторій на вилучення майна за іпотечними зобов'язаннями та ін. [106; 107]. Багато з цих ініціатив мали популістський або радикальний характер. Соціальні хвилювання серед населення створювали ризик приходу до влади радикальних політичних сил і демагогів-популістів. Це підштовхнуло до необхідності розробити практичну та дієву програму відновлення сільського господарства, яка могла б задовольнити потреби фермерів і зменшити соціальну напругу, що особливо гостро постала напередодні президентських виборів 1932 р.

У середині 1920-х рр. група професійних економістів розробила так званий «План внутрішнього розподілу» (англ. *Domestic Allotment Plan*). Ідея була запропонована в 1926 р. економістом з Міністерства сільського господарства В. Спіллманом, а у програму дій її розвинули професори Дж. Блек з Гарвардського університету та М. Вільсон з коледжу штату Монтана [270]. Згідно з цим планом, фермери на добровільній основі мали укласти з відповідною федеральною установою контракт щодо скорочення обсягів виробництва. Компенсація фермерам виплачувалася залежно від площі, вилученої з експлуатації, а кошти для виплат мали надходили з податку на переробку, який стягувався б з власників підприємств переробної промисловості [308, с. 81]. Цей план відрізнявся від законопроєкту Макнарі-Хоугена тим, що, на відміну від попереднього, акцент робився не на

утилізації надлишків шляхом скупівлі та подальшого продажу їх федеральною корпорацією, а на запобіганні утворенню надлишків через контрольоване виробництво. Одним з перших, хто розгледів перспективи цього плану, був редактор Уоллес. Це підтверджується великою кількістю статей у «Wallaces' Farmer», присвячених аналізу переваг плану скорочення виробництва, а також активним листуванням між Г. Уоллесом та професором М. Вільсоном щодо вказаного плану [104].

«План внутрішнього розподілу» отримав позитивну оцінку від професора економіки Колумбійського університету Р. Тагвелла, президента Торгової палати Г. Гаррімана, президента АФФБ Е. О'Ніла та багатьох інших впливових осіб [88]. Політичний оглядач В. Ліппманн писав, що «план внутрішнього розподілу» був «найсміливішим економічним експериментом, який коли-небудь серйозно пропонувався у Сполучених Штатах» [170]. Прихильники ідеї контрольованого виробництва, зокрема редактор Уоллес, покладали великі надії на чергові президентські вибори 1932 р. Вони вважали, що нові підходи можуть сприяти вирішенню аграрних проблем і відновленню економіки в умовах Великої депресії.

На Національному з'їзді Демократичної партії у Чикаго кандидатом у президенти був обраний губернатор штату Нью-Йорк Ф. Д. Рузвельт. Одним із ключових рішень, прийнятих ним на ранніх етапах формування передвиборчої програми, стало створення прогресивної команди науковців і галузевих спеціалістів, відомої як «мозковий трест». У контексті аграрного питання також важливим стало розпорядження Ф. Д. Рузвельта про встановлення контактів із провідними фермерськими лідерами країни.

Відповідальними за сільськогосподарський відділ «мозкового тресту» Ф. Д. Рузвельта були Р. Тагвелл та Г. Моргентау. Завдяки сприянню Р. Тагвелла професор М. Вілсон проінформував Ф. Д. Рузвельта про «план внутрішнього розподілу». Г. Моргентау, який тривалий час був радником губернатора з аграрних питань, здійснив агітаційний тур фермерськими штатами. Зокрема, у Де-Мойні він мав розмову з редактором Уоллесом. Невдовзі після цього Г. Уоллес отримав запрошення до маєтку Ф. Д. Рузвельта в Гайд-Парку. Зустріч між кандидатом у

президенти і редактором фермерського журналу, що відбулася 13 серпня 1932 р., заклала основу для довгої та плідної співпраці. Підтримка Г. Уоллеса була важливою для кампанії Ф. Д. Рузвельта, оскільки традиційно Демократична партія мала слабкі позиції в Айові та інших фермерських штатах США [238]. Г. Уоллес, у свою чергу, сподівався, що завдяки політичній волі Ф. Д. Рузвельта державне регулювання сільського господарства, від якого залежало впровадження контрольованого виробництва, стане реальністю, здатною вивести аграрний сектор США з тривалої кризи.

Передвиборче турне кандидата Ф. Д. Рузвельта розпочалося 14 вересня 1932 р. з промови в столиці штату Канзас, м. Топіка. У своєму виступі кандидат від Демократичної партії зазначив, що фермери перебувають у важкому становищі, яке триває вже одинадцять з половиною років. Сільськогосподарські ціни впали до найнижчого рівня в історії США. «Коріння фермерських бід, – сказав він, – полягає у відсутності рівності для сільського господарства в умовах існуючої в США економічної системи» [43, p. 693–711]. Ця промова чітко засвідчила намір переглянути аграрну політику США попередніх адміністрацій. У подальших виступах Ф. Д. Рузвельт підкреслював важливість федеральної допомоги фермерам, хоча конкретних планів не наводив.

Г. Гувер, як кандидат від Республіканської партії, виголосив свою основну промову щодо фермерського питання 4 жовтня 1932 р. у своєму рідному штаті Айова. Спрямовуючи зусилля на збереження лояльності сільського виборця та дистанціювання свого уряду від відповідальності за економічну кризу, Г. Гувер стверджував, що причини депресії полягають у міжнародних подіях, а не у внутрішніх проблемах. Він запевняв, що високі тарифи є основою безпеки для американського сільського господарства. Серед усього іншого, Г. Гувер також заявив: «У мене немає жодних економічних патентованих ліків, спеціально розроблених для фермерів» [296]. У редакційній статті Г. Уоллес гостро розкритикував виступ Г. Гувера та закликав виборців не голосувати за кандидата від Республіканської партії. «Рузвельт прогресивний і безперечно симпатизує фермерській програмі. Він вважає за краще радитися з фермерськими лідерами, а

не боротися з ними. Єдине, за що слід голосувати на цих виборах, – це справедливість для сільського господарства. З Рузвельтом у фермерів є шанс, з Гувером – жодного. Я буду голосувати за Рузвельта», – писав Г. Уоллес напередодні голосування [128, p. 5].

Вибори завершилися абсолютною перемогою Ф. Д. Рузвельта. Середній Захід, традиційна електоральна цитадель Республіканської партії, проголосував проти Г. Гувера. Важливо зазначити, що успіх демократів у фермерських штатах став можливим, зокрема, завдяки агітаційній роботі редактора Уоллеса. На наступний день після виборів один небайдужий житель Айови надіслав Ф. Д. Рузвельту лист, у якому зазначив: «Уоллес із Wallaces' Farmer зробив для переорієнтації Айови з республіканців на демократів більше, ніж будь-хто інший у штаті» [90].

За місяць до інавгурації Ф. Д. Рузвельт запропонував редактору Уоллесу очолити Міністерство сільського господарства США. У листі до Г. Уоллеса від 3 лютого 1933 р. Ф. Д. Рузвельт пояснив свій вибір, зазначивши: «Через повагу до Вас та віру в те, що Ви здатні вирішувати важливі адміністративні та економічні проблеми, які стоятимуть перед нами у найближчі роки» [93]. Після нетривалих роздумів редактор фермерського журналу погодився на пропозицію і відповів президенту в телеграмі: «… з честю приймаю відповідальність та готовий розділити сімейний тягар» [99].

Перед від'їздом до Вашингтона Г. Уоллес написав останні рядки як редактор «Wallaces' Farmer», які чітко відображали його місію у великій політиці та надії на адміністрацію Ф. Д. Рузвельта: «Я їду до Вашингтона 4 березня, щоб обійняти посаду міністра сільського господарства в кабінеті президента Рузвельта… Кожна розсудлива людина повинна розуміти, що нова адміністрація працюватиме в умовах величезних перешкод… Нова адміністрація має надолужити дванадцять років втраченого часу. На щастя для нації, президент Рузвельт має саме той темперамент, який підходить для цієї ситуації. Він безстрашно та оптимістично реагує на надзвичайні виклики. Тому я буду працювати під керівництвом мужньої людини з добрим серцем… Я намагатимусь зіграти свою роль у Вашингтоні.

Безумовно, я робитиму помилки, але сподіваюся, що завжди можна буде сказати: я зробив усе, що було в моїх силах» [129, p. 5].

Важливо також зазначити, що напередодні Великої депресії відбулось об'єднання видань «Wallaces' Farmer» та «Iowa Homestead», в результаті якого їх загальний тираж перевищив 250 000 примірників [272, p. 10]. Проте, через негативний вплив економічної кризи, Уоллеси були змушені у 1932 р. відмовитись від журналу. Хоча Г. Уоллес залишався редактором до 1933 р., ні він, ні його нащадки так і не повернули собі права власності на видання, яке носило їхнє ім'я. Завершення його редакторської діяльності та втрата сімейного видавничого бізнесу ознаменували кінець важливого етапу в житті Г. Уоллеса і водночас відкрили нову сторінку, пов'язану з великою політикою.

Отже, дослідження діяльності родини Уоллесів відображає розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства, починаючи з прогресистської ери. Г. Уоллес-старший, хоч і не обіймав державних посад, здобув значний вплив як лідер фермерської спільноти Айови та засновник впливового на Середньому Заході журналу «Wallace's Farmer». Він активно підтримував ініційовану Т. Рузвельтом національну програму збереження земель. Його син, Г.К. Уоллес, засновник і член провідних фермерських організацій, продовжив розвиток ідеї державного регулювання під час Першої світової війни, а згодом – на посаді міністра сільського господарства в адміністраціях В. Гардінга та К. Куліджа. Третій Генрі Уоллес, поєднуючи ідеалізм діда з аграрним реалізмом батька, сформував унікальний бренд сільського лідерства і продовжив просувати переконання, що комплексна підтримка сільського господарства потребує активної участі держави.

Призначення Г. Уоллеса міністром сільського господарства відкрило перед ним можливість реалізувати прагнення попередніх поколінь Уоллесів – забезпечити гідне місце сільського господарства в індустріальному суспільстві США XX ст.

2.2. Діяльність Г. Уоллеса по втіленню фермерського законодавства в період першої адміністрації Ф. Д. Рузвельта

Результати президентських виборів 1932 р. надали адміністрації Ф. Д. Рузвельта можливість реалізувати декларовані під час передвиборчої кампанії антикризові заходи, і засвідчили готовність американського суспільства до нових економічних підходів, які передбачали розширення повноважень федерального уряду для подолання Великої депресії. Історик Р. Гофстадтер назвав цю готовність, яка проявлялася у відсутності суттєвої опозиції, «тихою революцією» в американському суспільстві [218, p. 306].

Зосередивши свої зусилля на питаннях бізнесу та фінансів на початку своєї адміністрації, президент Ф. Д. Рузвельт делегував міністру Уоллесу відповідальність за формування аграрної політики Нового курсу. На цьому етапі перед Г. Уоллесом стояло кілька ключових завдань. По-перше, йому необхідно було заручитися підтримкою провідних фермерських організацій, що представляли інтереси сільських громад, для впровадження плану контрольованого виробництва як основи аграрної реформи. По-друге, було важливо забезпечити схвалення фермерського законопроєкту в обох палатах Конгресу. По-третє, закон мав бути ухвалений до початку весняного посівного сезону, щоб уникнути подальшого накопичення надлишкової продукції.

Виклики, які стояли перед Г. Уоллесом та Міністерством сільського господарства, посилювались радикалізацією фермерських популістських рухів. Один із наймасовіших з них представляла Асоціація фермерського відпочинку (англ. *Farmers' Holiday Association*), організована в травні 1932 р. М. Рено. Учасники руху закликали аграріїв залишити весь урожай і не продавати його на ринку, оголосивши «відпочинок» фермерів від роботи. Звучали радикальні гасла: «Залишайся вдома – нічого не купуй – нічого не продавай… Ми будемо їсти нашу пшеницю, шинку та яйця, а вони нехай їдять своє золото» [190, p. 125]. Для міністра

Уоллеса «рух Рено» мав особливе значення, оскільки епіцентром їхньої діяльності та пропаганди був рідний для нього штат Айова.

З метою уникнення потенційних колізій з аграрними радикалами та врахування інтересів фермерських організацій, за ініціативи міністра Уоллеса була проведена Національна сільськогосподарська конференція. Ця конференція, що відбулася 10 березня 1933 р. у Вашингтоні, ухвалила та затвердила підсумковий документ, пункти якого планувалося включити до фермерського законопроєкту.

Залучення до розробки аграрного законодавства впливових фермерських організацій, на думку професора Ф. Кубо з Університету Кейо, ілюструвало роль уряду США в епоху Нового курсу, яку Дж. Бернс охарактеризував у своїй книзі як «держава-посередник» (англ. *broker state*). Ф. Кубо розглядав процес ухвалення рішень у рамках політики Нового курсу як взаємодію між сформованими групами інтересів та федеральним урядом, який реагує на їхні вимоги. На його думку, адміністрація Ф. Д. Рузвельта, зокрема міністр Уоллес, прагнули врахувати інтереси фермерських організацій, щоб заручитися їхньою підтримкою для впровадження аграрного законодавства [235, p. 37–43].

Швидка розробка законопроєкту дозволила міністру Уоллесу передати його на розгляд Спеціальної сесії Конгресу, яка була скликана 9 березня для здійснення термінових заходів в області фінансів та банківської системи [272, p. 169]. За погодження президента Ф. Д. Рузвельта 16 березня білль був направлений на обговорення до Палати представників. У своєму зверненні до Конгресу щодо аграрного законодавства президент зазначив, що це «новий і не торований шлях», підкресливши, що «безпрецедентна ситуація вимагає випробування нових засобів для порятунку сільського господарства» [48, p. 74].

Під час слухань у Конгресі виступили 65 конгресменів, чиї думки суттєво відрізнялись. Критики законопроєкту звинувачували виконавчу владу в патерналістських намірах щодо сільського господарства, порівнюючи їхні дії з планами та заходами Й. Сталіна в Радянському Союзі. Прихильники ж посилались на листи виборців із фермерських районів та акцентували на необхідності подальшої підтримки президента, якому довіряє народ [84, p. 669–692]. Після

тривалих обговорень 22 березня Палата представників проголосувала за фермерський білль. Результати голосування свідчили, що вирішальну роль у прийнятті рішення відіграла партійна лояльність: за білль проголосували кожні дев'ять із десяти демократів – членів Палати [308, с. 85–87]. Слухання Сенату щодо проєкту фермерського закону затягнулись на місяць, для обговорення запрошувались спеціалісти та представники фермерських організацій. Зрештою, після схвалення верхньою палатою, 12 травня 1933 р. президент Ф. Д. Рузвельт своїм підписом надав законопроєкту силу закону. Слід підкреслити, що переконання про те, що «Конгрес 100 днів» механічно затверджував усі ініціативи Білого дому, щонайменше стосовно фермерського закону, не відповідає дійсності.

Закон «Про регулювання сільського господарства» 1933 р. складався з трьох частин: перша стосувалась проблем, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом та збутом; друга – рефінансування фермерської іпотечної заборгованості; третя надавала уряду широкі повноваження для проведення інфляційних заходів [72].

Ідея державного регулювання обсягів виробництва, яку Г. Уоллес та інші аграрні економісти відстоювали протягом 1920-х рр., стала основою фермерської програми Нового курсу. Закон передбачав, що фермери укладатимуть з урядом контракти, зобов'язуючись скоротити посівні площі до встановлених обсягів. У порядку компенсації їм надавали преміальні виплати. Джерелом фінансування компенсацій став спеціальний податок на переробку, яким обкладали підприємства первинної обробки сільськогосподарської продукції. Обмеження виробництва стосувалося семи основних сільськогосподарських товарів: пшениці, бавовни, кукурудзи, рису, тютюну, молочних продуктів і свинини. У 1934 р. цей список був розширений до 15 [257].

Для реалізації передбачених законом заходів було створено Адміністрацію з регулювання сільського господарства (далі – АРСГ). Також було сформовано розгалужену мережу комітетів на рівні штатів, графств і громад, які слугували провідниками політики АРСГ на місцях. Штат адміністрації за короткий термін зріс до 5-6 тисяч осіб. Для ефективного впровадження закону залучили також

адміністративні ресурси найбільших фермерських організацій – АФФБ, Фермерського союзу та «National Grange», що засвідчило їхню підтримку аграрної програми. Зокрема, президент АФФБ Е. О'Ніл високо оцінив аграрну політику Нового курсу, назвавши фермерське законодавство 1933 р. «Великою Хартією американського сільського господарства» [272, p. 177].

Розробка та ухвалення закону (березень-травень 1933 р.) збіглися з весняною посівною кампанією в штатах Кукурудзяного та Бавовняного поясів. Фермери засіяли поля кукурудзою та бавовною до того, як АРСГ розпочала здійснювати платежі за обмеження посівних площ або скорочення виробництва. Це спричинило перенасичення внутрішнього ринку дешевою кукурудзою та бавовною. На цьому етапі, щоб уникнути подальшого накопичення надлишку продуктів у 1934 р. та підвищити ціни на фермерські товари в поточному році, міністр Уоллес запровадив низку непопулярних заходів. Так, за його дорученням АРСГ у терміновому порядку уклала з фермерами близько 1 млн контрактів на переорювання частини їх посівних площ[16]. Уряд виплатив цим фермерам понад 150 млн дол. як компенсацію за знищені посіви [192, p. 49].

Низькі ціни на кукурудзу, одну з основних кормових культур, стимулювали виробництво свинини понад наявний попит, що призвело до зниження її вартості. Для ліквідації надлишків у серпні-вересні 1933 р. АРСГ закупила та знищила 6.2 млн поросят та 200 тис свиноматок, забезпечивши відповідні компенсаційні виплати фермерам. Додатково було прийнято рішення (про яке критики аграрної політики Нового курсу зазвичай не згадують) розподілити 100 млн фунтів свинини серед малозабезпечених та безробітних як гуманітарну допомогу, а решту спрямувати на виготовлення мастильних речовин та добрив [257, p. 63]. Міністр сільського господарства Уоллес, коментуючи це рішення, зазначив: «Для багатьох із нас єдиною втіхою стало усвідомлення, що м'ясо й сало використали для допомоги нужденним». Він також додав: «Це були надзвичайні заходи, продиктовані надзвичайними обставинами» [277, p. 63].

[16] Зокрема, було переорано 10.5 млн. акрів бавовника, що становило ¼ від зайнятої під нього площі. Середня ціна за фунт бавовни піднялась з 6.5 цента в 1932 р. до 9.7 цента в 1933 р.

Восени 1933 р., щоб запобігти подальшим витратам ресурсів, було засновано Федеральну корпорацію з розподілу надлишків (англ. *The Federal Surplus Relief Corporation*). Її основною метою стало викуп надлишкових товарів та їхнє перенаправлення до місцевих організацій, що надавали допомогу безробітним і малозабезпеченим сім'ям [48, p. 370–371]. У вересні 1934 р. корпорація доставила 692 228 274 фунти продовольства нужденним у 30 штатах США. 18 листопада 1935 р. її перейменували на Федеральну корпорацію надлишкових продуктів (англ. *Federal Surplus Commodities Corporation*). Міністр Уоллес, один із трьох членів ради директорів, перетворив корпорацію на дієвий інструмент боротьби з надлишками [268, p. 1160–1161].

Крім проблем надлишків і низьких цін, критичним питанням була фермерська заборгованість. Велика депресія призвела до того, що мільйони фермерів не могли сплачувати кредити, масово продавали свої ферми або очікували їх конфіскації банками через несплату. На початок 1933 р. іпотечна заборгованість фермерів сягала 8.5 млрд дол. Рефінансування цієї заборгованості стало для міністра Уоллеса ще одним важливим завданням, яке вимагало негайного вирішення.

27 березня 1933 р. президент Ф. Д. Рузвельт виконавчим указом ліквідував Федеральну раду фермерських господарств (створену за президентства Г. Гувера) та заснував Адміністрацію фермерського кредиту (далі – АФК). Серед її головних цілей – консолідація та оптимізація кредитних послуг шляхом надання фермерам довгострокових кредитів під низькі відсотки. Усі федеральні установи, які спеціалізувалися на сільськогосподарських кредитах, перейшли під управління АФК [5]. Керівником адміністрації став Г. Моргентау, майбутній міністр фінансів США.

Через три місяці, 16 червня 1933 р., було ухвалено Закон «Про фермерське кредитування» (англ. *Farm Credit Act*), що передбачав випуск земельними банками гарантованих урядом облігацій для рефінансування фермерської іпотеки. Відсоткова ставка на позики земельних банків за цим законом знизилася до 4.5 % порівняно з 5.4 % у 1932 р. Для компенсації банкам цих знижок передбачалося відшкодування з федерального бюджету [76].

У рамках рефінансування фермерської заборгованості, з травня 1933 р. до кінця 1935 р. було видано 726 тис позик на загальну суму близько 2 млрд дол. Щорічні витрати фермерів на сплату відсотків за іпотечний борг зменшилися приблизно на 38 млн дол. [179, p. 216]. Хоча кількість примусових продажів ферм через борги знизилася, цей показник залишався високим. За чотири роки Нового курсу (1933–1936 рр.) фермери продали 636 тис. ферм, що становило приблизно 1/10 від їх загальної кількості [308, с. 93].

Під час впровадження федеральної програми скорочення сільськогосподарського виробництва чітко проявилися історико-географічні особливості Півдня США, що були зумовлені залишками плантаційної економіки та расовою нерівністю. Ці фактори, пов’язані з наслідками рабовласництва, ускладнювали адаптацію регіону до змін в аграрному секторі. На думку історика Д. Граббса, програма скорочення посівних площ у цій частині країни, погіршила становище орендарів-спільників, відомих як кроппери. Великі південні землевласники зменшували посівні площі, переважно за рахунок тих ділянок, які вони здавали в оренду. Орендодавці, підписуючи договори на скорочення обсягів посівів, отримували преміальні виплати, які мали б (хоча в законі це прямо не прописано) пропорційно розподілятися між орендарями. Втім, вони привласнювали виплати, залишаючи кропперів без засобів для існування. Контракти АРСГ не передбачали захисту прав кропперів. Коли орендарів звільняли, вони не лише втрачали роботу, але й ставали бездомними. Апеляції південних фермерів-орендарів зрідка доходили до Вашингтону. Багато кропперів, більшість з яких були чорношкірими та бідними білими, на той час були позбавлені виборчих прав у південних штатах і не мали політичних та організаційних ресурсів для відстоювання своїх інтересів [211, p. 21–30]. Для міністра Г. Уоллеса дилема полягала у виборі: або забезпечити механізм захисту для орендаторів, або здобути підтримку програми з боку орендодавців. Зрештою, міністр обрав практичну доцільність, вирішивши тимчасово пожертвувати інтересами певної частини фермерства задля реалізації загальних цілей реформи [272, p. 196–198].

З перших днів роботи над поліпшенням становища сільського господарства США міністр Уоллес неодноразово підкреслював етапність цього процесу. Перший етап, що мав короткострокову перспективу, передбачав застосування обмеженого виробництва з метою створення дефіциту для підвищення цін на сільськогосподарську продукцію. Другий етап стосувався довгострокових цілей розширення виробництва, спрямованого на більш широкі ринки, які мали бути сформовані як в межах країни, так і за її межами. У «Щорічнику сільського господарства» за 1934 р. Г. Уоллес зазначив, що спочатку необхідно усунути «гнітючий вплив надлишків за допомогою превентивних заходів». Після встановлення низьких митних тарифів, сприяння взаємній торгівлі та забезпечення адекватного споживчого попиту, сільське господарство зможе змістити акценти з обмеженого виробництва на максимальне використання своїх можливостей [71, p. 20–21].

Важливим чинником розвитку сільського господарства у штатах Великих рівнин у 1930-х рр. був період Пилового казана, також відомий як «брудні тридцяті». Це був час сильних пилових бур, які завдали серйозної шкоди екології та сільському господарству американських прерій. Явище виникло внаслідок поєднання природних факторів, таких як сильна посуха, з антропогенними, зокрема вирубкою лісів, глибокою оранкою, яка знищувала трави, локальним випасанням худоби та засіванням монокультур. Пилові бурі у США пройшли у три хвилі – 1934 р., 1936 р., 1939–1940 рр., а у деяких регіонах тривали протягом восьми років. Вони негативно позначилась на урожайності та посилили економічні наслідки Великої депресії (див. додаток В, Г). Однак у контексті програми скорочення виробництва, що проводилася АРСГ, кліматичні катаклізми, попри їх жахливі наслідки, виявилися певною перевагою в цих економічних умовах. Радянський історик В. Золотухін зазначав, що саме посуха відіграла головну роль у зменшенні виробництва, тоді як заходи АРСГ дали лише частковий ефект [308].

Пилові бурі охопили територію приблизно у 400 000 км^2, центр яких припав на штати Техас, Оклахому, Нью-Мексико, Колорадо та Канзас (див. додаток Д–Ж). Надзвичайна екологічна ситуація на Великих рівнинах змусила десятки тисяч

родин залишити свої господарства та домівки [302, p. 49][17]. Масове переселення, спричинене наслідками пилових бур, стало найбільшою короткостроковою міграцією в американській історії. Багато з цих сімей, яких часто називали «Оками» або «Арками» (оскільки більшість з них прибули з Оклахоми та Арканзасу), мігрували до Каліфорнії та інших штатів Заходу США. Проте економічні умови під час Великої депресії були там не набагато кращими, ніж ті, які вони залишали (див. додаток И–Р).

За оцінками на 1934 р., близько 35 млн акрів раніше оброблювальних земель стали непридатними для сільського господарства через пилові бурі, тоді як ще 125 млн акрів – площа, приблизно в три чверті від розміру штату Техас – швидко втрачали верхній родючий шар ґрунту [342]. Ця екологічна катастрофа загальнонаціонального масштабу привернула увагу федерального уряду до питань управління земельними ресурсами та охорони ґрунтів.

Для запобігання впливу пилових бур на ерозію ґрунту за наказом президента Ф. Д. Рузвельта в 1934 р. Лісовою службою (яка перебувала в структурі Міністерства сільського господарства) була розроблена програма створення полезахисних лісових смуг[18]. Програма охоплювала штати Великих рівнин: Техас, Оклахома, Канзас, Небраска, Південна Дакота та Північна Дакота. Її ключові завдання включали захист посівів від суховіїв і пилових бур, поліпшення водного режиму ґрунту та запобігання його ерозії, підвищення врожайності сільськогосподарських культур, а також збереження та покращення родючості ґрунтів [348].

На базі Міністерства внутрішніх справ 13 вересня 1933 р. був створений відділ, що займався проблемою дослідження ерозії ґрунтів. Очолив його Г. Беннетт, один із найавторитетніших на той час дослідників, який спеціалізувався на питаннях збереження природних ресурсів та землекористування. Після хвилі

[17] Від 1930 до 1940 р. близько 3.5 млн осіб виїхали з штатів Великих рівнин. Невідомо, скільки з них загалом за цей період переїхало до Каліфорнії. Однак відомо, що за один із відрізків трохи більше року туди мігрувало понад 86 000. Приблизно одну восьму частину населення Каліфорнії становлять нащадки «Оків».

[18] До початку Другої світової війни в рамках програми було посаджено 217 млн дерев на 232 212 акрах землі, що оточували 30 000 ферм.

пилових бур у 1934 р. відділ був розширений та отримав назву Служба охорони ґрунтів. Її основними завданнями стали навчання фермерів методам захисту та відновлення ґрунтів, надання технічної допомоги, а також створення реєстру найбільш проблемних земельних ділянок у масштабах країни.

25 березня 1935 р., з ініціативи та сприяння міністра Уоллеса, для більш ефективного вирішення проблем, пов'язаних із засухою, Служба Беннетта була переведена у підпорядкування Міністерства сільського господарства. Через місяць, 27 квітня 1935 р., Конгрес ухвалив Закон «Про охорону ґрунтів» (англ. *Soil Conservation Act*), що надав Г. Уоллесу можливість розширити діяльність служби, забезпечивши належне фінансування для виконання її важливих завдань [81]. У результаті Служба охорони ґрунтів і Лісова служба, що перебували в підпорядкуванні міністерства Г. Уоллеса, стали важливими інструментами для реалізації національної програми збереження природних ресурсів. Зокрема, ці відомства активно сприяли боротьбі з наслідками пилових бур та забезпечили оплачуваною роботою тисячі американців [340].

Для вирішення проблеми переселенців – жертв пилових бур і позбавлених землі кропперів, 30 квітня 1935 р. виконавчим указом президента була створена Адміністрація з переселення (далі – АП), яку очолив заступник міністра Уоллеса Р. Тагвелл [6, p. 79–80]. Переведення Р. Тагвелла на цю посаду було не випадковим рішенням. Як заступник міністра сільського господарства, він виступав із критикою фермерської програми. Зауваження Р. Тагвелла стосувалися ігнорування інтересів дрібних і середніх фермерів, особливо з південних штатів, які значно постраждали від антикризових заходів, вжитих АРСГ. Нова посада надала Р. Тагвеллу можливість допомогти цим категоріям сільського населення, на які існуючі аграрні програми Нового курсу мали обмежений вплив.

Основним напрямком діяльності нової урядової агенції стало будівництво таборів допомоги у Каліфорнії для тих, хто постраждав від посухи та пилових бур. У цих таборах збіднілі та малозабезпечені сім'ї мігрантів виконували за державну платню національні програми, пов'язані з будівництвом доріг, ремонтними роботами та протиерозійними заходами. Крім того, фермерам надавалися позики

для придбання невеликих земельних ділянок і необхідної сільськогосподарської техніки. Незважаючи на опір каліфорнійців, які не хотіли, щоб знедолені мігранти селилися серед них, АП вдалося переселити 75 000 осіб. Як зазначає дослідник аграрної історії В. Расмуссен, метою Р. Тагвелла було переселення 650 000 чоловік із 400 000 км^2 виснажених сільськогосподарських угідь, що викликало вкрай негативну реакцію серед більшості у Конгресі [179, p. 203–210]. За свою діяльність Р. Тагвелл отримав недвозначне прізвисько «Червоний Рекс» і став, за словами Шапсмаєрів, улюбленим «хлопчиком для побиття» для противників антирузвельтівського курсу. Зіткнувшись з величезною критикою у 1936 р., Р. Тагвелл подав у відставку, і таким чином кар'єра колишнього члена «мозкового тресту» Ф. Д. Рузвельта була завершена [272, p. 205]. Однак створена з його ініціативи АП продовжила функціонувати, ставши важливою частиною масштабної програми допомоги бідним сегментам сільського населення.

Після часткового відновлення економіки, зниження рівня безробіття (з 24.9 % у 1933 р. до 20.1 % у 1935 р.), і за рік до наступних президентських виборів, республіканці розпочали масштабну кампанію проти Нового курсу, звинувачуючи його програми в порушенні Конституції США [246, p. 43]. Верховний Суд, який складався з дев'яти суддів, залишався чи не єдиною інституцією, на яку президент Ф. Д. Рузвельт не мав впливу. Згідно із Конституцією США, суддів Верховного суду призначає президент зі схвалення Сенату на довічній основі. Станом на 1935 р. вісім з дев'яти суддів були призначені попередніми республіканськими урядами, і частина з них відкрито виступала проти Нового курсу. Консервативне крило суддів, яке критикувало державне втручання в економіку, преса іменувала «Чотирма вершниками» (посилаючись на вершників Апокаліпсису). Було також ліберальне крило, яке отримало назву «Три мушкетери». Двоє суддів балансували між цими групами [283, p. 39, 49].

Переломний момент для «першого» Нового курсу настав 27 травня 1935 р., коли Верховний суд визнав Закон «Про відновлення промисловості» неконституційним. Після цього активізувалися керівники підприємств переробної с/г промисловості – мукомельної та м'ясо-молочної, які були незадоволені

податком на переробку, встановленим Законом «Про регулювання сільського господарства». Взимку 1935 р. розпочався судовий розгляд справи «Сполучені Штати проти Батлера», ініційований мукомельною компанією, яка звернулася до суду з вимогою повернути сплачені уряду кошти в рамках податку на переробку [283, p. 77].

Міністр Уоллес, як зазначають дослідники Шапсмаєри, посилаючись на прецеденти Першої світової війни, коли було запроваджено практику регулювання сільського господарства, сподівався на позитивне рішення Суду [272, p. 213]. Однак 6 січня 1936 р. Верховний суд шістьма голосами проти трьох визнав неконституційними положення фермерського закону щодо податку на переробку та контрактів на скорочення виробництва. Більшість суддів дотримувались думки, що АРСГ своєю діяльністю втручається в «зарезервовані права штатів» [308, с. 131]. Як наслідок, федеральну допомогу фермерам було призупинено, оскільки податок на переробку був основним джерелом фінансування аграрної програми.

Адміністрація Ф. Д. Рузвельта розглядала рішення Верховного Суду як політичні кроки, інспіровані опозицією з метою дискредитації Нового курсу. Республіканці, без сумніву, отримали свої дивіденди з цих гучних судових процесів, проте загальна підтримка Ф. Д. Рузвельта та його реформ залишалася на високому рівні. Згідно з опитуванням, проведеним «Fortune», суспільство підтримало рішення Верховного Суду щодо фермерської програми. Не в останню чергу цьому сприяла політична традиція поваги до верховенства права та принципу незалежності суду серед американців. Однак значна частина населення вважала, що федеральне фінансування допомоги фермерам повинно бути продовжено, але іншими шляхами: «за» відповіло 49.3 % респондентів, «проти» – 22.2 %, «не знаю» – 28. 5% [91].

Міністр Уоллес рішуче відреагував на ситуацію, що склалася, і без зайвих зволікань розпочав разом з іншими аграрними експертами розробку нового фермерського законопроєкту. З тим же відчуттям терміновості, яке було у 1933 р. (знову стали на порядок денний весняно-польові роботи), міністерство Уоллеса

розпочало розробку альтернативної програми для фермерів. Основою цієї програми стала ідея збереження національних природних ресурсів, яку на початку XX ст. започаткував один з найбільших політичних авторитетів Г. Уоллеса – президент Т. Рузвельт.

У написанні нового аграрного законопроєкту важливу роль відіграв відомий аграрний економіст Г. Толлі, якого міністр Уоллес запросив з Каліфорнійського університету в Берклі. Г. Уоллес був знайомий з Г. Толлі ще з часів, коли той працював у міністерстві під час каденції його батька. Науковець із західного узбережжя мав значний досвід у дослідженні питань ефективного використання землі. Завдяки зусиллям Г. Толлі та інших експертів міністерства, нову фермерську програму було розроблено у стислі терміни.

Ретельна підготовка законопроєкту забезпечила його прийняття в Конгресі без серйозної критики чи заперечень. Таким чином, 29 лютого 1936 р., менш ніж за два місяці після рішення Верховного суду у справі «Сполучені Штати проти Батлера», було офіційно ухвалено Закон «Про охорону ґрунтів та внутрішній розподіл землі» (англ. *The Soil Conservation and Domestic Allotment Act*) [82]. Назва закону підкреслювала, що аграрна політика уряду буде спрямована на збереження природних ресурсів, насамперед головного національного багатства – землі. Закон залучив фермерів до участі в загальнонаціональній програмі консервації, що була особливо своєчасною на фоні руйнівних наслідків пилових бур [179, p. 167].

Згідно з новим законом, АРСГ зберігала своє існування, проте її діяльність зазнала суттєвих змін. Закон визначав основні товарні культури (пшеницю, кукурудзу, бавовну та ін.), перевиробництво яких було елементом аграрної кризи, як такі, що виснажують ґрунт. Відтепер фермери мали отримувати платежі від АРСГ за скорочення посівних площ цих культур та їхню заміну на такі, що сприяють відновленню родючості ґрунту, зокрема на трави, кормові та посухостійкі зернові культури. Державна допомога надавалась також тим, хто використовував агротехнічні методи для відновлення ґрунтів, зокрема застосування добрив. Система контрактів, яка діяла раніше, була скасована. За новим законом, фермер зобов’язувався виконувати план, погоджений з АРСГ, який

передбачав заходи для збереження та відновлення родючості ґрунтів. Якщо план виконувався, фермер отримував винагороду з федерального бюджету – один долар за акр. Джерелом фінансування для цих платежів стали асигнування Конгресу, які були передбачені в бюджеті, при умові, що вони не перевищуватимуть 500 млн дол. на рік. Автори нового закону сподівалися, що охорона родючості ґрунтів як головне завдання аграрної політики виглядатиме більш переконливою в очах міського населення, ніж підвищення цін на фермерську продукцію [179, p. 168–171].

У травні 1936 р., коли фермери почали приєднуватися до програми консервації земель, міністр Уоллес виступив з великою промовою в Університеті штату Небраска. Він розкритикував діяльність Верховного Суду, заявивши, що той «не вирішив проблему надлишків своїм рішенням». Г. Уоллес вчергове наголосив, що скорочення надлишків є тимчасовим заходом, поки споживчий та експортний ринки не розширяться. Він закликав фермерів думати не лише про короткострокові вигоди, але й зважати на довгострокові цілі аграрної політики [272, p. 220].

Діяльність міністра Уоллеса не обмежувалась проблемами сільського господарства, а була направлена й на публічну усесторонню підтримку реформ Нового курсу. У 1936 р. він опублікував книгу «Чия Конституція? Дослідження загального добробуту», у якій наголошував на необхідності оновлення державних інститутів відповідно до вимог часу. У книзі Г. Уоллес особливо акцентував увагу на діяльності Верховного Суду, вважаючи, що суд своїми рішеннями ігнорував загальний добробут суспільства. Захищаючи законодавство Нового курсу, він критикував суддів за те, що «вони сховалися за доктриною прав штатів, аби нав’язати свою економічну та соціальну філософію Конституції» [140, p. 92, 187–189]. Коли міністр Уоллес передав примірник президенту, той висловив бажання «продати щонайменше 100 000 примірників». Цілком ймовірно, що на 1936 р. президент Ф. Д. Рузвельт вже мав план щодо розширення складу Верховного Суд[19],

[19] Конституція США не визначає число суддів Верховного суду. Відповідно до III статті Конституції, Конгрес США має право змінювати це число, однак не використовував це право з 1869 р.

а книга могла слугувати інструментом для оцінки суспільної підтримки майбутніх заходів у цій сфері, запланованих на 1937 р. [272, p. 221].

У інших книгах, виданих у період першої адміністрації Ф. Д. Рузвельта – «Державне управління та релігія», «Америка повинна обрати» та «Нові Кордони», – Г. Уоллес запропонував власну інтерпретацію цілей і філософії реформ Нового курсу. Він наголошував, що «попередній розвиток Сполучених Штатів був заснований на матеріалістичній доктрині, яка включала соціальний дарвінізм, твердий індивідуалізм та конкуренцію». Ця доктрина призвела до величі США, піком якої стали 1920-ті рр., і водночас до економічної кризи 1930-х рр. Г. Уоллес розглядав Велику депресію як фізичний прояв краху старого морального порядку. Він вважав, що духовне відновлення нації мало таке ж значення, як і соціально-економічне. Формування нового світогляду, на думку Г. Уоллеса, було необхідною умовою для усвідомленого та мотивованого впровадження реформ Нового курсу [132, p. 17–36].

Будучи глибоко релігійною та водночас прогресивною особистістю, Г. Уоллес вважав, що християнська релігія повинна бути гнучкою, здатною адаптуватися до часу і залишатися актуальною для людей у їхній переоцінці духовних і культурних цінностей. На його думку, реформатори повинні були використати роль релігії в «переробці людських сердець», щоб суспільство стало сприйнятливим до нового стилю життя, викликаного соціально-економічними зрушеннями XX ст. Це передбачало заміну цінностей конкуренції на співпрацю, а егоїзму – на альтруїзм, що, як вважав Г. Уоллес, дозволило б духовним цінностям тріумфувати над матеріалізмом [125, p. 7, 25]. Соціально-економічні та духовні трансформації мали, за його переконанням, гуманізувати капіталізм і сприяти втіленню доктрини загального добробуту. Нові соціальні механізми, впроваджені в межах Нового курсу, повинні були дати «можливість людським серцям втілювати свої альтруїстичні імпульси в практичні дії» [127, p. 165–170].

Звичним елементом риторики для Г. Уоллеса було використання релігійної термінології. Як зазначають Шапсмаєри, «його опора на релігійну термінологію

зробила його схожим на лідера популістів Брайяна[20] – не зрозумілим для політиків, витонченим для пересічних жителів та занадто ідеалістичним для прагматичних лібералів» [272, p. 185]. У своїх зусиллях, спрямованих на зміну традиційної моралі та психологічних установок американців, Г. Уоллес поставив перед собою надто амбітне завдання. Тим не менш, він наполегливо намагався зробити Новий курс програмою соціальних реформ, необхідних для започаткування ери достатку та економічної гармонії [325, с. 121].

Чотирирічна діяльність міністра сільського господарства отримала високу оцінку Ф. Д. Рузвельта. 10 жовтня 1936 р., під час передвиборчої агітаційної кампанії Середнім Заходом, Ф. Д. Рузвельт, якого партія вдруге висунула кандидатом у президенти, відвідав місто Крестом, штат Айова. Президент розповів жителям, що міністр Уоллес, який народився всього за 15 миль від них, є одним з найкомпетентніших людей, які коли-небудь обіймали цю посаду. «У Вашингтоні у нас ніколи не було міністра сільського господарства, який би так добре розумів фермерські проблеми та пов’язував їх з національною економікою, як Генрі Уоллес» [41].

На президентських виборах у листопаді 1936 р. Ф. Д. Рузвельт тріумфував вдруге, що означало не лише продовження його мандату, але й збереження федеральної допомоги населенню через програми Нового курсу. Міністр Уоллес, ставши фігурою загальнонаціонального масштабу, залишився на своїй посаді, що вселило надію фермерам, що їхні проблеми не залишаться поза увагою держави.

Результати виборів, за даними звіту «Fortune», свідчили про стійке зростання підтримки демократів у містах у 1932 і 1936 рр. Однак, як показано в додатку С до нашого дослідження, за чотири роки президентства Ф. Д. Рузвельта спостерігалося значне зниження підтримки серед фермерів Айови, що безсумнівно викликало занепокоєння міністра Уоллеса [91, p. 2]. На ці результати могли вплинути кілька важливих факторів. По-перше, президентські вибори 1936 р. відбувалися на тлі

[20] Вільям Дженнінгс Браян (1869–1925 рр.) – американський юрист і політик-демократ, кандидат на посаду президента США у 1896, 1900 і 1908 рр. Державний секретар США часів президента В. Вільсона (1913–1915 рр.). Представник популістського крила Демократичної партії.

нової хвилі пилових бур, які негативно позначилися на становищі дрібних та середніх фермерів. По-друге, масштабні та комплексні реформи, зокрема фермерська програма, потребували часу для оцінки їх реальних результатів. По-третє, цілком природньо, що системні зміни викликали у фермерів неоднозначну реакцію. Вони порушили звичний та закоренілий стан речей і супроводжувались надзвичайними заходами, необхідними на початку реалізації глибинних реформ. Тим не менш, незважаючи на втрату підтримки Нового курсу серед частини фермерів, загальна кількість прихильників свідчила про високий рівень довіри до уряду (чого не було за попередньої адміністрації Г. Гувера) і до міністра Уоллеса зокрема.

Основні цілі аграрної політики другої адміністрації Ф. Д. Рузвельта міністр Уоллес озвучив під час щорічних зборів АФФБ. Він підкреслив, що боротьба американських фермерів за «рівність для сільського господарства» в межах національної економіки була успішно завершена, і, на його думку, найкращим узагальнюючим терміном, який відображав актуальні потреби фермерів та нації, стала «сільськогосподарська безпека». Це поняття охоплює не лише «справедливі та стабільні ціни на сільськогосподарську продукцію» і «можливість для фермерів ефективно організуватися в своїх інтересах», але й «підвищення безпеки володіння землею» та «розширення можливостей для тих фермерів, чий рівень життя нині перебуває на межі прожиткового мінімуму» [235, p. 50]. Це звернення засвідчило, що мета фермерської програми Нового курсу змінилася з акценту на «рівність» на більш всеосяжну «безпеку».

Отже, підсумовуючи перші чотири роки на посаді міністра сільського господарства, Г. Уоллес продемонстрував високий рівень управлінських навичок, ефективно справляючись із викликами та керуючи великим адміністративним апаратом. Його команда експертів в міністерстві проявила юридичну винахідливість, обійшовши рішення Верховного суду 1936 р., і в стислі терміни розробила нову стратегію реалізації фермерської програми, зберігши при цьому її основний принцип – контрольоване виробництво.

Серед головних досягнень аграрної політики США під керівництвом Г. Уоллеса у 1933–1936 рр. можна відзначити: подолання найгострішої фази перевиробництва; впровадження практики надання довгострокових кредитів під низькі відсотки; підтримку фермерським співтовариством принципу обмеженого виробництва та участь у довготривалій програмі збереження національних природних ресурсів.

Пріоритетним завданням для міністра Уоллеса на наступні чотири роки стало розроблення постійної та всеохоплюючої програми, яка б замінила поспішно ухвалений Закон «Про охорону ґрунтів та внутрішній розподіл землі» 1936 р. та виправила недоліки, пов'язані зі складним становищем південних кропперів, що погіршилося після впровадження Закону «Про регулювання сільського господарства».

2.3. Здійснення сільськогосподарської політики під керівництвом Г. Уоллеса у другій адміністрації Ф. Д. Рузвельта

Перша половина другої каденції Ф. Д. Рузвельта проходила в умовах економічної рецесії. За шість місяців, з серпня 1937 р. по січень 1938 р., економічні показники США знизились так само різко, як і протягом тринадцяти місяців після краху фондового ринку у 1929 р. З березня 1937 р. до квітня 1938 р. ціни на акції впали на 58 %, зайнятість скоротилась на 28 %, а заробітна плата і промислове виробництво знизилися на 43 %. Спад настав після повільного, але помітного періоду відновлення. Як зауважив відомий економіст, лауреат Нобелівської премії М. Фрідман, це був «єдиний випадок в історії США, коли одна глибока депресія одразу слідувала за іншою» [206, p. 493]. Нью-дилери будували свій публічний імідж як борців із депресією, відкрито протиставляючи його політичному спадку Г. Гувера та республіканців, яких називали «партією мороку і кризи». Однак тепер стало очевидно, що адміністрація Ф. Д. Рузвельта зіткнулася зі своєю власною депресією, яку політичні опоненти вправно використали у своїх інтересах.

В аграрному секторі економічна рецесія 1937 р. супроводжувалась черговою хвилею пилових бур 1936 р., що призвело до низьких урожаїв, масового продажу ферм і подальшої трудової міграції. Цілі сім'ї з усім своїм майном вирушали автомобілями в дорогу, залишаючи домівки у пошуках роботи та землі для обробітку (див. додаток Т–Х). Каравани переселенців рухалися на Захід відомою трасою 66, яка стала одним із символів масової культури того часу. Побутувала надія: «Якщо ми дістанемося до Каліфорнії, ми виживемо» [343, p. 851]. «Шосе 66 – стезя мандрівників, утікачів од пилу й неродючої землі, од гуркоту тракторів і власного зубожіння, од повільного вторгнення пустелі на північ, од буревію вітрів, які, завиваючи, летять з Техасу, од повеней, які не приносять землі багатств і крадуть у неї ті поодинокі скарби, які ще лишилися», – писав Дж. Стейнбек у своїй відомій книзі «Грона гніву», яку критики назвали «хронікою Великої Депресії» [335, с. 149].

На фоні економічних труднощів та природних катаклізмів масовий продаж ферм набув серйозних масштабів і став проблемою загальнонаціонального значення, яку міністр Уоллес вважав критичною. Ці події, разом зі зміщенням акценту під час «другого» Нового курсу від забезпечення інтересів впливових організованих груп до підтримки найбідніших верств населення, призвели до того, що уряд США почав серйозно опікуватися питанням збереження дрібних і середніх фермерських господарств.

Так, вже через кілька днів після перемоги Ф. Д. Рузвельта на виборах, 17 листопада 1936 р., за особистим розпорядженням президента був створений Спеціальний комітет з питань оренди ферм під керівництвом Г. Уоллеса. Його метою стало вирішення проблеми масового продажу та конфіскації ферм [49, p. 590–592]. Комітет отримав завдання оцінити наявну ситуацію та розробити практичні рекомендації для покращення кредитної політики для фермерів. Професор Ф. Кубо, аналізуючи склад комітету, виявив, що він переважно складався з прихильників підтримки сільської бідноти. Це суттєво відрізняло його від Національної сільськогосподарської конференції у березні 1933 р., яка рекомендувала законопроєкт про регулювання сільського господарства та

складалася переважно з впливових керівників фермерських організацій. За словами Ф. Кубо, навколо питання фермерів-орендарів почав формуватися політичний процес, який суттєво відрізнявся від процесу створення АРСГ [235, p. 47–49].

У межах підготовки звіту комітету Г. Уоллес здійснив поїздку на Південь країни, у супроводі У. Александра[21], який очолив АП після відставки Р. Тагвелла. Зазначимо, що з 1 січня 1937 р., для підвищення ефективності, АП була переведена в підпорядкування Міністерства сільського господарства. Побачене в регіоні глибоко вразило міністра Уоллеса і остаточно переконало його в необхідності надання федеральної допомоги найбільш вразливим верствам сільського населення. Незабаром після поїздки він опублікував статтю в газеті «The New York Times», у якій зазначив: «... сільськогосподарська проблема далека від вирішення, і важливо думати про цих бідних людей, адже вони не винні у тому, що їхнє становище таке, яке воно є». Крім того, він заявив, що «справжнє завдання США полягає у досягненні прогресивного балансу всередині сільського господарства, промисловості та між цими двома секторами» [172]. З моменту свого призначення у 1933 р. Г. Уоллес прагнув досягти рівноваги між сільським господарством і промисловістю. Згодом він розширив це бачення, включивши в нього й необхідність внутрішнього балансу в самому аграрному секторі – зокрема, зменшення економічної нерівності між заможними та малоземельними або бідними фермерами [235, p. 51].

На основі звіту комітету, який Ф. Д. Рузвельт представив Конгресу 16 лютого 1937 р., було розроблено законопроєкт щодо підтримки фермерів-орендарів. Незважаючи на численні перепони, зокрема у Комітеті з питань сільського господарства Палати представників, 22 липня 1937 р. був прийнятий Закон «Бенкхеда-Джонсона про фермерів-орендарів» (англ. *Bankhead-Jones Farm Tenant Act*) [83]. Цей закон забезпечував механізм, за яким безземельні орендарі могли

[21] Цікаво, що У. Александр був одним із авторів критичної по відношенню до аграрної політики уряду книги – «Крах системи оренди у бавовняному секторі», яка вийшла якраз у період, коли міністр Уоллес розпочав заходи, які мали дещо пом’якшити скрутне становище фермерів на Півдні, описане у книзі.

отримувати від уряду довгострокові кредити під низький відсоток (3 % на 40 років) для придбання невеликих фермерських господарств [211, p. 148–149].

Вслід за законом Бенкхеда-Джонсона Конгрес ухвалив Закон «Про безпеку фермерських господарств» (англ. *Farm Security Act*), згідно з яким з 1 вересня 1937 р. на зміну АП була створена Адміністрація з питань безпеки фермерських господарств (далі – АБФГ). Адміністрація підпорядковувалася Міністерству сільського господарства, а її очільником став У. Александр. До повноважень АБФГ входило надання фермерам-орендарям коштів, виділених законом Бенкхеда-Джонсона, для купівлі земельних ділянок під власні ферми. За перші три роки свого існування АБФГ видала близько 13 000 тис. кредитів [272, p. 206].

Політолог Г. МакКоннелл, який загалом критикував аграрну політику Нового курсу, назвав АБФГ «Міністерством сільського господарства для бідних фермерів». Він розглядав нове відомство як «найзначніше нововведення у сільськогосподарській політиці з моменту прийняття Закону «Про гомстед», стверджуючи, що історія АБФГ була історією найбільшої спроби впоратися з проблемою сільської бідності – чи не єдиною серйозною спробою в історії нації» [248, p. 96–112].

Досвід засушливих років спонукав Г. Уоллеса повернутись до ідеї, яку він активно популяризував на сторінках «Wallaces' Farmer» майже 20 років до того, – про практичну доцільність запровадження механізму «постійно діючих зерносховищ». Повторювана тривала засуха могла загрожувати національному добробуту, і, на переконання міністра, механізм зерносховищ міг допомогти вирішити проблеми неконтрольованого дефіциту та перевиробництва. Цю концепцію Г. Уоллес прагнув інтегрувати в майбутню фермерську програму, активно пропагуючи її в публічних виступах, лекціях та статтях [119, p. 117].

Зокрема, у статті опублікованій в «The New York Times» 14 листопада 1937 р. Г. Уоллес, звертаючи увагу на те, що поганий урожай та посуха негативно позначаються не лише на фермерах, але й на робітниках, зазначив: «Жодна людина з Атлантичного узбережжя не може уявити руйнівних наслідків, спричинених посухою. Проте їм не потрібна уява, щоб зрозуміти високі ціни на м'ясо» [166].

Ціни на продукти тваринництва, пояснював міністр, визначаються урожаєм кукурудзи, яка є основою для корму тварин. Однак урожай кукурудзи сильно страждає від пилових бур. Таким чином, Г. Уоллес стверджував, що мінливість погоди в Кукурудзяному поясі була одним із ключових джерел економічної нерівноваги. Як вихід із цієї ситуації, він пропонував створення зерносховищ, де зберігався б залишок урожаю на випадок подібних природних катаклізмів або інших кризових ситуацій.

Ще однією важливою ідеєю, яку Г. Уоллес активно пропагував у своїх виступах, було розуміння економічної взаємозалежності фермерів, робітників та бізнесу. В одному зі своїх радіовиступів (30 листопада 1937 р.), текст якого нам вдалось знайти у колекції Г. Уоллеса у бібліотеці Університету штату Айова, міністр зазначив: «Все більше стає очевидним, що проблема однієї групи чи регіону в Сполучених Штатах є проблемою для всіх груп та регіонів». Ключова теза Г. Уоллеса полягала в тому, що добробут фермерів неможливий, якщо робітники та бізнес переживають труднощі. «Лише половина фермерських проблем на землі, інша половина – в містах і містечках. Частина цих проблем виникає за кордоном, де конкуруючі нації намагаються знищити одна одну», – резюмував міністр. Важливо підкреслити, що Г. Уоллес також висловив свою позицію щодо можливості використання елементів пануючих у світі ідеологій в Сполучених Штатах: «... для допомоги американському народу не потрібні ані фашизм, ані комунізм; завдання уряду США полягає в спільних зусиллях для того, щоб зробити демократію ефективною» [98].

У 1937 р. основна увагу Конгресу була зосереджена на обговорені законопроєкту президента щодо розширення складу Верховного суду, через що було вирішено перенести розгляд нової фермерської програми на 1938 р. [179, p. 172–173]. Слід зазначити, що спроба «перепакування» суду врешті-решт закінчилася поразкою для президента, що значно зміцнило позиції Республіканської партії та негативно позначилося на підтримці Нового курсу серед американців.

Загалом 1937 р. деякі дослідники розглядають як початок «третього» Нового курсу. Професор С. Мілкіс з Університету Вірджинії, один із прибічників виокремлення цього етапу реформ, зазначав, що під час свого другого терміну Ф. Д. Рузвельт розпочав реалізацію інституційної програми, яка, окрім реформи Верховного суду, включала такі заходи, як реорганізацію виконавчої влади та очищення партії від консервативних елементів [253, p. 50–51]. Зокрема, в 1937 р. Ф. Д. Рузвельт ініціював створення Комітету з адміністративного управління, основним завданням якого стало вироблення рекомендацій щодо створення Виконавчого офісу президента США.

Г. Уоллес підтримав дану ініціативу Ф. Д. Рузвельта, оскільки вважав, що бюрократичний хаос перешкоджає реалізації та ефективному управлінню важливими загальнонаціональними програмами уряду. У своєму листі до Л. Гуліка, одного з трьох членів комітету, Г. Уоллес виклав своє бачення адміністративних проблем та перспектив їх вирішення. Він надав огляд ключових служб і відділів, створених або модернізованих у Міністерстві сільського господарства для впровадження фермерського законодавства: АРСГ, Служба охорони ґрунтів, Лісова служба, АБФГ, Бюро аграрної економіки та інші. За його словами, ефективність роботи міністерства залежала від того, що всі відділи та служби діяли в єдиному напрямку – досягнення прогресивних цілей: покращення становища фермерів та «подолання скам’яніння попередніх десятиліть» [101]. На думку Г. Уоллеса, успіх Нового курсу, який мав би призвести до загального добробуту населення, залежав від збалансованої координації та інтеграції всіх національних програм. Тому адміністративну реформу, яка передбачала створення єдиного центру управління (Виконавчого офісу Президента), він вважав надзвичайно важливим кроком.

Г. Уоллес також був переконаний, що вирішення ключових завдань уряду виходять за межі компетенцій окремих міністерств. Він підтримував підхід до розширення функціональних можливостей виконавчої влади, що часто передбачав обхід бюрократичних бар’єрів і дозволяв оперативно реагувати на нагальні виклики. Ця риса, яку з певною обережністю можна вважати характерною для

більшості нью-дилерів, відрізняла його від традиційних політиків, які діяли в межах своїх традиційних повноважень. Вона також ставала причиною численних міжвідомчих конфліктів та суперечок впродовж усієї його політичної кар'єри. Один із таких конфліктів між Г. Уоллесом і членами уряду Ф. Д. Рузвельта розглядається в підрозділі 3.3.

На початку 1938 р., коли Конгрес США відновив роботу, одним із перших законопроєктів, що надійшли на розгляд, став фермерський білль. Важке становище сільського господарства, викликане засухою та економічною рецесією, стало очевидним як для демократів, так і для республіканців. Пилові бурі стали яскравим доказом того, що теорія прав штатів не спрацьовує у часи природних катаклізмів. Тому фермерський законопроєкт був прийнятий без труднощів та затримок обома палатами Конгресу, а 16 лютого 1938 р. президент Ф. Д. Рузвельт поставив на ньому свій підпис [73]. До весняної посівної кампанії залишалося достатньо часу для його реалізації.

Закон «Про регулювання сільського господарства» 1938 р. дублював назву закону 1933 р., і також був прийнятий у кризовий період. Однак, якщо з тексту закону 1933 р. випливало, що він розглядався як тимчасовий механізм, продиктований надзвичайними умовами, то в законі 1938 р. таких формулювань не було. Новий фермерський закон розглядався його авторами як довготривала програма. У ньому підкреслювалося, що уряд продовжить політику консервації земель та грошових виплат фермерам, що беруть у ній участь, проголошену законом 1936 р. [179, p. 173–175].

Ключовими цілями закону були охорона та відновлення родючості ґрунтів, забезпечення паритетних цін і доходів для фермерів, а також упорядкування надходження на ринок основних сільськогосподарських продуктів. Останнє завдання, яке стосувалося положень закону про регулювання запасів сільськогосподарської продукції, втілювало ідею Г. Уоллеса про «постійно діючі зерносховища». Програма сховищ передбачала, що держава закуповуватиме, зберігатиме та продаватиме аграрну продукцію для забезпечення безперебійного надходження на ринок або, за потреби, її утримання на складах [272, p. 242–245].

Нововведенням у законодавстві також стало положення про квоти на збут продукції. Міністр сільського господарства отримав право, у разі загрози перевиробництва однієї з основних товарних культур, оголошувати про встановлення квоти на її реалізацію. Ця квота визначала фіксований обсяг продукції, що може бути поставлений на ринок. Продукція, яку фермер збирався продати понад встановлену законом кількість, обкладалася високим податком. Протягом 30 днів після оголошення квоти міністр сільського господарства зобов'язаний був провести референдум серед виробників даної культури. Положення вступало в силу лише у випадку, якщо за нього проголосували 2/3 голосуючих. Якщо ж пропозиція міністра не отримувала схвалення, виробники не могли розраховувати на отримання позик від Товарно-кредитної корпорації[22]. Таким чином, квоти на збут і федеральні позики стали взаємозалежними елементами нової сільськогосподарської політики.

Важливим положенням закону було встановлення міністерського контролю над Федеральною корпорацією надлишкових продуктів. Механізм закупівлі надлишків через корпорацію сприяв реалізації двох федеральних програм – програми шкільних обідів та програми продовольчих талонів.

Програма шкільних обідів була запроваджена як засіб підтримання цін на продукти харчування шляхом скуповування надлишків з ферм, одночасно забезпечуючи харчування дітей шкільного віку. У березні 1937 р. понад 300 000 дітей у 3 839 школах було забезпечено щоденними обідами. Через два роки кількість навчальних закладів, які долучилися до програми, зросла до 14 075, а кількість дітей, що отримували допомогу, досягла 892 259. Завдяки зусиллям Федеральної корпорації надлишкових продуктів та міністерства Уоллеса було здійснено перший федеральний крок до запровадження національної програми шкільних обідів, яка була реалізована в 1946 р. [212, p. 22].

[22] 17 жовтня 1933 р. виконавчим наказом була утворена Товарно-кредитна корпорація, яка повністю підпорядковувалась уряду. Вона мала широкі повноваження: допомога виробникам за допомогою позик, закупок, платежів та інших операцій. 1 липня 1939 р. Товарно-кредитна корпорація була переведена до Міністерства сільського господарства США.

Програму продовольчих талонів було запроваджено у травні 1939 р. за ініціативи президента Федеральної корпорації надлишкових продуктів М. Перкінс та міністра Уоллеса. Вона стала, за прикладом програми шкільних обідів, одним із інструментів допомоги малозабезпеченим, а також ефективним механізмом боротьби з надлишками. М. Перкінс охарактеризував цю ініціативу так: «Перед нами стояла прірва, де з одного боку – фермерський надлишок, а з іншого – недоїдання у містах. Ми знайшли практичний спосіб побудувати міст через цю прірву» [261, p. 2–3].

Міністерство сільського господарства через корпорацію закуповувало у фермерів надлишки продукції та розподіляло їх через місцеві органи державної допомоги. Будь-хто з низьким рівнем доходу, хто бажав отримати підтримку, міг подати заявку на отримання талонів. Програма передбачала два типи талонів – помаранчеві та сині. Помаранчеві талони могли використовуватися для придбання будь-якої їжі в продуктових магазинах і мали бути куплені за власні кошти одержувача. При цьому особа, яка купувала помаранчевий талон, отримувала синій безкоштовно. Сині талони діяли виключно на продукти, визначені як надлишкові – масло, яйця, апельсини, грейпфрути, сушена квасоля тощо. Протягом перших чотирьох років програмою скористались майже 20 млн людей з низьким рівнем доходу [272, p. 207]. Вона стала прикладом успішної співпраці між фермерами, власниками продуктових крамниць та урядом, спрямованої на загальний добробут та підтримку тих, хто цього потребує.

Вказані федеральні програми, разом із фермерським законодавством 1938 р., були реалізовані в повному обсязі, починаючи з 1939 р. Проте рецесія 1937 р., спроба реформувати Верховний суд та інші непопулярні дії уряду, які активно критикувалися республіканцями напередодні виборів до Конгресу 1938 р., негативно вплинули на ставлення фермерів до Нового курсу. Для ілюстрації зниження підтримки адміністрації Ф. Д. Рузвельта серед аграрії варто звернутися до звіту опитування громадської думки, проведеного журналом «Fortune» у 1938 р. під заголовком «Ставлення фермерів до Нового курсу» (див. додаток Ц). Представлені дані, засновані на інтерв’ю з фермерами з штатів Великих озер (від

Огайо до Північної Дакоти), штатів Кукурудзяного поясу (від Індіани до Канзасу) та штатів Бавовняного поясу (від Північної Кароліни до Техасу), свідчать про зростання опозиції до Нового курсу в період економічного спаду. Важливо зазначити, що в цьому опитуванні були включені категорії «не знаю» та «не вирішив», що формувало високу похибку у даних. За даними опитування «Gallup», включеного до звіту, популярність Ф. Д. Рузвельта знизилась з 65.5 % на 1 лютого 1937 р. до 55.0 % на 1 травня 1938 р. [91]. Загалом наведені статистичні дані свідчать про часткову втрату потенційного фермерського електорату демократів. Однак, як зазначають автори звіту, сільські жителі залишалися найбільшими прихильниками Нового курсу в кількісному вираженні.

Результати виборів до Конгресу 1938 р. підтвердили попередні соціологічні дані про спад підтримки населенням Нового курсу. Демократична партія втратила 72 місця в Палаті представників та 7 місць у Сенаті. З одного боку, партія Ф. Д. Рузвельта все ще утримувала більшість в обох палатах Конгресу: 263 місця у нижній палаті та 69 місць у верхній. З іншого боку, проміжні вибори 1938 р. чітко ознаменували розворот шестирічної тенденції абсолютного домінування Демократичної партії у Конгресі. Як зазначив опозиційний до Нового курсу журнал «Time», це була «найбільша ротація у Конгресі з 1894 року, коли демократи втратили 116 місць у середині другого терміну президента Клівленда» [176]. Крім того, негативним моментом стало формування консервативної коаліції з республіканців та демократів з Південних штатів, що загрожувало сильною опозицією подальшим ініціативам президента.

У цьому контексті варто виділити цікавий документ з колекції Г. Уоллеса у бібліотеці Університету штату Айова, що містить уривки з листів, надісланих міністру після виборів 1938 р. Ці листи відображали причини зростання опозиції до демократів, і водночас автори висловлювали свою підтримку міністру Уоллесу та його фермерській програмі. Американці з різних куточків країни запевняли Г. Уоллеса, що результати голосувань не відображають загального ставлення до аграрної політики, а мають більш загальний політичний контекст [89]. Оскільки

цей документ ще не був введений у науковий обіг, вважаємо за доцільне процитувати деякі його фрагменти в додатку Ш до нашої дисертаційної роботи.

Схвальні відгуки та позитивне ставлення до фермерської програми стали вагомим стимулом для міністра Уоллеса продовжувати зусилля з покращення добробуту фермерів США. Однак серйозною перепоною залишалася нестача експортних ринків для збуту сільськогосподарської продукції. Цей недолік, пов'язаний із загостренням ситуації в Європі та високими ввізними тарифами, ускладнював Міністерству сільського господарства початок другого етапу плану Г. Уоллеса – переходу від обмеженого до розширеного аграрного виробництва.

У статті опублікованій в «The New York Times» Г. Уоллес детально описав ключові проблеми, які стояли перед сільським господарством США у 1939 р. «Чому фермери виробляють достатньо продукції, але все ж страждають і несуть збитки?», – запитував міністр. Г. Уоллес стверджував, що доти, поки існуватиме безробіття в містах та низькі зарплати, попит на фермерську продукцію в середині країни залишатиметься низьким. У відповідь на критику на адресу Закону «Про регулювання сільського господарства» 1938 р., він наводив такий аргумент: «У грудні 1938 року 84 % виробників бавовни проголосували за квоти на продаж бавовни у 1939 році. Натомість на референдумах, передбачених законом, 43 % виробників тютюну виступили проти маркетингових квот, що завадило програмі отримати необхідні 2/3 голосів для ухвалення» [126]. Міністр називав це «проявом економічної демократії в дії» або демократичного планування. Виробники тютюну, згідно з власними інтересами, ухвалили своє рішення. Можливість для фермерів впливати на свій прибуток в межах ринкового механізму була тим, чого прагнув Г. Уоллес, як і його батько та дід.

Друга частина статті присвячена зовнішнім ринкам. Г. Уоллес, під впливом своїх економічних наставників (Т. Веблен, Б. Гіббард та ін.), виступав за експортні програми та зниження мит на імпорт товарів. Міністр зазначав, що США здатні постачати на світовий ринок не менше ніж 100 млн бушелів пшениці щороку, незалежно від погодних умов у Сполучених Штатах або цін за кордоном. Для реалізації цього амбітного плану, на думку Г. Уоллеса, було необхідно

використовувати запаси «постійно діючих зерносховищ» та експортні субсидії. Як підкреслював міністр, важливою умовою було проведення серії міжнародних товарних конференцій (зокрема, з пшениці, бавовни тощо), які мали забезпечити експортні квоти та будівництво складів, що функціонували б на міжнародному рівні [100]. Однак зовнішньополітична ситуація, пов'язана з приходом до влади диктаторських режимів, які обмежували світову економічну співпрацю, перешкодила реалізації міжнародних фермерських ініціатив міністра Уоллеса.

Загострення ситуації в Європі та Азії змістило фокус міжнародних торгових відносин Міністерства сільського господарства США на Південь – до країн Латинської Америки. Зусилля, спрямовані на зміцнення та розширення кооперації між Америками, стали ще одним важливим напрямом діяльності міністра Уоллеса. Крім того, розвиток міжамериканських економічних зв'язків відповідав політиці «добросусідства», проголошеній президентом Ф. Д. Рузвельтом у його першій інаугураційній промові 4 березня 1933 р.

У статті для «Think Magazine» під назвою «Міжамериканська культура» Г. Уоллес назвав Латинську Америку останнім великим світовим фронтиром. Він підкреслював, що настав час і реальні можливості для побудови міжамериканської дружби та культури, яка «перевершить англосакську та іберійську». Г. Уоллес зазначав, що Міністерство сільського господарства зацікавлене у тому, щоб зробити усе можливе для налагодження взаємовигідної економічної співпраці, на противагу колоніальному характеру попередніх взаємовідносин. Економічна взаємозалежність у цьому контексті полягала в експорті сільськогосподарських товарів з Латинської Америки, які США з різних причин не могли вирощувати самостійно або це було нерентабельно. Г. Уоллес наголошував, що Сполучені Штати залежать від Старого світу щодо чималої кількості продуктів, які країни Латинської Америки могли б вирощувати на своїй території. Як найяскравіший приклад, міністр наводив каучук, попит на який у США зростав, насамперед через розвиток автомобільної промисловості. Латинська Америка, на його думку, могла стати стратегічним джерелом постачання цього продукту, особливо якщо ринки Європи та Азії будуть закриті [121].

Загроза війни в Європі поставила питання готовності американського сільського господарства забезпечити продовольчу безпеку США. 26 серпня 1939 р. Г. Уоллес надіслав конфіденційний лист президенту, у якому констатував, що «Міністерство сільського господарства готове до важких днів, і загрози раптової нестачі продуктів харчування не має». Проте, якщо війна дійсно розпочнеться, у чому міністр був упевнений, він пропонував розробити «план для Адміністрації з питань продовольства», який буде введено в дію за потреби. У цьому контексті Г. Уоллес згадував про позитивний досвід роботи подібної адміністрації під час Першої світової війни, де він, ще молодий випускник коледжу, вперше втілив свої ідеї в площині аграрної політики. Дослідники часто ототожнюють Г. Уоллеса з пророком, що є доволі абстрактною характеристикою його особистості. Проте у зазначеному листі до президента міністр писав: «… коли була створена система зерносховищ, я думав, яким ефективним може бути цей механізм з резервними запасами на випадок війни» [97]. Це передбачення слід сприймати не як пророчі слова, а як результат практичного досвіду та цілеспрямованого підходу до вирішення проблеми зерносховищ. Через п’ять днів після відправлення цього листа нацистська Німеччина напала на Польщу.

З початком Другої світової війни остаточно була вирішена проблема дефіциту експортних ринків. Військовий попит на американську сільськогосподарську продукцію усунув необхідність контрольованого виробництва та надав фермерам можливість максимально використовувати свої виробничі ресурси та потенціал. Додаткові ринки, на що й вказував міністр Уоллес, допомогли подолати десятилітню аграрну проблему перевиробництва і низьких цін. У підсумку, аграрна політика США, починаючи з осені 1939 р., була спрямована на задоволення військових потреб союзників по антигітлерівській коаліції, а після нападу японців на Перл-Гарбор у 1941 р. – і власних.

Висновки до розділу 2

Дослідження діяльності фермерської родини Уоллесів, зокрема публікацій у журналі «Wallaces' Farmer», дозволило виявити причини аграрної кризи, розкрити недоліки аграрної політики республіканських адміністрацій у 1920-х рр. та дослідити ідейні засади фермерського законодавства Нового курсу.

Криза в аграрному секторі, що розпочалася після Першої світової війни, тривала протягом 1920-х рр., незважаючи на загальний економічний підйом у США, і значно погіршилася внаслідок Великої депресії. Її основними чинниками були перевиробництво, різке зниження цін на сільськогосподарську продукцію та велика іпотечна і кредитна заборгованість фермерів.

Протекціоністські тарифи, які республіканські адміністрації вважали основним інструментом аграрної політики, не забезпечили належного захисту національних виробників. В умовах перевиробництва, як це було з американськими фермерами після Першої світової війни та впродовж 1920-х р., така політика не лише обмежувала експорт сільськогосподарської продукції, але й створювала додаткові бар'єри для стабілізації аграрного сектору, що поглиблювало надлишок продукції на внутрішньому ринку.

У середині 1920-х рр. фахівці в галузі сільського господарства розробили програму допомоги фермерам, що передбачала державне регулювання обсягів виробництва. Ця програма, яку підтримали лідери фермерських організацій, а також редактор Уоллес з «Wallaces' Farmer», стала основою аграрної політики Нового курсу. Вона запропонувала новий підхід до подолання аграрної кризи, стабілізації сільськогосподарського сектору та визначила ключову роль держави в цьому процесі.

Призначення редактора фермерського журналу Г. Уоллеса на посаду міністра сільського господарства, незважаючи на відсутність політичного чи управлінського досвіду, відобразило новаторський підхід 32-го президента США до кадрової політики. Ф. Д. Рузвельт надавав перевагу не кар'єрним політикам, а прогресивним фахівцям з практичним досвідом і специфічними знаннями в різних

галузях, здатним до експериментування та впровадження інноваційних і неортодоксальних підходів для подолання Великої депресії.

На посаді міністра сільського господарства Г. Уоллес зарекомендував себе як ефективний антикризовий адміністратор, який ретельно контролював кожну фермерську програму, яку ініціювало міністерство. Його глибоке розуміння проблем фермерів і готовність ухвалювати непрості, а іноді навіть й непопулярні рішення дозволили досягти значних результатів у подоланні наслідків Великої депресії в аграрному секторі. Свою репутацію міністр Уоллес побудував на конкретних досягненнях і результатах, що забезпечило йому широку підтримку серед фермерів.

Християнський ідеалізм, що супроводжував кар'єру Г. Уоллеса й нерідко ставав об'єктом критики, відігравав важливу роль у формуванні аграрної політики під його керівництвом, слугуючи моральним орієнтиром у прийнятті рішень. Протягом перших восьми років роботи в уряді цей ідеалізм не лише не суперечив його рішучості й прагматизму, а й слугував постійним нагадуванням про необхідність боротьби за покращення життя «забутої людини». Втілюючи свої принципи через конкретні практичні дії, Г. Уоллес переконливо демонстрував, що ідеали можуть не лише надихати, а й сприяти реальним змінам.

Серед найвагоміших досягнень аграрної політики під керівництвом Г. Уоллеса можна виокремити наступні: подолання гострої фази перевиробництва, запровадження довгострокових кредитів під низькі відсотки, надання допомоги під час стихійних лих, переселення фермерів із непридатних земель, сприяння орендарям у придбанні власних ферм, а також започаткування федеральних програм для забезпечення продовольчої безпеки населення.

Аналіз аграрної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта частково підтверджує концепцію двох етапів реформ Нового курсу, запропоновану Б. Раухом, де перший етап мав консервативний характер та був зосереджений на заходах відновлення економіки, тоді як другий етап, ліберальний, передбачав проведення структурних реформ. Екстраполюючи цю концепцію на аграрну політику, можна виділити два етапи в розвитку фермерського законодавства Нового курсу.

Перший етап (1933–1936 рр.) зосереджувався на надзвичайних стабілізаційних заходах, які були спрямовані на відновлення купівельної спроможності фермерів, боротьбу з перевиробництвом і вирішення проблем іпотечної заборгованості. Цей етап можна вважати консервативним у певному сенсі, оскільки він здебільшого захищав інтереси великих фермерських господарств, нерідко залишаючи поза увагою потреби дрібних і середніх фермерів.

Другий етап (1937–1939 рр.) став більш орієнтованим на підтримку сільської бідноти та безземельних орендарів. Під час другої адміністрації Ф. Д. Рузвельта акценти в аграрній політиці змістилися від антикризових заходів спрямованих на відновлення купівельної спроможності до забезпечення сільськогосподарської безпеки. Цей етап мав на меті довгострокову структурну реформу фермерської економіки. Наприклад, Закон «Про фермерів-орендарів» 1937 р. чітко визначав соціальну групу, на яку він був спрямований, що суттєво відрізняло його від інших ініціатив. Крім того, пізніші програми Міністерства сільського господарства, такі як програма шкільних обідів та продовольчих талонів, значно розширили соціальну базу аграрних реформ, охопивши вразливі групи міського населення.

Втім, узагальнені моделі, такі як концепція Б. Рауха, хоча й корисні для розуміння загальної динаміки аграрної політики Нового курсу, можуть надмірно спрощувати складність і багатофакторність цих процесів. Аграрна криза 1930-х рр. мала багатовимірний характер і вимагала постійної адаптації до змінюваних соціально-економічних, політичних і природних умов. Зокрема, економічна рецесія 1937 р., рішення Верховного суду 1936 р. та три хвилі пилових бур (1934, 1936 і 1939–1940 рр.) значно ускладнювали ситуацію в сільському господарстві та створювали додаткові труднощі для реалізації фермерських програм.

РОЗДІЛ 3

ГЕНРІ УОЛЛЕС – ВІЦЕПРЕЗИДЕНТ США ТА ЙОГО РОЛЬ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

3.1. Політика адміністрації Ф. Д. Рузвельта на початковому етапі війни. Г. Уоллес і президентські вибори 1940 р.

Основна увага адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час перших двох каденцій була зосереджена на подоланні наслідків Великої депресії та формуванні нової ролі федерального уряду у вирішенні соціально-економічних проблем. Що стосується зовнішньої політики, її здійснювали у відповідності до сформованої ще у XIX ст. традиції ізоляціонізму. Після завершення Першої світової війни політика невтручання посилилася, особливо після невдалої спроби президента В. Вільсона залучити Сполучені Штати до членства у Лізі націй. Інтернаціоналізм В. Вільсона та його бачення глобальної ролі США у міжнародних відносинах не знайшли підтримки американської громадськості, що стало однією з причин поразки Демократичної партії на президентських виборах 1920 р. та домінуванні впродовж наступного десятиліття у політичному житті країни республіканців.

Ліга Націй як політична спадщина В. Вільсона в підсумку стала більше символом миротворчих прагнень, аніж ефективною міжнародною організацією, здатною запобігати конфліктам. Для американських конгресменів, які відображали настрої виборців, будь-яка спроба відновлення вільсоніанських ідеалів загрожувала втратою політичної підтримки. З огляду на це, а також через зосередження на реалізації реформ Нового курсу, адміністрація Ф. Д. Рузвельта утримувалася від активної участі у міжнародних подіях. Президент змушений був тривалий час стримувати свої глобальні амбіції та дотримуватися суспільних настроїв, залишаючись пасивним спостерігачем кризи, що назрівала у світі [239, p. 24–25].

Пацифістські настрої та страх перед новою війною, що панували в міжвоєнній Європі, паралізували рішучість Великої Британії та Франції, змушуючи їх уряди слідувати політиці «миру за будь-яку ціну». Такий підхід не зупинив ані захоплення Японією китайської Маньчжурії, ані напад Італії на Ефіопію, ані введення А. Гітлером військ до демілітаризованої Рейнської області, що відкрито порушувало Версальські угоди та Локарнський договір 1925 р. Президент Ф. Д. Рузвельт, як і багато інших політиків, досить рано усвідомив загрозливі наслідки цієї політики умиротворення агресора. У 1936 р. він писав американському послу у Франції Дж. Страусу: «Картина, яку ми спостерігаємо у всій Європі, значно гірша, ніж будь-коли за вашого чи мого життя». Ф. Д. Рузвельт вважав, що світ наближається до «останніх днів мирного періоду перед тривалим хаосом» [42, p. 99–100].

Відповідь Конгресу США на загострення міжнародної напруги відображала ізоляціоністські настрої американського суспільства. Щоб відгородити свою країну від найменшої потенційної можливості бути втягнутою у конфлікт, Конгрес 31 серпня 1935 р. прийняв Закон «Про нейтралітет» (перший із чотирьох ухвалених в 1930-х рр.), який запроваджував ембарго на продаж зброї воюючим державам та вимагав від виробників зброї у США подавати заявки на отримання експортних ліцензій [350]. У жовтні 1935 р. опитування «Gallup» поставило респондентам питання: «Якщо одна іноземна країна вирішить напасти на іншу, чи мають Сполучені Штати приєднатися до інших країн, аби зупинити її?». 71 % опитаних відповіли «ні», і лише 29 % респондентів схвалили б участь країни у міжнародних справах [171, p. 3]. Президент не міг чинити тиск на сенаторів і конгресменів, оскільки вони представляли настрої більшості американців. Внутрішньополітичні чинники, зокрема необхідність підтримки Конгресом реформ Нового курсу та наближення президентських виборів 1936 р., також обмежували можливості Ф. Д. Рузвельта у зовнішній політиці.

Переобрання Ф. Д. Рузвельта у 1936 р. не призвело до суттєвих змін у зовнішньополітичному курсі США. Новий сплеск міжнародної напруги, спричинений громадянською війною в Іспанії (1936–1939 рр.) та початком японо-

китайської війни (1937 р.), збігся з періодом економічної рецесії у США та боротьбою адміністрації Ф. Д. Рузвельта за реформування Верховного суду. Зовнішня політика залишалася другорядним питанням як для уряду, так і для суспільства. У 1937 р. 64 % американців вважали вступ у Першу світову війну помилкою. На початку того ж року у переліку загальнонаціональних проблем вони ставили нейтралітет на друге місце за важливістю після подолання безробіття; тож у відповідь на запитання, чи мають Сполучені Штати стояти осторонь іноземних конфліктів, 62 % опитаних відповіли ствердно [265, p. 140].

Намагаючись знайти порозуміння з ізоляціоністами, президент Ф. Д. Рузвельт дещо змінив риторику своїх виступів. Замість ідеалістичних закликів до збереження демократії та миру, властивих промовам В. Вільсона, глава Білого дому зробив наголос на практичній необхідності для США бути готовими до відбиття потенційного нападу ворога. У щорічному посланні до Конгресу 3 січня 1938 р. Ф. Д. Рузвельт підкреслив, що американський народ завжди віддавав перевагу мирним методам обговорення й урегулювання міжнародних суперечок та прагнув скорочення збройних сил. «Але у світі, повному напруги та хаосу, – зазначив президент, – кожна нація, яка прагне миру в себе вдома та з іншими, повинна бути достатньо сильною, щоб забезпечити дотримання принципів мирного вирішення конфліктів, які є єдиною надійною основою впорядкованого існування» [31].

Пасивна реакція міжнародної спільноти на аншлюс Австрії та кризу в Чехословаччині виявила провал політики умиротворення, якої дотримувалися Велика Британія та Франція. Офіційна реакція адміністрації Ф. Д. Рузвельта обмежилася нотами протесту та осудом нацистської агресії. Коментуючи події у Європі та наголошуючи на необхідності адаптації США до нових загроз, Ф. Д. Рузвельт підкреслив: «… американці відмовляються визнавати ідею постійного застосування сили як принцип, до якого слід прагнути, проте ми маємо бути готові ефективно протистояти будь-якій агресії проти нас» [306, с. 290]. Акцент на зміцненні національної оборони обмежував аргументи ізоляціоністів проти збільшення військового бюджету.

Одним із членів кабінету Ф. Д. Рузвельта, які вважали, що ізоляціонізм більше не відповідає інтересам країни, був міністр сільського господарства Г. Уоллес. Він підтримував позицію президента щодо зміцнення національної оборони. Міністр також наголошував на важливості розширення зусиль для закріплення демократичних засад у Західній півкулі. За його словами, солідарність між країнами Американського континенту мала стати основою для національної безпеки та збереження демократії. У зв'язку із закриттям азійських ринків Г. Уоллес наголошував на важливості співпраці за напрямом «Північ-Південь», яка набувала критичного значення в умовах нових економічних реалій [96].

Ця позиція частково відображала бачення президента Ф. Д. Рузвельта щодо зміцнення миру та безпеки в Західній півкулі через політику «добросусідства». Зокрема, на тлі зростаючої напруги у світі, у грудні 1936 р. США організували спеціальну зустріч Панамериканського союзу. Міжамериканська конференція з підтримки миру, що відбулася в Буенос-Айресі (Аргентина), привернула значну увагу країн Західної півкулі. Ф. Д. Рузвельт особисто відвідав конференцію і в своїй промові зазначив, що «американські країни сповнені рішучості жити у мирі і, у випадку зовнішньої агресії, готові до переговорів для забезпечення спільної безпеки та захисту інтересів» [1]. На конференції у Буенос-Айресі було прийнято «Декларацію принципів міжамериканської солідарності і співробітництва» та «Протокол про невтручання».

Через два роки, на конференції в Лімі (Перу, 9–27 грудня 1938 р.), 21 держава Американського континенту приєдналася до декларації про те, що вони координуватимуть свої зусилля для захисту власних інституцій від будь-якого нападу, прямого чи опосередкованого. «Лімська декларація» також передбачала, що країни Панамериканського союзу зобов'язуються вирішувати конфлікти мирним шляхом, утримуватися від втручання у внутрішні справи інших держав і не визнавати територіальних захоплень. Ця декларація стала важливим кроком на шляху зміцнення міжамериканської солідарності та сприяла створенню основ для колективної безпеки в Західній півкулі, наголошуючи на спільній відповідальності країн за стабільність і мир у регіоні [63, p. 189].

На початку 1939 р. в посланні Конгресу президент США висловив глибоку стурбованість через події у світі: «... я змушений повідомити Конгрес про загрозливі події за кордоном і про необхідність навести лад у нашому домі перед обличчям штормових попереджень з-за океану... Навколо нас вирують неоголошені війни… Навколо нас – загрози нової агресії... той факт, що ми справедливо відмовляємося втручатися зі зброєю у руках, щоб запобігти актам агресії, не означає, що ми повинні діяти так, наче агресії взагалі не існує» [32, p. 166–169]. Під час виступу президент також піддав критиці американську політику нейтралітету, зазначивши: «Ми дізналися, що наші закони про нейтралітет можуть діяти вибірково та несправедливо – можуть фактично надавати допомогу агресору і відмовляти у ній жертві. Інстинкт самозбереження має підказати нам, що цього більше допускати не можна... Сильна і згуртована нація може бути знищена, якщо вона не готова до раптового нападу» [32, p. 172–173].

Підкріплюючи свої слова конкретними діями, 12 січня Ф. Д. Рузвельт звернувся до Конгресу щодо збільшення асигнування на потреби національної оборони. Враховуючи свій досвід як помічника міністра військово-морських сил (1913–1920 рр.), президент відзначив, що США були недостатньо підготовлені до Першої світової війни. «Сьогодні ми не набагато краще готові ніж тоді, і ми не можемо розраховувати на довгий період безпеки, протягом якого могли б підготуватися», – наголосив Ф. Д. Рузвельт. Він запропонував асигнувати на потреби національної оборони 525 млн дол. (що у сучасному еквіваленті дорівнює приблизно 11.5 млрд дол.). Насамкінець президент зазначив, що його адміністрація розглядає цю суму як необхідну програму-мінімум для забезпечення обороноздатності країни [33, p. 46–49].

Коли 1 вересня 1939 р. нацистська Німеччина напала на Польщу, розпочавши Другу світову війну, масштаб і значення далекоглядної програми «готовності», ініційованої Ф. Д. Рузвельтом, стали очевидними й більше не вимагали додаткових обґрунтувань. Проте, попри загрозливі глобальні події, значна частина американського суспільства та політичного істеблішменту продовжувала розглядати війну як виключно європейський конфлікт, у який Сполученим Штатам

не варто втручатися. Позиція конгресменів та членів уряду щодо участі американських військ у війні залишалась незмінною. Зокрема, міністр Уоллес зазначав, що, «якщо Європа прагне самознищення, Сполучені Штати не мають брати участь у цьому божевіллі» [272, p. 258].

Ф. Д. Рузвельт неодноразово запевняв американців, що Сполучені Штати не мають наміру вступати у війну. «Наша країна залишиться нейтральною, – заявив він під час одного з виступів, – однак я не можу просити, щоб кожен американець залишався нейтральним у своїх думках. Навіть спостерігач мусить зважати на реальність» [281, p. 125]. Зрештою, кількарічна риторика Ф. Д. Рузвельта та нездатність європейських країн протистояти А. Гітлеру все ж переконали конгресменів внести зміни до закону про нейтралітет. Відтак, згідно з новою редакцією закону (листопад 1939 р.), ембарго на постачання зброї було скасовано, і вся торгівля з воюючими країнами перейшла на умови «плати і забирай» (англ. *cash-and-carry*), які були вперше закріплені у законі 1937 р. При цьому залишалася в силі заборона на транспортування товарів американськими кораблями до воюючих портів [350].

На тлі початку Другої світової війни та за рік до президентських виборів у США постало питання про можливість третьої каденції Ф. Д. Рузвельта. Попри значну підтримку серед демократів, більшість американського населення виступала проти такого кроку. Зокрема, дані опитувань, проведених влітку та восени 1939 р., показували, що понад 60 % громадян не підтримували ідею чергового переобрання Ф. Д. Рузвельта і вважали, що він не має балотуватися втретє [158, p. 648]. Міністр Уоллес, обговорюючи в одному зі своїх листів перспективу третього терміну Ф. Д. Рузвельта, зазначив: «Події в Європі, на мою думку, змушують Президента піти на третій термін, і я йому це відкрито сказав. Демократія – це не лише свобода висловлювати свою думку, але й право через вибори змінювати політичних лідерів. Якщо Рузвельт балотуватиметься, а суспільство цього не підтримає, воно просто не проголосує за нього. У цьому і полягає сутність демократії» [96].

8 вересня 1939 р., у відповідь на початок війни в Європі, президент США видав прокламацію № 2352, яка оголошувала в країні обмежений надзвичайний стан і передбачала заходи для зміцнення національної оборони в межах повноважень, наданих в умовах мирного часу [50, p. 488–489]. Ця прокламація стала частиною більш широких кроків, спрямованих на підготовку Сполучених Штатів до можливих військових загроз.

Важливим правовим підґрунтям, яке надавало президенту значні повноваження для реалізації програми національної оборони, зокрема у сфері управління ресурсами та мобілізацією, став Закон «Про реорганізацію» від 3 квітня 1939 р.[23] Завдяки цьому закону було створено Виконавчий офіс президента США, Виконавчий офіс віцепрезидента США, а також ряд інших установ, спрямованих на оптимізацію роботи виконавчої гілки влади [35, p. 1–19]. У день оголошення обмеженого надзвичайного стану, для реалізації цілей Закону «Про реорганізацію», був виданий Виконавчий указ № 8248 «Про утворення структурних підрозділів Виконавчого офісу президента та визначення їх функцій і обов'язків». Зокрема, указ передбачав, що «у випадку надзвичайної ситуації або загрози надзвичайної ситуації, має бути створено орган з управління надзвичайними ситуаціями» [7].

У своєму першому посланні до Конгресу під час війни (3 січня 1940 р.) президент Ф. Д. Рузвельт рішуче відкинув ізоляціоністську політику, заявивши, що вона втратила свою актуальність. Він підкреслив, що між відмовою від участі у війні та відмовою визнавати її глобальні наслідки для США є велика різниця. «Нам не потрібно йти воювати з іншими націями, але принаймні ми можемо боротися з іншими націями за встановлення такого миру, який зменшить світові проблеми, і тим самим допоможе нашій власній нації», – зазначив Ф. Д. Рузвельт [36, p. 5].

Під час весняно-літньої кампанії 1940 р., коли Вермахт окупував майже всю Західну Європу, президент Ф. Д. Рузвельт видав адміністративний указ (25 травня 1940 р), яким, відповідно до Закону «Про реорганізацію» та згідно з положеннями Виконавчого указу № 8248, створив у складі Виконавчого офісу президента

[23] Адміністративні зміни, які були спричинені цим законом стали першою великою структурною реорганізацією виконавчої гілки влади Сполучених Штатів з 1787 р.

Управління з питань надзвичайних ситуацій (далі – УНС) [2]. До складу УНС увійшли ключові члени уряду, зокрема військовий міністр Г. Вудрінг, міністр військово-морського флоту Ч. Едісон, а також міністри сільського господарства Г. Уоллес, внутрішніх справ Г. Ікес, торгівлі Д. Ропер та праці Ф. Перкінс. Основними функціями УНС були координація національної оборонної програми та забезпечення ефективної комунікації між президентом і федеральними оборонними відомствами.

Іншим важливим адміністративним рішенням Ф. Д. Рузвельта для координації та організації людських і матеріальних ресурсів країни, необхідних для оборони, стало відновлення діяльності Ради національної оборони (англ. *The Council of National Defense*) [341]. Цей орган був створений ще під час Першої світової війни відповідно до Закону Конгресу «Про виділення асигнувань на підтримку армії» від 29 серпня 1916 р. Рада функціонувала на рівні кабінету міністрів і включала військового міністра, міністра військово-морського флоту, а також міністрів внутрішніх справ, сільського господарства, торгівлі й праці[24]. Важливо зазначити, що закон 1916 р. також передбачав створення при Раді Консультативної комісії, яка мала «складатися з не більше ніж семи осіб, призначених президентом за рекомендацією Ради». Члени комісії повинні були володіти спеціалізованими знаннями або кваліфікацією, необхідною для виконання визначених законом завдань. Основною метою Консультативної комісії було надання рекомендацій Раді щодо управління оборонними ресурсами та створення механізмів для швидкої концентрації й ефективного використання національних ресурсів [75, p. 649–650]. Таким чином, відновлюючи діяльність Ради національної оборони, Ф. Д. Рузвельт 28 травня 1940 р. створив при ній Консультативну комісію з національної оборони (англ. *National Defense Advisory Commission*). Це рішення дозволило президенту Ф. Д. Рузвельту використовувати існуючі інструменти для організації федерального управління оборонною діяльністю та створення нових відомств,

[24] Формально Рада національної оборони припинила свою діяльність 30 червня 1921 р., оскільки на наступний фінансовий рік їй не було виділено асигнувань. Однак Рада продовжувала існувати згідно зі статутом, і в травні 1940 р. Ф. Д. Рузвельт відродив Раду і призначив нову Консультативну комісію.

необхідних для мобілізації ресурсів і виконання стратегічних завдань, уникнувши при цьому необхідності запровадження додаткового законодавства [51, p. 241–250].

Консультативна комісія з національної оборони складалася з кількох відділів, які очолили цивільні фахівці з відповідними кваліфікаціями. Наприклад, відділ промислових матеріалів, відповідальний за постачання сировини для оборонних потреб, очолив Е. Стеттініус, голова Ради директорів «United States Steel Corporation». Відділ виробництва, який займався організацією випуску основних оборонних засобів – літаків, танків, кулеметів, боєприпасів і обмундирування, очолив В. Кнудсен, президент «General Motors». Транспортний відділ, що контролював транспортні лінії для забезпечення безперебійного постачання, очолив Р. Бадд, президент «Chicago, Burlington and Quincy Railroad». Для забезпечення зв'язку між оборонними закупівельними агентствами та комісією президент Ф. Д. Рузвельт призначив координатором національних оборонних закупівель Д. Нельсона, виконавчого віцепрезидента компанії «Sears, Roebuck and Company» [60, p. 4–8].

У період з травня по липень 1940 р. Ф. Д. Рузвельт тричі звертався до Конгресу із запитами про додаткові асигнування на потреби національної оборони (16 травня – 1.182 млрд дол., 31 травня – 1.278 млрд дол., 10 липня – 4.848 млрд дол.), що відображало стрімке розширення оборонної програми країни [28; 29; 34]. Загалом, за ініціативою президента, 76-й Конгрес у 1940 фінансовому році виділив на оборонні потреби близько 10 млрд дол. (близько 223 млрд у сучасному еквіваленті). Крім того, було санкціоновано додаткові 6 млрд дол. для укладання контрактів, що мало на меті збільшення чисельності армії США до 1.2 млн осіб.

З огляду на безпрецедентний масштаб оборонних асигнувань, доцільно оцінити конкретні результати, зокрема Консультативної комісії з національної оборони, щоб зрозуміти ефективність використання коштів, виділених Конгресом у 1940 р., та їх відповідність потребам національної оборони. Так, у піврічному звіті Комісії зазначалося, що було затверджено контракти на суму понад 10 млрд дол. Основні категорії цих контрактів включали:

- 3.3 млрд дол. – на кораблі;
- 1.5 млрд дол. – на будівництво та розширення заводів;
- 1.5 млрд дол. – на літаки і запчастини;
- 600 млн дол. – на боєприпаси;
- 500 млн дол. – на гармати;
- 400 млн дол. – на вантажівки та танки.

Ці контракти, разом із замовленнями від Великої Британії та інших іноземних партнерів, передбачали виробництво значного обсягу військової техніки та спорядження протягом наступних кількох років:

- 50 000 літаків;
- 9 200 танків і 50 000 нових вантажівок;
- 17 000 важких гармат, 25 000 легких гармат і 13 000 траншейних мінометів;
- 300 000 кулеметів, 400 000 автоматичних гвинтівок і 1 300 000 стандартних гвинтівок;
- 380 військово-морських кораблів і 200 торговельних суден;
- Одяг та спорядження на забезпечення 1 200 000 солдат.

Інфраструктурні інвестиції включали будівництво 40 державних заводів, зокрема, 5 заводів з виробництва бездимного пороху та бризантних вибухових речовин, 6 заводів з виробництва снарядів, а також 5 кулеметних заводів, необхідних для підтримки оборонної промисловості. Згідно із звітом, фактичні поставки до кінця 1940 р. включали: приблизно 2 400 авіаційних двигунів щомісяця; приблизно 700 літаків щомісяця; понад 100 легких танків щомісяця; один бойовий корабель для ВМС кожні 12 днів [60, p. 10]. Дані, наведені у звіті, свідчать про високу мобілізаційну спроможність промисловості США, яка вже в перші місяці Другої світової війни стала основою для забезпечення національної оборони та підтримки союзників.

На початку 1940 р. результати опитування «Gallup» зафіксували зміни в громадській думці щодо можливості чергового переобрання Ф. Д. Рузвельта. Зокрема, 52 % респондентів висловили впевненість, що президент

балотуватиметься на третій термін, а 60 % вважали ймовірним його переобрання в разі участі у виборах [306, p. 209–210].

Ставлення значної частини босів Демократичної партії та членів уряду до третьої каденції Ф. Д. Рузвельта було далеко не однозначним. Наприклад, держсекретар К. Галл зазначав у своїх мемуарах, що був категорично проти ідеї третього терміну. Він побоювався, що це може створити небезпечний прецедент, дозволяючи майбутньому президенту зловживати наданою владою. Для нього єдиним аргументом на користь третьої каденції Ф. Д. Рузвельта була «міжнародна криза, яка поставила західну цивілізацію перед найбільшою загрозою в її історії». На думку К. Галла, якщо б Ф. Д. Рузвельт не балотувався, то кандидат від Демократичної партії міг би програти вибори, що створило б катастрофічні наслідки для уряду, адже країна фактично залишилась би без глави Білого дому на два з половиною місяці до інавгурації нового президента в січні 1941 р. [111, p. 862]. Проти порушення традиції двох президентських термінів також виступав Дж. Фарлі, впливовий партійний функціонер та голова Національного комітету Демократичної партії (1932–1940 рр.). Згадуючи про вибори 1940 р. він зазначив, що «позиція президента змусила лідерів відчути, що вони нічого не можуть зробити, окрім як слідувати за ним. Вони не хочуть, щоб він був кандидатом, але вони не мають вибору» [108, p. 238–239]. Однак, через високу популярність Ф. Д. Рузвельта серед населення і необхідність зберегти політичний вплив Демократичної партії, навіть найбільші скептики в кінцевому підсумку підтримали його кандидатуру на третій термін.

Для Ф. Д. Рузвельта та його партії важливим питанням залишалося, хто стане кандидатом у віцепрезиденти. Від самого початку було зрозуміло, що ця людина повинна підтримувати Новий курс у внутрішній політиці, і найголовніше для президента, не бути ізоляціоністом у зовнішній. Кандидатура чинного віцепрезидента Дж. Гарнера, який неодноразово висловлював свою нелояльність і відкрито критикував програми Нового курсу, серйозно ніким не розглядалась. Серед популярних політиків чималі шанси мав держсекретар К. Галл, якого навіть вважали потенційним кандидатом на президентську посаду. Однак, на здивування

багатьох, Ф. Д. Рузвельт обрав для цієї ролі міністра сільського господарства Г. Уоллеса.

На вибір президента вплинули кілька ключових факторів. Насамперед, Г. Уоллес був надзвичайно відданим президенту та внутрішній політиці адміністрації. Окрім цього, він значну частину своєї діяльності присвятив популяризації цілей і завдань Нового курсу, завдяки чому, за словами Шапсмаєрів, став «самопроголошеним філософом Нового курсу» [274, p. 177]. На відміну від президента Ф. Д. Рузвельта, який особливо не заглиблювався в осмислення ідеології Нового курсу, Г. Уоллес за вісім років роботи в уряді надав реформам глибокого морально-релігійного змісту. Його висунення на посаду кандидата у віцепрезиденти стало свідченням того, що Ф. Д. Рузвельт фактично «поставив свою особисту печатку схвалення на інтерпретації Нового курсу, запропонованій Г. Уоллесом» [272, p. 269].

Рішення президента Ф. Д. Рузвельта щодо кандидатури Г. Уоллеса, ймовірно, було також обумовлене холодним розрахунком. З огляду на те, що Республіканська партія висунула на посаду президента В. Уіллкі, а на віцепрезидента – Ч. Макнарі як своїх кандидатів, виникла необхідність збалансувати сили, орієнтуючись на виборців Середнього Заходу та сільських регіонів. В. Уіллкі, уродженець Індіани, і Ч. Макнарі, співавтор законопроєкту Макнарі-Хоугена, мали велику привабливість для виборців у цьому регіоні. Тому очікувалося, що міністр Уоллес з Айови компенсує регіональні переваги республіканців, зокрема серед фермерів, і додасть демократам необхідну підтримку в цих важливих штатах.

Важливо врахувати, що аграрна політика Нового курсу користувалася значною популярністю, і міністр Уоллес, як її головний архітектор, мав унікальну здатність переконати сільських виборців голосувати за демократів. За даними опитування «Gallup» від 17 березня 1940 р., 63 % фермерів зазначали, що фермерська програма значно покращила їхнє становище. У тому ж опитуванні 73 % фермерів позитивно оцінили роботу Г. Уоллеса на посаді міністра сільського господарства [102]. Колишній губернатор Айови (1937–1939 рр.) та відданий прихильник Нового курсу Н. Крашель у листі до Г. Уоллеса підкреслив: «Ваша

підтримка в Айові чисельна та впливова… нема нічого трагічнішого, ніж поразка фермерської програми в твоєму рідному штаті, враховуючи, що ефект твоєї політики в Айові був максимальний» [105].

Іншим аргументом на користь кандидатури Г. Уоллеса була його здатність ефективно керувати багатогалузевим міністерством та координувати роботу з іншими урядовими установами. Ці навички організації та координації могли бути корисними у майбутній адміністрації, де віцепрезидент міг би взяти на себе частину функцій. Як зазначала перша леді Е. Рузвельт у своїх мемуарах, міжнародна ситуація також відіграла важливу роль у рішенні президента: «Очевидно, він відчував, що у той час на Уоллеса можна покластись в проведені нашої міжнародної політики» [115, p. 216]. Зрештою, кожне із зазначених міркувань мало вплив на рішення Ф. Д. Рузвельта щодо вибору свого кандидата у віцепрезиденти.

Президент поставив перед делегатами з'їзду чітку умову: або це буде тандем Рузвельт-Уоллес, або взагалі ніякого. Необхідність такої рішучої позиції частково пояснювалася сильною опозицією з боку партійних босів кандидатурі Г. Уоллеса. Вони з недовірою сприймали його захоплення містицизмом і релігійну складову політичної філософії. Крім того, партійні лідери та професійні політики вважали, що нетривала політична діяльність Г. Уоллеса (він ніколи не балотувався на виборні посади), заснована на моральних принципах, не відповідала реальному механізму прийняття політичних рішень. У розмові з Ф. Д. Рузвельтом Дж. Фарлі досить точно, на нашу думку, описав загальне ставлення лідерів партії до кандидатури Г. Уоллеса. «Генрі Уоллес не зміцнить квиток. Він не принесе вам тієї підтримки, на яку ви можете очікувати від фермерського поясу, і він втратить для вас голоси на Сході. Крім того, я не хотів би бачити його віцепрезидентом, оскільки я думаю, що було б жахливо, якби він став президентом, якщо з вами щось трапиться», – зазначив Дж. Фарлі [108, p. 254]. В іншій розмові, напередодні з'їзду в Чикаго, Дж. Фарлі зауважив: «Люди вважають Уоллеса містиком... Думаю, ви несправедливі до своєї країни і партії, нав'язуючи його кандидатуру». Відповідь Ф. Д. Рузвельта була різкою: «Він не містик, він філософ. У нього є ідеї, він правильно мислить, і він допоможе людям думати» [108, p. 293–294]. Таким чином,

попри опір партійних лідерів, Ф. Д. Рузвельт залишався непохитним у своєму рішенні.

13 липня 1940 р. в Чикаго розпочався з'їзд Демократичної партії, центральною подією якого стало визначення кандидатури віцепрезидента. Якщо висунення Ф. Д. Рузвельта на третій термін не викликало публічних суперечок, то підтримка делегатами кандидатури Г. Уоллеса виявилася значно менш одностайною. Президент усвідомлював можливість опору, особливо серед делегатів південних штатів, і направив до Чикаго свого найближчого радника Г. Гопкінса для забезпечення підтримки свого вибору. Виконуючи завдання президента, Г. Гопкінс активно поширював серед делегатів інформацію про те, що Ф. Д. Рузвельт твердо наполягає на кандидатурі Г. Уоллеса і не розглядає жодних альтернатив.

Навіть у найближчому оточенні Ф. Д. Рузвельта рішення підтримати Г. Уоллеса викликало неоднозначну реакцію. Зокрема, син президента Елліот та перша леді Елеонора, які також були присутні на з'їзді, не підтримували висунення Г. Уоллеса [108, p. 299–302]. Однак їхні сумніви були затьмарені непохитною позицією Ф. Д. Рузвельта, який вважав, що саме Г. Уоллес відповідає нагальним політичним викликам часу.

Офіційне голосування та затвердження Ф. Д. Рузвельта як кандидата на третій термін від Демократичної партії відбулося 17 липня 1940 р. Напруга почала зростати наступного дня, коли делегати з'їзду перейшли до обговорення кандидатури віцепрезидента. Ситуація дещо стабілізувалася після виступу першої леді Е. Рузвельт, яка наголосила на важливості збереження єдності партії та закликала делегатів бути вищими за вузькопартійні суперечки. Після восьми років напруженої роботи, заявила вона, важкий тягар президентського обов'язку дає Ф. Д. Рузвельту право обрати собі віцепрезидента, який, на його думку, зможе найбільше йому прислужитись. Її виступ сприяв зниженню напруженості й відновленню порядку, що дозволило перейти до голосування. У підсумку Г. Уоллес отримав 626 голосів (із 1093), випередивши найближчого суперника, спікера Палати представників В. Бенкхеда з Алабами, який набрав 329 голосів [306, с. 368].

19 липня президент, перебуваючи у своєму кабінеті в Білому домі, звернувся до делегатів через радіотелефон, висловивши вдячність за підтримку кандидатури Г. Уоллеса. У своїй промові Ф. Д. Рузвельт підкреслив: «Його виняткові знання у сфері державного управління, що охоплюють усі аспекти життя як на національному, так і на міжнародному рівні, роблять його кандидатуру беззаперечною. Його практичний ідеалізм стане неоціненним внеском як для мене особисто, так і для країни в цілому» [39, p. 11].

Невдовзі після визначення кандидатів від Демократичної партії помічник міністра сільського господарства П. Епплбі отримав інформацію, що видавець П. Блок володіє серією компрометуючих листів Г. Уоллеса, адресованих його «духовному наставнику» М. Реріху. Керівники кампанії В. Уілкі планували використати ці матеріали для дискредитації Г. Уоллеса, звинувативши його у надмірному захопленні містицизмом і поставивши під сумнів його політичну компетентність. У зв’язку з цим Г. Уоллесу рекомендували утримуватися від публічних виступів і контактів із пресою, допоки ситуацію не буде врегульовано.

Інтерес Г. Уоллеса до релігійних і духовних вчень був загальновідомим, його відкритість у цьому питанні часто викликала суперечливі реакції. У своїй книзі «Нові кордони» (1934 р.) він згадував про організацію «Прапор Миру», засновану російським художником-емігрантом і теософом М. Реріхом. Ця організація просувала у Вашингтоні ідею міжнародного договору для захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту [127, p. 279]. Саме до М. Реріха були адресовані так звані «листи до Гуру», наповнені теософськими символами та містичними знаками. Зацікавленість Г. Уоллеса цими ідеями пояснюється його інтересом до східних духовних практик, які М. Реріх добре знав і активно популяризував у США [322].

Однак «справа Реріха» мала ще одну важливу сюжетну лінію, окрім «листів до Гуру». У 1934 р. Г. Уоллес доручив М. Реріху очолити наукову експедицію до Північного Китаю та Маньчжурії, організовану під егідою Міністерства сільського господарства США. Основною метою місії був пошук і збір посухостійких рослин, здатних допомогти у відновленні родючості ґрунтів після руйнівних пилових бур

на Великих рівнинах США. Незважаючи на очевидну практичну значущість експедиції, політична та релігійна діяльність М. Реріха під час її проведення викликала гостру критику. Не вдаючись у деталі перебігу експедиції, варто зазначити, що до осені 1935 р. дії М. Реріха скомпрометували дипломатичні інтереси США в Азії та поставили адміністрацію Ф. Д. Рузвельта у незручне становище. Врешті-решт, експедиція не досягла очікуваних результатів у питанні боротьбі з посухою. Це змусило Г. Уоллеса відкликати місію та припинити будь-яку співпрацю з М. Реріхом і його організацією. Після цього інциденту М. Реріх більше не повертався до США і прожив решту життя в Індії [326, с. 91–95].

Щодо компрометуючих «листів до Гуру», їх так і не було оприлюднено. Республіканці побоювалися, що демократи у відповідь розкриють позашлюбні стосунки В. Уіллкі, що могло серйозно зашкодити його іміджу зразкового сім'янина. Попри це, образ Г. Уоллеса як «містика» залишався своєрідним «дамокловим мечем», який нависав над його політичною кар'єрою. При цьому жодних переконливих доказів того, що його захоплення містицизмом мало реальний вплив на політичні рішення, не було представлено.

Результати виборів 5 листопада 1940 р. забезпечили демократам чергову переконливу перемогу. За тандем Рузвельт-Уоллес проголосували 27 313 945 американців (54. 7% виборців), тоді як Уілкі-Макнарі підтримали 22 347 744 (44.8 % виборців) [339]. Важливо відзначити, що на результати виборів значний вплив мала міжнародна ситуація. Більшість виборців обрали досвідченого президента, якому можна довіряти в умовах світової війни. Це підтверджують дані соціологічного опитування «Gallup», згідно з якими, якби не було війни, 53 % респондентів проголосували б за В. Уілкі, а 47 % – за Ф. Д. Рузвельта [171, p. 247].

Перед своєю черговою інаугурацією думки Ф. Д. Рузвельта були направлені на пошук шляхів допомоги Великій Британії. 7 грудня 1940 р. В. Черчилль направив президенту довгу телеграму, в якій, окрім всього іншого, вказав, що фінансові резерви країни обмежені і «наближається момент, коли Британія більше не зможе платити готівкою за доставку та інші поставки» [66]. Згідно із законодавством про нейтралітет, США могли надавати допомогу у вигляді ресурсів

та техніки лише за готівку. Розмірковуючи над вирішенням цієї проблеми, Ф. Д. Рузвельт розробив план, який Р. Шервуд назвав «політичним шедевром». 17 грудня під час прес-конференції він ознайомив з ним журналістів. Президент почав свій виступ із тези про те, що найкращим захистом для Сполучених Штатів стало б виживання Великої Британії. «За всю історію, – сказав він, – жодна велика війна не була програна через брак грошей». Президент зазначив, що потрібно позбутись доларових знаків, і, використавши метафору про позичений сусіду шланг в якого трапилась пожежа, запропонував план передачі зброї у позику або в оренду. Ф. Д. Рузвельт запропонував передати Великій Британії зброю та військове спорядження за умовами ленд-лізу [281, p. 225]. Ухвалення законодавства про ленд-ліз стало одним із головних завдань для 77-го Конгресу США на початку 1941 р.

Програма «готовності», ініційована Ф. Д. Рузвельтом на тлі загострення міжнародної ситуації наприкінці 1930-х рр., створила необхідні організаційні та фінансові передумови для посилення національної оборони. За рік до офіційного вступу США у Другу світову війну та переходу до тотальної військової мобілізації урядові відомства, такі як Управління з надзвичайних ситуацій, Рада національної оборони та Консультативна комісія з національної оборони, відіграли вирішальну роль у мобілізації ресурсів і посиленні обороноздатності країни. Вони не лише сприяли оперативному переходу від стратегічного планування до реалізації масштабних програм, а й заклали основу для подальшого розвитку промислового та людського потенціалу, що стало ключовим елементом підготовки США до вступу у світову війну.

3.2. Внесок віцепрезидента Уоллеса в організацію управління воєнною економікою США

Третя каденція адміністрації Ф. Д. Рузвельта була зосереджена на зусиллях з мобілізації промисловості, ресурсів та народу Сполучених Штатів для ефективного ведення війни. Виробничі потужності США мали надати союзникам необхідний об'єм сировини, спорядження та техніки для боротьби з державами «Осі». Велика Британія, яка на початку 1941 р. залишалася єдиною країною, що ефективно протистояла нацистам, найбільше потребувала цієї допомоги. 6 січня 1941 р. у своєму черговому посланні до Конгресу Ф. Д. Рузвельт закликав американців до згуртованості задля захисту «американського способу життя». Президент окреслив ключові ідеали, які вважав фундаментом цього способу життя, так звані «чотири свободи» – свобода слова, свобода віросповідання, свобода від злиднів та свобода від страху. Ф. Д. Рузвельт підкреслив, що ці цінності опинилися під загрозою через агресивні дії Німеччини та Японії, і їх захист залежав від підтримки Великої Британії [30, p. 1–22]. Послання президента досягло своєї мети. До лютого 1941 р. 68 % американців вважали, що безпека Сполучених Штатів залежить від перемоги Великої Британії, а 85 % респондентів вірили, що припинення американських поставок неминуче призведе до її поразки у війні [171, p. 257].

Обговорення проєкту закону про ленд-ліз, який отримав символічний номер H.R. 1776 (що відсилає до року проголошення незалежності США), тривали два місяці. Після ретельного обговорення документ був затверджений в обох палатах Конгресу (8 лютого у Палаті представників, 11 березня у Сенаті), і після підписання президентом 11 березня 1941 р. набув чинності. Офіційно він називався Закон «Про сприяння обороні Сполучених Штатів Америки» (англ. *An Act to Promote the Defense of the United States*), але здобув широку популярність саме як ленд-ліз [74]. Цей закон заклав правову основу для надання військової допомоги країнам антигітлерівської коаліції, наголошуючи на тому, що підтримка союзників була необхідною для забезпечення безпеки самих Сполучених Штатів.

27 травня 1941 р. президент Ф. Д. Рузвельт видав прокламацію № 2487, яка оголошувала в США безстроковий надзвичайний стан. Цей крок передбачав приведення збройних сил – сухопутних, військово-морських, військово-повітряних – а також цивільної оборони до повної готовності для відбиття будь-яких актів агресії чи загроз, спрямованих проти Західної півкулі [44, p. 194–195].

Після ухвалення закону про ленд-ліз та інших нормативних актів, які розширили повноваження адміністрації, одним із ключових викликів для уряду США стало формування ефективної структури федерального управління військовою промисловістю. Завдання полягало у координації роботи агентств, які займалися переведенням економіки на військові рейки, щоб забезпечити величезні потреби британської армії та власної оборонної програми. Ситуація ускладнилася після нападу Німеччини на Радянський Союз, що значно збільшило обсяги військових замовлень.

7 листопада 1941 р. Ф. Д. Рузвельт доручив адміністратору програми ленд-лізу Е. Стеттініусу поширити американську допомогу на Радянський Союз. У своєму зверненні президент заявив: «Згідно з повноваженнями, наданими мені законом про ленд-ліз, я сьогодні встановив, що оборона Союзу Радянських Соціалістичних Республік є життєво важливою для оборони Сполучених Штатів» [62]. Це рішення стало переломним моментом, закріпивши статус США як «арсеналу демократії» та зміцнивши міжнародну коаліцію проти нацистської Німеччини.

З метою збільшення виробництва для національної оборони через мобілізацію ресурсів і промислових потужностей, Виконавчим указом президента № 8629 від 7 січня 1941 р. був створений Офіс з управління виробництвом (далі – ОУВ) у складі УНС. Його очолив директор відділу виробництва Консультативної комісії з національної оборони В. Кнудсен. Основною метою ОУВ була централізація управління федеральними програмами закупівель і виробництва товарів військового призначення в період до вступу США у Другу світову війну. Згідно з указом, основні завдання ОУВ включали: збільшення та регулювання виробництва матеріалів, виробів і обладнання необхідних для національної оборони; забезпечення ефективної координації між урядовими департаментами,

корпораціями та іншими агентствами, що займалися цією діяльністю; аналіз і узагальнення потреб військових відомств та іноземних урядів в необхідних для оборони матеріалах і устаткуванні; планування і вжиття заходів, необхідних для забезпечення достатнього постачання сировини, необхідної для виробництва продукції оборонного призначення [8]. Варто зазначити, що ОУВ перебрав на себе основні функції Ради національної оборони та її Консультативної комісії, через що остання фактично припинила свою діяльність. Останнє засідання Консультативної комісії відбулося 22 жовтня 1941 р.

До вирішення масштабних адміністративних завдань Ф. Д. Рузвельт активно залучив віцепрезидента США. Варто почати з того, що Г. Уоллес був неординарною фігурою, яка суттєво відрізнялася від попередників. Журналісти та політики ставилися до нього з недовірою, що, ймовірно, частково пояснювалося його образом «святоші» у світському Вашингтоні. Як писав історик А. Шлезінгер-молодший: «Для політиків Уоллес залишався чимось на кшталт загадки. Він не курив, не пив, не лаявся, не гуляв і не вів світських бесід. Йому не подобалися політична метушня та боротьба за владу. Ощадливий чоловік, він жив скромно і гребував зручностями життя. Політики його не розуміли» [162]. Найперше, що Г. Уоллес зробив у своєму новому кабінеті – прибрав бар зі спиртними напоями, який залишився від його попередника. Ця репутація посилювала відчуження від нього багатьох політиків.

Взаємини віцепрезидента Уоллеса з Сенатом мали здебільшого формальний характер. Г. Уоллеса ніколи не сприймали як частину «ексклюзивного клубу» Сенату, та й сам він, схоже, не прагнув цього, лише зрідка відвідуючи засідання. Найбільш вороже до Г. Уоллеса ставилися сенатори з південних штатів, які не схвалювали його прогресистських ідей, зокрема щодо прав афроамериканців. Конституційне право віцепрезидента подавати вирішальний голос у разі рівного розподілу голосів у Сенаті використовувалося надзвичайно рідко. Замість зосередження на формальних функціях головуючого в Сенаті, Г. Уоллес узяв на себе низку адміністративних обов’язків в адміністрації Ф. Д. Рузвельта, очоливши кілька важливих урядових агентств.

Для координації зусиль, пов’язаних із експортом та закупівлею стратегічних матеріалів, Виконавчим указом президента № 8839 від 30 липня 1941 р. було засновано Управління економіки оборони (далі – УЕО) [11]. До його складу увійшли держсекретар К. Галл, міністр фінансів Г. Моргентау, генеральний прокурор США Ф. Біддл, міністр торгівлі Дж. Джонс та міністр сільського господарства К. Вікард. Президент Ф. Д. Рузвельт доручив керівництво цим органом віцепрезиденту Уоллесу. УЕО покликане було виконувати роль консультативного органу при президентові, зміцнюючи міжнародні економічні зв’язки США в інтересах національної оборони. Основними напрямами діяльності стали експортно-імпортні операції, придбання стратегічних матеріалів за кордоном, організація доставки та транспортування товарів між країнами [44, p. 290–292]. До додаткових обов’язків УЕО належало виконання президентської прокламації № 2497 від 17 липня 1941 р., яка забороняла продаж товарів, закуплених у США, країнам-агресорам. Згідно з прокламацією, 1800 латиноамериканських компаній були внесені до чорного списку за допомогу Німеччині та Італії [44, p. 267–269]. Для уникнення конфліктів у веденні бізнесу з Латинською Америкою до складу УЕО був включений Н. Рокфеллер, координатор міжамериканських справ. На думку Шапсмаєрів, цей крок Ф. Д. Рузвельта можна розглядати як початок політики економічної війни проти держав «Осі» [275, p. 10].

Швидке зростання обсягів замовлень стратегічної сировини призвело до серйозних затримок у постачанні, якими займався ОУВ під керівництвом В. Кнудсена. У відповідь на ці проблеми президент Ф. Д. Рузвельт видав Виконавчий указ № 8875, яким заснував Управління з питань постачання та розподілу сировини (далі – УПР), яке підпорядковувалось УНС [12]. Це нове відомство також очолив віцепрезидент Уоллес. Метою створення УПР було забезпечення цілісності політики та скоординованого підходу до розв’язання питань постачання та розподілу матеріалів між оборонними потребами та конкуруючими цивільними запитами. До основних завдань УПР належало: визначати загальні потреби у сировині та продукції, необхідних для оборонних, цивільних та інших цілей; встановлювати пріоритети та регулювати розподіл

сировини, виробів, палива та інших товарів; координувати транспортні та логістичні аспекти постачання. Фактично, УПР було створено для підтримки діяльності ОУВ, допомагаючи усувати затримки у виробництві та оптимізувати постачання. Виконавчим директором УПР став Д. Нельсон, голова відділу закупівель ОУВ, що дозволило забезпечити тісний зв'язок між цими органами та підвищити ефективність оборонного виробництва.

Безпрецедентні адміністративні повноваження, якими був наділений віцепрезидент, зробили його одним із найпопулярніших політиків країни того часу. Наприклад, у статті «The New York Times» від 12 жовтня 1941 р. Дж. Рестон представив Г. Уоллеса як ключову фігуру національної оборони: «Познайомтеся з новим помічником президента. Його рішення в найближчі місяці чи роки безсумнівно вплинуть на вашу роботу, витрати на оренду житла і ціни на продукти. І, що ще важливіше, ці рішення можуть визначити результат війни та основу для післявоєнного миру» [164, p. 3].

Поки зусилля віцепрезидента були спрямовані на управління окремими аспектами воєнного виробництва США, президент Ф. Д. Рузвельт зосередив свою увагу на міжнародній політиці. На початку серпня 1941 р. він провів історичну зустріч з прем'єр-міністром В. Черчиллем біля узбережжя Ньюфаундленда на борту американського крейсера «Augusta». За підсумками переговорів був ухвалений документ, який увійшов в історію як Атлантична хартія. Цей документ став своєрідним відродженням ідей В. Вільсона, проголошених після Першої світової війни, містивши такі принципи, як: право націй на самовизначення, формування урядів демократичним шляхом, свобода слова, вільна міжнародна торгівля, безперешкодне мореплавство, скорочення озброєнь, ліквідація нацистської тиранії та забезпечення стабільного миру через інструменти колективної безпеки [44, p. 314–315]. Ф. Д. Рузвельт розраховував, що ця декларація спільних принципів не лише консолідує союзників, але й зробить ідею вступу США у війну більш зрозумілою та прийнятною для американського суспільства.

Прихильники активнішої участі США у міжнародних справах, серед яких був і Г. Уоллес, схвально відгукнулися про ініціативу Ф. Д. Рузвельта та В. Черчилля. Натомість ізоляціоністи застерігали від можливих таємних домовленостей, які могли б втягнути Сполучені Штати у глобальний конфлікт. Однак ці побоювання втратили актуальність після раптового нападу Японії на американську військово-морську базу в Перл-Гарборі 7 грудня 1941 р. Реакція Ф. Д. Рузвельта була миттєвою і вже наступного дня, за абсолютної підтримки Конгресу, США оголосили війну Японії. Через три дні Німеччина відповіла, оголосивши війну Сполученим Штатам.

Історик Р. Даллек зазначав, що це були «тривожні часи для американців, які традиційно були далеко від міжнародних справ і не мали впевненості у тому, чи здатні Сполучені Штати вести глобальну війну та виграти її» [306, с. 401]. За цих обставин уряд і Конгрес США мали показати приклад згуртованості й консолідації зусиль задля спільної мети – перемоги у війні. Важливим кроком у цьому напрямку стало ухвалення Конгресом 18 грудня 1941 р. першого Закону «Про військові повноваження». Цей закон розширив можливості президента Ф. Д. Рузвельта для реорганізації виконавчої влади, федеральних агентств і державних корпорацій, що дозволило адаптувати управлінські структури до потреб воєнного часу [77].

Віцепрезидент Уоллес оперативно відреагував на вступ США у війну, активізувавши діяльність підпорядкованих йому відомств. Уже 8 грудня 1941 р. члени УПР зібрались в офісі Г. Уоллеса у Сенаті, щоб обговорити наслідки нападу на американську військово-морську базу. За підсумками зустрічі була ухвалена декларація, яка проголошувала: «Відтепер усі дії цього управління будуть спрямовані на досягнення однієї мети – повної перемоги у війні, що була нам нав’язана» [275, p. 20].

У відповідь на вступ США у війну, 17 грудня 1941 р. Виконавчим указом президента № 8982 УЕО, очолюване віцепрезидентом, було перейменоване в Управління з економічних питань війни (далі – УЕВ) [14]. Г. Уоллес, який залишився на чолі організації, призначив виконавчим директором УЕВ М. Перкінса, з яким співпрацював ще під час роботи в Міністерстві сільського

господарства. У межах реорганізації УЕВ було створено три основні відділи – Бюро з питань імпорту, Бюро з питань експорту та Бюро з питань аналізу війни. Перший відділ, де працювало більшість персоналу, у співпраці з Державним департаментом відповідав за закупівлю стратегічних товарів з усього світу, зокрема в Латинській Америці, та за пошук нових джерел постачання. Другий відділ займався видачою ліцензій та дозволів на експорт, аби запобігти постачанню придбаних у США матеріалів до держав «Осі». Третій відділ працював над виробленням рекомендацій щодо бомбардування стратегічних ворожих промислових об'єктів та займався розробкою програм повоєнного планування.

13 січня 1942 р., під час засідання УПР, Г. Уоллеса та Д. Нельсона викликали до Білого дому для наради з президентом. Ф. Д. Рузвельт повідомив їм своє рішення про те, що американське воєнне виробництво має бути під контролем однієї людини. Цю відповідальність було покладено на Д. Нельсона. 16 січня 1942 р., на виконання цього рішення, Ф. Д. Рузвельт видав Виконавчий указ № 9024, який створював Управління з питань військового виробництва (далі – УВВ) [15]. Нове управління замінило два попередні органи – УПР і ОУВ. Основні завдання УВВ включали: контроль за військовим виробництвом; стимулювання переведення економіки з мирних потреб на військові; забезпечення постачання матеріалів для військових заводів; розподіл дефіцитних стратегічних матеріалів та ін. Хоча віцепрезидент Уоллес як член УВВ був залучений до роботи цього органу, але основна його увага протягом 1942–1943 рр. була зосереджена на діяльності УЕВ. Водночас В. Кнудсен, який керував ОУВ, був переведений до воєнного міністерства, де зайнявся питаннями виробництва автотранспорту для потреб армії.

Після нападу японців на Перл-Гарбор війна для американців отримала моральне виправдання, адже її нав'язали Сполученим Штатам. Це підкреслило необхідність мобілізації всіх доступних зусиль і ресурсів для захисту демократичних цінностей і цивілізації від загрози варварства. Одним із ключових рішень у цій боротьбі стало розроблення атомної бомби.

Ідея створення такої зброї виникла після відкриття явища ядерного розщеплення в грудні 1938 р., яке привернуло увагу науковців до можливості

розробки атомної бомби, зокрема в нацистській Німеччині. У відповідь на ці загрози група вчених, серед яких були А. Ейнштейн і Л. Сілард, а також економіст з Уолл-стріт А. Сакс, звернулися до президента Ф. Д. Рузвельта. Їхні зусилля призвели до створення у жовтні 1939 р. Консультативного комітету з урану, завданням якого було оцінити потенціал використання урану для створення ядерної зброї. Цей комітет став першим організаційним кроком федерального уряду в напрямку розробки атомної бомби. З розвитком федеральної структури управління оборонною програмою, комітет кілька разів змінював своє підпорядкування [349].

Ключову роль у початкових зусиллях щодо дослідження перспектив створення атомної бомби та залучення до них федерального уряду відіграв президент Інституту Карнегі В. Буш. З початком війни в Європі В. Буш побоювався, що країну можуть втягнути у конфлікт, до якого вона не готова з точки зору нових видів зброї. Після консультацій з колегами-науковцями В. Буш розробив план створення комітету для організації наукових досліджень у сфері оборони та представив його Ф. Д. Рузвельту [349]. Президент проявив велику далекоглядність, прислухавшись до науковців, і 27 червня 1940 р., за його дорученням, Радою національної оборони був створений Національний комітет оборонних досліджень (далі – НКОД), який очолив В. Буш. НКОД було доручено координувати та підтримувати наукові дослідження в галузі військових технологій. Зазначимо, що Г. Уоллес (на той час міністр сільського господарства) як один із членів Ради національної оборони поставив свій підпис під документом, який утворював НКОД, та особисто слідкував за результатами його діяльності [52, p. 61-62]. Комітет отримав право укладати контракти з приватними особами, науковими установами, включаючи Національну академію наук, та промисловими підприємствами, що дало змогу мобілізувати наукові ресурси країни для оборонної програми. Ф. Д. Рузвельт розпорядився, щоб Комітет з урану був підпорядкований НКОД і звітував безпосередньо перед В. Бушем. Цей крок забезпечив кращу організацію зусиль з дослідження і розробки атомної зброї.

Створення НКОД стало важливим кроком уперед, але досвід роботи цього органу протягом року виявив ряд недоліків. Хоча НКОД зосереджувався на

дослідженнях, йому бракувало повноважень для подальшого розвитку та закупівлі нових технологій. Саме тому В. Буш лобіював перед Ф. Д. Рузвельтом створення нового виконавчого органу, який би безпосередньо зв'язував наукові зусилля з військовим плануванням [207, p. 451]. Як наслідок, 28 червня 1941 р., президент видав Виконавчий указ № 8807 про створення у складі УНС Управління наукових досліджень та розробок (далі – УНДР), одним з підрозділів якого став НКОД [10]. Директором УНДР був призначений В. Буш, який звітував безпосередньо президенту. Він отримав розширені повноваження для укладення контрактів та угод щодо проведення наукових і експериментальних досліджень. УНДР мало слугувати центром мобілізації наукових ресурсів нації та застосування результатів досліджень для національної оборони. НКОД, який очолив президент Гарвардського університету Дж. Конант, перетворився на консультативний орган, що надавав рекомендації щодо досліджень та розробок для УНДР. Комітет з урану залишився у складі НКОД, але був перейменований у Секцію з урану S-1.

Політичні рішення щодо ядерних досліджень, відповідно до інструкцій президента Ф. Д. Рузвельта, перебували під контролем Вищої політичної групи (англ. *Top Policy Group*), яку очолював віцепрезидент Уоллес. До її складу входили: голова УНДР В. Буш, керівник НКОД Дж. Конант, військовий міністр Г. Стімсон та начальник штабу армії США Дж. Маршалл. Окрім цього, Секція з урану S-1, з міркувань безпеки, змінила свою назву на Секцію S-1, вийшла з-під підпорядкування НКОД і стала безпосередньо підзвітною В. Бушу. Ф. Д. Рузвельт доручив віцепрезиденту ретельно перевіряти всі деталі, які потребували уваги, і на основі цього надавати йому рекомендації щодо подальших кроків [216, p. 51].

Голова УНДР В. Буш особисто інформував Г. Уоллеса про хід досліджень. За словами Р. Х'юлетта та О. Андерсона, Г. Уоллес був єдиною особою, яка одночасно входила до вищих урядових рад і мала наукову підготовку, що дозволяла йому оцінити перспективи ядерного проєкту [216, p. 45]. Перед тим як звіт був надісланий президенту, інший відомий учасник ядерних досліджень, А. Комптон, президент Массачусетського технологічного інституту, провів неформальну зустріч з Г. Уоллесом. Як зазначав А. Комптон у спогадах, після гри в теніс з

віцепрезидентом, він підняв тему ядерної зброї та майбутньої ролі уряду в її розробках. Він дав зрозуміти, що «ядерний реактор може бути побудований для цілей створення бомби U-235» [86, p. 62]. Можна припустити, що В. Буш та А. Комптон використовували Г. Уоллеса як посередника, завдяки його ерудиції та доступу до президента, щоб забезпечити урядову підтримку ядерних досліджень.

Дані, отримані від британських вчених, разом із поточними результатами досліджень американських фізиків, переконали учасників Секції S-1 у реальності створення атомної бомби в прийнятні строки. 9 жовтня 1941 р. В. Буш на зустрічі з Ф. Д. Рузвельтом і Г. Уоллесом у Білому домі представив докладний звіт. У ньому він надав інформацію про необхідну кількість урану, вартість будівництва заводу для його збагачення та орієнтовний час, потрібний для виготовлення ядерної зброї. Під час цієї зустрічі було досягнуто кілька важливих домовленостей. Зокрема, Ф. Д. Рузвельт доручив В. Бушу пришвидшити роботи в цьому напрямку. Водночас йому було наказано не розпочинати реалізацію «розширеного плану» без отримання додаткових інструкцій від президента [216, p. 45–46].

27 листопада В. Буш надіслав президенту Ф. Д. Рузвельту звіт, у якому повідомив про прогрес у роботі над атомним проектом. У супровідному листі В. Буш зазначив, що вже формується інженерна група та прискорюються дослідження, спрямовані на отримання необхідних даних для проєктування відповідної інфраструктури. У відповідь на цей звіт Ф. Д. Рузвельт ініціював виділення додаткових коштів [216, p. 48–49].

Вступ США у Другу світову війну став потужним стимулом прискорення реалізації ядерного проєкту. 16 грудня 1941 р. віцепрезидент Уоллес скликав засідання Вищої політичної групи, на якому були обговорені рекомендації Секції S-1. Учасники засідання дійшли рішення, яке передбачало будівництво пілотних дослідницьких установок. В. Буш наголосив, що відповідальність за управління проєктом має перейти до армії, що отримало одностайне схвалення [349]. Після затвердження віцепрезидентом і Вищою політичною групою, звіт передали президенту Ф. Д. Рузвельту. У підсумку, президент ухвалив рішення розпочати повномасштабні роботи над створенням секретної зброї. Для забезпечення

конфіденційності управління проєктом передали Інженерному корпусу армії США. 23 вересня 1942 р. бригадний генерал Л. Гровс офіційно очолив проєкт, який став відомим як Мангеттенський. З цього моменту участь віцепрезидента Уоллеса в проєкті припинилася, а роль УНДР у ядерній програмі значно скоротилася [216, p. 81–82].

Таким чином, як свідчить аналіз, президент Ф. Д. Рузвельт у процесі вирішення мобілізаційних завдань продемонстрував свій характерний стиль управління, який включав елементи адхократії. За аналогією з реалізацією реформ і програм Нового курсу, під час війни він ініціював створення численних тимчасових «абеткових агентств». Ці установи функціонували як незалежні структури, паралельно з існуючим державним апаратом, а їхні керівники зазвичай звітували безпосередньо президенту, що дозволяло мінімізувати бюрократичні затримки. Як зазначав Р. Шервуд у своїй книзі «Рузвельт та Гопкінс. Очима очевидця», Ф. Д. Рузвельт вважав традиційні відомства непридатними для вирішення надзвичайних завдань, які ставила війна: «Зв’язані умовностями, традиціями, бюрократичними навичками, вони рухалися вперед зі швидкістю льодовика, тоді як події вимагали швидкостей реактивних двигунів. Професійні чиновники в державних органах схильні ставити інтереси своєї кар’єри вище нагальних потреб, дотримуючись принципу ніколи не ризикувати» [281, p. 159]. Р. Шервуд наголошував, що якщо в мирний час терпіння є важливою чеснотою державного службовця, то під час війни необхідним стає «нетерпіння». Саме цей принцип був ключовим у діяльності тимчасових установ адхократичного типу, які комплектувалися фахівцями, спрямованими на досягнення якнайшвидшої перемоги у війні.

3.3. Причини та характер міжвідомчих суперечок Г. Уоллеса з К. Галлом і Дж. Джонсом

Велика кількість новостворених федеральних установ, спрямованих на задоволення потреб воєнного часу, а також реорганізація наявних відомств, неминуче спричиняли дублювання повноважень, що часто ставало джерелом міжвідомчих конфліктів в адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Однак у більшості випадків такі потенційні суперечки вдавалося вирішити завдяки регламентації функцій та налагодженню взаємодії між установами. Наприклад, заснована 28 жовтня 1941 р. Виконавчим указом президента № 8926 Адміністрація ленд-лізу, очолювана Е. Стеттініусом, і УЕВ, під керівництвом віцепрезидента Уоллеса, мали чітко визначені сфери відповідальності [13]. Адміністрація Стеттініуса зосереджувалась на постачанні товарів для союзників по антигітлерівській коаліції, тоді як УЕВ займалося імпортом стратегічної сировини для забезпечення потреб американської військової промисловості. Водночас деякі аспекти діяльності УЕВ, такі як торговельні операції, потребували тісної координації з Державним департаментом. Саме в цьому випадку співпраця між інституціями зіткнулася з проблемою дублювання повноважень, що ускладнювало їхню взаємодію.

Відомство віцепрезидента Уоллеса, перебравши на себе відповідальність за імпорт сировини, втрутилося у традиційну сферу компетенції Держдепартаменту, оскільки персонал УЕВ отримав право укладати контракти та проводити переговори з іноземними урядам. Державний департамент, який завжди з пересторогою ставився до міжнародних контактів інших федеральних установ, наполягав на тому, що всі представники повинні діяти виключно через нього та під його керівництвом. Однак із початком війни чіткий механізм розмежування повноважень між Держдепартаментом і відомствами, які займалися зовнішньоекономічною діяльністю, так і не було визначено.

Проблема полягала у неминучому перетині економічної та зовнішньополітичної діяльності. Державний департамент, хоча й мав найбільший досвід у дипломатичних справах, стикався з браком технічного персоналу й

практичної компетенції для виконання складних економічних завдань в умовах надзвичайної ситуації. Держсекретар К. Галл, рішуче налаштований зберегти свою конституційну владу, та віцепрезидент Уоллес, який не бажав працювати під контролем Держдепартаменту, не змогли досягти компромісу щодо механізму співпраці, що була критично важливою для країни.

Віцепрезидент наполягав, що термінове забезпечення стратегічною сировиною вимагало швидких дій з боку УЕВ, без зайвих бюрократичних затримок. Державний департамент, зі свого боку, відстоював необхідність дотримання традиційних механізмів координації та вимагав, щоб усі міжнародні ініціативи УЕВ проходили через його попереднє схвалення.

Ще однією точкою напруження між віцепрезидентом і Державним департаментом стала розбіжність у підходах до відносин між США та країнами Латинської Америки. В умовах війни закриття традиційних азійських та європейських ринків зробило співпрацю з державами Західної півкулі критично важливою. Попри зусилля адміністрації Ф. Д. Рузвельта щодо просування політики «добросусідства», Державний департамент продовжував у відносинах з країнами Латинської Америки дотримуватися консервативних підходів, які мали коріння в меркантилізмі, й зводилися до експлуатації економічного потенціалу регіону. Така позиція сприяла формуванню в «сусідів» сприйняття США як «імперіалістичної держави», створювала сприятливий ґрунт для антиамериканських настроїв.

Г. Уоллес вважав, що недовіра до США в країнах регіону загрожує американським інтересам. У розмові з генеральним прокурором США Ф. Бідлом (1941–1945 рр.) віцепрезидент висловлював занепокоєння недостатньою увагою Держдепартаменту до активності нацистів у Латинській Америці. Він вважав, що у частині латиноамериканських країн існують симпатії до держав «Осі», що не враховується дипломатами [118, p. 79]. На думку віцепрезидента, держсекретар К. Галл і його колеги діяли методами XIX ст., не адаптуючи свої підходи до сучасних викликів. Особливо різкі зауваження Г. Уоллес висловлював на адресу помічника держсекретаря з латиноамериканських справ А. Берле. За словами віцепрезидента Уоллеса, А. Берле зосереджувався на роботі лише з лояльними до

США елітами – військовими, землевласниками та клерикалами – ігноруючи широкий контекст політичної та соціальної динаміки регіону. Г. Уоллес підкреслював, що такий підхід сприяв підтримці владних структур, серед яких траплялися «хороші диктатори», але не вирішував глибинних проблем, які підривали довіру до США, роблячи регіон вразливим до впливу держав «Осі» [118, p. 77].

Кульмінація та розв'язка міжвідомчої суперечки між УЕВ та Держдепартаментом припали на весну 1942 р. У період з 20 лютого по 20 квітня 1942 р. держсекретар К. Галл перебував за межам Вашингтона, відпочиваючи у Флориді. Не зрозуміло, чи навмисно віцепрезидент Уоллес скористався його відсутністю, чи це був збіг обставин, але саме в цей час він вирішив діяти. 25 березня Г. Уоллес напряму звернувся до президента Ф. Д. Рузвельта з пропозиціями як покращити взаємодію між відомствами. У своєму листі віцепрезидент наголошував: «Державний департамент має бути поінформованим про дії УЕВ, але не повинен вимагати спеціального схвалення перед їх здійсненням. Нехай Держдепартамент узгоджує основні угоди з УЕВ, однак відповідальність за економічні дії повинно нести УЕВ. Держдеп може ефективніше виконувати свої завдання у політичній сфер. Керівник нашого посольства або представництва в іншій країні, де УЕВ має укладати контракти на постачання стратегічної сировини, може надавати політичне керівництво та рекомендації для наших інженерів та персоналу. Однак останні мають нести відповідальність перед УЕВ, а не перед нашим послом або міністром» [118, p. 58–59].

Відповідь президента Ф. Д. Рузвельта свідчила про відсутність бажання заглиблюватись у конфлікт та носила формальний характер. Він зазначив, що концентрація адміністративних повноважень в УЕВ радше ускладнить, ніж полегшить економічні зусилля у війні. Президент не підтримав ідею залучення додаткового персоналу, підкресливши, що для вирішення питань імпорту вистачить консулів і послів. Щодо обов'язків персоналу УЕВ за кордоном, Ф. Д. Рузвельт висловив упевненість у можливості досягнення консенсусу з

Держдепартаментом. У підсумку, президент порадив Г. Уоллесу не вносити кардинальних змін і спробувати досягти взаєморозуміння з К. Галлом [118, p. 64].

Відповідь президента не задовольнила Г. Уоллеса, вже 8 квітня він знову звернувся до Ф. Д. Рузвельта. Віцепрезидент наполягав, щоб глава держави поклав край невизначеності та остаточно вирішив, хто має остаточне слово щодо зовнішньоекономічної діяльності. Г. Уоллес аргументував свою позицію, вказуючи, що ефективність його діяльності в УЕВ залежить від тих самих чинників, які забезпечили успіх його попередньої роботи в Міністерстві сільського господарства: наявність реальної влади та повноважень, співмірних із покладеною відповідальністю. Він зазначив, що ситуація із закордонними поставками стратегічних матеріалів перебуває в стані «жахливого безладу», оскільки ніхто не володіє достатніми повноваженнями для виконання своїх обов'язків. У своєму зверненні Г. Уоллес наголосив, що не просить додаткових повноважень для УЕВ, а лише чіткого рішення щодо того, хто саме відповідатиме за отримання необхідної для війни сировини з-за кордону [118, p. 64–66].

Президент Ф. Д. Рузвельт, зосереджений на відносинах у коаліції та веденні бойових дій на фронтах, вочевидь не бажав відволікатися на внутрішні конфлікти між підлеглими. Тому, коли віцепрезидент запропонував проєкт указу для вирішення ситуації, Ф. Д. Рузвельт прийняв його на розгляд [118, p. 66]. У результаті, 13 квітня президент видав Виконавчий указ № 9128, який відображав пропозиції Г. Уоллеса. Згідно з ним УЕВ отримало повноваження координувати політику та дії окремих міністерств і відомств, а також розробляти комплексні плани та програми, пов'язані з міжнародною економічною діяльністю, включаючи придбання та розподіл стратегічних матеріалів з-за кордону [16]. Таким чином, УЕВ фактично отримало контроль над усією закордонною економічною діяльністю урядових установ, що займалися імпортом стратегічних матеріалів для війни. Крім того, указ надав співробітникам УЕВ повноваження консультувати Державний департамент щодо умов Генеральних угод із країнами, які отримували допомогу по ленд-лізу.

За відсутності К. Галла на захист сфери компетенції Держдепартаменту виступив його заступник С. Веллс. У довгому листі дипломат звинуватив президента у створенні «небезпеки та сум'яття». Головним аргументом С. Веллса було те, що відносини із зарубіжними країнами не діляться за тематикою, а ефективна зовнішня політика може здійснюватися лише через одне відомство. С. Веллс підкреслив, що надання УЕВ повноважень на відправлення своїх представників за кордон для прямих контактів з іноземними урядами «створить другий Державний департамент» і призведе до «плутанини у веденні закордонних справ» [285, p. 1132–1133].

Водночас, 16 квітня, посилаючись на Виконавчий указ № 9128, Г. Уоллес віддав вказівку Міністерству торгівлі надати всі необхідні дані про контракти, щоб УЕВ могло провести детальний аналіз угод, які перебувають на розгляді, призначити своїх представників для участі в поточних переговорах. Крім того, було наказано не розпочинати нові переговори без попереднього схвалення УЕВ. У листі С. Веллсу, віцепрезидент зазначив: «Щоразу, коли наша робота вимагатиме політичних чи дипломатичних переговорів, ми, звичайно, звертатимемося до Державного департаменту за допомогою» [285, p. 1133].

20 квітня, після повернення до виконання своїх обов'язків, держсекретар К. Галл одразу підняв питання змін, що відбулися за його відсутності. Під час сніданку з президентом він заявив, що Держдепартамент не зміг би функціонувати, якщо Виконавчий указ № 9128 залишався б чинним. Ф. Д. Рузвельт порадив К. Галлу обговорити ситуацію з віцепрезидентом і повернутися до нього з узгодженим рішенням [111, p. 1154]. 23 квітня відбулася зустріч усіх задіяних у конфлікті сторін, під час якої з'ясувалося, що президент не був поінформований про те, що запропонований Г. Уоллесом проєкт указу не був попередньо узгоджений з Держдепартаментом і Міністерством торгівлі [111, p. 1156]. На прес-конференції 1 травня Ф. Д. Рузвельт ще раз підкреслив, що Державний департамент відповідає за зовнішні відносини США, зауваживши, що деякі люди (очевидно маючи на увазі Г. Уоллеса) не зовсім усвідомили цей факт. Коментуючи виступ

президента у своєму щоденнику, Г. Уоллес зазначив, що позиція Ф. Д. Рузвельта «завжди залежить від того, з ким він розмовляв останнім» [118, p. 73–74].

20 травня 1942 р. президент видав офіційне роз'яснення до Виконавчого указу № 9128, чітко визначивши, що УЕВ і його посадові особи повинні визнавати головну відповідальність Державного департаменту у формулюванні та проведенні зовнішньої політики. Водночас, у питаннях комерційних угод, пов'язаних із закупівлею та постачанням матеріалів для військових потреб, Держдепартамент повинен визнавати першочергову відповідальність УЕВ. Якщо ж виникне потреба в спільному рішенні з питань, що поєднують зовнішню політику і комерційні угоди, передбачалося, що державний секретар та голова УЕВ повинні обговорити ситуацію та прийняти спільне рішення, а у разі необхідності звернутися до президента [45, p. 242–245]. Таким чином, було підтверджено право УЕВ направляти фахівців за кордон, але їхня діяльність все одно залишалася під юрисдикцією Держдепартаменту. Цей компромісний документ у підсумку став основою для подальшої співпраці між відомствами.

У процесі здійснення закупок стратегічної сировини відомство віцепрезидента Уоллеса тісно співпрацювало з Фінансовою корпорацією реконструкції (далі – ФКР), яка перебувала під загальним управлінням Дж. Джонса, міністра торгівлі (1940–1945 рр.). Дж. Джонс, мільйонер з Х'юстона, штат Техас, та консервативний демократ, був призначений Ф. Д. Рузвельтом на посаду голови ФКР у 1933 р. За часів Нового курсу ФКР надавала фінансову підтримку урядам штатів та місцевій владі, видавала позики банкам, залізничним компаніям, іпотечним асоціаціям тощо. У 1939 рр. Дж. Джонс подав у відставку з посади директора ФКР, щоб очолити новоутворене Федеральне агентство з надання кредитів[25], яке включало низку фінансових установ, зокрема й ФКР. Це дало Дж. Джонсу змогу зберегти контроль над діяльністю ФКР.

Після того, як у 1940 р. через проблеми зі здоров'ям, Г. Гопкінс залишив посаду міністра торгівлі, Ф. Д. Рузвельт призначив замість нього Дж. Джонса,

[25] Федеральне агентство з надання кредитів було створено 25 квітня 1939 р. відповідно до положення Закону «Про реорганізацію».

одночасно зберігши за ним посаду директора Федерального агентства з надання кредитів. Під час війни Конгрес розширив повноваження ФКР, дозволивши їй створювати дочірні компанії, які стали основними механізмами фінансування воєнних поставок, будівництва оборонних заводів і виробництва товарів для війни. Дж. Джонс фактично контролював мільярди доларів, спрямованих на реалізацію оборонної програми президента. Отже, як міністр торгівлі, він підпорядковувався безпосередньо Ф. Д. Рузвельту, проте в управлінні фінансовими установами визнавав лише Конгрес як своє безпосереднє керівництво, оскільки саме він виділяв кошти та надавав кредитні повноваження [275, p. 55–56].

Віцепрезидент Уоллес і Дж. Джонс, маючи різні повноваження, працювали над спільною метою – забезпечення ефективної роботи військової промисловості США. Їхня тісна співпраця пояснювалася відсутністю власних фінансових ресурсів у УЕВ, через що фінансову частину торгових операцій виконувала ФКР, або її дочірні компанії. Після укладання відомством Г. Уоллеса контрактів на закупівлю матеріалів чи сировини за кордоном, для їхнього фінансування необхідно було подавати запити на оплату до ФКР.

Дж. Джонс та його підлеглі, прихильники ретельного й формалізованого ділового підходу, наполягали на ґрунтовному аналізі юридичних аспектів кожної угоди. Такий підхід викликав критику з боку віцепрезидента Уоллеса і виконавчого директора УЕВ М. Перкінса, які вважали, що бюрократичні процедури не повинні затримувати придбання дефіцитних матеріалів. Міністр торгівлі, зі свого боку, сприймав Г. Уоллеса та співробітників УЕВ як радикальних лівих, котрі були, на його думку, далекими від реального бізнесу, й називав їх «самозванцями» у своїй сфері [118, p. 53]. Варто зазначити, що конфлікт між Дж. Джонсом і Г. Уоллесом мав не лише організаційний, але й ідеологічний характер. Політики представляли різні фракції всередині Демократичної партії. Дж. Джонс, як міністр торгівлі, належав до консервативного крила переважно південних політиків, відомих своєю критикою соціальних реформ адміністрації. Натомість віцепрезидент Уоллес представляв ліберальне крило, яке стало рушійною силою більшості програм

Нового курсу. Такий розподіл позицій додатково посилював напругу в їхніх відносинах і впливав на координацію спільної роботи.

Основні суперечності між УЕВ під керівництвом Г. Уоллеса та ФКР, яка підпорядковувалася міністру торгівлі Дж. Джонсу, яскраво проявилися під час виконання програми постачання каучуку з Латинської Америки. Після того, як на початку 1942 р. Малайя та Ява опинилися під контролем держав «Осі», близько 90 % світових джерел сирого каучуку стали недоступними для США та союзників. Плантації, які залишалися у розпорядженні країн антигітлерівської коаліції, зокрема на Цейлоні, в Індії та Ліберії, могли забезпечити приблизно 115 тис. тон каучуку на рік, тоді як потреби союзників оцінювалися у понад 1.2 млн тон щороку. Слід врахувати, що багато місяців війни існувала ймовірність того, що японці можуть захопити Цейлон, а німці Африку. У такому випадку союзники залишилися б практично повністю залежними від Латинської Америки як єдиного джерела натурального каучуку [112, p. 419–421].

Вирішення гострого дефіциту каучуку вимагало комплексного підходу, оскільки радикальна економія матеріалу та екстрений розвиток синтетичної каучукової індустрії не могли повністю покрити потреби союзників. Крім зусиль із розробки синтетичних замінників, було вирішено організувати масштабний видобуток дикого каучуку в тропічних джунглях Центральної та Південної Америки. За словами Дж. Джонса, ще до капітуляції острова Ява 12 березня 1942 р., між дочірньою компанією ФКР – «Rubber Reserve Company»[26] – та урядом Бразилії була укладена одна з перших угод про постачання каучуку, ставши відправною точкою для подальшої співпраці у сфері забезпечення стратегічно важливого ресурсу [112, p. 418]. У наступні місяці було укладено аналогічні контракти ще з шістнадцятьма країнами-виробниками каучуку, розташованими на південь від Ріо-Гранде та в регіоні Карибського басейну [61].

[26] «Rubber Reserve Company» була створена 28 червня 1940 р. Рада директорів компанії була призначена ФКР. Метою «The Rubber Reserve Company» було придбання і розподіл натурального та синтетичного каучуку для потреб національної оборони. Компанія отримувала політичні вказівки від Збройних сил та інших відомств, що займалися міжнародними та економічними питаннями. «Rubber Reserve Company» здійснювала програму закупівлі натурального каучуку до 23 лютого 1943 р., коли ця функція перейшла до «Rubber Development Corporation».

Виробництво дикого каучуку в Латинській Америці виявилося значно складнішим, ніж його вирощування на спеціалізованих плантаціях. Плантаційний метод забезпечував високу концентрацію дерев – від 100 до 150 на акр, що суттєво полегшувало організацію праці та знижувало витрати. У той час дикі каучукові дерева в тропічних джунглях Латинської Америки були розташовані в середньому по одному на акр, що ускладнювало їх видобуток і суттєво підвищувало собівартість продукції. Попри ці труднощі, програми «Rubber Reserve Company» та її наступниці, «Rubber Development Corporation», досягли значних успіхів. За словами Дж. Джонса обсяги каучуку, доставленого з Латинської Америки, перевищили очікування, а його вартість виявилася нижчою, ніж прогнозувалося. Зокрема, середня питома вартість становила менше 60 центів за фунт із доставкою до американських портів [112, p. 419–420].

У своїх мемуарах Дж. Джонс детально описав конфлікти, які виникали у взаємодії з УЕВ під керівництвом віцепрезидента Г. Уоллеса, зокрема в межах реалізації програми постачання каучуку. Міністр торгівлі зазначав, що суперечки та міжвідомчі розбіжності здебільшого були спричинені указом Ф. Д. Рузвельта № 9128 від 13 квітня 1942 р. Цей указ надавав УЕВ остаточний політичний контроль над зовнішньоекономічною діяльністю США, зокрема над закупівлею натурального каучуку за кордоном, і дозволяв видавати директиви дочірнім компаніям ФКР [112, p. 422–425]. Крім того, указ збігся з укладанням перших угод між «Rubber Reserve Company» та країнами Латинської Америки щодо виробництва та постачання каучуку. Розподіл юрисдикцій, дублювання функцій персоналу та зростання бюрократичного навантаження значно ускладнили процес. Обговорення та узгодження питань стали надмірно тривалими саме тоді, коли швидкість ухвалення рішень мала вирішальне значення. Як згадував Дж. Джонс, дочірні компанії ФКР, які реалізовували програми постачання каучуку, регулярно проводили складні переговори з урядами іноземних держав, користуючись повною підтримкою Державного департаменту. На його думку, ефективна координація між цими установами сприяла оперативному вирішенню нагальних питань в умовах війни. Водночас Дж. Джонс висловлював незадоволення діяльністю УЕВ під

керівництвом Г. Уоллеса, відзначаючи менш ефективну організацію та труднощі у взаємодії між відомствами, які ускладнювали вирішення нагальних завдань [112, p. 419–422].

Зокрема, міністр Джонс критикував УЕВ за надмірну увагу до соціальних аспектів його діяльності, вважаючи, що це відволікало від головного завдання – забезпечення постачання стратегічної сировини. Він підкреслював, що багато з тих, хто працював в УЕВ, були занадто зацікавлені в покращенні умов життя латиноамериканських робітників, що не мало прямого зв'язку з комерційними цілями постачання каучуку. Так, Дж. Джонс звертав увагу на те, що під впливом деяких соціальних реформаторів Г. Уоллес підтримав ідею покращення умов життя робітників у басейні Амазонки через надання безкоштовної продовольчої допомоги. Було запропоновано забезпечити місцевих мешканців 350 тис. тон продуктів харчування для покращення їх раціону. Віцепрезидент вважав, що це сприятиме підвищенню продуктивності праці робітників, що, у свою чергу, позитивно вплине на постачання каучуку. Крім того, Дж. Джонс зазначав, що співробітники УЕВ часто виходили за рамки умов угоди про постачання каучуку між США та Бразилією. Деякі з їх ініціатив, як-от соціальні програми, вимагали окремого схвалення з боку бразильського уряду, а їх фінансування, на думку Дж. Джонса, було близьким до благодійності. Він наголошував, що такі витрати не відповідали військовим цілям і комерційним інтересам, ставлячи під сумнів ефективність подібних заходів в умовах воєнного часу [112, p. 423–426].

При оцінці досягнень ФКР та її дочірніх компаній у забезпеченні військової та цивільної промисловості каучуком, Дж. Джонс висловлював різку критику щодо зусиль УЕВ у цьому напрямі. Однак у своїх спогадах він не зазначив кілька важливих аспектів, які частково ставлять під сумнів його оцінку успіхів ФКР. Зокрема, Дж. Джонс не вказав, що «Rubber Reserve Company», як дочірня компанія ФКР, була створена ще до вступу США у війну для співпраці з виробниками каучуку та організації його запасів. Попри це, через обережний і економний підхід самого Дж. Джонса, агентство не змогло повністю запобігти дефіциту сирого каучуку. Водночас, біографи Г. Уоллеса підкреслили, що завдяки передбачливості

міністра Уоллеса у 1938 р., коли Міністерство сільського господарства організувало обмін 600 тис. тюків надлишкової бавовни на 90 тис. тон сирого каучуку, вдалося уникнути серйозної військової нестачі. Збереження сирого каучуку на складах, разом із трирічним запасом кукурудзи та пшениці в зерносховищах (відповідно до Закону «Про регулювання сільського господарства» 1938 р.), значно посилили воєнні спроможності США [275, p. 58–59].

У 1942 р. невдачі ФКР у виконанні програми постачання каучуку стали предметом критики з боку Конгресу. Зокрема, Спеціальний комітет Сенату з розслідування національної оборони під головуванням сенатора Г. Трумена з Міссурі провів детальне розслідування причин дефіциту цього стратегічного матеріалу. Під час слухань у березні-квітні 1942 р., які були повністю присвячені проблемі каучуку, комітет Трумена підняв низку критичних питань щодо діяльності ФКР та її дочірніх компаній, таких як «Rubber Reserve Company», «Defense Plant Corporation» та «United States Commercial Company». Комітет дійшов висновку, що жодна з цих організацій не справилась належним чином з покладеними на них завданнями, що призвело до серйозних проблем у забезпеченні запасів каучуку, необхідних для військових потреб [79].

Віцепрезидент вважав, що уникнути міжвідомчих конфліктів можна, централізувавши повноваження над усіма операціями, пов’язаними з імпортом військової сировини, у межах діяльності УЕВ. Це дозволило б його відомству самостійно розробляти та реалізовувати програми, уникаючи дублювання з боку персоналу ФКР або втручання Держдепартаменту. Свої пропозиції Г. Уоллес виклав у листі до президента, де зазначив, що оптимальним рішенням було б забезпечити фінансування діяльності УЕВ напряму через Конгрес [118, p. 60–63]. Президент Ф. Д. Рузвельт зайняв чітку позицію, наголосивши на незмінності існуючого механізму фінансування. Він підкреслив, що взаємодія між відомствами має залишатися прозорою та простою: Держдепартамент відповідає за зовнішню політику, УЕВ – за закупівлю стратегічних ресурсів, а ФКР – за фінансування операцій. Попри незгоду з таким підходом, Г. Уоллес вирішив не вступати у

подальшу дискусію з президентом, фактично відклавши вирішення розбіжностей на майбутнє [118, p. 64].

На тлі адміністративних проблем, пов'язаних з розподілом повноважень між віцепрезидентом Уоллесом, держсекретарем Галлом і міністром торгівлі Джонсом, а також численних суперечностей, що виникали в межах складної структури управління оборонною програмою президента, Ф. Д. Рузвельт 21 серпня 1942 р. надіслав усім керівникам міністерств і урядових відомств офіційну інструкцію щодо вирішення публічних конфліктів між федеральними чиновниками. У ній, зокрема, зазначалося, що будь-які розбіжності в поглядах на політику не повинні ставати предметом публічного обговорення, а мають передаватися безпосередньо на розгляд президента відповідними керівниками конфліктуючих відомств. Ф. Д. Рузвельт категорично наголосив: «... Якщо ж хтось матиме намір оприлюднити суть і деталі конфлікту в пресі, я прошу, щоб перед публікацією ви надіслали мені заяву про звільнення. Якщо ж ваші підлеглі порушать мої вказівки, я очікую, що ви негайно вимагатимете їхньої відставки» [45, p. 331–333]. Ця інструкція була спробою уникнути подальшого розголошення адміністративних розбіжностей, які могли вплинути на ефективність військових зусиль. Зважаючи на те, що розбіжності між Г. Уоллесом і Дж. Джонсом так і не були вирішені, на відміну від суперечки віцепрезидента з державним секретарем, цей конфлікт набрав якості своєрідної «бомби уповільненої дії».

Необхідність внутрішньої згуртованості диктувала міжнародна ситуація, яка у 1942 р. залишалася надзвичайно напруженою. Тривала Сталінградська битва, Червона армія несла великі людські та матеріальні втрати, а відкриття другого фронту в Європі на вимогу СРСР було відтерміновано. У таких умовах глибоке занепокоєння у Ф. Д. Рузвельта та В. Черчилля викликала можливість сепаратного миру між СРСР і нацистською Німеччиною. Ці ж побоювання поділяв і віцепрезидент Уоллес. Він вважав важливим розвіяти такі думки та наголосити на значенні американо-радянської співпраці. У листі до М. Перкінса він писав, що робив все можливе, щоб росіяни не уклали сепаратного миру з нацистами [118, p. 119]. 8 листопада 1942 р. Г. Уоллес виступив перед Конгресом американо-

радянської дружби у «Madison Square Garden». У своїй промові, із очевидним нерозумінням радянської реальності, він говорив про повоєнну демократію як баланс «економічної демократії» СРСР та політичної демократії США. Віцепрезидент підкреслив досягнення радянської системи в освіті та рівних можливостях для жінок, расових і етнічних меншин. Із схвалення президента, Г. Уоллес також поділився з авдиторією змістом своєї розмови з В. Молотовим. Зокрема, він згадував ідею розробки програм громадських робіт для боротьби з безробіттям після війни, однією з яких було прокладання транспортних шляхів через Американську півкулю, Канаду, Аляску до Сибіру та Європи [137, p. 40]. Того ж дня, коли Г. Уоллес виголошував свою промову, розпочалась англо-американська операція в Північній Африці під кодовою назвою «Смолоскип», яка мала частково компенсувати затримку з відкриттям другого фронту в Європі та знизити напругу у відносинах між союзниками.

У той час як на міжнародній арені Ф. Д. Рузвельт прагнув до порозуміння з СРСР та налагодження діалогу з Й. Сталіним, всередині США велися періодичні «полювання на червоних». У цьому контексті варто виділити діяльність Спеціального комітету Палати представників з розслідування антиамериканської діяльності (1938–1975 рр.), головою якого був техаський конгресмен М. Дайс. За словами Ф. Д. Рузвельта, комітет Дайса висував абсурдні звинувачення щодо впливу комуністів на рішення адміністрації [306, с. 299]. Однак президент не вступав у відкритий конфлікт з ним, оскільки діяльність слідчого комітету користувалася підтримкою серед американців. Згідно з опитуваннями «Gallup», 74 % респондентів, які були знайомі з діяльністю комітету, вважали, що його розслідування мають важливе значення і повинні продовжуватися [171, p. 128].

Одне з таких розвідувань стосувалось УЕВ віцепрезидента Уоллеса. У 1942 р. М. Дайс опублікував у пресі список імен працівників УЕВ, які могли мати зв’язки з Комуністичною партією. Г. Уоллес вважав ці звинувачення політично мотивованими атаками, спрямованими на дискредитацію його відомства. У своєму коментарі на заяву М. Дайса він підкреслив: «Якби містер Дайс був щиро зацікавлений у допомозі нашим військовим зусиллям, він би обговорив це питання

зі мною, як тільки звернув на нього увагу. Він цього не зробив. Швидше, він намагався розпалити суспільну думку, зловмисно викривлюючи факти, які він не захотів перевірити зі мною» [275, p. 51–52]. Віцепрезидент захищав патріотизм своїх співробітників, і заявив, що УЕВ ініціює розслідування ФБР для виявлення осіб, чия лояльність могла бути поставлена під сумнів. Зрештою, після проведеної перевірки ФБР не виявило жодних фактів підривної діяльності серед працівників УЕВ.

Хоча це розслідування прямо не вплинуло на авторитет Г. Уоллеса, воно стало одним із перших кроків до формування в суспільній думці образу віцепрезидента як «червоного». Після проміжних виборів у Конгрес 1942 р., на яких республіканці здобули додаткові 9 місць у Сенаті та 44 в Палаті представників, вплив ліберального крила Демократичної партії в американському парламенті суттєво знизився. Це дало можливість консервативній коаліції зміцнити свої позиції та значно ослабити чисельну перевагу демократів у Конгресі. Зміни політичного ландшафту сприяли зростанню критики адміністрації Ф. Д. Рузвельта з боку консервативних сил, а одним із головних об’єктів дискредитації у наступні два роки став віцепрезидент Уоллес.

Отже, міжвідомчі конфлікти, що виникли в адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час мобілізації держави для ведення війни, дозволяють зробити кілька висновків. По-перше, ці конфлікти стали наслідком дублювання функцій різних відомств, спричиненого особливостями управлінських практик Ф. Д. Рузвельта. Вони висвітлили критичну роль чіткого розподілу повноважень для успішного виконання оборонних завдань.

По-друге, протистояння між Г. Уоллесом, К. Галлом та Дж. Джонсом відображало загальні проблеми міжвідомчої координації в умовах війни. Г. Уоллес виступав за гнучкість та оперативність ухвалення рішень, що відповідало вимогам воєнного часу, тоді як К. Галл захищав принцип єдності у формуванні зовнішньої політики, включно з економічною, а Дж. Джонс, у свою чергу, наполягав на бізнес-підході, орієнтованому на економію коштів, навіть якщо це затримувало виконання нагальних воєнних завдань. Нездатність цих ключових фігур досягти згоди оголила

слабкі місця системи державного управління, яка була не готова до масштабної мобілізації ресурсів і стрімкого розширення функцій у воєнний період.

По-третє, розбіжності між віцепрезидентом Уоллесом та міністром торгівлі Джонсом виявляли не лише відмінності у поглядах на управління, але й ідеологічний розкол всередині Демократичної партії. Ліберальне крило, представлене Г. Уоллесом, і консервативне, до якого належав Дж. Джонс, мали кардинально різні пріоритети та стратегії у вирішенні економічних і соціальних проблем. Як результат, конфлікт між ними набув не лише ідеологічного, але й особистого характеру, що значно ускладнило досягнення компромісу.

Міжвідомчі конфлікти за участю віцепрезидента Уоллеса підкреслили труднощі його в адаптації до політичного середовища, в якому він працював. Відсутність політичної освіти та досвіду, набутого через традиційні партійні структури, призвели до серйозних конфліктів в його кар'єрі. Стрімкий кар'єрний злет від редактора фермерського журналу до віцепрезидента США не дозволив Г. Уоллесу здобути необхідні навички для успішної участі в управлінських процесах. У суперечках із колегами Г. Уоллесу як політику було важко знаходити баланс між моральними переконаннями і реаліями практичної політики. Йому бракувало такту та гнучкості, а його принциповість нерідко межувала з упертістю й самовпевненістю. В результаті замість того, щоб стати сильною політичною фігурою з реальними президентськими амбіціями, Г. Уоллес часто опинявся в ролі жертви політичних інтриг і не завжди міг адекватно реагувати на ситуації, що вимагали більш виваженого та дипломатичного підходу.

3.4. Кульмінація діяльності Г. Уоллеса на посаді віцепрезидента

Під час свого віцепрезидентства Г. Уоллес користувався високим рівнем довіри серед громадян США, ставши другою найпопулярнішою особою в країні після президента Ф. Д. Рузвельта. Багато хто розглядав його як імовірного наступника чинного глави держави. Однією з подій, яка значно посилила

суспільний інтерес до Г. Уоллеса, стала його місія «доброї волі» в країни Латинської Америки [275, p. 37].

Г. Уоллес, який проявляв інтерес до Латинської Америки ще до війни, виступав за практичне втілення принципів «добросусідства». У статті для «The New York Times» він представив свою концепцію побудови справжнього панамериканізму, яка ґрунтувалася на двох ключових елементах – «культурна єдність» та «економічна взаємодія» [122, p. 83]. На посаді віцепрезидента Г. Уоллес надавав панамериканській співдружності глобального значення, прагнучи продемонструвати виснаженим постійними війнами країнам Старого Світу приклад ефективної міжнародної співпраці в Новому Світі. Він вірив, що культурна та економічна єдність Західної півкулі могла стати моделлю гармонійного регіонального співіснування, здатною надихнути глобальне співтовариство на спільне вирішення проблем і досягнення сталого розвитку [119, p. 159–161].

Під час однієї з розмов з Н. Рокфеллером, координатором міжамериканських справ та членом УЕВ, Г. Уоллес зауважив, що у Латинській Америці та Східній Азії проживає близько мільярда людей, з яких 75 % становить сільське населення, яке не вміє читати й писати. «Якщо ми не допоможемо їм навчитися читати, писати, покращити сільське господарство та оволодіти технічними навичками, це неминуче призведе до хаосу, чим скористаються німці та японці», – підкреслював віцепрезидент [118, p. 110–111]. Г. Уоллес також наголошував на необхідності створення умов, за яких країни Латинської Америки почуватимуться рівноправними партнерами Сполучених Штатів. Такий підхід, на його думку, мав запобігти впливу тоталітарних режимів у регіоні. У межах політики «добросусідства» Г. Уоллес рішуче виступав проти будь-яких проявів «імперіалізму янкі», вважаючи, що така політика несумісна з довгостроковими інтересами регіональної стабільності та співпраці [137, p. 28].

Віцепрезидент приділяв велику увагу ролі УЕВ у встановленні справедливих торговельних відносин між США та латиноамериканськими країнами. Він вважав, що збільшення постачання сировини з Латинської Америки можна забезпечити через покращення умов праці робітників. Це мало також допомогти вирішити

проблеми, пов’язані з хронічним недоїданням та ендемічними хворобами, такими як малярія, які забирали життя багатьох працівників. Для досягнення цієї мети УЕВ запровадило в контракти з латиноамериканськими виробниками так зване «положення про працю». Згідно з ним, до загальної суми за контрактом додавався пункт витрат, який зобов’язував виробника інвестувати у покращення умов праці робітників. Передбачалося, що такі витрати будуть компенсовані завдяки зростанню ефективності виробництва. Ця політика значно підвищила популярність Г. Уоллесу серед широких верств населення Центральної та Південної Америки, які вважали його не лише політиком, який проголошує принципи «добросусідства», але й діячем, що впроваджує їх у життя [275, p. 44–46].

З точки зору зовнішньої політики, включення «положень про працю» в контракти з латиноамериканськими країнами можна було трактувати як втручання у внутрішні справи інших країн, але Державний департамент вирішив не скасовувати їх. У 1943 р. зовнішньополітичне відомство США організувало для віцепрезидента місію «доброї волі», що включала зупинки в Коста-Риці, Панамі, Чилі, Болівії, Перу, Еквадорі, Колумбії та інших країнах. Неофіційною метою цієї місії було переконати уряди латиноамериканських країн приєднатися до антигітлерівської коаліції і не співпрацювати з державами «Осі» [70].

Поїздка тривала з 16 березня по 25 квітня 1943 р. і була покликана покращити міжамериканські відносини. Біографи Г. Уоллеса зазначили, що ця поїздка «стерла багато шрамів та ран» від політики «великого кийка» часів Т. Рузвельта. До кінця місії Г. Уоллеса дванадцять країн Латинської Америки оголосили війну Німеччині, двадцять розірвали дипломатичні відносини з державами «Осі». У деяких випадках це було зроблено одразу після його візиту [275, p. 48–49].

Популярність Г. Уоллеса як захисника інтересів простих людей в Латинській Америці також вплинула на його авторитет серед робітників у США. Однією із серйозних внутрішньополітичних проблем адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час війни стали страйки робітників і расові заворушення на підприємствах оборонної промисловості. Найгостріші протести та безпорядки припали на весну-літо 1943 р.,

зосередившись у Детройті, штат Мічиган, одному з провідних промислових центрів країни.

Серйозність ситуації у Детройті можна оцінити через лист, надісланий 11 травня 1943 р. на ім'я президента Ф. Д. Рузвельта від Дж. О'Браєна, голови детройтського комітету допомоги Росії. У листі зазначалося: «Протиріччя між Російським урядом та Польським урядом в екзилі спричинили напруження на національному ґрунті в Детройті. На наших військових заводах у Детройті та його околицях працюють близько трьохсот тисяч американців польського походження, більшість з яких підтримує курс Польського уряду. З іншого боку, ми маємо близько ста тисяч робітників слов'янського походження. До розриву у дипломатичних відносинах[27], ці групи працювали разом для допомоги Об'єднаним націям, і особливо для Росії, але тепер вони розділилися» [103].

Детройтський комітет допомоги Росії планував організувати в червні 1943 р. великий мітинг з нагоди другої річниці початку радянсько-німецької війни. Голова комітету просив Ф. Д. Рузвельта звернутися до Г. Уоллеса, щоб той відвідав Детройт і виступив перед робітниками. «Якщо коли-небудь була необхідність у турі доброї волі, то це саме той час, і це Детройт. Більшість серед польської групи нашого населення сповідують католицизм. Їхні священики роблять чималу роботу у засудженні Росії… Велика частина ірландських священників на нашій території нетерпимі до Британії. Вони наголошують на тому, що якщо англійці не можуть вирішити «маленьку ірландську проблему», то вони не здатні вирішувати великі світові проблеми. Ірландські робітники не мотивовані працювати, щоб допомогти Британії. Детройт потребує людину з міжнародною репутацією, яка допоможе подолати розбіжності. Віцепрезидент – єдина людина, здатна це зробити», – йшлось у листі [103]. Пропозиція, щоб саме Г. Уоллес втрутився та знизив рівень соціальної напруги, свідчить, що ідеї віцепрезидента про світ, де на першому місці

[27] 25 квітня 1943 р. СРСР розірвав дипломатичні відносини з польським урядом у Лондоні, звинувативши його у співпраці з німцями, після того як останній погодився на розслідування Міжнародного Червоного Хреста на окупованій німцями території стосовно поховань у Катинському лісі.

– потреби «простих людей», незалежно від їх національності чи раси, знаходили широкий відгук серед пересічних американців.

Президент відповів, зазначивши, що шкодує про труднощі, які виникли у Детройті та інших місцях через очевидний розкол між російським та польським урядами: «Головне, що потрібно зробити, – це знову звести два уряди разом, а лайка та публічні мітинги приносять мало користі». Щодо участі Г. Уоллеса в майбутньому мітингу, Ф. Д. Рузвельт додав, що віцепрезидент «обмежується не більше ніж одним виступом на тиждень, і я знаю, що його плани на червень вже розписані» [94]. Ми не знайшли підтвердження того, чи була між Ф. Д. Рузвельтом та Г. Уоллесом розмова з цього питання та чи відвідав віцепрезидент захід, на який його запрошували. На підставі наявних джерел можемо стверджувати, що поїздка Г. Уоллеса у Детройт все ж відбулась, але з іншого приводу.

20 червня 1943 р. в Детройті спалахнули серйозні расові заворушення. Вони відбулися після схвалення Виконавчого указу президента Ф. Д. Рузвельта № 8802 від 25 червня 1941 р., який забороняв расову дискримінацію при прийомі на роботу на підприємства оборонної промисловості [9]. Скориставшись указом президента, тисячі робітників з Півдня, переважно афроамериканців, почали заповнювати вакансії на оборонних підприємствах Детройта, що спричинило конкуренцію за житло з місцевими білими робітниками. Це призвело до загострення соціальної напруженості, яка зрештою переросла у насильницькі зіткнення. Під час бунтів, що тривали кілька днів, загинуло 25 афроамериканців і 9 білих, понад тисяча осіб отримали поранення. Для відновлення порядку в місто ввели національну гвардію. Президент Ф. Д. Рузвельт зайняв досить стриману позицію під час конфлікту [347].

Віцепрезидент Уоллес, який вважав расизм і сегрегацію абсолютним злом, вирішив втрутитися і приїхав до Детройта. 25 липня 1943 р. він виступив з великою промовою на масових зборах профспілок та громадських організацій. У своїй промові Г. Уоллес високо оцінював роль президента Ф. Д. Рузвельта як символа миру і критикував його політичних опонентів, яких називав прихильниками «американського фашизму». Під час виступу в Детройті віцепрезидент наголосив, як «абсурдно вести війну за кордоном за збереження демократичних свобод і

водночас обмежувати ці свободи для афроамериканців вдома». Г. Уоллес також підкреслив: «Ми не можемо виступати за рівність можливостей для людей у всьому світі і водночас ігнорувати відмову у праві голосувати для мільйонів наших співгромадян. Кожен громадянин Сполучених Штатів, незалежно від кольору шкіри чи віросповідання, має право віддати свій голос» [119, p. 238–245]. Ті, хто роздмухують вогонь расових зіткнень задля отримання політичного капіталу вдома, на думку віцепрезидента, роблять перший крок до фашизму.

Реакція громадськості на виступ віцепрезидента була гучною і поляризованою. Одне з опитувань громадської думки, проведене виданням «Fortune», поставило респондентам питання: У своїй нещодавній промові віцепрезидент Уоллес сказав, що у цій країні існує група небезпечних місцевих фашистів. Як ви вважаєте, це правда чи ні? За результатами, 45.9 % опитаних погодилися із твердженням, 24.4 % висловили незгоду, а 29.7 % не визначилися [158, p. 208].

Найбільше критики на адресу Г. Уоллеса лунало від представників консервативних кіл. Наприклад, Г. Спенглер, голова Національного комітету Республіканської партії, різко засудив виступ віцепрезидента, звинувативши його в тому, що він «назвав 25 мільйонів американських виборців, які виступали проти Нового курсу, фашистами» [275, p. 76].

Період робітничих заворушень у Детройті збігся з розв’язкою конфлікту між УЕВ та ФКР. Про його причини йшлося вище, а каталізатором напруження між Г. Уоллесом та Дж. Джонсом, стали «положення про працю». Г. Уоллес та М. Перкінс розробляли політику УЕВ як для забезпечення перемоги у війні, так і для просування соціальної справедливості, зокрема через забезпечення прав робітників. Міністр торгівлі Дж. Джонс та його заступник В. Клейтон, зі свого боку, виступали проти такого подвійного підходу, вважаючи, що додаткові витрати на реалізацію «положень про працю» – це поганий бізнес та нерентабельна витрата коштів американських платників податків. Порівнюючи підхід Г. Уоллеса зі своєю власною філософією, Дж. Джонс стверджував, що під його керівництвом ФКР намагалася працювати в тісному партнерстві з урядами країн-виробників, з

делікатністю ставлячись до їх суверенітету, і не прагнула змінювати звичаї інших народів [112, p. 427].

Дж. Джонс, очевидно, не був задоволений вимушеною співпрацею з відомством Г. Уоллеса, але саме міністр торгівлі запропонував рішення для розв'язання адміністративної проблеми. 29 травня 1943 р. Дж. Джонс разом із В. Клейтоном зустрілись з віцепрезидентом. Сторони досягли усної домовленості про те, що якщо президент схвалить, Комерційна компанія США (дочірня установа ФКР), яка займалася превентивними закупівлями у багатьох частинах світу, буде передана під управління УЕВ для фінансування її діяльності [112, p. 492]. У листі до Ф. Д. Рузвельта 1 червня віцепрезидент із оптимізмом зазначив: «Ми з Джессі сподіваємося, що це приведе до більшого миру у родині» [118, p. 214]. Отримавши копію цього листа, Дж. Джонс написав Г. Уоллесу 2 червня: «Ми готові продовжити співпрацю з усіх питань, але наші співробітники повинні зібратися разом і письмово зафіксувати домовленості, досягнуті 29 травня. Коли це буде зроблено і ми отримаємо схвалення Президента, я попрошу Конгрес доручити нам надати кошти Комерційної компанії США під управлінням УЕВ» [112, p. 494].

Попередні переговори виявилися лише крихким перемир'ям, а не остаточним розв'язанням адміністративних розбіжностей. Хоча Дж. Джонс погодився на передачу Комерційної компанії США під управління УЕВ, в червні 1943 р. він виступив перед Об'єднаним комітетом зі скорочення неістотних федеральних витрат, висловивши критику діяльності відомства Г. Уоллеса. Варто зазначити, цей комітет, створений за ініціативи сенатора Г. Берда з Вірджинії, відображав ідеологію консервативної коаліції, яка наполягала на радикальному скороченні державних витрат. Під час свого виступу, Дж. Джонс заявив, що діяльність УЕВ дублює функції ФКР, спричиняючи неефективне використання ресурсів. Слідом за ним із різкою критикою УЕВ виступив сенатор К. МакКеллар з Теннессі, зазначивши, що відомство під керівництвом Г. Уоллеса стало «громіздким і марнотратним агентством» [78, p. 2281, 2340].

Щоб відстояти позицію УЕВ, виконавчий директор відомства М. Перкінс з власної ініціативи виступив перед комітетом Берда 11 червня 1943 р. У своїй

промові він рішуче спростував заяви Дж. Джонса та К. МакКеллара, акцентуючи увагу на «надзвичайно агресивній політиці імпорту стратегічних матеріалів», яку практикувало УЕВ [78, p. 2341–2366]. 22 червня 1943 р. представник ФКР В. Клейтон також свідчив перед комітетом Берда. Як близький соратник Дж. Джонса, він обґрунтовував рішення ФКР про модифікацію деяких контрактів, укладених УЕВ, посилаючись на необхідність скорочення зайвих витрат. Зокрема, В. Клейтон заявив, що «положення про працю», близько ста з яких були включені до контрактів УЕВ, були яскравим прикладом необґрунтованих витрат [78, p. 2367–2395]. Виступи обох сторін продемонстрували глибоку ідеологічну та адміністративну напруженість між двома установами.

Комітет Берда не мав прямих законодавчих повноважень, але його рекомендації могли суттєво впливати на позицію профільних комітетів Сенату та Палати представників з питань асигнувань щодо подальшого фінансування УЕВ. У листі до Ф. Д. Рузвельта Г. Уоллес звернув увагу на широкомасштабну і тенденційну опозицію роботі його відомства. Зокрема, віцепрезидент зазначав, що «сенатори К. МакКеллар і Г. Берд об’єдналися з Дж. Джонсом із наміром ліквідувати УЕВ, а не об’єктивно розібратися в суті питання» [118, p. 206].

У цей напружений період М. Перкінс свідчив перед підкомітетом Сенату на слуханнях щодо асигнувань для УЕВ. Головував сенатор К. МакКеллар, відомий критик діяльності віцепрезидента Уоллеса. У своєму виступі М. Перкінс акцентував увагу на недостатній координації між УЕВ та ФКР. Зокрема, він зазначив, що з контрактів на закупівлю стратегічних матеріалів на суму 240 млн дол. (в період з 13 квітня 1942 р. по 1 лютого 1943 р.), Комерційна компанія США опрацювала й оплатила лише 67 млн дол. Решта контрактів залишалася невиконаною. М. Перкінс наголошував, що для усунення цих затримок Комерційну компанію США потрібно передати в безпосереднє підпорядкування УЕВ. У відповідь сенатор К. МакКеллар виступив із твердженнями, що УЕВ марнує ресурси, і запропонував ліквідувати це відомство [275, p. 63–65].

Г. Уоллес тривалий час утримувався від активної участі в дебатах, однак різкі коментарі сенатора К. МакКеллара змусили віцепрезидента втрутитися. 29 червня

він надіслав підготовлену заяву на 28 сторінках до комітету Сенату з асигнувань для включення у протокол, що означало її подальше обнародування. Різкість висловлювань Г. Уоллеса в цій заяві викликали питання про доцільність такого кроку. Він звинуватив ФКР у «боягузливій поведінці», яка суперечить надзвичайним обставинам війни та заявив, що міністр торгівлі Дж. Джонс не демонструє належного патріотизму й нехтує обов'язками перед нацією. Відкинувши звичну обережність, Г. Уоллес публічно закликав Конгрес надати фінансування безпосередньо для УЕВ, щоб уникнути впливу «паралізуючої бюрократії» [64].

Ситуація досягла критичної точки, коли конфлікт між УЕВ і ФКР став центральною темою у пресі. Обидві сторони відкрито передавали інформацію журналістам, порушуючи заборону президента Ф. Д. Рузвельта щодо публічного обговорення внутрішніх суперечок. Напружені дебати, що розгорталися на шпальтах газет, не лише загострювали адміністративну кризу, але й підривали репутацію обох відомств. Враховуючи ці обставини та зростаючу увагу Конгресу до конфлікту, президент Ф. Д. Рузвельт змушений був вжити заходів для його вирішення.

Суперечку між Г. Уоллесом та Дж. Джонсом, яка вийшла з-під контролю, президент доручив врегулювати Дж. Бірнсу, колишньому судді Верховного суду та директору Управління військової мобілізації. 30 червня 1943 р. Дж. Бірнс зібрав обидві сторони, щоб знайти вихід із ситуації. Він наполягав на тому, щоб Г. Уоллес та Дж. Джонс владнали спірні питання перед президентом, а не через публічні заяви чи виступи у Конгресі. [112, p. 496–497]. Однак, як зазначив Г. Уоллес у своєму щоденнику, конструктивного обговорення не відбулося, дискусія швидко перетворилася на обмін перехресними звинуваченнями [118, p. 220].

Ситуація продовжувала загострюватись. У газеті «The New York Times» від 1 липня 1943 р. вийшло одразу два матеріали, які детально висвітлювали міжвідомчий конфлікт та ворожнечу між Г. Уоллесом та Дж. Джонсом, де були процитовані аргументи обох сторін [173, p. 1, 18].

Дж. Джонс 5 липня підготував детальну відповідь (на 30 сторінках), в якій спростовував всі заяви Уоллеса від 29 червня. Він направив її сенатору К. Глассу, голові сенатського комітету з асигнувань. Пояснюючи своє бачення сутті конфлікту, міністр зазначив: «З огляду на характер деяких директив УЕВ, укладених угод і контрактів, підготовлених для виконання агентствами ФКР без консультації з ФКР, виникла необхідність звернути їхню увагу на помилки і неналежну практику у деяких контрактах... Їхнє небажання визнавати свої помилки вимагало кількох днів для внесення необхідних виправлень, але затримок важливих матеріалів з боку ФКР не було... Наші зусилля за кордоном мають бути зосереджені на військових потребах, а не на повоєнних ідеологіях... Щодо звинувачення, яке містер Уоллес, мабуть, вважає тяжким злочином, а саме те, що я намагався захистити гроші платників податків, то я мушу визнати себе винним. Розбазарювання народних грошей у воєнний час не є доказом патріотизму». Як і віцепрезидент Уоллес, Дж. Джонс також просив включити цей лист і супровідну заяву до офіційного протоколу засідання [65].

Республіканці намагались скористатися інформацією, оприлюдненою сторонами конфлікту, для отримання політичних дивідендів. Конгресмен від штату Массачусетс, республіканець Р. Вігглсворт вніс до Палати представників резолюцію щодо негайного розслідування ситуації, підкреслюючи, що конфлікт став «ще одним доказом розбіжностей та відсутності координації в тилу». Водночас Г. Уоллес у розмові з Дж. Бірнсом зазначив, що не боїться розслідування і навіть вітає його. Однак досвідчений політик Дж. Бірнс застеріг його, що це розслідування насправді є політичною грою, що безумовно принесе користь республіканцям [118, p. 223–224].

Г. Уоллес зробив останню спробу вплинути на ситуацію, направивши 12 липня 1943 р. листа президенту. Віцепрезидент був рішуче налаштований досягти справедливості, тому поставив питання руба: «… якщо серйозні звинувачення, які я висунув проти Джонса, виявляться помилковими, мене слід зняти з посади голови УЕВ». Однак, якщо така пропозиція президента не влаштовує, продовжував він, Комерційну компанію США необхідно негайно передати в розпорядження УЕВ.

Він також зазначив, що політичні розбіжності між ним і Дж. Джонсом є настільки суттєвими, що ефективна співпраця між двома важливими для воєнних зусиль відомствами є малоймовірною [238, p. 510–511].

Віцепрезидент помилявся, коли вважав, що Ф. Д. Рузвельт стане на його бік. На біду для Г. Уоллеса, президент, здається, прагнув лише припинити публічну ворожнечу та уникнути чергового конфлікту з консерваторами. 15 липня 1943 р., з метою уніфікації політики різних федеральних відомств, що займались зовнішньоекономічною діяльністю, Ф. Д. Рузвельт видав Виконавчий указ № 9361. Згідно з цим указом, УЕВ припиняло свою діяльність, і всі його функції, повноваження та обов'язки передавались до нового Офісу з економічних питань війни при УНС. Крім того, усі дочірні компанії ФКР, які на момент указу займались фінансуванням іноземних закупівель та імпорту, мали перейти з Міністерства торгівлі та ФКР до Офісу з економічних питань війни, який очолив досвідчений бюрократ та політик Л. Кроулі. Указ також звільняв віцепрезидента та міністра торгівлі від будь-якої відповідальності у сфері зовнішньоекономічної діяльності, передаючи ці обов'язки в інші руки [17].

Одночасно з виданням Виконавчого указу від 15 липня, президент надіслав два важливі листи. Один із них був адресований спільно Г. Уоллесу та Дж. Джонсу, а інший – керівникам усіх федеральних міністерств та відомств. Зокрема, у листі до Г. Уоллеса та Дж. Джонса зазначалося: «У розпал війни, такої важливої для нашої національної безпеки та для майбутнього всієї цивілізації, немає часу на розслідування ваших суперечливих версій щодо транзакцій, що сталися більше року тому. Моя дія сьогодні не спрямована на розв'язання цього питання. Я переконаний, що ця суперечка свідчить про неможливість подальшої співпраці між вашими агентствами… Я впевнений, що американський народ розуміє, що ви обидва намагалися виконати свій обов'язок так, як ви його бачили; але ми повинні йти вперед без будь-яких подальших публічних дебатів» [46, p. 298–299].

У другому листі – до керівників федеральних міністерств і відомств – Ф. Д. Рузвельт підкреслив серйозне порушення наказу від 21 серпня 1942 р., в якому він закликав утримуватися від публічного обговорення внутрішніх

адміністративних конфліктів. Президент знову наголосив, що будь-які спроби винести розбіжності на розгляд преси мають супроводжуватися заявою про звільнення [46, p. 299–300].

Створення Офісу з економічних питань війни, з одного боку, мало на меті зменшити тертя між федеральними відомствами, що займалися зовнішньоекономічною діяльністю, а з іншого – стати частиною стратегії президента щодо консолідації різних установ, які працювали в сфері міжнародних економічних відносин. Важливо зазначити, що структурна та адміністративна централізація цих відомств була фактично завершена 25 вересня 1943 р., коли президент видав Виконавчий указ № 9380 про створення Адміністрації з питань зовнішньоекономічної діяльності при УНС. До її складу, окрім Офісу з економічних питань війни, увійшла також Адміністрація ленд-лізу [18]. Очолив новостворену адміністрацію Л. Кроулі. Централізація усіх зовнішньоекономічних операцій в рамках одного відомства стала логічним завершенням кількарічного процесу пошуку оптимального адміністративного механізму їх ефективного управління.

Таким чином, міжвідомчі конфлікти між Г. Уоллесом та членами кабінету Ф. Д. Рузвельта, які привернули увагу преси і Конгресу, призвели до втрати віцепрезидентом значної частини своїх адміністративних повноважень, що суттєво обмежило його можливості впливати на ключові питання державної політики. Хоча Ф. Д. Рузвельт і надалі вважав віцепрезидента своїм відданим соратником, нездатність Г. Уоллеса налагоджувати конструктивну взаємодію з колегами значною мірою вплинула на ставлення президента до його подальших політичних перспектив.

3.5. Вибір кандидата у віцепрезиденти від Демократичної партії на президентських виборах 1944 р. та занепад політичної кар'єри Г. Уоллеса

Станом на 1944 р. держави «Осі» втратили стратегічну ініціативу у війні та у перемозі союзників майже не було сумнівів. Питання полягало у тому, скільки ще триватиме війна до повної перемоги антигітлерівської коаліції та досягнення беззастережної капітуляції Німеччини, про яку президент Ф. Д. Рузвельт оголосив на конференції у Касабланці (1943 р.). Тим часом у Сполучених Штатах активно готувалися до чергових президентських виборів. Значна частина американців сходилась на тому, що буде помилкою міняти Верховного головнокомандувача. Крім того, мільйони американців вважали Ф. Д. Рузвельта найкращим лідером для післявоєнної відбудови [306, с. 500].

Керівництво Демократичної партії загалом підтримувало чергове переобрання Ф. Д. Рузвельта, оскільки не знаходило іншого кандидата, здатного ефективно протистояти Т. Дьюї, молодому й енергійному висуванцю від Республіканської партії. Однак серед демократів поширювалося серйозне занепокоєння, чи зможе Ф. Д. Рузвельт завершити чергову каденцію, враховуючи його незадовільний стан здоров'я [196, p. 2][28]. У квітні 1944 р., після захворювання на пневмонію, Ф. Д. Рузвельт таємно вирушив до маєтку Б. Баруха в Південній Каролініі на двотижневий відпочинок, який зрештою розтягнувся на цілий місяць [250, p. 295]. Побачивши президента після його повернення до Білого дому, відомий партійний функціонер з Нью-Йорка Е. Флінн був настільки стривожений його зовнішнім виглядом, що занотував: «Сумніви, які виникли у нас щодо четвертого терміну, були пов'язані не стільки з його незвичністю, скільки зі станом здоров'я президента... Симптоми погіршення були очевидними... він постійно скаржився на

[28] 27 березня 1944 р. Ф. Д. Рузвельт пройшов загальне медичне обстеження у військово-морському госпіталі Бетезда (штат Меріленд) і був оглянутий штатним кардіологом, лейтенант-командором Г. Бруенном, який виявив у нього серцеву недостатність. Після цього Г. Бруенна призначили лікарем президента. Він подорожував з Ф. Д. Рузвельтом скрізь, куди б той не поїхав, в тому числі на Ялтинську конференцію. Лікар був одним з трьох людей, присутніх в особистих покоях Ф. Д. Рузвельта в його резиденції у Ворм-Спрінгс, штат Джорджія, коли той помер 12 квітня 1945 р.

застуду, від якої, здавалося, не міг позбутися. Його характерна енергія та жвавість зникли. Люди з найближчого оточення в Білому домі усвідомлювали його реальний стан, хоча й не вважали ситуацію критичною. Проте всі визнавали, що здоров'я президента далеко не ідеальне» [109, p. 178]. У такій ситуації кандидатура на пост віцепрезидента набувала особливої ваги. Це мала бути особа не лише для посилення виборчого квитка, а справжній лідер президентського калібру, здатний взяти на себе управління країною в разі необхідності.

Вплив Ф. Д. Рузвельта на Демократичну партію залишався значним, проте його здатність одноосібно ухвалювати рішення чи диктувати свою волю істотно послабилася. З 1937 р. домінуючі позиції в Конгресі здобула консервативна коаліція, яка об'єднувала демократів із південних штатів та більшість республіканців [258]. Хоча під час Другої світової війни вдавалося підтримувати певний рівень партійної єдності завдяки спільним зовнішньополітичним цілям, виборча кампанія 1944 р. (як президентська, так і конгресова) загрожувала дестабілізацією цього консенсусу. Опозиція з боку консервативного крила партії створювала ризик втрати підтримки на виборах і ставила під загрозу реалізацію ключових зовнішньополітичних ініціатив президента, зокрема створення міжнародної організації, покликаної забезпечити тривалий мир і запобігти майбутнім війнам [116, p. 439]. Ф. Д. Рузвельт був змушений враховувати інтереси південних демократів, аби забезпечити їхню підтримку під час виборчої кампанії та для реалізації своїх повоєнних планів. Це обумовило пошук компромісного кандидата на посаду віцепрезидента, який зміг би об'єднати різні фракції партії й забезпечити її єдність у вирішальний для країни період.

Враховуючи значення кандидатури віцепрезидента та маючи можливість впливати на президента, партійні лідери вирішили діяти рішуче, щоб уникнути повторення подій влітку 1940 р. Тоді Ф. Д. Рузвельт, попри опір партійної верхівки, заявив, що відмовиться від номінації, якщо делегати не підтримають його вибір Г. Уоллеса як кандидата у віцепрезиденти. Цього разу, задовго до початку з'їзду партії у 1944 р., впливові представники Демократичній партії об'єднали свої зусилля для недопущення переобрання Г. Уоллеса на посаду віцепрезидента.

Ядро цієї анти-уоллесівської групи складали впливові партійні функціонери та боси партії у великих містах: Р. Ханнеган (з Сент-Луїса) – голова Національного комітету Демократичної партії, Ф. Вокер – генеральний поштмейстер США, Е. Полі – каліфорнійський нафтовик та скарбник Національного комітету Демократичної партії, Е. Флінн (з Нью-Йорка) – член Національного комітету Демократичної партії, Е. Келлі – мер Чикаго (міста, де мав відбутися з'їзд), Дж. Аллен, лобіст і секретар Національного комітету та ін. До цієї групи долучився і генерал Е. Вотсон, радник президента та секретар з питань кадрових призначень у Білому домі [250, p. 293–294].

Мотиви групи чітко простежуються у спогадах Е. Полі, одного з її провідних учасників. Він відверто зазначав, що його рішучість протистояти переобранню Г. Уоллеса була зумовлена реальною загрозою, що через поганий стан здоров'я Ф. Д. Рузвельта, він міг обійняти посаду президента. «Я організував кампанію, щоб не допустити Генрі Уоллеса на посаду віцепрезидента, і використав для цього весь вплив, який мав у Демократичній партії. Я залучив усіх друзів-демократів, особливо тих, хто мав доступ до президента Рузвельта. Ми розуміли, що, незалежно від наших індивідуальних зусиль, нам була необхідна підтримка самого президента, щоб перешкодити кампанії Уоллеса», – наголошував Е. Полі. Він також розкрив тактику, яку застосовувала група для дискредитації Г. Уоллеса в очах Ф. Д. Рузвельта. З 1943 р., за сприяння генерала Е. Вотсона, доступ до Овального кабінету отримували здебільшого ті потенційні делегати з'їзду, які поділяли критичне ставлення до Г. Уоллеса. Натомість прихильників чинного віцепрезидента цілеспрямовано блокували від контактів із президентом [114].

Існувало чимало причин, чому Г. Уоллес викликав невдоволення серед членів уряду та конгресменів з обох партій. Насамперед, під час роботи міністром сільського господарства та віцепрезидентом він нажив чимало ворогів у Конгресі США, особливо серед представників консервативної коаліції. Їх обурювали його прогресивні погляди на расову політику на Півдні та категоричне засудження сегрегації [306, с. 501]. Сенатор Г. Берд, наприклад, зауважив, що Г. Уоллес сповідував ідеї, «чужі вірі та традиціям Віргінії». Сенатор Е. Сміт, звертаючись до

«білих демократів Південної Кароліни, які вірять у права штатів, вищість білої раси та конституційний уряд», підкреслив, що «принципи Уоллеса тотожні тим, хто його підтримує – комуністам, радикалам і невдахам» [275, p. 109]. Юрисконсульт Ф. Д. Рузвельта та його спеціальний радник С. Розенман у своїх спогадах розкриває додаткові аспекти опозиції до Г. Уоллеса. Він зазначав: «Уоллес викликав ворожість багатьох впливових осіб через відсутність такту. Численні міжвідомчі конфлікти, до яких він був залучений, не лише спричиняли труднощі для президента, але й підірвали авторитет самого Уоллеса в очах громадськості. Хоча галас навколо так званих «листів Гуру» поступово вщух, підозри в його схильності до містицизму залишилися. Його прогресивні ідеї про підвищення рівня життя у відсталих регіонах світу були настільки невдало сформульовані, що ізоляціоністська преса перекрутила їх, представляючи як готовність розпочати безглузді і нереалістичні проєкти всесвітньої роздачі милостині» [116, p. 438–439].

Разом із тим, перед лідерами партії, які виступали проти повторного висунення Г. Уоллеса, стояло не просте завдання. Всупереч непопулярності серед значної частини американського істеблішменту, віцепрезидент насправді мав високі шанси знову стати другим номером у виборчому білеті Демократичної партії. Його харизма, популярність серед простих американців, ліберальних політиків і профспілкових лідерів створювали серйозну базу підтримки. Наприклад, С. Хіллман, голова Комітету політичної дії Конгресу виробничих профспілок (англ. *Congress of Industrial Organizations – Political Action Committee*, *CIO-PAC*), заявляв, що робітники стоять на боці Г. Уоллеса. Його кампанію також підтримувала невелика, але впливова група ліберальних сенаторів, зокрема Дж. Гаффі з Пенсильванії та К. Пеппер з Флориди, які пообіцяли активно лобіювати його кандидатуру на партійному з'їзді в Чикаго [193, p. 350].

Вікно можливостей для анти-уоллесівської групи відкрилося у травні 1944 р., коли Ф. Д. Рузвельт відправив свого віцепрезидента з дипломатичною місією до Радянського Союзу, Монголії та Китаю (20 травня – 9 липня). Ця місія мала здебільшого символічний характер і не передбачала вирішення нагальних питань міжнародної політики. Подібні дипломатичні візити були поширеною практикою

під час Другої світової війни, слугуючи демонстрацією дружніх союзницьких відносин у рамках антигітлерівської коаліції. Офіційною метою поїздки Г. Уоллеса декларувалося сприяння покращенню відносин між гоміндановським Китаєм і СРСР, а також між Мао Цзедуном і Чан Кайші[29] [310].

Віцепрезидент Уоллес, як і багато західних інтелектуалів, з великим інтересом стежив за «експериментом комуністів» у Радянському Союзі. З огляду на це, він поставився до свого офіційного візиту з особливою серйозністю та високими очікуваннями. Для Г. Уоллеса це була нагода перевірити власні уявлення про СРСР, які він отримував через офіційні канали комунікації. Готуючись до поїздки, він почав вивчати російську мову та знайомитися з літературою, присвяченою історії СРСР. Особливу увагу та професійну цікавість у віцепрезидента викликали зміни в аграрному секторі СРСР. У телеграмі державного секретаря К. Галла до посла США в Москві, А. Гаррімана, зазначалося: «Віцепрезидент повідомив, що через його глибокий інтерес до сільськогосподарських питань він дуже хоче відвідати сільськогосподарські коледжі, інститути та експериментальні станції. Він просив Вас передати це бажання Радянському Союзу, щоб вони могли запропонувати відповідні пункти для включення до його маршруту» [67].

Під час поїздки не планувалося відвідувати Москву чи інші великі міста європейської частини СРСР. Його маршрут пролягав через Далекий Схід – територію «вічної мерзлоти», яка стала місцем заслання для мільйонів жертв сталінського режиму і де зосереджувалися табори ГУЛАГу. З огляду на це, підготовка до візиту велася не лише з боку американських представників, а й радянських спецслужб.

Дослідник В. Бірнстейн наголошував, що вся поїздка Г. Уоллеса була ретельно спланованою спецопераційою радянських органів безпеки. Її метою було створення у віцепрезидента ілюзії, ніби регіон є прикладом успішної боротьби вільних людей

[29] Внутрішня нестабільність у Китаї викликала серйозне занепокоєння президента Ф. Д. Рузвельта. Відсутність координації між націоналістами на чолі з Чан Кайші та комуністами, очолюваними Мао Цзедуном, підривала спільні зусилля у війні з Японією, особливо на Китайсько-Індійсько-Бірманському театрі воєнних дій. У цих умовах Ф. Д. Рузвельт прагнув направити людину, яка не лише могла б оцінити ситуацію безпосередньо на місці, але й донести до китайського керівництва інструкції від Білого дому.

із суворими природними умовами заради процвітання країни. Щоб приховати реальність табірної системи примусової праці, радянські спецслужби вдалися до масштабних заходів [184]. Британський історик російського походження М. Толстой-Мілославський у книзі «Жертви Ялти» описав ці зусилля так: «Щоб справити сприятливе враження на наївного візитера, НКВС за одну ніч зніс дерев'яні спостережні вежі вздовж доріг до Магадана, збудовані зеками. Тисячі ув'язнених були на три дні замкнені у бараках. Іноземного гостя відвезли до зразкового колгоспу, де у ролі свинарок виступали «секретарки» офіцерів НКВС. У магаданському театрі йому показали виставу, в якій грали ув'язнені, привезені до театру на вантажівках і відразу ж після вистави відправлені назад. У магазини завезли товари, яких ніхто з росіян у тих краях, крім чекістів, не бачив» [337, с. 158].

Не вдаючись у деталі закордонної подорожі віцепрезидента, які описані дисертантом у статті «Радянський союз очима віцепрезидента США Г. Уоллеса», зосередимося на її ключових результатах. Спираючись на текст книги Г. Уоллеса «Місія Радянською Азією» та його публічні виступи, можна стверджувати, що радянська спецоперація з організації далекосхідного маршруту для американської делегації, подібно до «потьомкінських сіл», була надзвичайно ефективною. З одного боку, віцепрезидент Уоллес, несвідомо, не маючи достовірних фактів, під впливом свого ідеалістичного сприйняття світу, став на шлях поширення хибного образу СРСР в Америці. З іншого боку, він став черговою жертвою радянської пропаганди, яка ретельно створила для західного візитера бутафорський образ «щасливого життя в СРСР». Так, у підсумковому зверненні на прес-конференції в Алма-Аті (столиці Казахстану в 1936–1991 рр.), з приводу завершення візиту, Г. Уоллес зазначив: «Хоча наші підходи до задоволення потреб простих людей можуть відрізнятись, наші кінцеві цілі однакові… через різні історичні традиції у нас завжди будуть відмінності в шляхах досягнення соціальної справедливості. Однак це не повинно зменшувати нашої глибокої взаємної симпатії або стояти на шляху до тісної співпраці на користь усіх волелюбних людей» [131, p. 147–148]. Щодо таборів примусової праці в СРСР, Г. Уоллес писав у книзі «До світового

миру»: «Я був в Радянській Азії, де мали б бути табори з рабською працею. Мені не траплялось їх побачити. Це не багато доводить, але я маю сумніви, що усі свідчення примусової праці могли бути так вміло приховані під час нашої поїздки» [123, p. 64].

Хибне розуміння природи сталінського режиму породило в Г. Уоллеса необґрунтовані надії на поступову демократизацію СРСР і перспективи повоєнної американо-радянської співпраці. Узявши на віру радянську інтерпретацію подій, він не міг об'єктивно оцінити справжні мотиви та геополітичні амбіції Радянського Союзу на міжнародній арені [327].

Прорадянські заяви Г. Уоллеса стали вагомим фактором, який вплинув на рішення партійного керівництва не допустити його повторної номінації на посаду віцепрезидента. Його позиція щодо СРСР дедалі більше втрачала популярність серед американців, оскільки образ Радянського Союзу як «героїчного союзника» після 1944 р. поступово втрачав свою привабливість. Відродження негативного сприйняття СРСР у США поширювалося через побоювання, викликані розширенням радянського впливу за межі його довоєнних кордонів. Просування радянських військ в Європі сприймалося як загроза радянізації регіону під прикриттям «визвольної місії». Додатково посилили недовіру до СРСР дві події, пов'язані з Польщею. Перша – виявлені у 1943 р. нацистами Катинські поховання польських офіцерів, розстріляних катами НКВС. Друга – Варшавське повстання (серпень-жовтень 1944 р.), коли радянські війська зупинилися на підступах до Варшави, залишивши поляків без підтримки, що дало змогу нацистам жорстоко придушити повстання. На тлі цих подій ідеалістичні заяви Г. Уоллеса щодо СРСР виглядали відірваними від реальності. Зміна настроїв американців підтверджується даними соціологічних опитувань: у 1944 р. частка громадян, які вважали неможливим співробітництво з СРСР після війни, зросла з 22 % у квітні до 36 % у червні [158, p. 155].

Партійні лідери скористалися відсутністю віцепрезидента у Вашингтоні, щоб переконати Ф. Д. Рузвельта, що повторне висунення Г. Уоллеса стане «політичним тягарем» для Демократичної партії на майбутніх виборах. Вони стверджували, що

його присутність у виборчому списку може відштовхнути багатьох консервативних виборців, які підтримували Ф. Д. Рузвельта насамперед через його зовнішню політику, навіть якщо не погоджувалися з його внутрішніми реформами [116, p. 439]. Як зазначив історик Дж. Партін, ці зусилля виявилися успішними і, прагнучи зміцнити єдність партії напередодні виборів, Ф. Д. Рузвельт почав розглядати альтернативні кандидатури на посаду віцепрезидента [258, p. 88].

У цьому контексті багато сучасників і біографів Г. Уоллеса ставили закономірне питання: чи не була його закордонна поїздка частиною політичної стратегії, спрямованої на усунення його з вищих керівних посад у державі? Непрямі факти наводять на думку, що така гіпотеза має серйозне підґрунтя. Зокрема, після повернення Г. Уоллеса до Вашингтона до початку з'їзду в Чикаго залишалося лише десять днів, чого було замало для проведення попередньої агітаційної роботи на свою підтримку. О. Латтімор, член американської делегації, що супроводжував віцепрезидента, у своїх мемуарах запропонував два можливих пояснення того, з якою насправді ціллю була організована місія Г. Уоллеса: 1) Президент прагнув, щоб Г. Уоллес під час цієї поїздки здобув міжнародний досвід, якого йому бракувало, тим самим зміцнивши свій авторитет для участі в наступних президентських виборах як кандидат у віцепрезиденти; 2) Ф. Д. Рузвельт хотів продемонструвати слабкість Г. Уоллеса як політика, підкресливши його недосвідченість і некомпетентність у питаннях міжнародних відносин, щоб виправдати заміну його іншим кандидатом [113, p. 176]. Зважаючи на мінімальну політичну вагу цієї місії та обмежені повноваження, які були надані Г. Уоллесу, друга версія виглядає більш переконливою. Цю точку зору поділяв і американський історик Р. Феррелл, який вважав, що Ф. Д. Рузвельт навмисне відправив Г. Уоллеса за кордон у незручний для нього час, щоб ускладнити його передвиборчу кампанію та перешкодити мобілізації його прихильників на з'їзді [197, p. 164].

Серед найбільш обговорюваних претендентів на посаду віцепрезидента були такі відомі діячі, як Дж. Бірнс, Г. Трумен, А. Барклі та С. Рейберн. Станом на весну 1944 р. найбільшу підтримку серед них мав колишній суддя Верховного суду та директор Управління військової мобілізації Дж. Бірнс [250, p. 295]. У своїх

мемуарах Дж. Бірнс описав поїздку до Шангрі-Ла, президентської резиденції в горах Катоктін, штат Меріленд, куди його запросив Ф. Д. Рузвельт для обговорення стратегії майбутньої виборчої кампанії. Після кількох днів спілкування з президентом він записав: «… я дійшов висновку, що він щиро хотів бачити мене своїм напарником» [85, p. 221].

Однак у Дж. Бірнса, як і в Г. Уоллеса, були свої причини вважатися «політичним тягарем» для Ф. Д. Рузвельта на виборах. 6 липня 1944 р. під час розмови між президентом і Е. Флінном останній висловив різку критику на адресу директора з мобілізації. Е. Флінн визнав, що Дж. Бірнс був найсильнішим кандидатом на цю політичну посаду. Але той факт, що Дж. Бірнс спочатку був католиком, а після одруження перейшов до Єпископальної церкви, міг відштовхнути багатьох виборців-католиків, зокрема мільйони ірландських католиків (до яких належала і родина самого Е. Флінна). Крім того, на відмінну від Г. Уоллеса, робітники та лідери профспілок були критично налаштовані до Дж. Бірнса. Ще однією серйозною проблемою, яку підкреслював Е. Флінн, було південне походження Дж. Бірнса (Південна Кароліна) та його позиція щодо расових питань. Так, у 1938 р. Дж. Бірнс був серед південних сенаторів, які рішуче виступили проти запропонованого федерального закону проти лінчування. Е. Флінн застерігав, що підтримка Дж. Бірнса може відштовхнути чорношкірих виборців, які були важливою частиною електорату Демократичної партії. Враховуючи усі ці ризики, Е. Флінн рекомендував шукати альтернативу. Відтак, після розгляду низки кандидатур Ф. Д. Рузвельт і Е. Флінн дійшли попереднього висновку, що сенатор Г. Трумен з Міссурі є найбільш прийнятним компромісним варіантом. «Його послужний список на посаді голови Сенатського комітету з розслідування національної оборонної програми був бездоганним, він голосував за трудове законодавство у Сенаті; з іншого боку, він представляв консервативне крило партії, походив з прикордонного штату і ніколи не робив жодних расистських заяв. Трумен був тим, хто завдасть найменшої шкоди», – зазначив Е. Флінн [109, p. 180–181]. На підставі цих висновків президент доручив Е. Флінну

організувати зустріч із ключовими радниками та партійними лідерами для обговорення кандидатури Г. Трумена [250, p. 297].

Таким чином, за 51 день, поки Г. Уоллес перебував за кордоном, радники та партійні боси нав'язали Ф. Д. Рузвельту щонайменше дві альтернативні кандидатури на пост віцепрезидента – Дж. Бірнса та Г. Трумена.

Слід наголосити, що ім'я Г. Трумена як можливого кандидата у віцепрезиденти розглядалось задовго до 1944 р. Як стверджував історик Д. Маккалоу, «ще на початку літа 1943 р. Трумен вперше зафіксував на папері, що в деяких колах про нього говорили як про кандидата на посаду віцепрезидента, припускаючи, що президент Рузвельт балотуватиметься на четвертий термін» [249]. Позиція самого сенатора з Міссурі свідчила, що він не мав наміру висувати свою кандидатуру. «На початку 1944 року деякі з моїх друзів почали пропонувати мені стати кандидатом на посаду віцепрезидента. Я ніколи не думав про це, і щоразу, коли мені робили таку пропозицію, я відмахувався від неї. Я робив ту роботу, яку хотів робити; вона мені подобалася, і я не мав бажання переривати свою кар'єру в Сенаті», – записав Г. Трумен у своїх спогадах [117, p. 190–193]. Більше того, він зазначав, що не бачив жодних ознак незадоволення Ф. Д. Рузвельта своїм віцепрезидентом, а також не мав інформації про наміри президента змінити його. Ця заява може свідчити про те, що сенатор Г. Трумен не був обізнаний із серйозною закулісною роботою, яка проводилася для того, щоб перешкодити переобранню Г. Уоллеса.

6 липня 1944 р. Ф. Д. Рузвельт у розмові з С. Розенманом та міністром внутрішніх справ Г. Ікесом повідомив про своє рішення замінити Г. Уоллеса. Президент також дав інструкції, як повідомити віцепрезиденту про те, що він не буде наполягати на його повторному призначенні: «Скажіть йому, що я хотів би, щоб він залишався моїм другим номером, але я не можу ризикувати, створюючи постійний розкол у партії, борючись за нього так, як я це робив на з'їзді чотири роки тому. Я впевнений, що він зрозуміє і буде готовий поступитись», – зазначив Ф. Д. Рузвельт [116, p. 441].

10 липня, одразу після повернення Г. Уоллеса до Вашингтона, С. Розенман і міністр Г. Ікес, за вказівкою Ф. Д. Рузвельта, провели з ним зустріч. Під час розмови вони намагалися підштовхнути віцепрезидента до думки, що, хоча Ф. Д. Рузвельт особисто схилявся до збереження діючої політичної команди, не було впевненості, що Г. Уоллес зможе перемогти на з'їзді або допомогти забезпечити перемогу на осінніх виборах. Вони висловили думку, що його кандидатура може стати тягарем для партії і сподівались, що він відмовиться від участі в повторному висуненні. Г. Ікес підкреслив, що Г. Уоллес нажив багато ворогів і міг стати «яблуком розбрату» на з'їзді. Втім, віцепрезидент перебив їх, заявивши, що він має зустрітись із президентом і доповісти про результати своєї місії, а не обговорювати внутрішньополітичні питання [116, p. 442–443].

Пізніше того ж дня, о 16:30, Г. Уоллес зустрівся з президентом. Після двогодинного обговорення поїздки віцепрезидента за кордон, розмова плавно перейшла до майбутнього з'їзду. Ф. Д. Рузвельт дав зрозуміти, що не буде публічно підтримувати квиток Рузвельт-Уоллес. Президент розповів, що до нього зверталося багато людей, які стверджували, що єдина можливість повторного висунення Г. Уоллеса – це рішучість, яку він продемонстрував у 1940 р. Віцепрезидент відповів, що не хотів би, щоб Ф. Д. Рузвельт «зробив те, що зробив у 1940 році». Очевидно, розуміючи вагання президента, Г. Уоллес прямо запитав, чи готовий він бачити його своїм другом у разі повторного балотування. Президент підтвердив свою готовність, хоча раніше висловлював подібні запевнення щодо кандидатур Дж. Бірнса та Г. Трумена [118, p. 362]. Оскільки манера спілкування Ф. Д. Рузвельта залишала місце для різних трактувань, важко сказати, чи він просто не хотів одразу повідомити Г. Уоллесу неприємну новину, чи справді ще не прийняв остаточного рішення.

Вівторок, 11 липня, став важливим днем у контексті майбутнього з'їзду. Ф. Д. Рузвельт оголосив про своє рішення балотуватися на четвертий президентський термін. На ранковій прес-конференції в Овальному кабінеті, у присутності десятків репортерів, які юрмилися навколо його письмового столу, президент зазначив: «Якщо з'їзд висуне мене на посаду президента, я прийму цю

пропозицію. Якщо народ обере мене, я буду служити... Щодо себе, то я не прагну балотуватися, але ми, представники цього покоління, живемо в час, коли наша країна зазнала нападу, і коли її майбутнє, а також майбутнє нашого способу управління, опинилося під загрозою... Тому, неохоче, але як хороший солдат, я повторюю, що прийму цю пропозицію і буду служити на цій посаді, якщо так накаже головнокомандувач усіх нас – суверенний народ Сполучених Штатів» [47, p. 197–198]. Кандидатуру у президенти від Демократичної партії офіційно було оголошено. Уся увага зосередилась на виборі його партнера по квитку на посаду віцепрезидента.

Опівдні того ж дня, під час зустрічі з президентом, Г. Уоллес рішуче відстоював своє право на повторне висунення, категорично заперечуючи твердження про те, що він може стати «політичним тягарем». Він передав Ф. Д. Рузвельту звіт із детальним аналізом делегацій по штатах, підкресливши, що може розраховувати на підтримку щонайменше 290 делегатів. Документ також передбачав, що Г. Уоллес отримає більшість голосів уже в першому турі голосування за віцепрезидентську номінацію. За словами Г. Уоллеса, звіт викликав зацікавлення Ф. Д. Рузвельта, який залишив його для детальнішого ознайомлення. По завершенні зустрічі Г. Уоллес залишався впевненим у підтримці президента на майбутньому з'їзді [118, p. 362–363].

Ключова подія, пов'язана з вибором віцепрезидента, відбулася ввечері того ж дня під час зустрічі Ф. Д. Рузвельта з провідними лідерами Демократичної партії. Серед присутніх були Е. Флінн, Е. Полі, Ф. Вокер, Дж. Аллен, Р. Ханнеган та зять Ф. Д. Рузвельта Дж. Беттігер. Разом вони ретельно переглядали список можливих кандидатів, оцінюючи їх сильні та слабкі сторони, поступово звужуючи коло претендентів. Ім'я Г. Уоллеса як можливого кандидата майже не згадувалося. Партійні лідери рішуче виступали проти нього, а Ф. Д. Рузвельт не став захищати свого віцепрезидента, як це часто робив раніше [193, p. 347–349]. Дж. Бірнс був популярний серед партійних лідерів, однак через можливу опозицію з боку афроамериканців, робітників та католиків його кандидатура залишалася під питанням. Лідера сенатської більшості А. Барклі визнали занадто старим (66 років),

а кандидатура спікера Палати представників С. Рейберна викликала сумніви через його південне коріння (Техас). Зрештою, увага зосередилася на Г. Трумені, який мав «чудову репутацію в Сенаті, підтримував трудове законодавство, з розумінням ставився до проблем ветеранів і добре розумів роботу демократичних організацій великих міст» [116, p. 444–445]. У Ф. Д. Рузвельта були й інші, неочікувані для присутніх, фаворити. На противагу Г. Трумену, президент запропонував кандидатури посла США в Англії Дж. Вінанта та судді Верховного суду В. Дугласа. Однак анти-уоллесівці залишилися при своєму, і в результаті Ф. Д. Рузвельт схвалив кандидатуру Г. Трумена. За словами Е. Полі, президент звернувся до Р. Ханнегана приблизно такими словами: «Боб, я думаю, що ви та всі інші хочете Трумена… якщо це так, нехай буде Трумен» [114]. За деякими свідченнями, коли всі розійшлися, Р. Ханнеган отримав від Ф. Д. Рузвельта записку, нашвидкуруч написану на конверті. У ній президент зазначав: «Боб, я думаю, що Трумен – правильна людина, ФДР». Проте ця лаконічна записка не виглядала як переконливий аргумент, і, як зазначив Дж. Аллен, «Рузвельт ще міг змінити свою думку» [250, p. 300–301]. Було також домовлено, що окремі члени групи мають повідомити Г. Уоллеса та Дж. Бірнса про ухвалене рішення й переконати їх відмовитися від висування своїх кандидатур.

На наступний день Ф. Вокер зустрівся з Дж. Бірнсом, щоб обговорити опозицію його кандидатурі, яка виникла напередодні ввечері. Ф. Вокер зазначив, що його шанси на перемогу вже не такі високі, як раніше, і тепер Г. Трумен та В. Дуглас мають кращі перспективи [258, p. 92]. Після цієї розмови, як згадував Дж. Бірнс у своїх мемуарах, він зателефонував Ф. Д. Рузвельту для підтвердження отриманої інформації. Президент відповів йому: «Ти – найбільш кваліфікована людина в нашій команді, і ти не повинен виходити з перегонів. Якщо ти залишишся у гонці, то обов’язково переможеш» [85, p. 221–222].

Того ж дня Р. Ханнеган, у розмові з Г. Уоллесом, безуспішно намагався переконати чинного віцепрезидента зняти свою кандидатуру з перегонів. Проте Г. Уоллес чітко окреслив свою позицію, наголосивши, що готовий поступитися лише за умови, якщо президент особисто підтвердить, що його висунення

становить серйозну загрозу для успіху кампанії. Повідомивши Г. Уоллеса, що Ф. Д. Рузвельт мав намір зробити його першим кандидатом, Р. Ханнеган, майже розкривши план, додав, що президент, ймовірно, оголосить і другого кандидата, який, без сумніву, виграє номінацію. Це не переконало Г. Уоллеса, і він наполіг, що не відмовиться від боротьби, доки президент підтримує його кандидатуру [118, p. 364–365]. Ф. Д. Рузвельт, у свою чергу, не став просити його відмовитися від участі в гонці. Таким чином, партійним лідерам не вдалося усунути Г. Уоллеса з виборчих перегонів на з'їзді, і цьому значною мірою сприяло маневрування президента.

Вранці 13 липня Дж. Бірнс зустрівся з президентом. Ф. Д. Рузвельт запевнив, що не віддаватиме перевагу жодному із кандидатів, оскільки прагне відкритого з'їзду. Ці слова Дж. Бірнс, схоже, сприйняв як сигнал про свої реальні шанси здобути номінацію. Почувши обіцянку президента не втручатися у рішення делегатів, він заявив про готовність балотуватися [85, p. 222].

Ближче до обіду Ф. Д. Рузвельт провів ще одну зустріч, цього разу з Г. Уоллесом, щоб втретє обговорити майбутній з'їзд. Президент поділився деталями зустрічі з радниками та партійними лідерами, що відбулася ввечері 11 липня. За його словами, всі вони вважали, що Г. Уоллес може зашкодити передвиборчій кампанії демократів. Почувши це, віцепрезидент запропонував негайно зняти свою кандидатуру, якщо президент вважатиме це необхідним. У відповідь Ф. Д. Рузвельт зазначив, що поки не впевнений у достовірності таких оцінок і тому не може прийняти цю пропозицію. Під час розмови президент згадав інших потенційних кандидатів, зокрема Дж. Бірнса та Г. Трумена. Щодо сенатора з Міссурі він відзначив, що партійні функціонери вважали його «фігурою, яка не має ворогів і найменше зашкодить партійному квитку». Згідно з записами Г. Уоллеса, віцепрезидент спробував використати інформацію, яку отримав від Р. Ханнегана, щодо стратегії висунення другого кандидата. Він прямо запитав у президента, чи планує той назвати альтернативного претендента. Ф. Д. Рузвельт заперечив це і наголосив, що не має наміру публічно підтримувати іншого кандидата. Водночас президент висловив сподівання на збереження «старої

команди» та пообіцяв надіслати лист підтримки на ім’я голови з’їзду, сенатора С. Джексона. Насамкінець Ф. Д. Рузвельт запевнив Г. Уоллеса, що навіть у разі його поразки на з’їзді він знайде для нього посаду в новій адміністрації [118, p. 365–367].

Того вечора президент залишив Вашингтон і вирушив потягом до Сан-Дієго (штат Каліфорнія). Там він планував виголосити промову з нагоди своєї номінації, яка була запланована на 20 липня, після чого відправитися на крейсері до Перл-Гарбора і Аляски. Цей з’їзд став першим у його кар’єрі, коли він не міг уважно стежити за перебігом подій зі свого кабінету та підтримувати постійний зв’язок із делегатами і радниками. Відсутність Ф. Д. Рузвельта у столиці під час такого важливого етапу викликала чимало спекуляцій серед політичних кіл і додала інтриги до процесу ухвалення рішень на з’їзді [196, p. 32].

14 липня Дж. Бірнс намагався з’ясувати позицію Р. Ханнегана та Ф. Вокера щодо своєї кандидатури, посилаючись на слова Ф. Д. Рузвельта, який заявляв, що не віддає переваги жодному кандидату. У відповідь йому повідомили, що, швидше за все, делегатам доведеться оголосити про схильність президента до кандидатур Г. Трумена або В. Дугласа. Повернувшись до свого офісу, Дж. Бірнс підготував кілька запитань для президента і зателефонував до нього в Гайд-Парк. У телефонній розмові він запитав, чи правда, що президент схиляється до кандидатур Г. Трумена або В. Дугласа. Ф. Д. Рузвельт знову спростував це, наголосивши, що як і раніше, не віддає переваги жодному з кандидатів, але й не заперечує проти жодного з них. При цьому президент підкреслив різницю між відкритою підтримкою та відсутністю заперечень [85, p. 223–225]. Це остаточно переконало Дж. Бірнса, що Ф. Д. Рузвельт не мав наміру впливати на з’їзд, залишаючи йому можливість боротися за номінацію.

Після розмови з президентом Дж. Бірнс зателефонував сенатору Г. Трумену і попросив його висунути свою кандидатуру на з’їзді. Цей крок можна інтерпретувати двояко: або Дж. Бірнс прагнув нейтралізувати можливого конкурента, одночасно перевіряючи наміри самого Г. Трумена, або він дійсно не

знав, що Г. Трумен уже був головним вибором президента та партійного керівництва.

У своїх мемуарах Г. Трумен згадував цей епізод так: «У липні 1944 року, коли я готувався вирушити з дому в Індепенденсі на відкриття з'їзду в Чикаго, мені зателефонував Джиммі Бірнс із Вашингтона. Він сказав, що президент Рузвельт вирішив обрати його новим кандидатом у віцепрезиденти, і запитав, чи можу я висунути його кандидатуру. Я відповів, що буду радий це зробити, якщо президент справді хоче бачити його своїм віцепрезидентом... На той момент Генрі Уоллес залишався головним претендентом на посаду віцепрезидента. Він користувався значною підтримкою профспілок і вважався фаворитом Рузвельта. Однак його позиція була слабкою на Півдні, де багато хто сприймав його як небезпечного радикала. Цим і розраховував скористатися Бірнс, сподіваючись на підтримку південних делегатів. До того ж Уоллес не мав популярності серед сенаторів і партійних функціонерів, які управляли Демократичною партією. Тож, коли Бірнс повідомив, що президент вирішив висунути його кандидатуру, я припустив, що всі деталі вже узгоджені» [117, p. 190–193]. Таким чином, Г. Трумен наголошував, що погодився висунути кандидатуру Дж. Бірнса на з'їзді лише після того, як отримав від нього запевнення, що це був остаточний вибір президента.

Зі свого боку, Дж. Бірнс у спогадах зазначав, що вирішив зателефонувати Г. Трумену після численних заяв останнього про небажання висувати свою кандидатуру на з'їзді. Він хотів, щоб Г. Трумен підтвердив свою позицію. Переконавшись, що той дійсно не планував брати участь у з'їзді як кандидат у віцепрезиденти, Дж. Бірнс звернувся до нього з проханням висунути його власну кандидатуру. При цьому він підкреслив: «Я не сказав йому, що президент підтримує мене, адже на той момент це було б неправдою. Якби це було так, я б точно знав, що мою кандидатуру схвалять» [85, p. 225–226]. Незважаючи на ці нюанси, Г. Трумен погодився висунути Дж. Бірнса та забезпечити йому підтримку делегатів із Міссурі. Це свідчить, що на той момент Г. Трумен не був поінформований про наміри президента щодо його кандидатури [116, p. 448].

Ситуація, яку Ф. Д. Рузвельт створив своїми діями напередодні з'їзду, перетворилася на суцільну плутанину. Г. Уоллес був переконаний, що має підтримку президента. Дж. Бірнс розраховував, що Ф. Д. Рузвельт залишиться нейтральним і не втручатиметься у процес, що, на його думку, давало йому високі шанси на висунення. Г. Трумен, не підозрюючи про таємну домовленість між президентом і партійними лідерами щодо його кандидатури, вирушив до Чикаго з наміром висунути Дж. Бірнса як кандидата на посаду віцепрезидента. Партійні лідери також перебували в невизначеності щодо того, кого врешті-решт підтримати. Попри домовленості, досягнуті у Вашингтоні, Ф. Д. Рузвельт продовжував публічно заохочувати як Дж. Бірнса, так і Г. Уоллеса залишатися в гонці, що лише посилило невизначеність і напруження серед делегатів.

У Чикаго, за кілька днів до початку з'їзду, група політиків на чолі з Р. Ханнеганом спочатку активно просувала кандидатуру Дж. Бірнса, який, за два дні до з'їзду, вважався одним із основних претендентів на посаду віцепрезидента. Однак ситуація різко змінилася після прибуття до Чикаго Е. Флінна. Коли Р. Ханнеган повідомив йому, що Ф. Д. Рузвельт, зрештою, вибрав Дж. Бірнса, Е. Флінн заперечив, стверджуючи, що президент схиляється на користь Г. Трумена. Профспілкові лідери С. Хіллман і Ф. Мюррей (президент Конгресу виробничих профспілок) також висловили рішучий протест проти кандидатури Дж. Бірнса. Зокрема, Ф. Мюррей наголосив, що Дж. Бірнс, як голова Управління економічної стабілізації у 1942–1943 рр., був відповідальним за програму боротьби з інфляцією, що включала регулювання цін, розробку нового податкового плану та контроль за розподілом сировини й товарів. Через це робітники звинувачували його в обмеженні своїх доходів, що ставало серйозним бар'єром для підтримки його кандидатури [109, p. 182].

Напередодні з'їзду опитування «Gullap» (15 липня 1944 р.) представило результати соціологічних досліджень, що відображали рівень підтримки потенційних кандидатів на посаду віцепрезидента від Демократичної партії. Згідно з цими даними, Г. Уоллес був беззаперечним фаворитом, отримавши підтримку 65 % опитаних. Інші претенденти значно відставали: сенатор О. Барклі мав лише

14 %, сенатор Г. Берд – 6 %, а решта 16 % розподілялися між Дж. Бірнсом, Е. Стеттініусом, Г. Труменом та іншими [171, p. 454]. Таким чином, за кілька днів до початку з'їзду Г. Уоллес залишався найбільш популярним кандидатом, тоді як Г. Трумен та Дж. Бірнс не були навіть в трійці фаворитів.

Крім того, ввечері 17 липня був опублікований лист Ф. Д. Рузвельта на ім'я голови з'їзду сенатора С. Джексона, датований 14 липня. У ньому президент висловив свою позицію щодо вибору кандидата на посаду віцепрезидента, чим здивував партійних лідерів: «Я був пов'язаний з Генрі Уоллесом протягом останніх чотирьох років його перебування на посаді віцепрезидента, а також протягом восьми років, коли він був міністром сільського господарства. Він мені подобається, я його поважаю і він мій особистий друг. З цих причин я особисто проголосував би за його переобрання, якби був делегатом з'їзду. Водночас я не хочу виглядати так, наче диктую з'їзду свої умови. Очевидно, що остаточне рішення має приймати з'їзд, і я впевнений, що він зважить усі «за» і «проти» свого вибору» [27, p. 158]. Цю «підтримку без підтримки» біографи Г. Уоллеса охарактеризували як «поцілунок смерті» [293, p. 202]. З іншого боку, на той момент для більшості делегатів з'їзду цей лист став єдиною відомою офіційною позицією Ф. Д. Рузвельта щодо кандидатури віцепрезидента.

За цих обставин Р. Ханнеган зібрав лідерів партії, щоб остаточно розібратись у ситуації. Під час зборів Е. Флінн висловив незгоду з кандидатурою Дж. Бірнса, нагадав присутнім про попередню домовленість щодо Г. Трумена та переконав їх підтримати сенатора, якщо президент підтвердить свою схильність до нього. Близько 19:00 вони зателефонували Ф. Д. Рузвельту під час однієї з планових зупинок його поїзда. Дізнавшись про продовження опозиції Дж. Бірнсу (зокрема відмову С. Хіллмана і Ф. Мюррея підтримати його кандидатуру), президент охарактеризував Дж. Бірнса як «політичний тягар» і запитав, чому не було вжито заходів для забезпечення підтримки Г. Трумена [250, p. 310–312]. Після цього демократи зосередили всі свої зусилля на висуненні кандидатури сенатора Г. Трумена.

Наступного дня, 18 липня, Р. Ханнеган повідомив Дж. Бірнсу про рішення президента. В результаті Дж. Бірнс написав листа сенатору Б. Мейбанку, голові делегації Південної Кароліни, в якому, «на знак поваги до побажань президента», просив не висувати його кандидатуру [258, p. 98]. Згодом, у своїх спогадах, Дж. Бірнс звинувачував Ф. Д. Рузвельта у тому, що той навмисно ввів його в оману, спонукаючи брати участь у перегонах, але насправді не підтримував його кандидатуру [85, p. 229–230].

З'їзд Демократичної партії розпочався 19 липня 1944 р. в Чикаго в атмосфері невизначеності та напруження. Дж. Бірнс вибув із боротьби, Г. Уоллес рішуче відстоював свою кандидатуру, яка користувалася значною популярністю, тоді як сенатор Г. Трумен досі не був поінформований про остаточне рішення щодо його висунення.

20 липня Р. Ханнеган знову зібрав групу партійних лідерів (Ф. Вокер, Е. Флінн, Е. Келлі) у номері готелю «Blackstone» і зателефонував Ф. Д. Рузвельту в Сан-Дієго. Цього разу з ними був і Г. Трумен. Президент без зайвих формальностей запитав: «Ви вже поставили цього хлопця (Г. Трумена. – *прим. авт.*) в чергу?». На відповідь «Ні», він сказав: «Ну що ж, скажіть йому, якщо він хоче розвалити Демократичну партію посеред війни, то це його відповідальність». Після цих слів Ф. Д. Рузвельт поклав слухавку. Г. Трумен пізніше згадував, що був «абсолютно приголомшений» таким тоном і сказав: «Що ж, якщо ситуація така, то я мушу погодитися. Але чому він мені одразу не сказав?» [117, p. 192–193].

Того дня, під час голосування за кандидатуру президента, Г. Уоллес, голова делегації Айови, висловив беззаперечну підтримку Ф. Д. Рузвельту. «Ім'я Рузвельта шанують у всіх куточках світу», – зазначив Уоллес, – «його проклинають лише німці, японці та деякі американські троглодити». Далі він підкреслив: «Рузвельт – найдосвідченіший військовий стратег, який коли-небудь був президентом США. Він – єдина людина в Америці, яка може на рівних дискутувати про мир та війну з іншими великими лідерами». Ці слова викликали овації серед делегатів. Г. Уоллес продовжив: «Демократична партія не зможе довго вижити як консервативна сила. Обираючи Рузвельта, вона знову заявляє про свою

прихильність до лібералізму. З духом Вудро Вільсона, але уникаючи пасток, які оточували цього великого державного діяча, Рузвельт може та буде керувати Сполученими Штатами в співпраці з рештою світу на шляху до такого типу миру, який може запобігти Третій світовій війні. Це саме той мир, на який сподіваються та заради якого працюють матері та батьки Америки» [193, p. 359–361]. Успіх промови Г. Уоллеса, яку деякі вважали найкращою з усіх, що коли-небудь виголошував віцепрезидент, був настільки великим, що партійні лідери почали хвилюватися про можливість переобрання Г. Уоллеса вже в першому турі голосування.

О восьмій годині вечора, коли делегати зібралися на вечірнє засідання, Р. Ханнеган розіграв свій останній козир. На зустрічі з журналістами він оприлюднив короткий лист від Ф. Д. Рузвельта, датований 19 липня[30], в якому зазначалось: «Ви написали мені про Гаррі Трумена і Білла Дугласа. Я, звичайно, був би дуже радий балотуватися з будь-ким із них і вірю, що будь-хто з них принесе реальну користь нашій команді» [21, p. 163]. За словами історика Р. Ферелла, лист на підтримку Г. Трумена, хоча й містив згадку про Б. Дугласа (насправді його навіть не було на з'їзді), фактично був підтримкою сенатора від Міссурі і «став першою лінією атаки прихильників Трумена». Друга лінія була складнішою і включала серйозну закулісну роботу з делегаціями [196, p. 85].

Підсумкове голосування за кандидатуру президента від Демократичної партії підтвердило незаперечну підтримку чинного глави Білого дому – 1086 голосів за Ф. Д. Рузвельта і лише 90 голосів проти, з яких 89 були за Г. Берда і один – за Дж. Фарлі [196, p. 72]. Того ж вечора, перебуваючи в Сан-Дієго, президент вчетверте прийняв номінацію. Ф. Д. Рузвельт зазначив, що ситуація на фронті була настільки серйозною, що не дозволяла йому активно брати участь у кампанії. Президент окреслив основні завдання, які, на його думку, були найважливішими

[30] По дорозі до Сан-Дієго потяг президента зробив коротку зупинку в Чикаго, де він провів розмову з Р. Ханнеганом. Вважається, що саме тоді йому була передана ця записка. Журналістів привернуло увагу датування «19 липня», оскільки в цей день президент прибув до Сан-Дієго. Це означало, що лист був написаний заздалегідь, адже шлях із Чикаго до Каліфорнії зазвичай займає близько двох діб. Насправді зупинка в Чикаго відбулась 15 липня, і досі серед істориків немає єдиної думки, чому записка датована саме 19 липня.

на той момент: «По-перше, виграти війну – виграти війну швидко, виграти її переконливо. По-друге, створити міжнародні організації, організувати використання збройних сил суверенних держав світу, щоб унеможливити нову війну в осяжному майбутньому. І по-третє, побудувати економіку, яка забезпечить зайнятість і гідний рівень життя для наших ветеранів, що повертаються, і для всіх американців» [40, p. 9].

Після виступу президента прихильники Г. Уоллеса намагалися організувати голосування за кандидатуру віцепрезидента. Момент було обрано вдало. Отримавши доступ до трибун, прихильники Г. Уоллеса тисячами заповнили стадіон. Як зазначали очевидці, зал більше нагадував мітинг на підтримку Г. Уоллеса, аніж партійний з'їзд. Делегати викрикували: «Ми хочемо Уоллеса», «Збережемо команду-переможницю, Рузвельта і Уоллеса», «Народ хоче Уоллеса» та інші подібні гасла. Ніхто не міг пояснити, звідки з'явилися ці люди, але поліція заявила, що такої кількості натовпу не було навіть на попередніх політичних з'їздах [193, p. 362].

Р. Ханнеган та Е. Полі, побоюючись, що Г. Уоллес може бути переобраний, якщо голосування відбудеться того ж вечора, переконали мера Е. Келлі влаштувати перерву «за будь-яку ціну». Останній скористався хитрістю і заявив про порушення правил пожежної безпеки (через велике скупчення людей), щоб попросити голову з'їзду перенести голосування на наступний день. Офіційну пропозицію про перерву висунув член Національного комітету Демократичної партії від Пенсильванії Д. Лоуренс, а головуючий, сенатор С. Джексон, закликав проголосувати за неї[31]. У підсумку голосування за кандидата на пост віцепрезидента було перенесено на наступний день [250, p. 316–317].

Цей дорогоцінний час був використаний противниками Г. Уоллеса для інтенсивної закулісної роботи. Значну частину голів делегацій штатів ознайомили з листом Ф. Д. Рузвельта, в якому він висловлював підтримку Г. Трумену. Крім того, проводились колективні та індивідуальні звернення до делегацій штатів,

[31] У цей момент сенатор К. Пеппер намагався потрапити на трибуну, щоб висунути кандидатуру Г. Уоллеса. Проте голова з'їзду С. Джексон саме тоді оголосив перерву в засіданні.

бесіди у коридорах і передпокоях, переконуючи їх, що Г. Трумен є вибором президента і що сенатор з Міссурі коштуватиме йому меншою втратою голосів, ніж будь-який інший кандидат [196, p. 85–86]. Як зазначала біографи Г. Уоллеса, «небагато днів в історії американських політичних з'їздів були настільки екстраординарними, як четвер, 20 липня 1944 року» [193, p. 358].

Наступного дня після першого туру голосування за кандидатуру віцепрезидента Г. Уоллес впевнено лідирував, набравши 429 голосів делегатів. Для більшості у 589 голосів йому не вистачало 160. Г. Трумен отримав 319 голосів, Дж. Бенкхед – 98, А. Барклі – 49. Решта кандидатів разом набрали 280 голосів [275, p. 108]. Ситуація залишалася незмінною, поки кандидати з південних штатів не почали знімати свої кандидатури, передаючи голоси на користь Г. Трумена. У підсумку, під час третього голосування сенатор з Міссурі отримав 1031 голос, тоді як Г. Уоллес лише 105. Таким чином, демократичний тандем на виборах 1944 р. було остаточно визначено – Рузвельт-Трумен [250, p. 319–320].

Історик Н. Марковіц символічно назвав результати з'їзду як «міссурійський компроміс 1944 року» [247, p. 81][32]. Біограф Г. Трумена зазначив, що спосіб, у який була висунута його кандидатура, незважаючи на відсутність активної боротьби за неї, став «одним із найвизначніших політичних сюжетів XX століття» [196, p. 10]. Лідер більшості в Сенаті А. Барклі, який був свідком тих подій, описав їх так: «Розв'язка у Чикаго всіх інтриг, що відбувалися у Вашингтоні, була захоплюючою політичною драмою, це була політика з найвищими ставками» [250, p. 305].

Г. Уоллес у своїх щоденникових записах зауважив, що найважчим для нього було примирити дві суперечливі заяви: слова президента від 13 липня («Звісно, я не можу сказати це публічно, але сподіваюся, що це буде та сама стара команда») і його подальші дій. Водночас Ф. Д. Рузвельт виконав іншу свою обіцянку, дану Г. Уоллесу того дня. У п'ятницю ввечері, 21 липня, президент надіслав йому

[32] Відсилка до подій 1820 р., коли було досягнуто угоди (так званий «Міссурійський компроміс») між членами Конгресу США, за якою штат Міссурі приєднався до Союзу як рабовласницький, а штат Мен – як вільний. Внаслідок компромісу область поширення рабовласництва була обмежена: рабство заборонялося лише на північ від 36°30' п.ш. та західніше річки Міссісіпі. Було встановлено правило, що нові штати будуть прийматися до Союзу парами: один вільний, інший рабовласницький.

повідомлення: «Ти провів грандіозний бій, і я дуже пишаюся тобою. Скажи Ілo (дружина Г. Уоллеса. – *прим. авт.*), щоб вона не планувала виїжджати з Вашингтона в січні наступного року». Це підтвердило, що Ф. Д. Рузвельт не мав наміру залишити Г. Уоллеса без міністерського портфеля в новій адміністрації [118, p. 370].

Після своєї історичної четвертої перемоги на виборах, президент Ф. Д. Рузвельт знову звернувся до Г. Уоллеса з пропозицією приєднатися до його адміністрації. Проте, замість того, щоб повернутися на свою попередню посаду міністра сільського господарства, Г. Уоллес висловив бажання очолити Міністерство торгівлі, з керівництвом якого він раніше вів тривалу міжвідомчу боротьбу. Це рішення вимагало звільнення політичного опонента Г. Уоллеса, Дж. Джонса. Зрештою, Ф. Д. Рузвельт погодився на цей крок, і 20 січня 1945 р. через свого секретаря надіслав Дж. Джонсу коротке повідомлення: «Генрі Уоллес заслуговує майже на будь-яку посаду, де він може успішно виконувати поставлені завдання. Я сказав йому про це наприкінці кампанії, в якій він проявив відданість нашій справі, подорожуючи майже безперервно та працюючи на успіх демократичного квитка. Хоча його самого не було в ньому, він зробив усе можливе для нашої перемоги. Він сказав мені, що, на його думку, найбільшу користь він може принести, очоливши Міністерство торгівлі, і тому я вважаю, що віцепрезидент має отримати цю посаду в адміністрації» [112, p. 278].

Напередодні цього рішення Ф. Д. Рузвельт надіслав вітальний лист членам Союзу за демократичні дії[33], які влаштували прощальний вечір на честь Г. Уоллеса. У своєму зверненні президент зазначив: «Як і всі американці, я вдячний Генрі Уоллесу за те, що він зробив як видатний міністр сільського господарства та як віцепрезидент, який став голосом совісті й надії для людей у всьому світі. Я

[33] Союз за демократичні дії (англ. The Union for Democratic Action) – американська політична організація, яка діяла з 1941 по 1947 рік і виступала за ліберальну політику та демократичні цінності як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Ця організація об’єднувала прихильників антифашистської, пропрезидентської (Ф. Д. Рузвельт) та інтервенціоністської зовнішньої політики. Її засновниками були Р. Тагвелл, Р. Натан, Е. Рузвельт, Р. Нібур, Дж. Девіс, а згодом активним учасником став і Г. Гамфрі. Вона стала попередником організації «Американці за демократичні дії» (ADA).

вдячний за те, що ми разом намагалися зробити Америку кращою, а в цій війні, яку ми ведемо, – зробити кращим увесь світ. Генрі Уоллес завершує свій термін як віцепрезидент із високим прагненням продовжувати служити своїй країні. Як держслужбовець і як людина, яка щиро вірить у гідність і свободу кожного, він прагне досягати нових вершин. Я переконаний, що цей вечір – не прощання. Америка, її народ і уряд потребують Генрі Уоллеса зараз більше, ніж будь-коли. Я розраховую на його допомогу, його мудрість і його мужність на непростому шляху до втілення тих високих сподівань, які ми покладаємо на майбутній світ» [92].

20 січня 1945 р. Ф. Д. Рузвельт і Г. Трумен склали присягу як президент і віцепрезидент США. Проте їх спільна робота у цих ролях тривала лише 82 дні. Після виснажливої закордонної поїздки на Ялтинську конференцію стан здоров'я Ф. Д. Рузвельта різко погіршився, і 12 квітня 1945 р., за місяць до перемоги над нацистською Німеччиною, 32-й президент США помер. Віцепрезидент Трумен офіційно перебрав на себе обов'язки глави держави.

Для лідерів Демократичної партії, які доклали значних зусиль, щоб перешкодити переобранню Г. Уоллеса, трагічна смерть президента стала підтвердженням правильності їхніх дій напередодні з'їзду 1944 р. Р. Ханнеган навіть зіронізував, що хотів би бачити на своєму надгробку напис: «Тут лежить людина, яка завадила Генрі Уоллесу стати президентом США» [193, p. 365].

Політична кар'єри Г. Уоллеса після 1944 р. пішла на спад, а із смертю президента, його ідейного союзника та покровителя, остаточно досягла точки неповернення. Хоча події після 1944 р. виходять за хронологічні межі цього дослідження, важливо окреслити ключові моменти, які призвели до поступового завершення його політичної діяльності.

Обіймаючи посаду міністра торгівлі (1945–1946 рр.) в адміністрації Г. Трумена, Г. Уоллес рішуче відстоював необхідність американо-радянської співпраці та намагався запобігти розгортанню «холодної війни». Він відкрито критикував зовнішню політику США, зокрема поступовий перехід до жорсткого курсу у відносинах із СРСР. Через свою наївність і брак досвіду в міжнародних справах, Г. Уоллес вважав, що експансіоністські дії СРСР після війни, зокрема ті,

що суперечили Ялтинським домовленостям, були реакцією Москви на політику Вашингтона. На його думку, саме Сполучені Штати відігравали ключову роль у визначенні напрямку подальших відносин – чи то мирне співіснування, чи посилення конфронтації з Радянським Союзом.

Результатом його публічної критики зовнішньополітичного курсу США стала відставка з уряду Г. Трумена 20 вересня 1946 р. В офіційній заяві Г. Трумен пояснив своє рішення наступним чином: «Народ Сполучених Штатів має право вільно й публічно висловлювати незгоду з будь-якими питаннями, зокрема зовнішньої політики. Однак уряд повинен діяти як єдине ціле у відносинах із рештою світу... Очевидно, що між поглядами пана Уоллеса і політикою адміністрації існує фундаментальний конфлікт. Ми не можемо дозволити, щоб цей конфлікт поставив під загрозу наші міжнародні позиції» [193, p. 426–427]. Залишаючи Вашингтон, Г. Уоллес, останній міністр з уряду Ф. Д. Рузвельта, сказав: «Я продовжуватиму боротися за мир» [275, p. 160–161]. Його відставка мала глибоке символічне значення: він був не лише останнім представником попередньої адміністрації, а й останнім ньюдилером на високих державних посадах, який уособлював ідеї Нового курсу Ф. Д. Рузвельта.

Після невдалої спроби переконати президента Г. Трумена та його адміністрацію змінити політику щодо СРСР, Г. Уоллес продовжив свою «боротьбу за мир» як кандидат від Прогресистської партії на президентських виборах 1948 р. Більшість істориків і біографів погоджуються, що це рішення стало не лише переломним моментом у його кар’єрі, а й визначило подальше сприйняття його особи в політичній історії США

Г. Уоллес розумів, що його шанси на перемогу мізерні, але вважав своїм обов’язком запропонувати альтернативне бачення повоєнного світу. Він відстоював ідеалістичний підхід до мирного співіснування («modus vivendi») між США та СРСР, протиставляючи його домінуючій парадигмі «холодної війни». Проте його ідеалізм, спрямований на досягнення миру та соціальної справедливості в світі, дедалі більше віддаляв його від реалій міжнародної політики, набуваючи утопічного характеру [275, p. 195–196].

Г. Уоллес гостро критикував «доктрину Трумена» (1947 р.), вважаючи, що вона сприяла підтримці репресивних режимів, підривала основи ООН і позбавляла світ шансів на створення єдиного глобального порядку. Він також засуджував «план Маршалла» (1948 р.), називаючи його інструментом підтримки реакційних урядів і розділення Європи на два ворогуючі блоки. Крім того, Г. Уоллес виправдовував комуністичний переворот у Чехословаччині в лютому 1948 р., трактуючи його як природну реакцію СРСР на спроби США зміцнити свій вплив у Європі. У липні того ж року він звинуватив США у блокаді Берліна, фактично закликавши американців залишити місто [213, p. 166]. Його критика політики США, разом із некритичним ставленням до радянських дій, поставила під сумнів не лише його чесність, а й ідеалізм. У підсумку жоден із колишніх ньюдилерів, за винятком Р. Тагвелла, не підтримав кандидатури Г. Уоллеса на президентських виборах. Жодна з провідних ліберальних газет або журналів також не стала на його бік. Як влучно зазначили його біографи: «Людина з найгуманнішими інстинктами і елементами величі, Уоллес зруйнував свою кар'єру через свою інтелектуальну непоступливість» [213, p. 169].

Президентська кампанія 1948 р. завершилася для Г. Уоллеса та Прогресистської партії очікуваною, але болючою поразкою. Він посів четверте місце, здобувши лише 2.4 % голосів виборців. Особливо показовим був результат у південних штатах, де партія С. Турмонда, з її расистським гаслом «Сегрегація назавжди», посіла третє місце. Перемогу здобув Г. Трумен, який, усупереч прогнозам, випередив республіканського кандидата Т. Дьюї. Президент Г. Трумен продовжив політику стримування СРСР і розбудову «держави національної безпеки» [320, с. 240].

8 серпня 1950 р. Г. Уоллес вийшов із Прогресистської партії, висловивши підтримку участі США в Корейській війні. Він більше не повертався до політичної діяльності і решту життя присвятив сільськогосподарським дослідженням. Помер колишній віцепрезидент США 18 листопада 1965 р. від бічного аміотрофічного склерозу, залишивши неоднозначну спадщину реформатора, ідеаліста та суперечливої постаті в історії американської політики.

Висновки до розділу 3

У відповідь на виклики війни адміністрація Ф. Д. Рузвельта здійснила масштабну переорієнтацію економіки США на військове виробництво, щоб задовольнити потреби як союзників, так і власної оборони. Для ефективного виконання мобілізаційних завдань була створена складна розгалужена федеральна структура управління, що призвела до значного збільшення навантаження на державні інститути та розширення адміністративних структур.

Однією з характерних рис державного управління США під час війни стало створення низки спеціалізованих тимчасових урядових установ адхократичного типу. Ці органи були засновані для виконання критично важливих завдань, пов'язаних із мобілізаційними заходами, які вимагали термінових рішень і не могли бути ефективно вирішені традиційними федеральними структурами.

Процес створення нових установ вимагав часу для адаптації, випробувань у реальних умовах і поступового вдосконалення управлінських механізмів. Недостатня чіткість у визначенні функцій цих установ часто призводила до дублювання обов'язків і суперечок щодо розмежування юрисдикцій з федеральними міністерствами. Адміністрація Ф. Д. Рузвельта, застосовуючи метод «проб і помилок», оперативно реагувала на труднощі координації між новими та традиційними структурами. Для вирішення адміністративних конфліктів застосовувалися різні заходи: уточнення функцій, реорганізація установ, їх скасування або подальша централізація управління.

Конфлікти повноважень та інтересів між віцепрезидентом Уоллесом, К. Галлом і Дж. Джонсом стали, з одного боку, яскравим прикладом адміністративних криз, що виникали в умовах термінової перебудови державного управління під час війни, а з іншого – відображенням особливостей управлінських практик Ф. Д. Рузвельта. Президент зберігав за собою контроль над прийняттям ключових стратегічних рішень, створюючи систему управління, де повноваження його підлеглих залишалися обмеженими, юрисдикція – розмитою, а функції різних органів часто дублювалися. Така система дозволяла Ф. Д. Рузвельту залишатися

центром прийняття ключових рішень, одночасно стимулюючи конкуренцію та ініціативу серед його підлеглих. Подібний стиль управління неоднозначно впливав на різних членів команди адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Ініціативні та творчі особистості, як-от Г. Уоллес, отримували простір для реалізації своїх ідей, тоді як більш обережні й прагматичні діячі, як Дж. Джонс чи К. Галл, відчували дискомфорт через невизначеність своїх обов'язків і зон відповідальності.

Загалом, в історіографії можна виокремити три основні підходи до оцінки управлінських практик Ф. Д. Рузвельта. Перший акцентує увагу на тому, що його стиль управління сприяв розвитку ініціативи й творчості серед підлеглих, що дозволяло оперативно ухвалювати нестандартні рішення (А. Шлезінгер-молодший, В. Лехтенберг). Другий підхід, навпаки, наголошує на недоліках, зазначаючи, що брак чіткої координації часто призводив до анархії та неефективності (Дж. Бернс, Р. Портер). Третій підхід до оцінки рузвельтівських методів управління полягає в тому, що, незалежно від того, чи вважалися вони добрими чи поганими, раціональними чи ні, викликали вони невдоволення чи захоплення – ці методи залишалися дієвими та приносили результат (Р. Шервуд).

Найпереконливішим аргументом на користь ефективності управлінських практик Ф. Д. Рузвельта є безпрецедентні результати роботи створених за його ініціативою федеральних відомств, відповідальних за військове виробництво. Завдяки цим установам Сполучені Штати вдалося перетворити на справжній «арсенал демократії» (див. додаток Щ). Координація ресурсів, мобілізація промисловості та створення ефективної системи військових поставок забезпечили вирішальну роль США у Другій світовій війні.

Закулісні інтриги навколо визначення кандидата на посаду віцепрезидента від Демократичної партії під час президентської кампанії 1944 р. виявили ще одну характерну рису управлінських практик Ф. Д. Рузвельта, яка втілювалася в його відомому вислові: «Ніколи не дозволяйте своїй лівій руці дізнатися, що робить права». Президент свідомо заохочував внутрішньопартійну конкуренцію як інструмент досягнення компромісу, водночас залишаючи за собою виключне право ухвалювати остаточні рішення і не розкриваючи своїх планів навіть найближчому

оточенню. Дотримуючись цього принципу, Ф. Д. Рузвельт перетворив з'їзд Демократичної партії в Чикаго на справжню політичну драму.

Ф. Д. Рузвельт, ймовірно, розумів, що як Г. Уоллес, так і Дж. Бірнс не могли забезпечити єдності партії. Г. Уоллес користувався підтримкою ліберального крила та профспілок, які становили важливу частину електорату Ф. Д. Рузвельта, однак залишався непопулярним серед партійних лідерів і конгресменів. Дж. Бірнс, своєю чергою, був фаворитом південних делегатів і мав підтримку партійної верхівки, але викликав гостре невдоволення серед ключових виборчих груп – католиків, робітників і афроамериканців. Утримуючи обох кандидатів у перегонах до початку з'їзду, Ф. Д. Рузвельт створив умови, за яких компромісна кандидатура Г. Трумена стала очевидним вибором для делегатів.

З точки зору Ф. Д. Рузвельта, кандидат на посаду віцепрезидента мав відповідати ще одному важливому критерію – бути авторитетною фігурою в Сенаті. Це питання було особливо важливим для президента, оскільки саме Сенат мав ратифікувати членство США і статут ООН – один із ключових зовнішньополітичних пріоритетів Ф. Д. Рузвельта. Г. Уоллес, через свою непопулярність серед сенаторів, не підходив для цієї ролі, тоді як Г. Трумен мав необхідний авторитет у цьому органі.

Таким чином, вибір Г. Трумена на посаду віцепрезидента був не лише політичним компромісом, але й стратегічним рішенням, яке відповідало довгостроковим цілям Ф. Д. Рузвельта як у внутрішній, так і у зовнішній політиці.

Г. Уоллес уникав політичних стратегій, які могли б підсилити його кампанію, покладаючись головним чином на підтримку Ф. Д. Рузвельта. Однак, попри щиру симпатію до Г. Уоллеса, президент залишався насамперед прагматичним політиком. Щойно віцепрезидент Уоллес почав сприйматися як «політичний тягар», Ф. Д. Рузвельт не став опиратися тиску з боку партійної еліти, яка вимагала його усунення. У підсумку, Ф. Д. Рузвельт пожертвував Г. Уоллесом, який уособлював дух ліберальних реформ, щоб забезпечити обрання «безпечного» кандидата на пост віцепрезидента, прийнятного для партійних консерваторів.

ВИСНОВКИ

Дослідження теми «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта», відповідно до поставлених завдань, дозволило зробити наступні висновки:

1. Оцінки ролі Г. Уоллеса в політичній історії США значною мірою визначалися суспільно-політичними та історіографічними тенденціями. Аналіз історіографії виявив, що в другій половині XX ст. його політичну спадщину найчастіше розглядали крізь призму завершального етапу кар'єри, коли він виступав із критикою зовнішньої політики адміністрації Г. Трумена, пропагував підхід до відносин із СРСР, який ігнорував реалії розв'язаної Сталіним «холодної війни», і зазнав нищівної поразки в президентській кампанії 1948 р. Ці аспекти стали центральними в американській історіографії «холодної війни»: представники ортодоксальної школи різко критикували Г. Уоллеса, зображаючи його як наївного або навіть небезпечного ідеаліста, тоді як історики-ревізіоністи прагнули його реабілітувати, подаючи як послідовного борця за мир і «пророка пересічних людей». Водночас обидва напрями історіографічного дискурсу не приділяли належної уваги аналізу діяльності Г. Уоллеса на посадах міністра сільського господарства та віцепрезидента – періоду, коли він мав найбільший вплив на формування державної політики США.

Завершення «холодної війни» сприяло спробам більш об'єктивної переоцінки кар'єри Г. Уоллеса, зосереджуючи увагу на періоді його діяльності в адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Зокрема, він отримав широке визнання як однин з найкращих міністрів сільського господарства в історії США, а також як перший віцепрезидент з широкими адміністративними повноваженнями, що заклали основу для подальшої еволюції цієї посади. Разом із тим, в наукових публікаціях останнього десятиліття можемо констатувати ознаки відродження ідеологізованих та політизованих підходів до інтерпретації його діяльності. Така тенденція виглядає як відображення впливу сучасних американських внутрішньополітичних дебатів та політичної поляризації.

У межах аналізу стану історіографії проблеми дослідження визначено три основні теми, навколо яких формувалися інтерпретації Нового курсу в різні періоди після Другої світової війни: 1) місце Нового курсу в історії реформаторських рухів у США; 2) оцінка досягнень та невдач Нового курсу в контексті подій 1930-х рр. через призму ролі уряду; 3) спадщина Нового курсу та її вплив на американську політику і систему державного управління. Дискусії у межах зазначених тематичних напрямів засвідчують, що значення Нового курсу Ф. Д. Рузвельта виходило далеко за межі антикризової програми, спрямованої на подолання Великої депресії. Зміни, що супроводжували реалізацію реформ Нового курсу, спричинили глибоку трансформацію системи державного управління США, заклавши фундамент для розширення функцій і повноважень виконавчої влади, а також подальшої еволюції ролі уряду в напрямку активного регулювання економічної та соціальної сфер. На цьому тлі політична кар'єра Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта постає не лише як особистий успіх чи приклад дії висхідного соціального ліфта в американській системі влади, а як прояв структурного зсуву в самих засадах функціонування держави, що був характерним для епохи Нового курсу.

В українській історіографії відсутні ґрунтовні праці, присвячені внутрішнім чинникам трансформації державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта. Вітчизняні дослідники здебільшого зосереджувалися на зовнішньополітичних аспектах американської історії цього періоду або акцентувались винятково на постаті самого президента, залишаючи поза увагою внесок інших ключових діячів Нового курсу. Такий дисбаланс ускладнює комплексне розуміння розвитку американської моделі управління, зокрема ролі ідеологів і практиків соціально-економічних реформ, серед яких важливе місце посідав Г. Уоллес.

Використання оцифрованих, верифікованих матеріалів, що стосуються діяльності Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта, дозволило виокремити кілька ключових груп джерел: документи президента Ф. Д. Рузвельта; матеріали органів виконавчої влади США; документи

Конгресу США; джерела особового походження; науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса; візуальні джерела (фотодокументи); а також матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси. Така різнобічна джерельна база дала змогу не лише відтворити формальні й інституційні аспекти діяльності адміністрацій Ф. Д. Рузвельта, а й глибше зрозуміти внутрішню динаміку політичних процесів, суспільні реакції та особистісні мотиви ключових діячів того часу в контексті діяльності Г. Уоллеса.

2. Аналіз витоків та реалізації аграрної політики США під керівництвом Г. Уоллеса дозволяє уточнити основні підходи до інтерпретації Нового курсу, розглянуті в нашому дисертаційному дослідженні:

- Ідейні основи аграрного законодавства, досліджені через діяльність родини Уоллесів, були закладені задовго до початку Великої депресії та приходу Ф. Д. Рузвельта до влади. Криза в аграрному секторі, що розпочалася після Першої світової війни, тривала протягом 1920-х рр., попри загальний економічний підйом у США, і значно поглибилася внаслідок Великої депресії. Саме в середині 1920-х рр. фахівці у сфері сільського господарства розробили програму допомоги фермерам, що передбачала державне регулювання обсягів виробництва. Редактор Уоллес із «Wallaces' Farmer» підтримав цю програму та збагатив її важливими ідеями, що згодом лягли в основу аграрної політики Нового курсу. Такий висновок узгоджується з інтерпретацією прогресистської школи, яка розглядала реформи Ф. Д. Рузвельта як логічне продовження ідейних і політичних тенденцій, що визрівали протягом тривалого часу, принаймні в аграрній сфері. Водночас він ставить під сумнів позицію школи «консенсусу», що трактувала Новий курс як сукупність спонтанних експериментів або як «революційну відповідь на революційну ситуацію». У випадку аграрної політики реформи Ф. Д. Рузвельта були радше кульмінацією тривалих пошуків розв'язання фермерських проблем, аніж імпровізованою реакцією на кризу.

- Дослідження показує, що початкові аграрні програми Нового курсу не врахували інтереси найбільш вразливих груп сільського населення, зокрема в південних штатах, які суттєво постраждали від антикризових заходів,

запроваджених Міністерством сільського господарства під час першої каденції Ф. Д. Рузвельта. Однак у період так званого «другого» Нового курсу спостерігалася переорієнтація аграрної політики в напрямку розширення підтримки дрібних і середніх фермерів. Оцінка масштабів цих змін дозволяє частково спростувати аргументи представників школи «нових лівих» про ігнорування інтересів бідного сільського населення Новим курсом.

- Аналіз аграрного законодавства підсилює аргументи школи «обмежень» щодо вирішальної ролі інституційної спроможності держави в успішній реалізації програм Нового курсу. Реформи в аграрному секторі не лише підтверджують цю тезу, а й розкривають особливості їх впровадження Міністерством сільського господарства. Зокрема, розробкою аграрних реформ займалися висококваліфіковані аграрні економісти, більшість з яких були практиками, а не кабінетними дослідниками. Ці фахівці, переважно вихідці з академічного середовища, стали ключовими кадрами в Міністерстві сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса. Їхні глибокі знання забезпечували високий рівень компетентності у формуванні та реалізації аграрної політики. Співпраця з фермерськими організаціями надала Міністерству сільського господарства додаткові адміністративні ресурси для інформаційної підтримки, популяризації програм та роз’яснення фермерам нюансів нового законодавства. Під час Нового курсу фермерські організації виступали посередниками між урядом та фермерами, що забезпечувало ефективне впровадження реформ на місцях.

3. Під керівництвом Г. Уоллеса Міністерство сільського господарства США, яке раніше не відігравало вагомої ролі у федеральному уряді, стало одним із найактивніших і найефективніших відомств часів Нового курсу. Завдяки комплексним реформам і програмам воно не лише сприяло стабілізації аграрного сектору, а й відіграло важливу роль у подоланні соціально-економічних наслідків Великої депресії. Ключові програми Міністерства, які були реалізовані у досліджуваний період, охоплювали підтримку цін і контроль над виробництвом, допомогу постраждалим від стихійних лих, переселення фермерів з непридатних земель, сприяння орендарям у придбанні власних ферм, заходи зі збереження

ґрунтів, розширення сільськогосподарського кредитування та започаткування федеральних програм для забезпечення продовольчої безпеки населення.

Хоча критики аграрної політики Нового курсу часто пов'язують подолання фермерських проблем з початком Другої світової війни, дослідження свідчить, що довготривалі зміни у виробничій структурі та відновлення довіри фермерів до уряду відіграли значну роль у стабілізації аграрного сектору. Залучення фермерської спільноти до реалізації принципу «обмеженого виробництва», участі у програмах збереження природних ресурсів та її схвалення аграрної політики США в період Нового курсу, підтверджене результатами соціологічних опитувань, стали вагомими чинниками довготривалого впливу реформ. Попри окремі регіональні обмеження та недоліки, їхній ефект виходив за межі короткострокових економічних показників.

Комплекс заходів, запроваджених Міністерством сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса, став важливим етапом трансформації аграрної політики США в період Нового курсу. Ці ініціативи заклали основу для сталого розвитку сільського господарства на довгі роки вперед. Вони також закріпили механізми державної підтримки аграрного сектору як невід'ємну практику та традицію федерального уряду, значно змінивши взаємини між державою та фермерами.

4. Президент Ф. Д. Рузвельт розглядав традиційні федеральні структури виконавчої влади та їхніх чиновників недостатньо ефективними для вирішення надзвичайних завдань, які постали перед країною під час Великої депресії та Другої світової війни. У зв'язку з цим його адміністрація, поряд із традиційною (бюрократичною) моделлю управління, яка передбачала ієрархічну структуру, активно впроваджувала елементи адхократичної моделі, що вимагала залучення фахівців з різних сфер та нестандартних підходів до управління. Ключовою особливістю адхократії в період президентства Ф. Д. Рузвельта стало створення тимчасових організаційних структур, що виконували допоміжні функції або заповнювали прогалини в роботі традиційних установ, забезпечуючи оперативне виконання конкретних завдань. Вони були позбавлені бюрократичних обмежень і в меншій мірі залежали від традиційних ієрархічних процедур.

Отже, у контексті президентства Ф. Д. Рузвельта адхократію доцільно розглядати як ключовий підхід для аналізу гнучких управлінських структур і тимчасових організацій, створених у відповідь на виклики Великої депресії та Другої світової війни. Ці тимчасові органи не лише продемонстрували нові можливості федерального уряду, але й відіграли важливу роль у трансформації його функцій та посиленні впливу виконавчої гілки влади в системі державного управління США.

5. Характерною рисою державного управління США за адміністрації Ф. Д. Рузвельта стало широке застосування виконавчих указів президента. Хоча цей інструмент не був новим для американської політики, кількість указів, виданих президентом Ф. Д. Рузвельтом, досягла безпрецедентних в історії Сполучених Штатів масштабів. Це свідчить як про тенденцію до розширення повноважень президента США, так і про напруженість у відносинах між виконавчою владою і Конгресом. Виконавчі укази стали для Ф. Д. Рузвельта дієвим механізмом швидкого впровадження управлінських рішень, які не потребували затвердження Конгресу. За їх допомогою він міг оперативно створювати нові тимчасові організації, відомі як «абеткові агентства», змінювати їхні функції, адаптувати до актуальних завдань чи ліквідовувати в разі потреби. Попри те, що ці укази могли бути легко скасовані наступними адміністраціями, їхнє значення полягало в здатності швидко вирішувати конкретні завдання в умовах кризових ситуацій.

6. Адхократична модель управління яскраво проявилася під час реалізації мобілізаційних завдань у межах масштабної оборонної програми, яку адміністрація Ф. Д. Рузвельта впроваджувала в роки Другої світової війни. Цей підхід забезпечив гнучкість, оперативність, що дозволяло ефективно використовувати ресурси країни та зменшувати бюрократичні перепони. Однак він також виявив певні недоліки. Зокрема, виникало дублювання повноважень між тимчасовими відомствами, створеними для виконання конкретних воєнних завдань, та традиційними бюрократичними структурами федерального уряду. Це призводило до міжвідомчих суперечок, які ускладнювали координацію і знижували ефективність роботи адміністрації.

7. Аналіз міжвідомчих конфліктів між віцепрезидентом Уоллесом, держсекретарем Галлом та міністром торгівлі Джонсом дозволив виявити ключові причини та природу цих суперечок. З одного боку, вони відображали фундаментальні розбіжності в підходах до управління та вирішення завдань воєнного часу. К. Галл і Дж. Джонс відстоювали традиційні принципи економічної раціональності, ефективності й дотримання меж юрисдикції, тоді як Г. Уоллес наголошував на необхідності швидкого реагування на виклики війни, яке часто вимагало гнучкості й виходу за межі усталених бюрократичних процедур. Ця розбіжність стала ключовим джерелом внутрішньої напруги в адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час війни.

З іншого боку, управлінські практики самого президента США створювали передумови виникнення суперечностей і сприяли їх загостренню. Порушуючи традиційні канони раціонального управління, Ф. Д. Рузвельт сформував свою адміністрацію з людей, які суттєво відрізнялися за політичними поглядами, управлінським досвідом і методами вирішення проблем. Такий підхід був свідомо обраний президентом, який прагнув створити серед своїх підлеглих конкурентне середовище, здатне генерувати широкий спектр ідей. Як результат, Ф. Д. Рузвельт отримував політичні та стратегічні поради від радників і посадовців з різними ідеологічними переконаннями та політичними зв’язками. Це давало президенту змогу обирати з кількох варіантів рішень та формувати консенсус у власній адміністрації щодо напрямів його політики. Водночас такий підхід породжував напруження та неузгодженість у роботі адміністрації, що призводило до міжвідомчих та особистісних конфліктів, виявляючи слабкість Ф. Д. Рузвельта в питаннях субординації підлеглих і дисципліни. Ці суперечності досі залишаються предметом дискусій серед істориків щодо ефективності управлінських практик президента.

8. Президент Ф. Д. Рузвельт наділив Г. Уоллеса повноваженнями, які значно перевищували традиційну роль віцепрезидента як голови Сенату. Г. Уоллес відігравав ключову роль у зусиллях уряду, спрямованих на організацію та забезпечення масштабного військового виробництва під час Другої світової війни.

Він входив до складу або очолював низку спеціалізованих відомств, відповідальних за стратегічно важливі напрями. Серед них – закупівля й розподіл критичних матеріалів, координація оборонної політики США в економічній сфері, а також регулювання використання ресурсів, необхідних для воєнних потреб. Крім того, Г. Уоллес відігравав значну роль на початкових етапах секретних досліджень зі створення атомної бомби, які згодом стали основою Мангеттенського проєкту.

Завдяки додатковим адміністративним обов'язкам віцепрезидент активно долучався до міжнародної політики та управлінських процесів. Його діяльність стала важливим етапом у трансформації ролі віцепрезидента, перетворивши цю посаду на інструмент реального впливу та заклавши основи для її подальшої еволюції в американській політичній системі.

9. Визначення кандидата у віцепрезиденти від Демократичної партії під час президентської кампанії 1944 р. стало унікальним епізодом в її історії. Вперше за час проведення партійних з'їздів головна увага була зосереджена не на кандидатові в президенти, а на претендентові на посаду віцепрезидента. Це було зумовлено помітним погіршенням стану здоров'я президента Ф. Д. Рузвельта та особливостями американської системи управління, яка передбачає передання президентських повноважень віцепрезиденту в разі смерті глави держави. За цих обставин партійна верхівка Демократичної партії розглядала кандидата у віцепрезиденти у 1944 р. як імовірного наступника президента. Хоча чинний віцепрезидент Уоллес користувався значною популярністю серед виборців і, за даними соціологічних опитувань, мав найвищі шанси на повторне висунення, лідери партії виявили рішучу незгоду з його кандидатурою. Вони об'єднали свої зусилля, щоб переконати президента Ф. Д. Рузвельта та делегатів з'їзду в доцільності висунення компромісної кандидатури – сенатора Г. Трумена.

Перебіг подій навколо з'їзду Демократичної партії у 1944 р. продемонстрував, що босизм, який здавалося, відійшов у минуле за часів президентства Ф. Д. Рузвельта, продовжував відігравати помітну роль у прийнятті стратегічно важливих політичних рішень, які визначали майбутнє партії та країни. Висунення Г. Трумена кандидатом на посаду віцепрезидента дозволило партійній верхівці

зберегти контроль над ситуацією та гарантувати політичну стабільність у разі форс-мажорних обставин, насамперед можливої смерті Ф. Д. Рузвельта. У підсумку було створено умови для передбачуваної передачі президентських повноважень на користь Г. Трумена, який не лише користувався широкою підтримкою партійного керівництва, а й задовольняв інтереси різних фракцій Демократичної партії.

10. Поразка Г. Уоллеса в боротьбі за номінацію на посаду віцепрезидента у 1944 р. визначила злам його політичної кар'єри. Його роль у державному управлінні США зійшла нанівець. Хоча він продовжив працювати деякий час в адміністрації Г. Трумена, а згодом навіть балотувався у президенти від Прогресистської партії, його діяльність дедалі більше зосереджувалася на зовнішній політиці. У цій сфері, де його досвід був обмежений, а знання – поверховими, християнський ідеалізм Г. Уоллеса, який колись знаходив відгук в американському суспільстві під час Нового курсу і в перші роки війни, став перепоною для адекватного розуміння складних реалій міжнародної політики. Наївне ставлення до Радянського Союзу стало його «ахіллесовою п'ятою» в спробах запропонувати реалістичну альтернативу «холодній війні». Зрештою, ці обставини призвели до краху його кар'єри й сформували суперечливу політичну спадщину, яка на багато десятиліть затьмарила його досягнення під час роботи в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Джерела

1.1. Документи президента Ф. Д. Рузвельта

1. Address to the Inter-American Conference for Maintenance of Peace, Buenos Aires, Argentina. December 1, 1936. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum*. Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 30. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01050
2. Administrative Order – Establishing the Office for Emergency Management in the Executive Office of the President and Prescribing Regulations Governing its Activities. May 25, 1940. Approved for Release by the *Central Intelligence Agency* in 2001. URL: http://surl.li/czndhd
3. Agriculture: Henry A. Wallace. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 4: Departmental Correspondence. Box 54. URL: https://surli.cc/xkrqbv
4. Board of Economic Warfare. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 2: Confidential File. Box 6. URL: http://surl.li/xtjemz
5. Executive Order 6084 – Reorganizing Agricultural Credit Agencies of the United States. March 27, 1933. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Executive Orders and Presidential Proclamations, 1933–1936. P. 18–24. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/eo/eo0001.pdf
6. Executive Order 7027 – Establishment of the Resettlement Administration. April 30, 1935. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Executive Orders and Presidential Proclamations, 1933–1936. P. 79–80. URL: https://surli.cc/aorrza
7. Executive Order 8248 – Establishing the Divisions of the Executive Office of the President and Defining Their Functions and Duties. September 08, 1939. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: http://surl.li/rijgaw

8. Executive Order 8629 – Establishing the Office of Production Management in the Executive Office of the President and Defining Its Functions and Duties. January 07, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1941/1/9/191-192.pdf
9. Executive Order 8802 – Reaffirming Policy of Full Participation in the Defense Program by All Persons, Regardless of Race, Creed, Color, or National Origin, and Directing Certain Action in Furtherance of Said Policy. June 25, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://surl.gd/jmtgxt
10. Executive Order 8807 – Establishing the Office of Scientific Research and Development in the Executive Office of the President and Defining Its Functions and Duties. June 28, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: http://surl.li/qbdrmw
11. Executive Order 8839 – Establishing the Economic Defense Board. July 30, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1941/8/1/3823-3824.pdf
12. Executive Order 8875 – Delegation and Coordination of Priority Authority. August 28, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1941/8/30/4483-4484.pdf
13. Executive Order 8926 – Establishing the Office of Lend-Lease Administration in the Office for Emergency Management of the Executive Office of the President. October 28, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1941/10/30/5519-5520.pdf
14. Executive Order 8982 – Changing the Name of the Economic Defense Board to the Board of Economic Welfare. December 17, 1941. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://www.federalregister.gov/executive-order/8982
15. Executive Order 9024 – Establishing the War Production Board in the Executive Office of the President and Defining Its Functions and Duties. January 16, 1942. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1942/1/17/329-330.pdf

16. Executive Order 9128 – Defining Additional Functions and Duties of the Board of Economic Warfare. April 13, 1942. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: http://surl.li/znrqmz
17. Executive Order 9361 – Supplementing the Executive Order Establishing the Office of War Mobilization and Providing for the Unifying of Foreign Economic Affairs. July 15, 1943. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1943/7/17/9861-9862.pdf
18. Executive Order 9380 – Foreign Economic Administration. September 25, 1943. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register.* URL: https://archives.federalregister.gov/issue_slice/1943/9/28/13081-13083.pdf
19. Executive Orders and Presidential Proclamations, 1933–1936. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum*. URL: https://surl.gd/ujfmll
20. Franklin D. Roosevelt, Letter Endorsing Truman or Douglas for the Vice-Presidential Nomination. July 19, 1944. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 5: Subject File. Box 129. P. 163. URL: https://surli.cc/ljyurq
21. Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum*. URL: https://surl.li/qqveca
22. Franklin D. Roosevelt, Papers as President: The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/?p=collections/findingaid&id=502&q=
23. Franklin D. Roosevelt: A Resource Guide. *Library of Congress.* URL: https://guides.loc.gov/franklin-d-roosevelt
24. Franklin D. Roosevelt Executive Orders. *Federal Register*. URL: https://www.federalregister.gov/presidential-documents/executive-orders
25. FRANKLIN. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/

26. Henry A. Wallace. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 5: Subject File. Box 170. URL: http://surl.li/kfggan
27. Letter on the Vice-Presidential Nomination. July 14, 1944. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 5: Subject File. Box 129. P. 158. URL: http://surl.li/xbbojs
28. Message to Congress – Additional Defense Appropriations. May 31, 1940. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 52. P. 8–9. URL: http://surl.li/maojez
29. Message to Congress – Second Appeal for Additional Defense Appropriations. July 10, 1940. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 52. P. 2–5. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01334
30. Message to Congress – State of the Union Address (Four Freedoms Speech). January 06, 1941. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 58. P. 1–22. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01407
31. Message to Congress – State of the Union Address. January 03, 1938. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 36. URL: https://www.fdrlibrary.org/utterancesfdr#afdr102
32. Message to Congress – State of the Union Address. January 04, 1939. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 43. P. 166–190. URL: http://surl.li/jolcrj
33. Message to Congress on Appropriations for National Defense. January 12, 1939. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 44. P. 46–49. URL: http://surl.li/cnvsbt
34. Message to Congress on Appropriations for National Defense. May 16, 1940. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 51. P. 17–28. URL: http://surl.li/otnykq

35. Message to Congress on the Reorganization Act. April 25, 1939. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 46. P. 1–19. URL: http://surl.li/vceglm
36. Message to the Congress – State of the Union Address. January 03, 1940. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 49. P. 1–20. URL: http://surl.li/wmtxjz
37. Order Establishing the National Defense Research Committee. June 27, 1940. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum*. The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 1: Safe File. Box 2. P. 61–62. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/psf/psfa0012.pdf
38. Papers as President, President's Personal File, 1933–1945. *National Archive*. URL: https://catalog.archives.gov/id/1185
39. Radio Address to the Democratic National Convention Accepting the Nomination. July 19, 1940. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 52. P. 1–22. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01336
40. Radio Address to the Democratic National Convention Accepting the Nomination. July 20, 1944. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 79. P. 2–13. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msfb0155
41. Rear-Platform Remarks at Creston, Iowa. October 10, 1936. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* Franklin D. Roosevelt, Master Speech File, 1898–1945. Box 28. URL: http://surl.li/yvkzih
42. Roosevelt to Straus. February 13, 1936. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 3: Diplomatic Correspondence. Box 31. P. 99–100. URL: https://surli.cc/kkulml
43. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 1. The genesis of the New Deal, 1928–1932. With a special introduction and explanatory notes by President Roosevelt. [electronic resource]. New York: Random House, 1938. 911 p. URL: https://archive.org/details/4925052.1928.001.umich.edu/mode/2up

44. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 10. The call to battle stations, 1941. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: Harper & Brothers Publisher, 1950. 632 p. URL: https://archive.org/details/4926590.1941.001.umich.edu/mode/2up.
45. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 11. Humanity on the defensive, 1942. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: Harper & Brothers Publisher, 1950. 552 p. URL: https://archive.org/details/4926593.1942.001.umich.edu/mode/2up
46. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 12. The tide turns, 1943. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: Harper & Brothers Publisher, 1950. 593 p. URL: https://archive.org/details/4926600.1943.001.umich.edu/mode/2up
47. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 13. Victory and the threshold of peace, 1944–1945. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: Harper & Brothers Publisher, 1950. 634 p. URL: http://surl.li/yqstui
48. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 2. The year of crisis, 1933. With a special introduction and explanatory notes by President Roosevelt. [electronic resource]. New York: Random House, 1938. 622 p. URL: https://archive.org/details/4925381.1933.001.umich.edu/mode/2up
49. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 5. The people approve, 1936. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: Random House, 1938. 721 p. URL: https://archive.org/details/4925988.1936.001.umich.edu/page/n5/mode/2up
50. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 8. War-and neutrality, 1939. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: The Macmillan Company, 1941. 635 p. URL: http://surl.li/ulsqwo

51. The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 9. War and aid to democracies, 1940. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. New York: Random House, 1941. 741 p.
52. Vannevar Bush. *Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum.* The President's Secretary's File (PSF), 1933–1945. Series 1: Safe File. Box 2. URL: https://surl.lu/uzzdel

1.2. Матеріали органів виконавчої влади США

53. Census of Agriculture Historical Archive. *United States Department of Agriculture*. URL: https://agcensus.library.cornell.edu/
54. Farm Security Administration / Office of War Information Photograph Collection. *Library of Congress.* URL: https://www.loc.gov/collections/fsa-owi-black-and-white-negatives/about-this-collection/
55. Fifteenth Census of the United States: 1930. Volume IV. Agriculture: General Report, Statistics by Subjects. *Department of Commerce. Bureau of the Census*. Washington: Government Printing Office, 1932. 999 p. URL: http://surl.li/gxkfup
56. Fourteenth Census of the United States Takes in the Year 1920. Volume V. Agriculture: General Reports and Analytical Tables. *Department of Commerce. Bureau of the Census*. Washington: Government Printing Office, 1922. 921 p. URL: https://agcensus.library.cornell.edu/census_year/1920-census/
57. Franklin D. Roosevelt Administration (1933–1945). Office of the Historian. *Foreign Relations of the United States*. URL: https://surl.li/fkmjwv
58. Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957. *U.S. Bureau of the Census Report*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1960. 789 p. URL: http://surl.li/zjnath
59. Mission of Vice President Wallace to China, June 1944; conversations between Vice President Wallace and Generalissimo Chiang Kai-shek. *Foreign Relations of the United States*. Diplomatic Papers, 1944, China, Volume VI. Documents 198–226. URL: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1944v06/comp2

60. National Defense Advisory Commission: Functions and Activities. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1940. 16 p. URL: https://play.google.com/books/reader?id=pGQYp3micd8C&pg=GBS.PP2&hl=uk
61. Negotiations concerning the production, purchase, and distribution of Brazilian rubber and rubber products. *Foreign Relations of the United States*. Diplomatic Papers, 1942, The American Republics, Volume V. Documents 653–687. URL: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1942v05/ch30
62. President Roosevelt to the Lend-Lease Administrator (Stettinius). November 7, 1941. *Foreign Relations of the United States*. Diplomatic Papers, 1941, General, The Soviet Union, Volume I. Document 805. URL: http://surl.li/ptlare
63. Report of the Delegation of the United States of America to the Eighth International Conference of American States, Lima, Peru, December 9–27, 1938. Washington: U.S. Government Printing Office, 1941. 229 p.
64. Statement by Vice President Wallace, Chairman, Board of Economic Warfare as originally prepared for the Senate Committee on Appropriations. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 67. Frame 33. URL: http://surl.li/zprong
65. Statement of Jesse Jones, Secretary of Commerce, in reply to charges made by Vice President Wallace, with reference to the purchase abroad by RFC of critical and strategic materials. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 67. Frame 73–102. URL: http://surl.li/swvgxi
66. The British Prime Minister (Churchill) to President Roosevelt. December 7, 1940. *Foreign Relations of the United States*. Diplomatic Papers, 1940, The British Commonwealth, The Soviet Union, The Near East and Africa, Volume III. Document 20. URL: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1940v03/d20
67. The Secretary of State to the Ambassador in the Soviet Union (Harriman). April 25, 1944. *Foreign Relations of the United States*. Diplomatic Papers, 1944, Europe, Volume IV. Document 871. URL: http://surl.li/ydtzvm
68. Unemployment Rate. U.S. *Bureau of Labor Statistics*. Retrieved from Federal Reserve Economic Data (FRED). URL: https://fred.stlouisfed.org/series/UNRATE

69. United States Census of Agriculture: 1935. Reports for states with statistics for counties and a summary for the United States. *Department of Commerce. Bureau of the Census*. Washington: Government Printing Office, 1936. URL: https://agcensus.library.cornell.edu/census_year/1935-census/
70. Visit of Vice President Henry A. Wallace to some of the American Republics. *Foreign Relations of the United States*. Diplomatic Papers, 1943, The American Republics, Volume V. Documents 56–83. URL: http://surl.li/xfrjlu
71. Yearbook of agriculture 1934. U.S. Department of Agriculture. *National Agricultural Library*. Washington: United States Government Printing Office, 1934. 783 p. URL: https://archive.org/details/yoa1934

1.3. Документи Конгресу США

72. Agricultural Adjustment Act, 1933. Public Law 73–10, 48 Stat. 31. 73d Congress. *The National Agricultural Law Center*. URL: http://surl.li/fxebrs
73. Agricultural Adjustment Act, 1938. Public Law 75–430, 52 Stat. 31. 75th Congress. *The National Agricultural Law Center*. URL: https://nationalaglawcenter.org/wp-content/uploads/assets/farmbills/1938.pdf
74. An Act Further to promote the defense of the United States, and for other purposes. March 11, 1941. Public Law 77–11, 55 Stat. 31. 77th Congress. *Library of Congress*. URL: http://surl.li/pstmyc
75. An Act Making appropriations for the support of the Army. August 29, 1916. Public Law 64–242, 39 Stat. 619. 64th Congress. P. 649–650. *GovInfo*. URL: http://surl.li/kacgif
76. Farm Credit Act, 1933. Public Law 73–75, 48 Stat. 257. 73d Congress. *FRASER – Research Division, Federal Reserve Bank of St. Louis*. URL: https://fraser.stlouisfed.org/title/856
77. First War Powers Act, 1941. Public Law 77–354, 55 Stat. 838. 77th Congress. *Library of Congress*. URL: http://surl.li/rsgjpd
78. Hearing Before the Joint Committee on Reduction of Nonessential Federal Expenditures. 78th Congress. First Session. Part 7. (April 5, June 1, 11, and 22,

1943). Washington: United States Government Printing Office. P. 2371–2373. URL: http://surl.li/tusgrt

79. Hearings Before a Special Committee Investigating the National Defense Program. United States Senate. 77th Congress. First Session. S. Res. 71. Part 11. Rubber (March 5, 24, 26, 27, 31, and April 1, 2, 3, 7, 1942). Washington: United States Government Printing Office. P. 4261–4955. URL: http://surl.li/cwboun
80. Reorganization Act, 1939. Public Law 76–19, 53 Stat. 561. 76th Congress. *GovInfo.* URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-53/pdf/STATUTE-53-Pg561.pdf#page=5
81. Soil Conservation Act, 1935. Public Law 74–46, 49 Stat. 163. 74th Congress. *The National Agricultural Law Center.* URL: https://nationalaglawcenter.org/wp-content/uploads/assets/farmbills/soilconserv1935.pdf
82. Soil Conservation and Domestic Allotment Act, 1936. Public Law 74–461, 49 Stat. 1148. 74th Congress. *The National Agricultural Law Center.* URL: http://surl.li/fzrhlq
83. The Bankhead–Jones Farm Tenant Act, 1937. Public Law 75–210, 50 Stat. 522. 75th Congress. URL: http://surl.li/cqtmpd
84. US Congressional Record. Proceeding and debates of the 1st Session of the 73d Congress. Volume 77. Part 1 (March 4, 1933 to April 3, 1933). Washington: United States government printing office, 1933. P. 669–692. URL: https://www.govinfo.gov/app/details/GPO-CRECB-1933-pt1-v77

1.4. Джерела особового походження

85. Byrnes J. All In One Lifetime. New York: Harper & Brothers, 1958. 432 p.
86. Compton A. Atomic Quest. New York: Oxford University Press, 1956. 370 p.
87. Correspondence from A. E. Holt to Henry A. Wallace dated April 27, 1932. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archive*s. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 316–325. URL: http://surl.li/bpcbpg

88. Correspondence from Agnes C. Conroy to Henry A. Wallace dated August 11, 1932. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 470–489. URL: http://surl.li/tkiska
89. Correspondence from C. F. Murphy to Henry A. Wallace dated November 16, 1938. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 593–597. URL: http://surl.li/ujutin
90. Correspondence from Carl P. Knox to Franklin D. Roosevelt dated November 9, 1932. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 554–561. URL: http://surl.li/tcjwyp
91. Correspondence from Cordell Hull to Henry A. Wallace dated June 11, 1938. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 537–542. URL: http://surl.li/ahlfbz
92. Correspondence from Franklin D. Roosevelt to Bruce Bliven dated January 17, 1945. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 717. URL: http://surl.li/qgvmoh
93. Correspondence from Franklin D. Roosevelt to Henry A. Wallace dated February 3, 1933. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 600. URL: http://surl.li/powkpq
94. Correspondence from Franklin D. Roosevelt to John J. O'Brien dated May 14, 1943. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 671. URL: http://surl.li/nvujnr
95. Correspondence from Henry A. Wallace to Betty Cowles dated May 26, 1940. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 953. URL: http://surl.li/kfpthu
96. Correspondence from Henry A. Wallace to Donald R. Murphy dated May 24, 1940. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 949. URL: http://surl.li/hnssve
97. Correspondence from Henry A. Wallace to Franklin D. Roosevelt dated August 26, 1939. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 800–801. URL: http://surl.li/resbkl

98. Correspondence from Henry A. Wallace to Franklin D. Roosevelt dated November 30, 1937. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 343–355. URL: http://surl.li/rvlrqc
99. Correspondence from Henry A. Wallace to Franklin D. Roosevelt dated February, 1933. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 601. URL: http://surl.li/yqxhaa
100. Correspondence from Henry A. Wallace to Lester Markel dated March 17, 1939. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 716–728. URL: http://surl.li/yxvqiz
101. Correspondence from Henry A. Wallace to Luther Gulick dated October 12, 1937. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 239–245. URL: http://surl.li/zqwozc
102. Correspondence from James L. McCamy to Lloyd A. Free dated April 10, 1940. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 916–921. URL: http://surl.li/xcjlbo
103. Correspondence from John J. O'Brien to Franklin D. Roosevelt dated May 11, 1943. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 672–673. URL: http://surl.li/lsasng
104. Correspondence from M. L. Wilson to Henry A. Wallace dated June 13, 1932. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 397–413. URL: http://surl.li/blyvrq
105. Correspondence from Nelson G. Kraschel to Henry A. Wallace dated February 1, 1940. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 878–881. URL: http://surl.li/hfmqbd
106. Correspondence from P. B. Cornell to J. J. Groetken dated April 19, 1932. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 575. URL: http://surl.li/dgvjwf
107. Correspondence from William J. Goodman to Henry A. Wallace dated December 1, 1932. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 59. Frame 583. URL: http://surl.li/epkkcq

108. Farley J. Jim Farley's Story: The Roosevelt Years. New York: McGraw-Hill Book Company, 1948. 388 p.
109. Flynn E. You're the Boss. New York: The Viking Press, 1947. 244 p.
110. Henry A. Wallace Papers. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. URL: https://digital.lib.uiowa.edu/islandora/object/ui%3Awallace
111. Hull C. The Memoirs of Cordell Hull. 2 vols. New York: Macmillan Company, 1948. 1804 p.
112. Jones J., Angly E. Fifty billion dollars: My thirteen years with the RFC, 1932–1945. New York: Macmillan Company, 1951. 631 p.
113. Lattimore O. China Memoirs. Chiang Kai-shek and the War Against Japan. Compiled by Fujiko Isono. Tokyo: University of Tokyo Press, 1990. 252 p.
114. Oral History Interview with Edwin W. Pauley. *Harry S. Truman Library*. URL: https://www.trumanlibrary.gov/library/oral-histories/pauleye#1
115. Roosevelt E. This I Remember. New York: Harper & Brothers, 1949. 387 p.
116. Rosenman S. Working with Roosevelt. New York: Harper & Brothers, 1952. 560 p.
117. The Memoirs of Harry S. Truman. Volume one: Year of Decisions. Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1955. 596 p.
118. The Price of Vision: The Diary of Henry A. Wallace 1942–1946 / Ed. John Morton Blum. New York: Houghton Mifflin, 1973. 707 p.

1.5. Науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса

119. Wallace H.A. Democracy Reborn: Selected from Public Papers and Edited with an Introduction and Notes by Russell Lord. New York: Reynal & Hitchcock, 1944. 280 p.
120. Wallace H.A. Foundations of the Peace. *The Atlantic*. January, 1942. URL: http://surl.li/sqsocx
121. Wallace H.A. Inter-American Culture. *Think Magazine*. October, 1939. Vol. 5. №. 5. P. 6, 36. URL: https://archive.org/details/sim_think_1939-10_5_5/mode/2up
122. Wallace H.A. Toward an Inter-American Culture. *The New York Times*. July 9, 1939. P. 83. URL: http://surl.li/xahcek

123. Wallace H.A. Toward world peace. New York: Harcourt, Brace & Co., 1948. 121 p.
124. Wallace H.A. Where I Was Wrong. *The Week Magazine*. September 7. 1952. URL: http://surl.li/bnoucm
125. Wallace H.A. America Must Choose. New York: Foreign Policy Association; Boston: World Peace Foundation, 1934. 33 p.
126. Wallace H.A. Farm program: 1939 model. *The New York Tims*. April 2, 1939. P. 112. URL: http://surl.li/fwtitl
127. Wallace H.A. New Frontiers. New York: Reynal & Hitchcoock, 1934. 314 p.
128. Wallace H.A. Odds and Ends. *Wallaces' Farmer and Iowa Homestead*. October 29, 1932. Vol. 57. № 22. P. 5. URL: http://surl.li/ttmllz
129. Wallace H.A. Odds and Ends. *Wallaces' Farmer and Iowa Homestead*. March 4, 1933. Vol. 58. № 5. P. 5. URL: http://surl.li/dodzcc
130. Wallace H.A. Press tributes to Henry C. Wallace. *Wallaces' Farmer.* November 7, 1924. Vol. 49. № 45. P. 6–7. URL: http://surl.li/tmiykp
131. Wallace H.A. Soviet Asia Mission. New York: Reynal & Hitchcoock, 1946. 254 p.
132. Wallace H.A. Statesmanship and Religion. New York: Round Table Press, 1934. 139 p.
133. Wallace H.A. Storage of Food. *Wallaces' Farmer*. December 6, 1918. Vol. 43. № 49. P. 4. URL: https://idnc.library.illinois.edu/?a=d&d=WAF19181206
134. Wallace H.A. Tariff Insanity is World-Wide. *Wallaces' Farmer and Iowa Homestead*. May 9, 1931. Vol. 56. № 19. P. 4. URL: http://surl.li/anqwma
135. Wallace H.A. Technology, Corporations, and the General Welfare. Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press, 1937. 83 p.
136. Wallace H.A. The Aztecs as Geneticists. *Wallaces' Farmer*. December 11, 1908. Vol. 33. № 50. URL: https://idnc.library.illinois.edu/?a=d&d=WAF19081211
137. Wallace H.A. The century of the common man / Ed. Russell Lord. New York: Reynal & Hitchcoock, 1943. 96 p.
138. Wallace H.A. The Hoover Farm Bill. *Wallaces' Farmer*. April 26, 1929. Vol. 54. № 17. P. 4. URL: https://idnc.library.illinois.edu/?a=d&d=WAF19290426

139. Wallace H.A. Who Plays the Part of Joseph. *Wallaces' Farmer.* September 27, 1912. Vol. 37. № 39. P. 2. URL: http://surl.li/dzkvhb

140. Wallace H.A. Whose Constitution? An Inquiry into the General Welfare. New York: Reynal & Hitchcock, 1936. 336 p.

1.6. Фотодокументи

141. Abandoned farm in the dust bowl area. Oklahoma. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017760348/

142. Along the highway near Bakersfield, California. Dust bowl refugees. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759225/

143. Baca County, Colorado. April 14, 1935. Dust storm. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759522/

144. «Cleanliness». Southern California. Oklahoma refugees camping in Imperial Valley, California. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759584/

145. Drought refugees from Abilene, Texas, following the crops of California as migratory workers. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017763097/

146. Drought refugees from Oklahoma camping by the roadside. They hope to work in the cotton fields. There are seven in family. Blythe, California. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017763096/

147. Drought refugees in California. 1936 Feb. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759654/

148. Dust Bowl Farmer in Cimarron County, Oklahoma, April 1936. *Library of Congress*. Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2004674127/

149. Dust Storm in Elkhart, Kansas, May 1937. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017768824/

150. Dust storm. It was conditions of this sort which forced many farmers to abandon the area. Spring 1935. New Mexico. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759935/

151. Family between Dallas and Austin, Texas. The people have left their home and connections in South Texas, and hope to reach the Arkansas Delta for work in the cotton fields. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017763144/

152. In one of the largest pea camps in California. 1936 Feb. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759619/

153. Migrant agricultural worker's family. Seven hungry children. Mother aged thirty-two. Father is native Californian. Destitute in pea picker's camp, Nipomo, California, because of the failure of the early pea crop. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017762903/

154. Portrait of Henry Wallace. *USDA National Agricultural Library*. URL: https://www.nal.usda.gov/exhibits/speccoll/items/show/1143

155. Three related drought refugee families stalled on the highway near Lordsburg, New Mexico. From farms near Claremore, Oklahoma. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017769965/

156. Two families of migrants from Missouri looking for work in the pea fields. California. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759827/
157. Two families, fifteen people, from Chickasaw, Oklahoma, camped by the roadside near Santa Maria, California. Heading for the pea harvest but stalled because they have no money to buy a trailer's license. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017769665/

1.7. Матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси

158. Public Opinion, 1935–1946 / Ed. by Hadley Cantril, Mildred Strunk. Princeton, New Jersy: Princeton University Press, 1951. 1991 p.
159. Hiltzik M. How FDR’s vice president warned against the fascism of Trump. *Los Angeles Times*. August 17, 2020. URL: http://surl.li/unbdsi
160. Kuznick P. Dumping Wallace, blocking Bernie: how the democrats broke with the working class. *The Real News Network*. June 10, 2016. URL: https://therealnews.com/dumping-wallace-blocking-bernie-how-the-democrats-broke-with-the-working-class-kuznick-rai
161. Moreland W. The last Russian leader to mess with a US election? Josef Stalin. *Vox.* October 26, 2016. URL: http://surl.li/culqsj
162. Schlesinger. A. Jr. Who Was Henry A. Wallace? *Los Angeles Times*. March 20, 2000. URL: http://articles.latimes.com/2000/mar/12/books/bk-7842
163. Scott T. Fascism and the Denial of Truth: What Henry Wallace Can Teach Us About Trump. *Truthout*. July 30, 2017. URL: https://truthout.org/articles/fascism-and-the-denial-of-truth-what-henry-wallace-can-teach-us-about-trump/
164. The Assistant President. Henry Wallace, as Captain of the Industrial War and Planner of Economic Peace, is No. 1 Man on Capitol Hill. *The New York Times*. October 12, 1941. P. 3. URL: http://surl.li/dphedx
165. Wallace H.S. American Fascism, in 1944 and Today. *The New York Times*. May 12, 2017. URL: https://surl.gd/owssrd

166. Wallace urges «balanced abundance». *The New York Times*. November 14, 1937. URL: http://surl.li/adsjzx
167. Wallaces' Farmer (1898–1950). *Illinois Digital Newspaper Collections*. URL: https://idnc.library.illinois.edu/cgi-bin/illinois?a=cl&cl=CL1&sp=WAF&e=-------en-20--1--txt-txIN-------.
168. The prospect to peace. *Wallaces' Farmer.* December 29, 1916. Vol. 41. № 52. P. 3. URL: https://idnc.library.illinois.edu/?a=d&d=WAF19161229
169. Putting Our Hand to the Plow. *Wallaces' Farmer*. April 6, 1917. Vol. 42. № 14. URL: https://idnc.library.illinois.edu/?a=d&d=WAF19170406.2.1
170. Agriculture: Domestic Allotment. *Time.* December 26, 1932. URL: https://time.com/archive/6750378/agriculture-domestic-allotment/
171. The Gallup Poll: Public Opinion, 1935–1971. Volume 1. 1935–1948 / Ed. by George H. Gallup. New York: Random House, 1972. 777 p.
172. Wallace Maps a Farm Program. *The New York Times*. January 3, 1937. P. 117. URL: http://surl.li/lzvmmk
173. The Wallace-Jones feud. *The New York Times*. July 1, 1943. P. 18. URL: https://www.nytimes.com/1943/07/01/archives/the-wallacejones-feud.html
174. The New Deal: Man with a Hoe. *Time.* November 26, 1965. URL: https://time.com/archive/6628530/the-new-deal-man-with-a-hoe/
175. What's the matter with farmers? *Wallaces' Farmer*. February 13, 1920. Vol. 45. № 7. P. 4–5. URL: https://idnc.library.illinois.edu/?a=d&d=WAF19200213
176. What the 1938 Elections Settled and Unsettled. *Time.* November 21, 1938. URL: https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,760302-1,00.html

2. Наукова література

177. Alperovitz G. Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam. New York: Simon and Schuster, 1965. 427 p.
178. Auerbach J. New Deal, Old Deal, or Raw Deal: Some Thoughts on New Left Historiography. *The Journal of Southern History*. 1969. Vol. 35. № 1. P. 18–30.

179. Baker G., Rasmussen W., Wiser V., and Porter J. Century of Service: The First 100 Years of the United States Department of Agriculture. Washington: U.S. Government Printing Office, 1963. 560 p.
180. Baldwin S. Poverty and Politics: The Rise and Decline of the Farm Security Administration. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1968. 438 p.
181. Bernstein B. Review essay: Henry A. Wallace and the Agony of American Liberalism: A Political Pariah in the Cold War. *Peace & Change*. 1974. Vol. 2. Issue 3. P. 62–67.
182. Bernstein B. The New Deal: The Conservative Achievements of Liberal Reform. *In Towards a New Past: Dissenting Essays in American History* / Ed. by Barton J. Bernstein. New York: Pantheon books, 1967. P. 263–268.
183. Best G. Pride, Prejudice, and Politics: Roosevelt versus Recovery, 1933–1938. New York: Praeger, 1991. 267 p.
184. Birstein V. Three Days in «Auschwitz without Gas Chambers»: Henry A. Wallace's Visit to Magadan in 1944. *Wilson Center*. April 30, 2012. URL: https://www.wilsoncenter.org/publication/three-days-auschwitz-without-gas-chambers-henry-wallaces-visit-to-magadan-1944
185. Bonnifield P. Dust Bowl: Men, Dirt, and Depression. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1979. 232 p.
186. Brinkley A. The End of Reform: New Deal Liberalism in Recession and War [1st ed.]. New York: Alfred A. Knopf, 1995. 371 p.
187. Brinkley A. Voices of Protest: Huey Long, Father Coughlin, and the Great Depression. New York: Vintage Books, 1983. 445 p.
188. Burns J. Roosevelt: The Lion and the Fox (1882–1940) [1st ed.]. New York: Harcourt, Brace and Company. 1956. 553 p.
189. Campbell C. The Farm Bureau and the New Deal: A Study of Making of National Farm Policy, 1933–1940. Urbana: University of Illinois Press, 1962. 215 p.
190. Cohen A. Nothing to Fear: FDR's Inner Circle and the Hundred Days that Created Modern America. New York: The Penguin Press, 2009. 372 p.
191. Conkin P. The New Deal. New York: Thomas Y. Crowell Company, 1967. 118 p.

192. Conrad D. The Forgotten Farmers: The Story of Sharecroppers in the New Deal. Urbana: University of Illinois Press, 1965. 223 p.
193. Culver J., Hyde J. American Dreamer: The Life and Times of Henry A. Wallace. New York: W.W. Norton, 2000. 608 p.
194. Degler C. Out of Our Past: The Forces that Shaped Modern America. New York: Harper & Brothers, 1959. 484 p.
195. Devine T. Henry Wallace's 1948 Presidential Campaign and the Future of Postwar Liberalism. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013. 424 p.
196. Ferrell R. Choosing Truman. The Democratic Convention of 1944. Columbia: University of Missouri Press, 1994. 137 p.
197. Ferrell R. Harry S. Truman: A Life. Columbia: University of Missouri Press, 1994. 512 p.
198. Fitzgerald D. Every Farm a Factory: The Industrial Ideal in American Agriculture. New Haven: Yale University Press, 2003. 242 p.
199. Flynn J. The Roosevelt Myth. New York: Devin-Adair Publishing Company, 1956. 465 p.
200. Folsom B. Jr. Franklin Roosevelt and the Greatest Economic Myth of the Twentieth Century. *FEE Faculty Network*. 2002. URL: https://fee.org/articles/franklin-roosevelt-and-the-greatest-economic-myth-of-the-twentieth-century/
201. Folsom B. Jr. Myths of the New Deal. *FEE Faculty Network*. 2002. URL: https://fee.org/articles/myths-of-the-new-deal/
202. Folsom B. Jr. What Ended the Great Depression? *FEE Faculty Network*. 2010. URL: https://fee.org/articles/what-ended-the-great-depression/
203. Folsom B. Jr. New Deal or Raw Deal: How FDR's Economic Legacy Has Damaged America. New York: Threshold Editions, 2009. 318 p.
204. Freidel F. Franklin D. Roosevelt: Launching the New Deal. Boston: Little, Brown, 1973. 574 p.
205. Friedman M., Friedman R. Tyranny of the Status Quo. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1984. 182 p.

206. Friedman M., Schwartz A. A Monetary History of the United States, 1867–1960. A Study by the National Bureau of Economic Research. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963. 860 p.
207. Goldberg S. Vannevar Bush and the Decision to Build the Bomb. *Isis*. 1992. Vol. 83. № 2. P. 429–452.
208. Gorodnia N. George F. Kennan's Diplomatic Service in the USSR (1952): Opportunities and Challenges. *Американська історія та політика*. 2024. № 18. С. 95–111.
209. Gorodnia N. Ukrainian National Factor in George F. Kennan's Strategic Thinking on the USSR. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2024. № 33. С. 183–207.
210. Gorodnia N. Ukrainian National Issue in the Emerging U.S. Strategy towards the Soviet Union (1946–1953). *American History and Politics*. 2023. № 16. С. 30–48.
211. Grubbs D. Cry from the Cotton: The Southern Tenant Farmers' Union and the New Deal. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1971. 218 p.
212. Gunderson G. The National School Lunch Program: Background and Development. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2003. 192 p.
213. Hamby A. Henry A. Wallace, the Liberals, and Soviet-American Relations. *The Review of Politics*. 1968. № 30 (2). P. 153–169.
214. Hamby A. The New Deal: Avenues for Reconsideration. *Polity.* 1999. Vol. 31. No. 4. P. 665–681.
215. Hawley E. The New Deal and the Problem of Monopoly: A Study in Economic Ambivalence. Princeton: Princeton University Press, 1966. 525 p.
216. Hewlett R., Anderson O. The New World, 1939–1946. Volume I. A History of the United States Atomic Energy Commission. University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1962. 766 p.
217. Higgs R. Crisis and Leviathan: Critical Episodes in the Growth of American Government. New York: Oxford University Press, 1987. 350 p.
218. Hofstadter R. The Age of Reform: From Bryan to F.D.R. New York: Alfred A. Knopf, 1956. 328 p.

219. Hofstadter R. The Progressive Historians. New York: Alfred A. Knopf, 1968. 498 p.
220. Holmes T. Agriculture and the New Deal. *In Interpreting American History: The New Deal and the Great Depression* / Ed. by Aaron D. Purcell. Kent, Ohio: The Kent State University Press, 2014. P. 49–64.
221. Hoover H. The Challenge to Liberty. New York: Charles Scribner's Sons, 1934. 212 p.
222. Hu Yueying. Henry Wallace's Visit to China: an Ultimate Effort to Send the U.S. Army Observer Group to Yan'an. *International Journal of Culture and History*. 2017. Vol. 3. No. 4. P. 213–218. URL: https://www.ijch.net/vol3/102-CH201.pdf
223. Hurt D. Dust Bowl: An Agricultural and Social History. Chicago: Nelson-Hall, 1981. 214 p.
224. Interpreting American History: The New Deal and the Great Depression / Ed. by Aaron D. Purcell. Kent, Ohio: The Kent State University Press, 2014. 234 p.
225. Johnson C., Embree E., Alexander W. The Collapse of Cotton Tenancy: Summary of Field Studies and Statistical Surveys. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1935. 93 p.
226. Kaplan E. American Trade Policy, 1923–1995. Westport, CT: Greenwood Press, 1996. 192 p.
227. Kelley R. The shaping of the American Past. Vol. 2. 1865 to the Present. [4th Edition]. New Jersey, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1986. 872 p.
228. Kennedy D. Freedom From Fear: The American People in Depression and War, 1929–1945. New York: Oxford University Press, 1999. 936 p.
229. Kirkendall R. Commentary on the Thought of Henry A. Wallace. *Agricultural History*. 1967. Vol. 41. No. 2. P. 139–142.
230. Kirkendall R. Henry A. Wallace Remembered. *Choices*. 1993. Vol. 8. No. 1. P. 42–43.
231. Kirkendall R. Howard Tolley and Agricultural Planning in the 1930's. *Agricultural History Society*. 1965. Vol. 39. № 1. P. 25–33.
232. Kirkendall R. Social Scientists and Farm Politics in the Age of Roosevelt. Columbia: University of Missouri Press, 1966. 358 p.

233. Kirkendall R. The New Deal and Agriculture. *In The New Deal. The National Level* / Ed. by John Braeman, Robert H. Bremner, and David Brody. Columbus, OH: Ohio State University Press, 1975. P. 83–109.

234. Kirkendall R. The Second Secretary Wallace. *Agricultural History*. 1990. Vol 64. No. 2. P. 199–206.

235. Kubo F. Henry A. Wallace and Radical Politics in the New Deal: Farm Programs and a Vision of the New American Political Economy. *The Japanese Journal of American Studies*. 1991. No. 4. P. 37–76.

236. Leebaert D. The Mystery of Henry Wallace. *American Heritage*. 2024. Vol. 69. Issue 2. URL: https://www.americanheritage.com/mystery-henry-wallace

237. Leuchtenburg W. Franklin Roosevelt and the New Deal. New York: Harper Perennial, 1963. 393 p.

238. Lord R. The Wallaces of Iowa. Boston: Houghton Mifflin Company, 1947. 615 p.

239. Lushchak V. Organizational structure of defense economics management in the United States in 1939–1943 on the example of vice-president Wallace. *Danish scientific journal*. 2021. Vol. 52 (2). P. 24–31.

240. Lymar M. Thorny evolution path of the US society: Slavery and the Abolitionist movement. *American History and Politics*. 2020. № 9. P. 101–113.

241. Lymar M., Ahieieva V. Racial segregation and struggle for social justice in the U.S. society. *American History and Politics*. 2021. №11. P. 9–23.

242. Lymar M., Tykhonenko I. The US gun policy: domestic and external dimensions. *American History and Politics*. 2020. №10. P. 42–52.

243. MacDonald D. Henry Wallace, the Man and the Myth. New York: Vanguard Press, 1948. 187 p.

244. MacDougall C. Gideon's Army. Vol. I. The Components of the Decision; Vol. II. The Decision and the Organization; Vol. III. The Campaign and the Vote. New York: Marzani and Munsell, 1965. 305 p.; 306–586 p.; 587–884 p.

245. Maddox R. J. Keeping Cool with Coolidge. *The Journal of American History*. 1967. Vol. 53. №. 4. P. 772–780.

246. Margo R. Employment and Unemployment in the 1930s. *Journal of Economic Perspectives*. 1993. Vol. 7. No. 2. P. 41–59.

247. Markowitz N. The Rise and Fall of the People's Century: Henry Agard Wallace and American Liberalism, 1941–1948. New York: The Free Press, 1973. 416 p.

248. McConnell G. The Decline of Agrarian Democracy. Berkeley: University of California Press, 1953. 219 p.

249. McCullough D. «I Hardly Know Truman». *American Heritage*. 1992. Vol. 43. Issue 4. URL: https://www.americanheritage.com/i-hardly-know-truman

250. McCullough D. Truman. New York: Simon & Schuster, 1992. 1117 p.

251. McElvaine R. The Great Depression: America, 1929–1941. New York: Times Books, 1984. 402 p.

252. McWilliams C. Factories in the Field: The Story of Migratory Farm Labor in California. Boston: Little Brown and Company, 1939. 334 p.

253. Milkis S. The President and the Parties: The Transformation of the American Party System since the New Deal. New York: Oxford University Press, 1993. 404 p.

254. Murray W., Beneke R. Henry A. Wallace as an Agricultural Economist. *Choices.* 1992. Vol. 7. No. 4. P. 22–25.

255. Nash G. The Conservative Intellectual Movement in America Since 1945. New York: Basic Books, 1976. 463 p.

256. Nichols J. The Fight for the Soul of the Democratic Party. New York: Verso Books, 2020, 304 p.

257. Nourse E., Davis J., Black J. Three Years of the Agricultural Adjustment Administration. New York: Da Capo Press, 1971. 600 p.

258. Partin J. Roosevelt, Byrnes, and the 1944 Vice-Presidential Nomination. *The Historian.* 1979. Vol. 42 (1). P. 85–100.

259. Patterson J. The New Deal and the States. *The American Historical Review*. 1967. Vol. 73. Issue 1. P. 70–84.

260. Patterson J. The New Deal and the States: Federalism in Transition. Princeton. New Jersey: Princeton University Press, 1969. 226 p.

261. Pepperl N.·Putting the 'Food' in Food Stamps: Food Eligibility in the Food Stamps Program from 1939 to 2012. *Harvard Law School, Class of 2012*. P. 2–3. URL: https://dash.harvard.edu/handle/1/11940186

262. Perkins V. Crisis in Agriculture: The Agricultural Adjustment Administration and the New Deal. Berkeley: University of California Press, 1969. 245 p.

263. Porter R. Presidential Decision Making: The Economic Policy Board. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1980. 265 p.

264. Powell J. FDR's Folly: How Roosevelt and His New Deal Prolonged the Great Depression. New York: Crown Forum, 2003. 336 p.

265. Quester G. American foreign policy: The lost consensus. New York: Praeger Publishers, 1982. 276 p.

266. Radosh R. The Myth of the New Deal. *In A New History of Leviathan* / Ed. by Ronald Radosh and Murray N. Rothbard. New York: Dutton, 1972. P. 146–187.

267. Radosh R., Liggio L. Henry Wallace and the Open Door. In *Cold war critics* / Ed. by Thomas G. Paterson. Chicago: Quadrangle books, 1971. P. 76–113.

268. Rasmussen W. The New Deal Farm Programs: What They Were and Why They Survived. *American Journal of Agricultural Economics*. 1983. Vol. 65. No. 5. P. 1158–1162.

269. Reed L. Great Myths of the Great Depression. *Mackinac Center for Public Policy and the Foundation for Economic Education*. 1998. URL: https://www.mackinac.org/archives/1998/sp1998-01.pdf

270. Rowley W. M.L. Wilson: "Believer" in the Domestic Allotment. *Agricultural History*. 1969. Vol. 43. No. 2. P. 277–288.

271. Saloutos T. New Deal Agricultural Policy: An Evaluation. *The Journal of American History*. 1974. Vol. 61. № 2. P. 394–416.

272. Schapsmeier E., Schapsmeier F. Henry A. Wallace of Iowa: The Agrarian Years, 1910–1940. Ames: Iowa State University Press, 1968. 327 p.

273. Schapsmeier E., Schapsmeier F. Henry A. Wallace: Agrarian Idealist or Agricultural Realist? *Agricultural History*. 1967. Vol. 41. № 2. P. 127–138.

274. Schapsmeier E., Schapsmeier F. Henry A. Wallace: New Deal Philosopher. *The Historian*. 1970. Vol. 32. No. 2. P. 177–190.

275. Schapsmeier E., Schapsmeier F. Prophet in Politics: Henry A. Wallace and the War Years, 1940–1965. Ames: Iowa: The Iowa State University Press, 1970. 265 p.

276. Schlesinger A. Jr. The Age of Roosevelt: The Coming of the New Deal, 1933–1935. Boston: Houghton Mifflin, 1958. 669 p.

277. Schlesinger A. Jr. The Age of Roosevelt: The Crisis of the Old Order, 1919–1933. Boston: Houghton Mifflin, 1957. 557 p.

278. Schlesinger A. Jr. The Age of Roosevelt: The Politics of Upheaval, 1935–1936. Boston: Houghton Mifflin, 1960. 749 p.

279. Schmidt K. Henry A. Wallace: Quixotic Crusader 1948. New York: Syracuse University Press, 1960. 362 p.

280. Schultz T. Redirecting Farm Policy. New York: Macmillan Company, 1943. 75 p.

281. Sherwood R. Roosevelt and Hopkins: An Intimate History. New York: Harper and Brothers, 1948. 979 p.

282. Skocpol T., Finegold K. State Capacity and Economic Intervention in the Early New Deal. *Political Science Quarterly.* 1982. Vol. 97. No. 2. P. 255–278.

283. Solomon B. FDR v. The Constitution: The Court-Packing Fight and the Triumph of Democracy. New York: Walker & Company, 2009. 337 p.

284. Steil B. The World That Wasn't: Henry Wallace and the Fate of the American Century. New York: Avid Reader Press, 2024. 687 p.

285. Stevens D. Organizing for Economic Defense: Henry Wallace and the Board of Economic Warfare's Foreign Policy Initiatives, 1942. *Presidential Studies Quarterly*. 1996. Vol. 26. No. 4. P. 1126–1139.

286. The New Deal: Revolution or Evolution? / Ed. by Edwin C. Rozwenc. Boston: D.C. Heath and Company, 1949. 113 p.

287. The New Deal: Vol. One. The National Level / Ed. by John Braeman, Robert Bremner, and David Brody. Columbus, OH: Ohio State University Press, 1975. 341 p.

288. The New Deal: Vol. Two. The State and Local Levels / Ed. by John Braeman, Robert Bremner, and David Brody. Columbus, OH: Ohio State University Press, 1975. 434 p.
289. Vice Presidents of the United States 1789–1993. / Mark O. Hatfield...[et al.]; edited by Wendy Wolff with the Senate Historical Office. Washington: U.S. Government Printing Office, 1997. 596 p.
290. Walker S. Henry A. Wallace and American Foreign Policy. Connecticut: Greenwood Press, 1976. 224 p.
291. Walton R. Henry Wallace, Harry Truman, and the Cold War. New York: Viking Press, 1976. 368 p.
292. Watershed of Empire: Essays on New Deal Foreign Policy / Ed. by Leonard P. Liggio, James J. Martin. Colorado Springs: Myles, 1976. 219 p.
293. White G., Maze J. Henry A. Wallace: His Search for a New World Order. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1995. 364 p.
294. Wijkman M. Henry A. Wallace as Presidential Candidate: "Am I in America?" *The American Economist*. 2022. Vol. 67. Issue 1. P. 64–84.
295. Wijkman M. Henry A. Wallace as Vice President: The Last New Dealer. *The American Economist*. 2020. Vol. 65. Issue 1. P. 163–176.
296. Wijkman M. Henry C. Wallace and Henry A. Wallace as Secretaries of Agriculture: The Importance of Presidential Support. *The American Economist*. 2019. Vol. 64. Issue 2. P. 306–324.
297. Williams W. The Tragedy of American Diplomacy. New York: The World Publishing Company, 1959. 219 p.
298. Wise J. Meet Henry Wallace. New York: Boni and Gaer, 1948. 96 p.
299. Witcover J. Crapshoot: Rolling the Dice on the Vice Presidency: from Adams and Jefferson to Truman and Quayle [1st. ed.]. New York: Crown Publishers, Inc., 1992. 450 p.
300. Witcover J. The American Vice Presidency: From Irrelevance to Power. Washington, DC: Smithsonian Books, 2014. 575 p.

301. Wolfskill G. The Revolt of the Conservatives: A History of the American Liberty League, 1934-1940. Boston: Houghton Mifflin, 1962. 303 p.
302. Worster D. Dust Bowl: The Southern Plains in the 1930s. New York: Oxford University Press, 1979. 277 p.
303. Zinn H. New Deal Thought. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1966. 431 p.
304. Боровська І. Новий курс Ф. Рузвельта: історіографічні погляди та інтерпретації. *Україна-Європа-Світ: міжнародний збірник наукових праць*. Історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку. 2010. Вип. 5. С. 297–302.
305. Гончар Ю. Вивчення періоду «Нового курсу» Франкліна Д. Рузвельта: сучасний стан, проблеми і дослідницькі перспективи. *Всесвітня історія очима українських істориків: конференція, присвячена науковому і педагогічному доробку фундаторів кафедри, професорів М.Ф. Александри та А.Ф. Трубайчука*: зб. наук. статей учасників конференції, Київ, 8 грудня 2011 р. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. С. 193–201.
306. Даллек Р. Франклін Рузвельт: життя політика. / Пер. з англ. Ярослав Войтко. К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2019. 550 с.
307. Діброва А. Аграрна політика США: тенденції розвитку та уроки для України. *Економіка АПК*. 2007. № 6. С. 127–132.
308. Золотухин В.П. Фермеры и Вашингтон. Москва: Мысль, 1968. 271 с.
309. Иванян Э. Белый дом: президенты и политика. М., Политиздат, 1975. 431 с.
310. Камалов А. Миссия в Советскую Азию: вице-президент США Генри Уоллес в Сибири, Узбекистане и Казахстане (1944 г.). *Известия Национальной Академии наук РК*. Серия общественных и гуманитарных наук. 2015. №1 (299). С. 17–21.
311. Камінський Є. Україна. США. Світ. Вибране. Київ: Центр вільної преси, 2012. 495 с.
312. Камінський М. Президент Франклін Рузвельт і його «Новий курс» реформ. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Львів, 2014. № 12. С. 213–217.

313. Клиніна Т. Джеймс Бірнс – державний секретар і політичний суперник Гаррі Трумена. *Історичні і політологічні дослідження*. 2020. № 1 (66). С. 158–168.

314. Клиніна Т. Едвард Стеттініус – державний секретар президента Франкліна Рузвельта. *Американська історія та політика*. 2020. № 9. С. 80–88.

315. Козинець О., Козинець І. Соціальна складова політики «Нового курсу» Ф.Д. Рузвельта. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 230–234.

316. Коляда І. «Новий курс» Ф.Д. Рузвельта і права опозиція. К.: Нац. пед. ун-т ім. Драгоманова, 2000. 240 с.

317. Кравченко М. «… Це диво, що ми не наробили помилок ще більше»: Гаррі Гопкінс і початок програм «Нового курсу» (1933–1935 рр.). *Американська історія та політика.* 2024. № 17. С. 7–18.

318. Кравченко М. Соціальна політика адміністрацій Ф.Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933–1952 рр.): дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія»; Київ: Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2021. 217 с.

319. Лущак В.В. Американська історіографія аграрної політики Нового курсу Ф. Д. Рузвельта. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2025. № 19. С. 7–16.

320. Лущак В. Г. Уоллес у президентській кампанії в США 1948 р.: репутація та імідж політика. *Імідж і репутація. Репутаційний менеджмент: історія, сучасність, тренди майбутнього*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15-16 лист. 2017 р. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2017. С. 233–243.

321. Лущак В. Місце фермерського блоку (1921–1923 рр.) в аграрній політиці адміністрації В. Гардінга. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія та практика»* (28 лютого 2019 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С.191–194.

322. Лущак В. Пакт Реріха як проект досягнення миру через культуру: від появи ідеї до підписання договору. *«Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика»: збірник наукових праць* / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. С. 181–209.

323. Лущак В. Самоідентифікація сімейства Уоллесів у американській фермерській традиції. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип.144 (№5). Ч.1. Історичні науки. С. 78–81.

324. Лущак В. Становлення американської історіографії Нового курсу (1930-і – початок 1960-х рр.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 4 (24). С. 172–192.

325. Лущак В. Філософія Нового курсу в інтерпретації Генрі Уоллеса. *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. Солошенко В.В. Київ: Фенікс, 2020. С.118–122.

326. Лущак В. Духовні пошуки Г. Уоллеса. *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С. 91–95.

327. Лущак В. Радянський Союз очима віце-президента США Г. Уоллеса. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2018. № 6. С. 91–100.

328. Овчаренко А. О. Аграрна проблема й аграрна політика США в період "великої депресії" і "нового курсу" Ф. Рузвельта. *Український селянин*. 2005. Вип. 9. С. 41–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrsel_2005_9_15

329. Павленко В., Скрипник В. Особливості американського ізоляціонізму 1930-х – початку 1940-х рр. *Американська історія і політика*. 2023. №16. С.100–108.

330. Перга Т. Екологічна політика США. Епоха становлення: монографія. Київ: «Центра учбової літератури», 2020. 192 с.

331. Плотнікова Т. «Новий курс» Ф.Д. Рузвельта та еволюція цивільного права США: дис. канд. юр. наук: 12.00.01. Запоріжжя, 1998. 156 с.

332. Потехин А., Беттяр И. Общественное мнение США и создание ООН. Киев: Наукова думка, 1993. 125 с.

333. Потєхін О. Ялтинсько-потсдамська система, «холодна війна» та спроба її реінкарнації. *Ялтинська конференція «Великої трійки» 1945 р. і еволюція*

міжнародних відносин у XX-XXI ст.: Зб. наук. праць / За ред. А.І. Кудряченка. К.: ІВІ НАНУ, 2016. С. 77–91.

334. Савенко Г. Досвід антикризової аграрної політики США: «Новий курс» Франкліна Рузвельта. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне наукове фахове видання. 2018. Вип. 22. С. 27–30.
335. Стейнбек Дж. Грона гніву / Пер. з англ. Ольги Смольницької. Київ: КМ-Букс, 2018. 608 с.
336. Ткаченко К. Франклін Рузвельт та Гаррі Трумен – засновники нової зовнішньополітичної доктрини Сполучених Штатів Америки у 40–50-х рр. XX ст. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Історичні науки. 2015. № 8. С. 14–23.
337. Толстой Н. Жертвы Ялты / Пер. с англ. Е.С. Гессен. М.: Русский путь, 1996. 544 с.
338. Трубайчук А. Франклін Рузвельт. К.: Асоціація істориків «Істина», 1995. 201 с.

3. Довідкова література

339. 1940 United States Presidential Election. *Atlas of the U.S. Presidential Elections Since 1789*. URL: http://surl.li/cdeuga
340. A Brief History of the Natural Resources Conservation Service. *U.S. Department of Agriculture*. URL: http://surl.li/qwncmk
341. Bradsher G. The Council of National Defense: Now a Little Known or Appreciated World War I Federal Agency. *Blog of the Textual Records Division at the National Archives*. August 15, 2017. URL: http://surl.li/jnhozp
342. Dust Bowl. *HISTORY*. October 27, 2009 URL: https://www.history.com/topics/great-depression/dust-bowl
343. Encyclopedia of the Great Depression. Volume 2: L-Z / Ed. by Robert S. McElvaine. New York: Macmillan Reference USA, 2004. 1082 p.
344. Executive Orders by President, Average Per Years in Office. *The American Presidency Project*. URL: https://surl.li/iexadi

345. Practical War-Pig Plan. *The blog of the Herbert Hoover Library and Museum*. URL: https://hoover.blogs.archives.gov/2016/07/06/practical-war-pig-plan/
346. Protectionism in the Interwar Period. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations, 1921–1936. *Office of the Historian*. URL: https://history.state.gov/milestones/1921-1936/protectionism
347. Race riot of 1943. *Detroit Historical Society*. URL: https://detroithistorical.org/learn/encyclopedia-of-detroit/race-riot-1943
348. Sharon F. Trees on the Great Plains: Shelterbelts and the Forest Service. *The Smokey Wire: National Forest News and Views*. June 12, 2017. URL: http://surl.li/dnwuzr
349. The Manhattan Project an interactive history. Office of History and Heritage Resources. *U.S. Department of Energy*. URL: http://surl.li/rdfniu
350. The Neutrality Acts, 1930s. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations. *Office of the Historian*. URL: https://history.state.gov/milestones/1921-1936/neutrality-acts
351. Бульбенюк С. Франклін Делано Рузвельт. Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія / О. В. Бабкіна, С. М. Дерев'янко, М. П. Требін та ін.; за наук. ред. Н.М. Хоми. Львів: Новий Світ-2000, 2018. С. 244–253.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список опублікованих наукових праць автора за темою дослідження

Статті у фахових наукових виданнях України:

1. Лущак В.В. Г. Уоллес в політичній історій США: проблеми історіографії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія. 2018. Вип.2.Ч.2. С. 136–142. URL: https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/history/article/view/371
2. Лущак В.В. Радянський Союз очима віце-президента США Г. Уоллеса. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2018. №6. С. 91–100. DOI: http://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.06.91-100
3. Lushchak V. Henry Wallace and the legislative settlement of control the use of atomic energy in the USA in 1945–1946. *Eminak: scientific quarterly journal.* 2019. № 2 (26). P. 114–122. DOI: https://doi.org/10.33782/eminak2019.2(26).297
4. Лущак В.В. Самоідентифікація сімейства Уоллесів у американській фермерській традиції. *Гілея: науковий вісник*. Київ: «Видавництво Гілея», 2019. Вип. 144. № 5. Ч.1. Історичні науки. С. 78–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_144%281%29__17
5. Лущак В.В. Становлення американської історіографії Нового курсу (1930-і – початок 1960-х рр.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 4 (24). С. 172–192. DOI: https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-7
6. Лущак В.В. Американська історіографія аграрної політики Нового курсу Ф. Д. Рузвельта. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2025. № 19. С. 7–16. DOI: 10.17721/2521-1706.2025.19.1

Стаття у зарубіжному науковому виданні:

7. Lushchak V. Organizational structure of defense economics management in the United States in 1939–1943 on the example of vice-president Wallace. *Danish scientific journal*. 2021. Vol. 52 (2). P. 24–31. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/5020/

Наукові праці, які додатково відображають результати дослідження:

8. Лущак В.В. Пакт Реріха як проект досягнення миру через культуру: від появи ідеї до підписання договору. *«Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика»: збірник наукових праць* / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. С. 181–209.
9. Лущак В.В. Г. Уоллес у президентській кампанії в США 1948 р.: репутація та імідж політика. *Імідж і репутація. Репутаційний менеджмент: історія, сучасність, тренди майбутнього*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15-16 лист. 2017 р. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2017. С. 233–243.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Лущак В.В. Генрі Уоллес та проблема врегулювання міжнародного контролю за ядерною зброєю. *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих вчених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доц. М.М. Бессонової; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С.60–65.
11. Лущак В.В. Духовні пошуки Г. Уоллеса. *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С.91–95.

12. Лущак В.В. Місце фермерського блоку (1921–1923 рр.) в аграрній політиці адміністрації В. Гардінга. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія та практика»* (28 лютого 2019 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С.191–194.
13. Лущак В.В. Філософія Нового курсу в інтерпретації Генрі Уоллеса. *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2020. С.118–122.
14. Лущак В.В. Суб'єкт-об'єктна дихотомія історичного джерела на прикладі книги Генрі Уоллеса «До світового миру». *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених*: збірник тез учасників конференції молодих учених/за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. С.63–67.
15. Лущак В.В. Зовнішня політика США щодо Радянського Союзу в перші тижні президентства Гаррі Трумена. *Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених*/за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. С. 50–60.
16. Лущак В.В. Пилові бурі та їхній вплив на становище фермерів і аграрну політику США у період Великої депресії. *США: політика, суспільство, культура – 2025*. Матеріали міжнародної наукової конференції на пошану пам'яті проф. Б. М. Гончара. Київ, 6–7 березня 2025 р. За ред. проф. Н. Городньої. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025. С. 206–209.

Додаток Б

Генрі Агард Уоллес (1888–1965 рр.)

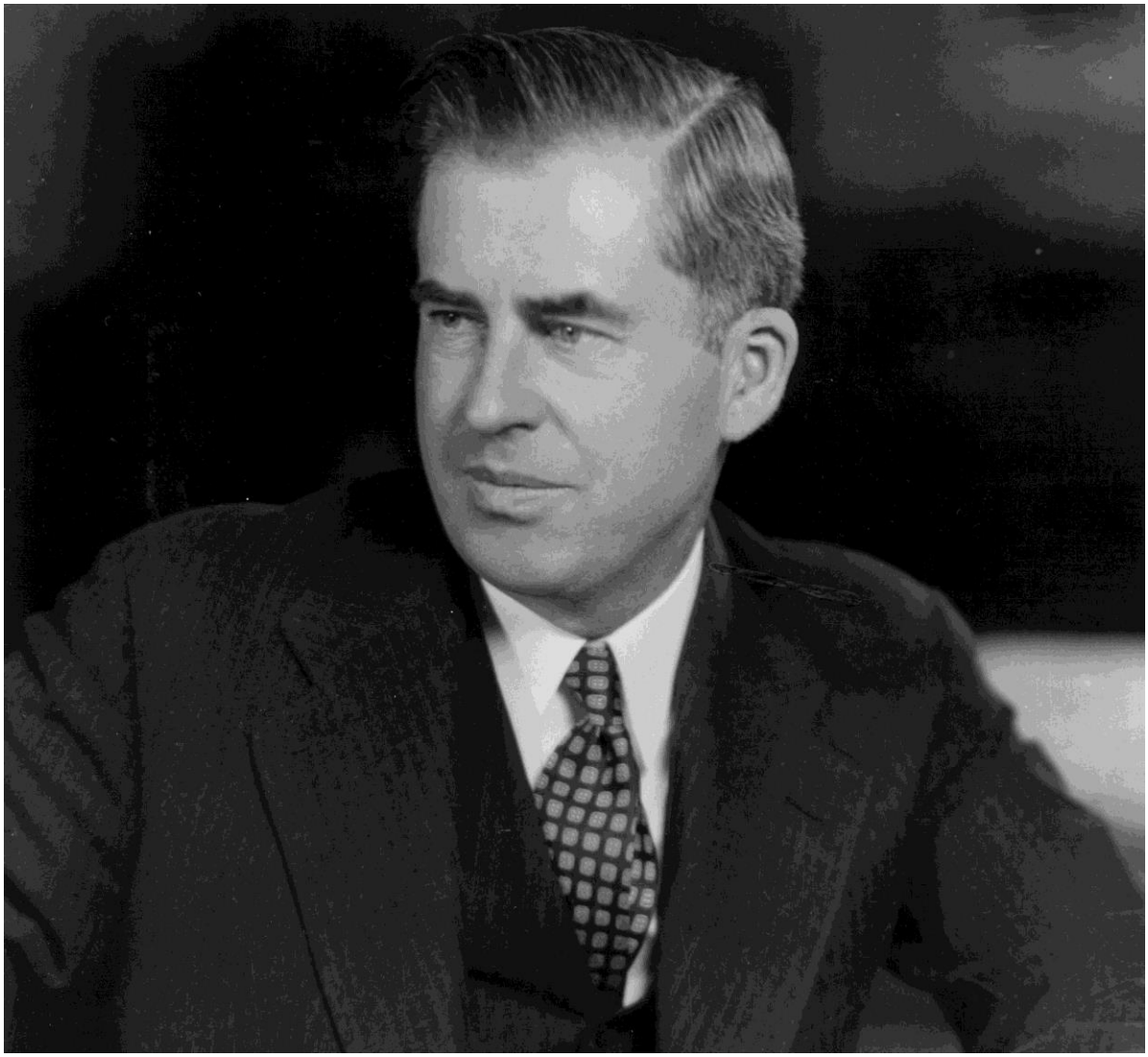

Джерело: Portrait of Henry Wallace. *USDA National Agricultural Library*. URL: https://www.nal.usda.gov/exhibits/speccoll/items/show/1143

Додаток В

Покинута ферма в районі Пилового казана. Штат Оклахома

Джерело: Abandoned farm in the dust bowl area. Oklahoma. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017760348/

Додаток Г

Фермер із зони Пилового казана, округ Сіммаррон, штат Оклахома (квітень 1936 р.)

Джерело: Dust Bowl Farmer in Cimarron County, Oklahoma, April 1936. *Library of Congress*. Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2004674127/

Додаток Д

Пилова буря у місті Елкгарт, штат Канзас
(травень 1937 р.)

Джерело: Dust Storm in Elkhart, Kansas, May 1937. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017768824/

Додаток Е

Пилова буря. Штат Нью-Мексико (весна 1935 р.)

Джерело: Dust storm. It was conditions of this sort which forced many farmers to abandon the area. Spring 1935. New Mexico. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759935/

Додаток Ж

Пилова буря. Округ Бака, штат Колорадо (14 квітня 1935 р.)

Джерело: Baca County, Colorado. April 14, 1935. Dust storm. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759522/

Додаток И

«Мати-мігрантка». Флоренс Оуенс Томпсон (32 роки) з дітьми в таборі для сезонних робітників, Ніпомо, штат Каліфорнія (березень 1936 р.)

Джерело: Migrant agricultural worker’s family. Seven hungry children. Mother aged thirty-two. Father is native Californian. Destitute in pea picker's camp, Nipomo, California, because of the failure of the early pea crop. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017762903/

Додаток К

Вздовж шосе біля Бейкерсфілда, штат Каліфорнія.
Біженці, що постраждали від Пилового казана

Джерело: Along the highway near Bakersfield, California. Dust bowl refugees. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759225/

Додаток Л

Дві сім'ї із Оклахоми у таборі біля дороги неподалік Санта-Марії, штат Каліфорнія. Прямують на збір гороху, але застрягли через відсутність грошей на ліцензію для причепа (лютий 1937 р.)

Джерело: Two families, fifteen people, from Chickasaw, Oklahoma, camped by the roadside near Santa Maria, California. Heading for the pea harvest but stalled because they have no money to buy a trailer's license. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017769665/

Додаток М

Біженці від посухи з Оклахоми в таборі біля дороги. Сподіваються знайти роботу на бавовняних полях. Блайт, штат Каліфорнія (серпень 1936 р.)

Джерело: Drought refugees from Oklahoma camping by the roadside. They hope to work in the cotton fields. There are seven in family. Blythe, California. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017763096/

Додаток Н

В одному з найбільших таборів для збирачів гороху в Каліфорнії (лютий 1936 р.)

Джерело: In one of the largest pea camps in California. 1936 Feb. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759619/

Додаток П

Біженці від посухи в Каліфорнії (лютий 1936 р.)

Джерело: Drought refugees in California. 1936 Feb. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759654/

Додаток Р

«Чистота». Біженці з Оклахоми в таборі в Імперіал-Веллі, штат Каліфорнія (квітень 1935 р.)

Джерело: «Cleanliness». Southern California. Oklahoma refugees camping in Imperial Valley, California. 1935 Apr. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759584/

Додаток С

Рівень підтримки демократів у великих містах США і, окремо, у штаті Айова

Рік президентських виборів	П'ять найбільших міст США (%)	Фермери Айови (%)	Міста Айови понад 10 000 чол. (%)
1936	69.0	61.3	56.5
1932	61.5	70.1	53.5
1928	48.1	43.3	37.4
1924	27.0	25.6	21.9

Таблицю складено за: Correspondence from Cordell Hull to Henry A. Wallace dated June 11, 1938. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 537–542. URL: https://digital.lib.uiowa.edu/islandora/object/ui%3Awallace_19488

Додаток Т

Біженці від посухи з Оклахоми, що застрягли на шосе біля Лордсбурга, штат Нью-Мексико. Прямують у Розвелл у пошуках роботи (травень 1937 р.)

Джерело: Three related drought refugee families stalled on the highway near Lordsburg, New Mexico. From farms near Claremore, Oklahoma. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017769965/

Додаток У

Дві сім'ї мігрантів із Міссурі в пошуках роботи на зборі гороху. Каліфорнія (лютий 1936 р.)

Джерело: Two families of migrants from Missouri looking for work in the pea fields. California. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017759827/

Додаток Ф

Біженці від посухи з Абілін, штат Техас, що мандрують Каліфорнією в пошуках сезонної роботи (серпень 1936 р.)

Джерело: Drought refugees from Abilene, Texas, following the crops of California as migratory workers. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017763097/

Додаток Х

Сім’я в дорозі між Далласом і Остіном, штат Техас. Залишили дім на півдні штату та прямують до дельти Арканзасу в пошуках роботи на бавовняних полях. Без грошей, без їжі, три галони бензину в баку. Батько лагодить шину (серпень 1936 р.)

Джерело: Family between Dallas and Austin, Texas. The people have left their home and connections in South Texas, and hope to reach the Arkansas Delta for work in the cotton fields. *Library of Congress.* Farm Security Administration – Office of War Information photograph collection. URL: https://www.loc.gov/item/2017763144/

Додаток Ц

Ставлення фермерів до Нового курсу за регіоном (1938 р.)

Регіон	Період	Підтримують (%)	Невизначені (%)	Не підтримують (%)
Північно-молочний або штати Трьох Озер (від Огайо до Пн. Дакоти)	З 01.06.1937 по 05.03.1938	50.7	21.2	28.1
	З 20.03.1938 по 04.06.1938	46.9	22.8	30.3
Кукурудзяний пояс (від Індіани до Канзасу)	З 01.06.1937 по 05.03.1938	57.1	20.6	22.3
	З 20.03.1938 по 04.06.1938	47.0	29.5	23.5
Бавовняний пояс (від Пн. Кароліни до Техасу)	З 10.01.1938 по 05.03.1938	73.4	11.8	14.8
	З 20.03.1938 по 04.06.1938	68.0	16.9	15.1

Таблицю складено за: Correspondence from Cordell Hull to Henry A. Wallace dated June 11, 1938. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 537–542. URL: https://digital.lib.uiowa.edu/node/744122

Додаток Ш

Уривки із листів на підтримку міністра Уоллеса та аграрної політики Нового курсу після виборів до Конгресу 1938 р.

Г. Міллер з м. Моррілл (штат Канзас): «Я сподіваюсь Ви не сприймаєте останні вибори як результат не підтримки фермерської програми. У великій мірі це був протест проти дешевої пшениці та кукурудзи. Більшість з них не знає, що в 1936 та 1937 рр. не було ефективної програми контролю за урожаєм».

Кларк з аграрного комітету м. Гурон (штат Пд. Дакота): «Виборці з Південної Дакоти проголосували не проти Фермерського біллю, так як вони не багато про нього ще знають. На їх вибір вплинули з однієї сторони республіканська пропаганда, а з іншої – більшість жителів зареєстровані як республіканці, в силу різних причин «повернулись до своїх старих звичок». Люди звідси розуміють, що щось має бути зроблено з аграрним сектором, і нинішня програма це щось, що може допомогти їм. Якщо за два роки фермерська програма під Вашим керівництвом дасть позитивні результати, будьте впевнені жителів Пд. Дакоти не забудуть своїх друзів, та підтримка демократів повернеться на наступних президентських виборах».

В. Планк з м. Де-Мойн (штат Айова): «Перш за все, очевидну тенденцію руху від Нового курсу, не сприймайте як несхвалення Вашої роботи та фермерської програми. Я говорив з багатьма, хто голосував проти демократів цього року. Головна причина була не фермерська програма, а президентські зусилля щодо Верховного суду. Помітне негативне ставлення проти міністерки праці (Френсіс Перкінс. – *прим. авт.*). Люди вважають, що на такій відповідальній посаді не має працювати жінка. Я особисто хочу подякувати Вам за ідеї та невтомну роботу в інтересах сільського господарства. Вас поважають усі мислячі люди».

Адвокат Мерфі з м. Елкейдор (штат Айова): «Ім'я Рузвельта все ще популярне в Айові. У великій мірі завдяки цьому сенатор Гіллет отримав перемогу на виборах, але загальна підтримка демократів суттєво скоротилась. Мерфі, наголошує, що відновлення підтримки напряму залежить від фермерської програми. Республіканці не розуміють фермерських проблем та «закликають боротись з симптомами хвороби, замість того, щоб розібратись у її причинах». З Уоллесом та Демократичною партією вирішення фермерських проблем є реальним, тому на наступних виборах потрібно робити акцент саме на фермерських питаннях, які є ключовими для населення штату».

Пані Л. Ванатта з Рандольфа (штат Айова): «Не дивлячись на результати виборів (в ш. Айова половина місць в Палату представників отримали республіканці)… тисячі фермерів тут в Айові та в інших штатах, знають, що фермерська програма може та має продовжуватись і дозвольте запевнити Вас у тому, що Ви маєте нашу лояльність та підтримку»;

Клайд Рід сенатор демократ від штату Канзас (1939–1949 рр.): «Генрі Уоллес зробив для сільського господарства більше ніж будь-який міністр до нього».

Джерело: Correspondence from C.F. Murphy to Henry A. Wallace dated November 16, 1938. *University of Iowa Libraries Special Collections & Archives*. Henry A. Wallace Papers. Reel 21. Frame 593–597. URL: https://digital.lib.uiowa.edu/node/600589

Додаток Щ

Цифри виробництва декількох категорій військової техніки, які ілюструють результати виконання оборонної програми США з 1 липня 1940 р. по 31 липня 1945 р.

Військова техніка	Період виробництва					Загальна кількість
	1 липня 1940 р. – грудень 1941 р.	1942 р.	1943 р.	1944 р.	1 січня 1945 р. – 31 липня 1945 р.	1 липня 1940 р. – 31 липня 1945 р.
Військові літаки та літаки спеціального призначення (тис. од.)	23 228	47 859	85 930	96 359	43 225	296 601
Військово-морські судна (тис. од.)	1 341	8 039	18 431	29 150	14 099	71 060
Танки (тис. од.)	4 258	23 884	29 497	17 565	11 184	86 388

Таблицю складено за: The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. V. 11. Humanity on the defensive, 1942. Compiled with special material and explanatory notes by Samuel I. Rosenman. [electronic resource]. New York: Harper, 1950. P. 60–61. URL: https://archive.org/details/4926593.1942.001.umich.edu/mode/2up